

2021 I. BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

DÁNOS VALÉR – HORNYIK ZSUZSANNA – SZABÓ CSABA: Tükör

A Belügyi Szemle útja a kvartilisek táborába – fejlesztések, eredmények, feladatok

AMBERG ERZSÉBET – PALLAGI ANIKÓ: Mire jó a büntetőjog?

Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio

AMBRUS ISTVÁN: Se veled, se nélküled – a pénzbüntetés és a kiutasítás kötelező együttes kiszabásának problémái

HERKE CSONGOR: A kriminalisztika alapkérdései és az önzetű járművek

KEMÉNY GÁBOR: Az Egyedüli Kapcsolattartási Pont és a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely által fogantatosított információcserét befolyásoló környezeti tényezők

SZERENCSÉS VIKTÓRIA – PALICZ TAMÁS – JOÓ TAMÁS – LÁM JUDIT – DEMETER-FÜLÖP VIRÁG – UGRIN IRINA:

A Covid19 járvány során hozott egészségügyi intézkedések és hatásaik Magyarországon és Ausztriában

BEREGNYEI JÓZSEF: Egy „Előszó” utáni „Utószó”-ra történő reflexió

KÖNYVISMERTETÉS: Recenzió Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről

INTERJÚ: Legyen a tudomány az iránytű mindenki számára!

69.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

69. ÉVFOLYAM

2021 / 1. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
	Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
	Prof. dr. Patyi András, kúriai bíró, tanácselnök, egyetemi tanár
	Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
	Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrakadémia tagja, egyetemi tanár
	Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
	Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
	Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

	Bakai Kristóf püör. ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
	Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
	Dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
	Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
	Dr. Góra Zoltán t. vezérőrnagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
	Hajdu János r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
	Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
	Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemlélője
	Dr. Kiss Attila r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
	Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszerológati Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszerológati Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. vezérőrnagy, a Nemzetbiztonsági Szakszerológát főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, a Terrorellhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ
főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVISZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Luda Henrietta Csala Károly r. ezredes Kecskés Nikolett Havasi József Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXVIII. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
KÉPSZERKESZTŐ	Botlik László
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes Megjelenik havonta

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	7
	TANULMÁNYOK	
DÁNOS VALÉR – HORNYIK ZSUZSANNA – SZABÓ CSABA	Tükör A Belügyi Szemle útja a kvartilisek táborába – fejlesztések, eredmények, feladatok	11
AMBERG ERZSÉBET – PALLAGI ANIKÓ	Mire jó a büntetőjog? Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio	35
AMBRUS ISTVÁN	Se veled, se nélküled – a pénzbüntetés és a kiutasítás kötelező együttes kiszabásának problémái	75
HERKE CSONGOR	A kriminalisztika alapkérdései és az önvezető járművek	87
KEMÉNY GÁBOR	Az Egyedüli Kapcsolattartási Pont és a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely által foganatosított információcserét befolyásoló környezeti tényezők	107
SZERENCSÉS VIKTÓRIA – PALICZ TAMÁS – JOÓ TAMÁS – LÁMJUDIT – DEMETER-FÜLÖP VIRÁG – UGRIN IRINA	A Covid19 járvány során hozott egészségügyi intézkedések és hatásaik Magyarországon és Ausztriában	123
BEREGNYEI JÓZSEF	Egy „Előszó” utáni „Utószó”-ra történő reflexió	143
	KÖNYVISMERTETÉS	
HENGL MELINDA	Recenzió Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről	151
	INTERJÚ	
HORNYIK ZSUZSANNA	Legyen a tudomány az iránytű mindenki számára!	157

- DÁNOS VALÉR** Dr. CSc/PhD, ny. rendőr vezérőrnagy, főszerkesztő, egyetemi magántanár
Belügyminisztérium, Belügyi Szemle Szerkesztősége
valer.danos@bm.gov.hu
- HORNYIK ZSUZSANNA** Dr. főszerkesztő-helyettes
Belügyminisztérium, Belügyi Szemle Szerkesztősége
zsuzsanna.hornyyik@bm.gov.hu
- SZABÓ CSABA** Dr. PhD, rendőr alezredes, felelős szerkesztő
Belügyminisztérium, Belügyi Szemle Szerkesztősége
csaba.szabo3@bm.gov.hu
- AMBERG ERZSÉBET** Dr. rendőr őrnagy, tanársegéd
Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
Rendészettudományi Kar
amberg.erszebet@uni-nke.hu
- PALLAGI ANIKÓ** Dr. PhD, adjunktus
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
pallagi.aniko@uni-nke.hu
- AMBRUS ISTVÁN** Dr. PhD, egyetemi docens, tudományos munkatárs
Eötvös Lóránd Tudományegyetem,
Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi Tanszék,
Magyar Tudományos Akadémia, Társadalomtudományi
Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet
ambrus.istvan@ajk.elte.hu
- HERKE CSONGOR** Prof. Dr. egyetemi tanár, tanszékvezető
Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar,
Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék
herke.csongor@ajk.pte.hu
- KEMÉNY GÁBOR** Dr. rendőr alezredes
Rendészeti Oktatási és Kiképző Központ
research@kemeny.cloud

SZERENCSÉS VIKTÓRIA

ügyvivő szakértő
Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közszolgálati Kar,
Egészségügyi Menedzserképző Központ
szerecses.viktoria@emk.semmelweis.hu

PALICZ TAMÁS

Dr. med. stratégiai igazgató-helyettes
Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közszolgálati Kar,
Egészségügyi Menedzserképző Központ
palicz.tamas@emk.semmelweis.hu

JOÓ TAMÁS

senior egészségügyi közgazdász
Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közszolgálati Kar,
Egészségügyi Menedzserképző Központ
joo.tamas@emk.semmelweis.hu

LÁM JUDIT

Dr. PhD, egyetemi docens, operatív igazgatóhelyettes,
oktatási dékánhelyettes
Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közszolgálati Kar,
Egészségügyi Menedzserképző Központ
lam.judit@emk.semmelweis.hu

DEMETER-FÜLÖP VIRÁG

szakmai asszisztens
Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közszolgálati Kar,
Egészségügyi Menedzserképző Központ

UGRIN IRINA

szakmai asszisztens
Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Közszolgálati Kar,
Egészségügyi Menedzserképző Központ
ugrin.irina@emk.semmelweis.hu

BEREGNYEI JÓZSEF

Dr. ny. határőr dandártábornok
közoktatási vezető, felnőttképzési szakértő
beregnyei.jozsef@gmail.com

HENGL MELINDA

Dr. PhD, adjunktus
Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar,
Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék
hengl.melinda@ajk.pte.hu

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

*„Az élet csak úgy érthető, ha visszatekintünk,
de csak úgy élhető, ha előrenézünk.”*
(Soren Kierkegaard)

Kedves Olvasó!

Elérkeztünk a 2021. esztendő első hónapjához. Az emberek többsége minden évforduló alkalmával számvetést készít. Visszatekint, sorra veszi az elvégzett feladatokat, megvalósított terveket, hogy felkészülten kezdhesen bele az új esztendőre meghatározott elképzelések megvalósításába. Szerkesztőségünk is a fenti példát követve összegezte a 2020-as évet és fogalmazta meg újabb célkitűzéseit. Már az induláskor kifejezésre juttattuk azon irányelvünket, hogy csak a fokozatos, biztos alapokat nyújtó építkezés lehet célravezető. Ennek megfelelően minden szakmai, médiatechnológiai, informatikai fejlesztést igyekeztünk maximálisan előkészíteni. Büszkék vagyunk, hogy a havi lapszámok mellett hírlevelünk is eljutott az érdeklődőkhöz és négy különszámot is megjelentettünk. Elindítottuk magyar és angol nyelvű honlapunkat, amely az első év tapasztalatait látva az online szakmai és tudományos platform állandó szereplője lett, és amelynek népszerűsége napról napra folyamatosan növekszik. Az online térben való megjelenés print folyóiratunk előfizetői számának növekedését hozta magával, emellett pedig a beérkező tudományos cikkek száma is nagy mértékben megnőtt. Fokozatosan tértünk át az OJS rendszer (Open Journal Systems folyóiratkezelő és szerkesztő rendszer) használatára. A ProQuest michigani indexáló szervezet, amely az egyik legnagyobb multidiszciplináris adatbázissal rendelkezik, 2020 októberétől megkezdte a Belügyi Szemle indexálását. Mindezekben felbátorodva az új évre további fejlesztéseket irányoztunk elő. Idén hat online különszámot tervezünk megjelentetni, a magyar nyelvű hírlevelünk mellett kéthavonta angol nyelvű kiadvánnyal is készülünk. A 2021/1. számtól a print számok PDF online változatát illetően, az Open Access rendszerében, azonnali nyílt hozzáférést biztosítunk. Tekintettel a megnövekedett számú cikkekre, print lapszámunk terjedelmét megnöveljük, a megjelent tanulmányok kereshetőségének érdekében pedig azok végén a jövőben feltüntetjük a pontos angol és magyar nyelvű hivatkozási adatokat. Terveink között szerepel az MIT Press nemzetközi kiadóval, annak gondozásában megjelenő angol nyelvű könyvek recenzióinak megjelentetése érdekében, a kapcsolatfelvétel és

együtműködési megállapodás megkötése. A nemzetközi jelenlét további erősítése céljából, első körben a ROAD, a DOAJ, az EBSCO, majd második körben a SCOPUS és a Web of Science nemzetközi indexáló szervezetekkel tervezzük a kapcsolatfelvételt. A Belügyi Szemle archívumának feltöltését – az MTMT és OJS rendszerekbe – már megkezdjük, a 2015/1. lapszámig idén be is fejezzük. Nagy örömünkre szolgál, hogy egyre több kiváló kutatót, tudósnovéndeket, elismert szakembert tudhatunk szerzőink között. Megbecsülésünket szeretnénk még jobban kifejezni, ezért a 2021. esztendőben életre hívjuk a Belügyi Szemle nívódíjat. Előzetes terveink szerint a nívódíj odaítéléséről titkos szavazással, a főszerkesztő előterjesztését követően a szerkesztőbizottság tagjai döntenek. Reményeink szerint ezzel még inkább ösztönözzük a tudományos és szakmai élet jeles képviselőit arra, hogy a Belügyi Szemleben publikáljanak.

Tudjuk, nem vállalunk keveset a 2021. esztendőben sem, de visszatekintve az előző évre, amely a vállalt feladatokon túl tele volt előre nem várt erőt próbáló kihívásokkal – az élet minden területét beleértve –, bátran vágunk bele terveink megvalósításába. Köszönjük olvasóinknak a meg nem szűnő érdeklődést, szerzőinknek, lektorainknak, szerkesztőbizottságunk és tanácsadó testületünk tagjainak az együtműködést, amelyek mind elengedhetetlen feltételei annak, hogy a Belügyi Szemle kimagasló színvonalát megőrizzük.

Dános Valér, Hornyik Zsuzsanna és Szabó Csaba „*Tükör – A Belügyi Szemle útja a kvartilisek táborába – fejlesztések, eredmények, feladatok*” című írásukkal egy új rovat elindítását alapozza meg Tükör címmel. E rovatban olyan közlemények megjelentetését tervezzük, amelyekben a szerzők az általuk művelt szakmai- és tudományterületet érintően a valóság tükrképének megjelentetésére és az ezzel kapcsolatos önvizsgálat leírására törekszenek. Az új rovat elindításával nem leplezett célunk, hogy egy kétirányú információáramlást biztosító hidat építsünk a szerzők és az olvasók közé. A cikkben a szerzők arra törekszenek, hogy az olvasók betekintést nyerhessenek a szerkesztőség mindennapi életébe, eredményeibe.

Amberg Erzsébet és Pallagi Anikó „*Mire jó a büntetőjog? Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio*” című tanulmányukban a kriminálpolitika mibenlétének és alakulásának áttekintését követően, egy a szerzők álláspontja szerint kiemelt jelentőségű kriminálpolitikai vezérelvet mutatnak be: a végső eszköz (ultima ratio) jellegű büntetőjog követelményét. Elsődleges céljuk, hogy felhívják a figyelmet a magatartásirányítás büntetőjogon kívüli eszközeiben rejlő lehetőségekre, amelyek alkalmazásával bizonyos, a bünte-

tőjoggal kevésbé jól kezelhető jelenségekkel szemben hatékonyabb védelmi mechanizmus alakítható ki.

Ambrus István „*Se veled, se nélküled – a pénzbüntetés és a kiutasítás kötelező együttes kiszabásának problémái*” című írásában a probléma felvázolását követően bemutatja az ellentmondásos joggyakorlatot, majd a jogalkotó kísérletét a megoldásra. Végül, az ellentmondás megnyugtató kiküszöbölése érdekében, megfogalmazza saját de lege ferenda javaslatát a pénzbüntetés és a kiutasítás kötelező együttes kiszabásának megoldása vonatkozásában.

Herke Csongor „*A kriminalisztika alapkérdései és az önvezető járművek*” című cikkében kifejti, hogy a járművezetést már napjainkban is számos technikai eszköz segíti. Noha az önvezető járművek bevezetése Magyarországon még távoli jövőnek tűnik, számos országban (különösen az USA-ban) ez már a jelen. Az önvezető járművekkel kapcsolatosan számtalan félelem, bizonytalanság van, mindamellett, hogy előnyei is tagadhatatlanok. Az önvezető járművek bevezetése számos jogi, technikai, informatikai és etikai kérdést vet fel. A tanulmány ezek közül – az etikai kérdések (lásd troli-probléma) és bűnösségi kérdések tisztázása után – a kriminalisztikai alapkérdések tükrében vizsgálja az önvezető járművek bevezetéséből származó előnyöket és hátrányokat.

Kemény Gábor „*Az Egyedüli Kapcsolattartási Pont és a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely által foganatosított információcsere befolyásoló környezeti tényezők*” című kutatásában kifejti, hogy a határon átnyúló bűncselekmények, a növekvő hibrid biztonsági kockázat megköveteli a hatékony nemzetközi rendőri együttműködést és információcsere. Az előbbi igényre válaszként számos csatorna jött létre és napjainkban is határon átnyúló információcsere valósul meg ezeken. A két legismertebb az Egyedüli Kapcsolattartási Pont, valamint a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely. Jelen kutatás célja, hogy betekintést nyújtson az olvasónak a határon átnyúló rendészeti információcsere világába, feltárja a folyamatot hátráltató, illetve támogató tényezőket, valamint a két csatorna működésében rejlő hasonlóságokat, különbségeket és lehetőségeket. A szerző ezt a célt a témában fellelhető releváns kutatások, valamint az általa végzett kvalitatív kutatás eredményeinek ismertetésével, valamint ajánlások megfogalmazásával kívánja elérni.

Szerencsés Viktória, Ugrin Irina, Demeter-Fülöp Virág, Joó Tamás, Palicz Tamás és Lám Judit „*A Covid19 járvány során hozott egészségügyi intézkedések és hatásai Magyarországon és Ausztriában*” című elemzésükben a két

ország járványügyi intézkedéseit vizsgálják, kizárólag az egészségügy területére koncentrálva. A szerzők az említett országok közötti eltéréseket az intézkedések bevezetésének pontos dátuma, valamint az első koronavírusos esetek megjelenésétől eltelt napok száma alapján mutatják be. A kutatás a rendvédelem szempontjából is strukturált áttekintést nyújt az egészségügyi intézkedésekről, mivel ebben a járványidőszakban került bevezetésre a Belügyminisztérium által irányított kórházparancsnoki rendszer, amely mind a rendvédelemben, mind az egészségügyben dolgozók számára új helyzetet teremtett.

Beregnyi József „Egy »Előszó« utáni »Utószó«-ra történő reflexió” című írásában, mint a Rendészettudományi szaklexikon vezető szerkesztője reflektál a Korinek László akadémikus által, a szaklexikonra vonatkozóan megfogalmazott konkrét észrevételekre, véleményekre. Bizonyos tények alátámasztásával egyetemben kifejti a megállapításokkal kapcsolatos reflexióit.

Hengl Melinda „Recenzió Kármán Gabriella: *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről*” című könyvismertetésében bemutatja Kármán Gabriella doktori értekezéséből készült, 2019-ben megjelent „A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei” című monográfiájának alapvetéseit.

Hornyik Zsuzsanna „*Legyen a tudomány az iránytű mindenki számára!*” címmel készített interjút Freund Tamással, a Magyar Tudományos Akadémia elnökével.

Végül nem kívánhatunk mást, mint nagyon jó egészséget, kitartást és erőt mindenkinek a 2021. esztendőben is. Visszatekintve a magunk mögött hagyott évre, felidézve a járványadta különleges időszakot, a nehézségek sikeres átvészelését, a nem várt kihívásokra adott válaszokat, kreatív megoldásokat, a soha el nem fogyó emberséget, biztosak lehetünk benne, hogy bármit tartogasson is számunkra az új év, megbirkózunk vele. A soha meg nem szűnő remény szellemében, a szebb jövőben bízva minden kedves olvasónknak, szerzőinknek, lektorainknak és mindenkinek nagyon boldog, sikeres új esztendőt, jó egészséget kívánunk.

Szerkesztőség

Dános Valér – Hornyik Zsuzsanna – Szabó Csaba

Tükör

A Belügyi Szemle útja a kvartilisek táborába – fejlesztések, eredmények, feladatok

Mirror

The way of Belügyi Szemle into the community
of Q-journals – development, results, tasks

Absztrakt

A folyóiratok világában a Tükör elnevezésű rovat általában is lehetőséget ad az önvizsgálatra, az eredményekkel történő szembenézésre, a sikerek és kudarcok mérlegre tételére. A Belügyi Szemlében esetenként jelentkező Tükör rovatunkat az önmagunkra tekintésnek és az azt leíró műfajnak tekintjük a szó legszorosabb értelmében. E rovatban olyan közlemények megjelentetését tervezzük, amelyekben a szerzők az általuk művelt szakmai- és tudományterületet érintően a valóság tükörképének megjelentetésére és az ezzel kapcsolatos önvizsgálat leírására törekszenek. Az új rovat elindításával nem leplezett célunk, hogy egy kétirányú információáramlást biztosító hidat építsünk a szerzők és az olvasók közé. Egy tükör akkor jó, ha a tükör előtt álló olvasó elé egy torzításmentes valóság tárul. Jól tudjuk, ha más-más (szem)szögből nézünk a tükörbe, más és más kép tárul elénk. Mi igyekszünk a görbetükör jelenséget elkerülve mindvégig tartani az egyenes, a száznyolcvanfokos szöveget, mert hisszük, hogy ezáltal tárulhat olvasóink elé a valóságot objektív módon tükröző, legteljesebb valóság. Aztán az olvasó joga, hogy más (szem)szögből is betekint-e a tükörbe, esetleg kíváncsi, hogy a tükör másik oldalán mi rejtőzik. Tisztában vagyunk azzal is, bármennyire törekszünk a valóság leghitelesebb tükörképének megjelentetésére, a tükörkép mindig is szegényebb, fakóbb lesz a valóságnál. Ezért lehetséges az, hogy az olvasó nem mindig a legteljesebb, a legkontrasztosabb képet látja az elé tartott tükörben. Az új összetételű szerkesztőség munkába állása óta több mint egy esztendő telt el. Ezért is gondoltuk úgy, hogy érdemes

egy pillanatra megállni, tükörbe nézni, számot vetni, visszatekinteni az elmúlt egy évre, és értékelni az eddig megtett utat, az elért eredményeket. Sok minden történt az elmúlt egy évben szerkesztőségünk életében. Cikkünkben – bár csak egy pillanatfelvételt tudunk most adni a közel négyszáz nap történéseiből – törekedtünk arra, hogy olvasóink betekintést nyerhessenek a szerkesztőség mindennapi életébe, eredményeibe.

Kulcsszavak: Belügyi Szemle, fejlesztések, eredmények, tudománymetria

Abstract

In the world of journals, the column Mirror offers generally also an opportunity for a hard check, for a facing of results, for a contemplation of successes and failures. In Belügyi Szemle we consider the occasionally published column Mirror as a view about us and a description of that in the truest sense in the world. In this column we plan to publish messages where authors intend to present a reflection of their professional and scientific area and to describe a hard check in connection with that. With launch of this column, we have the unveiled aim to build a bridge offering bidirectional information stream for authors and readers. A mirror works properly when it offers a look without any distortions of reality for the reader standing in front of it. We know that having different viewpoints you will get different pictures. We always try to avoid the phenomenon of curved mirrors and keep continuously the straight angle of 180 grades, as we believe that in this way, we can show our readers the most perfect reality in an objective way. After that it is up to the reader if he wants to look into the mirror from a different angle or would like to know what is hidden on the other side of the mirror. It is also clear for us that the picture of a mirror is, in spite of any efforts to show the most authentic picture, simpler and paler than reality. Therefore, it is possible that the reader will not always get the most complex and best contrasted picture in the mirror in front of him. A year has passed since our editorial team in the new composition started its work. Also therefore, we think that it is worth stopping, looking into the mirror, preparing a bill and looking back into the past year, evaluating the way passed and the results reached. Many things happened in the past year in the life of our editorial team. In our article – although we can only give you a snapshot of the events of nearly four hundred days – we have tried to give a look for our readers into everyday life and results of the editorship.

Keywords: Belügyi Szemle, developments, results, scientometrics

Bevezető

A Belügyi Szemle szerkesztőségének a 2019. július 1-je óta eltelt időszak kiemelt feladatát – az egyes lapszámok időben történő megjelentetése mellett – a BM vezetése részéről megfogalmazott követelmények, elvárások, és a kinevezését követően a főszerkesztő által előterjesztett elképzelések képezték. Erre tekintettel az egyik legfontosabb feladatnak a szerkesztőség a hazai tudományos folyóiratok besorolására vonatkozó A kategória megtartását tekinti. A folyóirat küldetésének megfelelően egy további elvárás, a szakmai oldal erősítése is komoly feladatot ró a szerkesztőkre.

Az előzőekben említett kiemelt feladat mellett határozott szándékunk volt, hogy a Belügyi Szemle felvételt nyerjen egy mértékadó nemzetközi katalógizáló adatbázisba, és ezzel megkezdődhessen a lap nemzetközi folyóiratminősítési eljárása, gyakorlata.

Az A kategória megtartásának egyik legfontosabb kulcskérdése a folyóirat versenyképességének megőrzése és a lehetőségekhez képest további növelése, erősítése. Látnunk kell, hogy manapság a periodikák között egyre erősödő verseny alakult ki az egyes tudomány-szakterületeken működő rangos szerzők, oktatók és kutatók magas színvonalú, jó minőségű tanulmányainak megszerzéséért és közzétételéért. Ma a versenyképesség legfontosabb meghatározója a folyóiratban megjelent közlemények láthatóságának növelése, amely első sorban az online térben történő megjelenéssel érhető el. Ehhez azonban olyan informatikai, technikai és médiatechnológiai fejlesztések szükségesek, amelyek képesek biztosítani, hogy a lehető legszélesebb olvasóközönséget érzük el. A versenyképesség növeléséhez ma már nem elégséges, hogy csupán hazai szinten ismert és elismert folyóirat maradjon a Belügyi Szemle. Szükséges, hogy nemzetközi szinten is nagyszámú olvasója legyen a magyar Belügyminisztérium szakmai és tudományos folyóiratának. Az ehhez vezető utak egyike, hogy a Belügyi Szemle legalább egy jelentős nemzetközi indexáló szervezetnél szerepeljen. Szerkesztőségünk azt a célt tűzte ki maga elé, hogy a Belügyi Szemle rövid időn belül bekerüljön a Scopus, a World of Science, a ProQuest vagy az EBSCO adatbázisok egyikébe. Az ilyen szervezetekbe történő felvételnek igen szigorú feltételei vannak, amelyek teljesítése óriási kihívás bármelyik tudományos folyóirat szerkesztősége számára. Későbbi cél lehet, hogy a Magyar Tudományos Akadémia gyakorlatából ismert A, B, C, D besorolással szinte teljesen megegyező nemzetközi kvartilis szemléletű Q1, Q2, Q3, Q4 értékelési rendszernek is – felmenő rendszerben – megfeleljen a Belügyi Szemle. A szerkesztők elkötelezettek továbbá abba az irányba is, hogy egy olyan szerző- és olvasóbarát folyóiratot gondoljanak, amely az oktatók, a kutatók,

a tudósok publikációinak láthatóságát mind hazai, mind nemzetközi szinten növelni képes, és hogy az olvasók számára értékes és érdekes közleményeket tegyenek közzé.

A következőkben, mintegy tükröt állítva magunk elé, az önnézés módszerével visszapillantunk az elmúlt esztendő eredményeire, bemutatjuk az előbbieken felsorolt kiemelt feladatok teljesítésének folyamatait, s kitérünk a következő évek fontosabb feladataira is.

A nemzetközi kvartilis folyóiratokkal szemben támasztott követelmények szerepe és jelentősége a Belügyi Szemle életében

Szerkesztőségünk a megalakulása első percétől kezdve kiemelt figyelemmel volt arra, hogy a 2019. június 28-tól hatályos, az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának a doktori eljárásra vonatkozó követelményrendszerében a tudományos folyóiratok között a kvartilis alapú besorolás szerinti A kategóriás lapokban megjelent közlemények a legmagasabb pontszámot kapják. Az A kategória megtartása érdekében éppen ezért számos technikai fejlesztést, újítást hajtottunk végre. Felvetődhet az olvasóban, hogy miért tulajdonít ennek ilyen túlzottan nagy jelentőséget a szerkesztőség. E kérdésre négy markáns válasz fogalmazható meg. Először is az, hogy az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya doktori eljárásra vonatkozó követelményeinek a közlemények és hivatkozások egyesített pontozási rendszerére vonatkozó részét szinte valamennyi felsőoktatási és kutatási intézmény átvette (például NKE Doktori Szabályzat, 2016). Figyelembe vettük azt a tényt is, hogy ezek a szigorú követelmények a nemzetközi követelményrendszerhez igazodnak, hiszen „*az MTA által megalkotott szempontrendszer összes mutatója a nemzetközi katalógizáló adatbázisokból veszi kritériumait, ezáltal pedig a nemzetközi tudományos trendekhez való igazodást és megfelelést is szolgálja*” (Sasvári & Urbanovics, 2019, 390.). Ugyancsak fontos e kritériumrendszernek való megfelelés a Belügyi Szemle tekintetében is, mert a folyóirat csak így képes segíteni – elsősorban a rendészeti – kutatók és oktatók tudományos karrierjének kiteljesedését. Mind ez rendkívül fontos szempont a tudományos előmenetel folyamatában, különösen a kutatók és az oktatók publikációs és alkotási tevékenysége megítélésében. Végezetül hisszük, hogy a szigorú feltételek teljesítésének fontos szerepe van a folyóiratunk ismertségének, elismertségének fenntartásában, fokozásában, valamint színvonalának fejlesztésében is.

Az A kategória megtartása, valamint a nemzetközi kvartilis minősítés megszerzése érdekében tett lépések főbb jellemzői az elvégzett feladatok tükrében¹

A lapszerkesztésben jártas szakemberek, valamint a tudományometriai ismeretekkel rendelkezők előtt jól ismert, hogy a Magyar Tudományos Akadémia osztályai – presztízsrangsort jelentő – A, B, C, D minősítéssel látják el szakterületük folyóiratait. Fejlesztéseink során tekintettel voltunk arra a tényre is, hogy e minősítési rendszer kvázi leképezi a nemzetközi kvartilis szemléletű Q1, Q2, Q3, Q4 értékelési rendszert is. Az A-B-C-D-(Alap) követelmények rendszere egy sajátos kumulációs rendszert képez, amelyben a „*több elnyeli a kevesebbet*” elv érvényesül. Ez azt jelenti, hogy a legmagasabb besorolású A kategóriás folyóiratnak a B, C, D (Alap) követelményeknek is meg kell felelnie az A kategória igencsak szigorú feltételei mellett. Fontos utalni arra, hogy a folyóiratok rangsorolásában a minőséget mérő szempontok között manapság már megjelenik az egyes szakterületek sokszor eltérő idézési megoldásain alapuló statisztikai értékek mérlegelése is (URL1). Jelen írásunkban azoknak a követelményeknek a teljesítéséhez vezető utat mutatjuk be, amely feltételek kialakítása már az új szerkesztőség feladatát képezték.

A szerkesztőbizottság összetételének megváltozása

A nemzetközi követelményrendszer egyik fontos pontja a szerkesztőbizottság összetételére vonatkozik. E szerint a szerkesztőbizottsági tagoknak több intézményből és országból kell származniuk (regionális és nemzetközi földrajzi diverzitás). E követelmény már teljesült, e szempontoknak megfelelően átalakult a szerkesztőbizottság személyi struktúrája. Az új szerkesztőbizottság tagjainak névsorát a folyóirat impresszumában következetesen közzétesszük, valamint olvasható a Belügyi Szemle honlapján (URL2) és az OJS rendszerének (URL3) információs felületén is.

Nemzetközi indexáló szervezetnél már igazolt módon szerepel a folyóirat

E vonatkozásban fontos megjegyezni, hogy az értékesebb folyóiratok kiszűrésének legbiztosabb módja a nemzetközi indexáló adatbázisok folyamatos

¹ Megjegyzés: az A-B-C-D-Alap követelmények kumulációs rendszere az alábbi követelményeken túl számos további kritériumot tartalmaz, amelyek egy része már korábban teljesült, valamint a „*több elnyeli a kevesebbet*” elv érvényesülése miatt itt külön-külön nem kerül ismertetésre.

ellenőrzése, amelyek közül a Scopus (URL4) és a Web of Science (WOS) tűnik ki elsősorban, de jelentős eredményt ért el az utóbbi években a legdinamikusabban fejlődő ProQuest (URL5) nemzetközi indexáló szervezet is. Ugyancsak jelentős nemzetközi indexáló szervezetnek minősül az EBSCO (URL6). Az indexáló adatbázisok legfőbb célja a komoly tudományos értékkel bíró folyóiratok, konferenciakiadványok és könyvek, könyvsorozatok indexálása, amelyre egy több szempontból álló szigorú szelektálási folyamatot és követelményrendszert állítottak fel. Jövőbeni célunk a Q minősítés és besorolás megszerzése, amelynek első lépéseként az 1938-ban alapított ProQuest michigani indexáló szervezet 2020. 10. 02-től megkezdte a Belügyi Szemle nemzetközi indexálását. A ProQuest a legnagyobb multidiszciplináris adatbázis, amely 39 adatbázissal, összességében megközelítőleg 24 000 feldolgozott címmel dolgozik, amiből 18 000 teljes szöveggel érhető el. Folyóiratok mellett egyéb tartalomtípusok is gazdagítják a gyűjteményt, így 110 000 disszertáció, 450 000 konferenciaanyag és műhelytanulmány érhető el ezen a felületen. A ProQuest Central kiemelten lefedi a következő tudományterületeket: társadalomtudomány, üzlet/gazdaság, orvostudomány, pedagógia, bölcsészet és interdiszciplináris területek. A nemzetközi adatbázis a következő kiadóktól tartalmaz kiadványokat: Emerald, Elsevier, BMJ, The Economist, Nature Publishing Group, Cambridge University Press és Dow Jones stb. (Sasvári & Urbanovics, 2019, 371–394.). Mindebből is jól érzékelhető, hogy kifejezetten illusztris kiadók közé került a Belügyminisztérium, mint a Belügyi Szemle kiadója.

Az indexáltsági állapot feltüntetése

Fontos követelmény mind hazai, mind nemzetközi szinten az is, hogy az indexáltsági állapot feltüntetésre kerüljön a folyóiratok honlapján. E követelménynek a Belügyi Szemle ma már eleget tesz. A honlapunkon a Belügyi Szemle folyóirat információs részében feltüntetésre kerültek a Belügyi Szemle Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) adatbázisa alapján kalkulált indexálási állapotot mutató számadatai. Az adatok a 2019-es évre vonatkoznak, amelyek a vizsgált időszakban megjelent cikkhalmaz Hirsch féle H-indexét, valamint a kalkulált hatástényezőt mutatja. A hatástényező a Clarivate Analytics hatásszámítási módja (URL7) szerint került megállapításra, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ (MTA KIK) módszertani ellenőrzésével (URL8). Hangsúlyozni szükséges, hogy a kalkulált hatástényező nem impaktfaktor, nem egyezik és nem is egyezhet meg a Clarivate Analytics által publikált JCR indexálási mutatóval. Az impaktfaktort nem adják, hanem szigorú szabályok szerint számítják ki a Thomson–Reuters (T–R) Web of

Science (WoS) adatbázisának adatai alapján, és a Journal Citation Reports (JCR) (URL9) adatbázisban teszik közzé minden évben. Az impaktfaktor a folyóirat előző kétévi cikkeire vonatkozóan a tárgyévben kapott átlagos idézetszámot mutatja. Az alkalmazott számítási módnak megfelelően az MTMT adatbázisában szereplő rekordok segítségével összegyűjtöttük² a Belügyi Szemle 2019. évi cikkeinek idézeteit (Sasvári & Urbanovics, 2020, 411–448.). Ehhez a folyóirat tárgyévi cikkeinek irodalomjegyzékéből kiválogattuk és összeszámoltuk a Belügyi Szemle 2019. évi cikkeire vonatkozó hivatkozásokat. A teljes idézetszámot (SCI+folyóirat–önidézetek) végül elosztottuk a Belügyi Szemle 2019-ben megjelent cikkeinek számával. Terveink között szerepel, hogy a bemutatott számítási mód alapján (szintén az MTA KIK módszertani ellenőrzésével) kiszámoljuk és a honlapon közzé tegyük a Belügyi Szemle 2015–2020. közötti időszakára vonatkozó kalkulált hatástényezőt, valamint a vizsgált időszakban megjelent cikkhalmaz Hirsch féle H-indexét. Megjegyezni kívánjuk, hogy az MTMT az impaktfaktort (IF) az úgynevezett SciMago Journal Rank (SJR) mérőszámmal helyettesítette, aminek helyes grammatikai kifejezése a hatástényező szó. Az SJR és az IF számos elméleti és technikai különbségük ellenére – eltérő mérési alapelv, eltérő adatbázisháttér – sok tekintetben egyenértékűnek mutatkozik, egyaránt képesek a folyóiratok kiválóságának vizsgálatára (Soós, 2017, 583–593.).

Önálló folyóiratkezelő rendszer bevezetése

Ugyancsak fontos követelménynek tartjuk az önálló folyóiratkezelő rendszer használatát. A Belügyi Szemle 2020. május 15-től alkalmazza az Open Journal System (OJS) 3.0 folyóiratkezelő és szerkesztő rendszert. Az OJS rendszer a tudományos folyóiratok online közzétételének és kezelésének nyílt forráskódú megoldása, amely nagyon rugalmas, szerkesztőelvélyű folyóiratmenedzselő és kiadói rendszer. Az OJS az online lapkiadást támogatja, a honlapján olyan, a szerkesztéssel kapcsolatos feladatok támogatását valósítja meg, mint a szerzői beküldés folyamata, bíráló, szerkesztés, kiadás, archiválás és a folyóirat indexálása. Az OJS segíti a különböző szempontok szerinti folyóiratmenedzselést, beleértve a szerkesztői, bírálói, szerzői munka nyomon követését, az olvasók értesítését, és segíti az egyes személyek közötti levelezést. Az OJS rendszer metaadatokat szolgáltat a nemzetközi indexálóknak a hatékonyabb és gyorsabb adatátvitel érdekében (Elizarov, Zuev & Lipachev, 2014, 66–72.).

2 Dr. Sasvári Péter egyetemi docens (NKE), valamint Bilicsi Erika osztályvezető asszony (MTA KIK) közreműködésével.

Az OJS rendszer archívumának feltöltése folyamatos. Jelen állapotban a 2017–2020. között megjelent évfolyamok feltöltése valósult meg az archívumba. Az OJS rendszerbe jelenleg 337 publikáció került rögzítésre a 2017. január és 2020. szeptember közötti időszakban megjelent publikációk esetében. A nemzetközi térből érkező pontosabb kereshetőség érdekében a 2015/1. és a 2019/6. számokban megjelent publikációk absztraktjai kibővítésre és angol nyelvre történő fordításra kerülnek. Az angol nyelvre történő fordítás vonatkozik a tanulmányok címeire és kulcsszavaira is. Az OJS rendszer nemzetközi szinten betöltött vezető szerepét jól mutatja, hogy teljes angol nyelven is elérhető az archívum, így a Belügyi Szemle, valamint a szerzők is bemutatkozhatnak, és egyben kereshetővé válnak az angol nyelvű oktatók, kutatók, valamint intézmények és szervezetek számára. A szerzők bemutatkozását és azonosítását támogatja az ORCID azonosítók (URL10) integrálása az OJS rendszerbe rögzített cikkekhez. Következő fejlesztési lépésünk, hogy az archívum a 2015/1. számától visszamenőleg tartalmazza a megjelent számok cikkeit. Az OJS rendszerbe az adott számok feltöltése igen komoly komplex folyamatot jelent. A korábban alkalmazott tördelési technológiából kifolyólag a rendelkezésünkre álló PDF dokumentáció eltérő a jelenleg alkalmazott tördelési formátumtól. Az egységesítés jegyében PDF Split and Merge és Adobe PDF szerkesztő programok segítségével szabványosítjuk a 2019/7–8. szám előtt megjelent lapszámokat. Az egységes formátum a nemzetközi indexálás elősegítése érdekében is lényeges kérdés. Ezt követően minden cikket ellátunk DOI azonosítóval. Az adott folyóiratban lévő cikkek szétvágásra kerülnek, majd a beszkenelt borítóval együtt újra összeállítjuk őket. Az OJS rendszerbe a gyorsbeküldő Plugin (egylépcsős beküldés) segítségével rögzítjük az adott cikk magyar és angol nyelvű címét, absztraktját és kulcsszavait, valamint a szerző adatait. A PDF megjelenítő segítségével a szétvágott cikk is integrálásra kerül a rendszerbe, így az olvasók számára mind a teljes szám, mind az adott cikk letölthetővé válik PDF formátumban. Ezek a megszerkesztett PDF anyagok kerülnek feltöltésre a MTMT rendszeren keresztül a REAL repozitóriumba is.

A Digital Object Identifier (DOI) egyedi azonosító használata, feltüntetése

A DOI elektronikus dokumentumok körében használt egyedi azonosító feltüntetése is a kategóriába sorolás egyik fontos feltétele ma már. A DOI az elektronikus dokumentumok azonosítását lehetővé tevő jelzés, amely biztosítja, hogy a szellemi termékeket digitális hálózatokon állandóan azonosítani lehessen, és a rájuk vonatkozó kurrens adatokat el lehessen érni. A DOI olyan rendszer, amely magát az objektumot azonosítja, nem pedig azt a helyet, felületet, amelyen

az megtalálható. A Belügyi Szemle esetében a cikkek egyedi DOI azonosítói az OJS rendszerben található archívumra mutatnak. A DOI azonosítók meghatározott szisztema alapján kerülnek létrehozásra, amelyeknek az amerikai partner felé történő regisztrációját szintén az OJS rendszerben hajtjuk végre (CrossRef Export Plugin) önálló admin jogosultsággal. Az MTA KIK a DataCite szervezet tagjaként biztosítja a DOI azonosítót a Belügyi Szemlében megjelenő közlemények, folyóiratcikkek számára. Ezt az azonosítót a Belügyi Szemle a 2020/5. szám óta alkalmazza valamennyi közlemény esetében. Az OJS rendszer archívumában található 2015/1. és 2019/6. közötti folyóiratszámokban szereplő tanulmányok esetében is utólag rögzítésre kerültek a DOI azonosítók. Ez elsősorban a korábban megjelent publikációk láthatóságának az elősegítését szolgálja. A regisztrált DOI azonosítók száma a Belügyi Szemlét illetően a cikk írása idején: 387.

A cikkek Belügyi Szemléhez való beérkezésekor a kéziratot benyújtani szándékozó szerzőktől az OJS rendszerhez történő csatlakozás egyik feltételként a szerkesztőség bekéri a szerző egyedi teljes ORCID azonosítóját. Az Open Research and Contributor Identifier (ORCID) egy állandó és egyedi digitális azonosítást nyújt, amelynek segítségével az egyes kutatók megkülönböztethetők egymástól. Célja, hogy a szerzőt és annak publikációját tévedés nélkül, egyértelműen össze lehessen kapcsolni. Kiküszöböli a gyakori nevek okozta problémákat. A Belügyi Szemle tekintetében az ORCID azonosító az OJS rendszerben az adott cikkben a szerzőnél kerül feltüntetésre. Az olvasó a teljes ORCID URL linkre kattintva a szerző tudományos munkásságáról kaphat információkat. Fontos hangsúlyozni, hogy az ORCID adatbázisában található adatok feltöltéséért és közzétételéért kizárólag a szerző felel.

Saját, önálló magyar és angol nyelvű weboldal készítése

Az előzőekben már többször megfogalmazott elvárások megvalósítása érdekében fogott bele szerkesztőségünk 2019 őszén a Belügyi Szemle weblapjának létrehozásába. Célunk az volt, hogy a mai modern kor elvárásainak megfelelő, minden igényt kielégítő, az olvasó közönség és a szerzők részére is viszonylag teljes körű információs bázis jöjjön létre. Olyan megoldást vázoltunk fel, amely figyelembe veszi a generációk közötti eltéréseket, különbségeket is, hiszen mindannyian másképp és más oldalról közelítünk meg adott kérdéseket, és eltérően gondolkodunk egyes dolgokról. Első lépésként a szerkesztőségünkön belüli gondolatfertőzés során megálmodott és összerakott elképzeléseket tartalmazó forgatókönyvet foglalmaztuk meg. E forgatókönyv szempontjaira figyelemmel, az informatika nyelvére lefordítva alkották meg a BM informatikai

szakterület munkatársai és a NISZ programozói a multifunkciós honlapunkat. A www.belugyiszemle.hu elnevezésű weblapunk úgynevezett multifunkciós honlap, ugyanis nem csupán a folyóirat webes megjelenítését foglalja magában, hanem a Belügyi Szemle profiljának megfelelő tudományos, valamint a szakmai hírek területéről származó tanulmányokkal, írásokkal, közleményekkel, hírekkel kapcsolatban is információfűzés és információmegosztó funkcióval bír. Azonban szükséges hangsúlyozni, hogy a weblap kétségkívül legfontosabb menüpontja a hírportálos oldalon belül – az MTA, valamint az Országos Széchenyi Könyvtár ISSN központja által előírt követelményeknek megfelelően – az önálló aloldalon megjelenő Belügyi Szemle folyóirat print és online változata. Ugyancsak a multifunkciós szerepet erősíti a *Kvíz*, a *Szavazás* és a *Visszhang* almenük megjelenése rögtön a nyitóoldalon. Kiemelésre érdemes, hogy a honlap sokoldalúságát tükrözi a szerkezeti felépítésében – a korábban már említett generációk közötti különbség figyelembevételét szolgálva – az ismeretszerzési, tanulási szándékkal készült *Kvíz* menüpont (szerkesztőségi szóhasználat: kvíz-learning és gameslearning). Ebben a menüpontban olyan feladatokat, úgynevezett kvízlearning kérdéssorokat teszünk esetenként közzé, amelyek a rendszeti képzésben tanuló (potenciálisan tízezer) középiskolai diákok érdeklődési körébe tartoznak, és a rendvédelmi szakmát közelebb tudják hozni a fiatalokhoz, mindezek mellett pedig még más érdeklődő látogató is profitálhat belőlük.

A honlapunk kialakításánál számos fontos elvet, kötelező elemet, valamint jogszabályi környezetet kellett figyelembe vennünk. A közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács EU 2016/2102. irányelve, a belügyi honlapokkal szemben támasztott követelmények, protokoll előírások voltak azok az iránymutatók, amelyekre figyelemmel kellett lennünk. Arra is tekintettel voltunk, hogy a weboldalnak biztosítania kell a publikus felületen (frontend) kívül a megbíró számára az egyszerű adminisztrációt (weboldal adminisztráció, webszerkesztőségi rendszer). Szintén fontos szempont volt a különböző jogosultsági szintek kialakítása, definiálása (szerkesztő, lektor stb.), amelyek függvényében érhetik el az egyes tartalmakat a jogosultságnak megfelelően regisztrált látogatók, szerzők, lektorok, adminisztrátorok, felügyeletet ellátók stb. Mindvégig meghatározó elem volt a fejlesztés során a reszponzív tervezési szempont. A reszponzív weboldalunk (RWD) egy olyan megközelítéssel tervezett weboldal, amelynek a célja az, hogy optimális megjelenést biztosítson – könnyű olvashatóság, egyszerű navigáció a lehető legkevesebb átméretezéssel és görgetéssel – a legkülönbözőbb eszközökön (az asztali számítógép monitorjától egészen a mobiltelefonokig). Ennek érdekében alakítottuk ki a többszintű tűzfal általi védettséget a kormányzati felhőben (központosított, rendszeres biztonsági audittal

üzemeltetett, virtuális infokommunikációs infrastruktúra). Figyelemmel voltunk a napi szintű mentés meglétére, az adatvesztés esetére. Biztosítanunk kellett a többnyelvűséget, amely a magyar és angol tükörfordítás együttes meglését követeli meg. További fejlesztési elvárás volt a könnyű és egyértelmű kereshetőség (kulcsszavakra, absztraktra), a GDPR megfelelés, a könnyű áttekinthetőség, minimalista stílus, egyszerű design, időtálló és megfelelően konzervatív forma kialakítása, a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság nyilvántartásba vétel feltételeinek való megfelelés. A nyilvántartásba vétel megtörtént mind a Belügyi Szemle print és online folyóirat tekintetében.

Megkerülhetetlen volt annak a követelménynek a teljesítése is, hogy a honlap megfeleljen az ISSN és az e-ISSN kiadás feltételrendszerének.

A közreműködő fejlesztőknek köszönhetően az előzőkben felsorolt valamennyi feltétel teljesült a honlap kialakítása során, ennek eredményeként a hazai és nemzetközi előírásoknak is megfelel a weblap felépítése, szerkezete és tartalma. A honlapunk különös értéke azonban elsősorban abban rejlik, hogy jól szerkeszthető, a változó körülményeknek megfelelően átalakítható, követi a kor kihívásait, és vegyes használata révén jól illeszkedik az általános hírportálos és a speciális folyóirati rendszer használhatóságához. Összeségében elmondható, hogy egy olyan multifunkciós weboldal jött létre, amely igen nagy elismerést váltott ki már eddig is a látogatók és a médiafelügyeletet ellátó szervezetek körében.

Az utóbbi öt évben megjelent közlemények

MTMT-be történő feltöltöttségének megvalósulása

Az MTMT-hez (URL14) kapcsolódó fejlesztés érdekében felvettük a kapcsolatot a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ munkatársaival, amelynek eredményeként a Belügyi Szemle önálló admin joggal rendelkezik 2019. november 1-jétől a megjelenő cikkek MTMT adatbázisba történő rögzítéséhez. Ezzel a szerzőknek egy plusz kényelmi szolgáltatást nyújtunk, amely során a megjelenést követően rögzítésre kerülnek az adott publikációk a rendszerbe. Ezt a megoldást azért tartjuk fontosnak, mert így teljes biztonsággal feltöltésre kerül az MTMT rendszerbe a Szemlében megjelenő valamennyi közlemény. Itt teszünk különbséget a Szemlében megjelenő közlemények tematizálása terén. Külön jelöljük ezen a felületen a szakcikk, összefoglaló cikk, recenzió, interjú stb. műfajokat. Jelenleg 490 közlemény kezelését monitorozzuk folyamatosan a 2015–2020. közötti időszakra vonatkozóan. Az elmúlt egyéves időszakban 167 közlemény került rögzítésre a Belügyi Szemle MTMT rendszerébe.

A megjelent közlemények MTMT-be történő 90% feletti feltöltöttségének követelményét is célul tűztük ki. Ezt azáltal biztosítjuk, hogy az utóbbi öt évben

a Belügyi Szemlében megjelent közlemények 100%-át folyamatosan feltöltöttük az MTMT minősített REAL és REAL-J repozitóriumába (URL11). Ez annak köszönhető, hogy az MTA KIK a Belügyi Szemle admin rendszeréhez rendelte a 2015/1. számtól megjelent és az MTMT rendszerben rögzített összes közleményt. Ennek a száma jelenleg 490 rekord. A rekordok részletes áttekintése folyamatos, amely azt jelenti, hogy a hibás rekordok még javításra és a duplumok (több megegyező rekord) törlésre kerülnek. Ahogy korábban említést nyert, csak ekkor kerülhetnek végső rögzítésre az adott rekordok PDF formátumban a REAL-repozitóriumba.

*A közlemények – a folyóirat weboldaláról elérhetően –
angol és magyar címmel, absztrakttal, kulcsszavakkal történő ellátása*

A Belügyi Szemlében közzétett közlemények ma már rendelkeznek magyar és angol nyelvű címmel, absztrakttal, kulcsszavakkal. Ezek a folyóirat weboldaláról, valamint a Belügyi Szemle OJS rendszerén keresztül szabadon, minden olvasó számára elérhetők.

Az ISSN és az e-ISSN szám feltüntetése a kiadványokban

Az International Standard Serial Number (ISSN) és az e-ISSN szám feltüntetése ugyancsak maradéktalanul teljesült. Az ISSN az időszaki kiadványok nemzetközi azonosítója. Az Országos Széchényi Könyvtárban működő Magyar ISSN Nemzeti Központ (URL12) részére benyújtott kérelmünk alapján 2020. március 24-én a Belügyi Szemle havonta megjelenő időszaki folyóirat online kiadásváltozata, valamint a kizárólag online kiadásváltozatban megjelenő időszaki különszámok részére nemzetközi azonosítószámot, úgynevezett e-ISSN számot állapítottak meg. Az e-ISSN szám kiadásának feltétele volt a távoli hozzáférésű források feldolgozásához önálló, webes nyitóoldal kialakítása (egyedi/saját URL), az időszaki kiadvány főcímének kiemelt (önálló) feltüntetése, az egymást követő számok hozzáférést szolgáltató *Archívum* menüpont, valamint a nyitó weboldal archívumnak is megfelelő adatbázis kialakítása (OJS rendszer), továbbá a sajtótermékek vonatkozásában előírt impresszum közzététele a nyitó weboldalon. Ezzel egyidőben pontosításra került a Belügyi Szemle print számára kiadott ISSN szám is.

Számos egyéb megjelenési és kategorizáló feltétel teljesülése

A Belügyi Szemle immár a WorldCat könyvtár katalógusában is szerepel (URL13). A WorldCat a világ legnagyobb könyvtári tartalomszolgáltatás hálózata.

A WorldCat könyvtárak célja, hogy erőforrásaikhoz hozzáférést biztosítsanak az interneten, ott, ahol az emberek többsége hozzáfog az információkereséshez. A folyóirat archiválási politikájának feltüntetésére vonatkozó követelmény teljesült a weblapon. A lektorálási folyamatra vonatkozó kritériumnak is eleget tettünk, a szerkesztőségbe beküldött valamennyi kéziratra kettős vaklektorálási eljárást alkalmazunk.

Az etikai kódex, a folyóirat céljának és küldetésének feltüntetése ugyancsak a weblapon olvasható. A megjelenés gyakoriságának feltüntetése mind a print és online számokban, mind a weblapon megtalálható. A főszerkesztő nevének, postacímének és e-mail címének, a szerkesztőségi tagok nevének, intézményeinek és országainak, a kiadó nevének, postacímének és e-mail címének, továbbá a szerzőknek és a lektoroknak szóló útmutató feltüntetése a weblapon teljesült.

Egyéb fejlesztések

Kiemelten fontos szempont volt a fejlesztés során, hogy minden tekintetben *egységes hivatkozási rendszer* valósuljon meg a Belügyi Szemle esetében. Ennek biztosítása érdekében a Belügyi Szemle az *APA (American Psychological Association)* hivatkozási rendszert alkalmazza és várja el annak alkalmazását a szerzőktől. Ennek biztosítása érdekében a Belügyi Szemle aktuálisan követi és alkalmazza a szervezet (APA) által kiadott „*Publication Manual of the American Psychological Association: 7th Edition*” kötetben lefektetett referencia- és idéző szabályrendszereket. Az APA a nemzetközi tudományos életben az egyik legelterjedtebb hivatkozási rendszer. Az APA stílus egy olyan szöveges hivatkozási rendszer, amely azonnal biztosítja az olvasó számára, hogy lássa az információk forrását. A szöveges hivatkozások tipikusan a szerző vezetéknevét, a kiadás dátumát és az idézett szöveg oldalszámát tartalmazzák. Ennek a stílusnak a szabályrendszerét a Belügyi Szemle honlapján a *Szerzőknek* menüpontban tettük közzé. Az APA egységes hivatkozási rendszer a Belügyi Szemle 2019/7–8. számától került alkalmazásra.

Angol nyelvű különszámok megjelentetése tekintetében szakmai meggyőződéssel valljuk, hogy az angol nyelvű tudományos periodika tovább színesítheti a hazai tudományos életet. Az első és a második *angol nyelvű különszámban kilenc és tizenegy tanulmány, valamint könyvrecenzió került megjelentetésre*. Felhívást tettünk közzé a honlapon, valamint a közösségi médiában is angol nyelvű közlemények megjelentetésének lehetőségéről. Erre tekintettel további nyolc angol nyelvű kézirat szakmai lektorálása van jelenleg folyamatban, amelyek 2020 végén és a 2021/1. különszámunkban kapnak helyet. Az angol nyelvű megjelentetés iránt megnyilvánuló fokozott érdeklődést mutatja, hogy

eddig 1510 olvasási tevékenységet regisztrált a rendszer kizárólag az angol nyelvű cikkek vonatkozásában. Angol nyelvű különszámaink magas szakmai és nyelvi minőségét a 23 főből álló, a Belügyi Szemle szak- és tudományterületét lefedő idegennyelvi szaklektorok, valamint szakfordító és angol nyelvű olvasószerkesztő is biztosítja. A szerzők oldaláról vizsgálva látható, hogy az angol nyelvű kéziratok közlésének népszerűségét elsősorban a nemzetközi tudományos szintén történő szélesebb körű megjelenés lehetősége inspirálja, illetve magasabb hozzáadott értéket képvisel egy angol nyelvű cikk publikálása az egyetemi oktatók, kutatók és doktoranduszok esetében az előmenetel szempontjából. Az angol nyelvű kéziratok szerzői elsősorban az egyetemi szférából kerülnek ki. A Belügyi Szemle nemzetközi szakmai és tudományos szintén történő megismerésének egyik kezdeti, ámde nagyon fontos lépése, hogy immár külföldi szerzőktől is érkeztek be kéziratok, amelyeket az első és a második angol nyelvű különszámunkban tettünk közzé.

A folyóirat szakmai oldalának erősítése, a szakmai kapcsolatok alakulása

2019 júliusában a belügyi vezetés által megfogalmazott egyik elvárás a Belügyi Szemle szakmai oldalának erősítése volt. Erre figyelemmel a következő két területen tartottuk fontosnak biztosítani a folyóirat szakmaiságának erősítését. A folyóirat szakmai profiljának, stratégiájának a gyakorlati igényekhez történő igazítása terén, amelynek egyik letéteményese a Szakmai Tanácsadó Testület létrejötte volt. A másik területe a szakmaiság erősítésének a Belügyminisztérium háttérintézményeivel történő hatékony együttműködés kialakítását tekintetük. Ennek érdekében kapcsolattartói és szaklektori hálózatok kiépítésére került sor. Jövőre pedig elindul a szakmai tapasztalatokat, eredményes nyomozásokat bemutató új rovatunk is.

A folyóirat szakmai profiljának a gyakorlati igényekhez történő igazítása

Az elmúlt egy év alatt igen szoros és kiegyensúlyozottnak mondható szakmai kapcsolat alakult ki a Belügyi Szemle szerkesztősége és a Belügyminisztérium irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek, szakmai intézmények között. Az első számú vezetőkkel történt személyes kapcsolatfelvétel eredményeként hatékony együttműködés jött létre a folyóirat szakmai jellegének erősítésére irányuló munkát illetően. A Belügyi Szemle szakmaiságának erősítését szolgálja a Szakmai Tanácsadó Testület létrehozása. E testület tagjainak a BM

háttérintézmények és más szakmai szervek első számú vezetőit kértük fel, hangsúlyozva, hogy nem protokolláris szerepként fogtuk fel a megbízásukat, hanem a kölcsönös érdekek mentén történő együttműködés-ként. Az együttműködés eredményeként folyamatosan érkeznek szerkesztőségünkbe az aktuális szakmai eseményekről szóló hírek és információk, amelyeket mind Hírlevelünkben, mind honlapunkon a nyitóoldal *Szakmai hírek, események* című menüpont alatt teszünk közzé, szinte napi frissítéssel.

Újdonságként debütáltunk Hírlevelünkkel 2019 őszén. A havonta megjelenő Hírlevelet eredetileg – a honlap létrehozásának elindulásáig – hiánypótló platformnak szántuk. Azonban a Hírlevél olvasóitól érkező pozitív visszajelzések nyomán ezt az információmegosztó felületet továbbra is működtetni kívánjuk. A Hírlevélben a legújabb Belügyi Szemleiben megjelenő cikkek ismertetése mellett helyet kaptak és kapnak mind a mai napig a szerkesztőségi hírek, a tudományos, szakmai hírek, frissen válogatott könyv- és folyóiratszemle, valamint ezen túl lehetőséget biztosítunk az egyes szervezeteknek arra, hogy legfrissebb híreiket – akár képes mellékletekkel együtt – itt is közlétegyék. A minden hónap elején megjelenő Hírlevél ma már közel hetvenezer olvasóhoz jut el közvetlenül, mert a szervezetek kijelölt kapcsolattartói minden alkalommal közvetlenül megkapják, és kérésünkre megfelelően saját szervezetük belső hírportálján elérhetővé teszik a kollégák számára. Ezen túlmenően honlapunkra is mindig feltöltésre kerül a Hírlevél aktuális tartalma. Ugyancsak a Szakmai Tanácsadó Testület tagjaival kialakult hatékony szakmai együttműködésnek köszönhető, hogy jelentősen megemelkedett azon szakmai tartalmú cikkek száma, amelyek a rendvédelmi szervek gyakorlati szakembereitől érkeznek szerkesztőségünkhöz. A Szakmai Tanácsadó Testület tagjai részéről megnyilvánuló támogatás milyenségétől függ az is, hogy a folyóirat szakmai profilja miként alakul. Kiemelésre érdemes, hogy számos esetben éppen a Szakmai Tanácsadó Testület tagjainak ajánlásai miatt foglalkozunk kiemelten egyes témákkal, eseményekkel, mi több, jelentetünk meg szakmai tartalmú tematikus lapszámot.

A Belügyminisztérium háttérintézményeivel történő hatékony együttműködés kialakítása, a kapcsolattartói és a szaklektori hálózat kiépítése

A Belügyminisztérium háttérintézményeinek vezetőivel történt személyes megbeszélésnek megfelelően a Belügyi Szemle szakmai oldalának erősítését szolgálja az úgynevezett szakmai kapcsolattartói hálózat kiépítése. A Belügyminisztérium épületében 2019. szeptember 24-én került sor az első kapcsolattartói koordinációs ülésre, amelyen az országos hatáskörű szervek vezetői által delegált kapcsolattartók vettek részt, mindezt a szakmai jelleg erősítése érdekében,

ahol rögzítésre került az együttműködés tartalmi és formai kerete, a kapcsolattartás csatornáit. A közel húsz kijelölt kollégával napi szinten folyik ma is a kapcsolattartás, amelynek fenntartása kiegyensúlyozottan és a kölcsönösség jegyében zajlik. A kapcsolattartók felé megfogalmazott kérés volt a tavalyi év során, hogy az egyes szervek jelöljenek ki a Belügyi Szemle részére szaklektorokat. Ez meg is történt, így összesen több mint harminc szaklektorral dolgozunk együtt. Ennek köszönhetően bátran vállaltuk az A kategória megtartásához, valamint a nemzetközi elvárás teljesítéséhez szükséges azon feltételt is, hogy kettős vaklektorálást alkalmazzunk a szerkesztőségünkhöz beérkező szakmai cikkek lektorálásakor, amely egyúttal az OJS rendszer elengedhetetlen feltétele is. A rendvédelmi szervek mellett közvetlen folyóiratszakai kapcsolatot tartunk fenn többek között a Vízügyi Főigazgatósággal, a Honvédelmi Minisztérium kijelölt munkatársaival, a kisebbségi felzárkóztatásért felelős miniszterelnöki biztos titkárságával, a BM nemzetközi ügyekért felelős helyettes államtitkárságával és az Országos Kriminológiai Intézettel. Jó kapcsolatot ápolunk továbbá több szinten a Nemzeti Közszolgálati Egyetemmel, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal illetékes munkatársaival, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központtal és az Országos Széchenyi Könyvtár által felügyelt ISSN Nemzetközi Központtal.

A járvány ideje alatt élénken követtük a napi eseményeket, nemcsak közzétettük a legfontosabb tudnivalókat, de megkerestük a járványhelyzet kezelésében aktívan részt vállaló prominens személyeket, és interjú keretében részletesebb szakmai beszámolót kértünk tőlük a rendkívüli helyzetben végzett tevékenységükkel kapcsolatban. Ezek az interjúk a mai napig bárki számára elérhetők honlapunkon. Az interjúk nyomán bepillantást nyerhettünk a járványhelyzet kezelésében részt vevő szakemberek tevékenységébe, és igazán megnyugtatóként szolgált az a tény, hogy milyen jól szervezettek, egymás munkáját támogatva, kiegészítve végzik az illetékes szervezetek a rendkívüli helyzet adta feladataikat. A 2020. év nemcsak a koronavírus-járvány miatt volt különleges. Ebben az évben ünnepelte a Magyar Tűzoltóság 150. születésnapját, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság pedig első évét zárta idén. Megtiszteltetésnek vettük azt a szoros szakmai együttműködést, amellyel az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság ünnepi kiadványának létrehozásában közreműködhattünk. Egy magas szakmai színvonalú, színes, tematikus kiadvánnyal emlékezett meg a Belügyi Szemle a neves évfordulóról. Másik tematikus lapszámunk az idegenrendészeté volt tavaly, amelyet az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetőjével készített interjú is színesített, bemutatva a szervezet megalakulásának történetét, mérföldköveit. A szerkesztőség kérésére az együttműködő szervek – a kapcsolattartókon keresztül – rövid időn belül

elhelyezték a Belügyi Szemle honlapjának linkjét, illetve logóját saját weboldalon, így közvetlenül elérhetővé vált munkatársaik számára a Belügyi Szemle honlapja. A Belügyi Szemle nemzetközi kapcsolatainak kiépítése a BM nemzetközi ügyekért felelős helyettes államtitkárságának közreműködésével indult meg. A Belügyi Szemle új összetételű szerkesztőbizottságának tagjai között ma már neves külföldi professzort is üdvözölhetünk.

Az online térbe történő kilépés

Az online térbe történő kilépést a szerkesztőségen belül is számos elvi kérdés megvitatása előzte meg. Ezek között a leginkább foglalkoztató kérdések a következők voltak. A print és a digitális média jövőbeni viszonya miként befolyásolhatja a Belügyi Szemle létét. Milyen változást – előnyt, hátrányt – eredményezhet, ha feladjuk a Belügyi Szemle eddigi printkommunikáció egyoldalúságát, és egy erőteljes, folyamatos, interaktív digitális médiakommunikáció megvalósítását tűzzük ki célul az értékmegőrzés és az értékteremtés-értékmegújulás szellemében. Fenntartható-e hosszútávon a Belügyi Szemle nagy hagyományokkal rendelkező nyomtatott változatának megjelentetése a digitális univerzum egyre erőteljesebb térhódítása mellett? Miként változnak az információszerzési szokások? Mit nyer az olvasó és a szerző a digitális térben történő megjelenéssel? Ezekre a kérdésekre a korrekt választ nyilvánvalóan csak évek, évtizedek múlva adhatjuk meg. Természetesen nem várhatunk addig, ameddig e kérdésekre adekvát válasz érkezik, mert vállaltuk, hogy a szerkesztőségi munkánk második évére a Belügyi Szemle a kor követelményeinek mindenben megfelelő, infotechnikai szempontból korszerű online folyóirattal bővüljön.

Erre tekintettel készült el a Belügyi Szemle honlapja a 2020. januári tesztüzemi indulást követően mára már több mint 270 000 a látogatottsági mutató, a regisztrált szerzők és lektorok, felhasználók száma meghaladja a 140-es számot. A Belügyminisztérium, a rendvédelmi és a háttérintézmények honlapján is megjelent weblapunk, a logónkra kattintva pedig közvetlenül elérhető a Belügyi Szemle nyitóoldala, de külső megjelenésként elérhető a weblap a Facebookon, az Instagramon, valamint az okostelefonok világában is. A neten keresztül olvashatók a folyóirati cikkek, valamint az egyéb közlemények.

A honlapunkon megjelenő online folyóirat kiadása tekintetében 2020-ban négy alkalommal, míg 2021-ben tervezetten hat alkalommal történő megjelenés várható, elsősorban angol nyelven, de nem zárkózunk el magyar nyelvű e-kiadvány megjelentetésétől sem.

Az OJS folyóiratkezelő és szerkesztő alkalmazás rendszerbe állítása is az online térbe történő kilépési szándékunkat tükrözi, amely biztosítja, hogy teljes transzparenciát képez a közlemény beküldésétől a megjelenésig bezárólag, és egyben metaadatokat is szolgáltat a nemzetközi indexálóknak a hatékonyabb és gyorsabb adatátvitel, valamint a megjelent tanulmányok nemzetközi térben történő elérhetősége érdekében.

A ProQuest nemzetközi indexáló szervezethez történt jelentkezés feltétele volt az angolnyelvű honlap megléte. Hosszas vizsgálatokat követően a ProQuest nemzetközi indexáló szervezet felvette folyóiratunkat online adatbázisába, és 2019. év októberétől megkezdte a Belügyi Szemle indexálását.

A Belügyi Szemle számára a nemzetközi együttműködés kialakításának elsődleges színtere ugyancsak az online tér. Az online térben történik a külföldi szerkesztőségi tagokkal történő kommunikáció nagy része. Az ő közreműködésükkel valósult meg ennek a kommunikációs csatornának a létrehozása. Ezen keresztül zajlik majd a nemzetközi szakmai folyóiratokkal történő együttműködés tervezett lebonyolítása, a folyamatos folyóirat- és közleménycsere.

A Nemzetközi Rendészeti Figyelő megjelenését illetően megkezdődött a Belügyi Szemle új online folyóiratának előkészítése, amely a Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájával (NKE RDI) (URL15) való együttműködésben megvalósuló rovatként jelenik meg. E rovatban megjelenő tanulmányok hidat képeznek a már létező külföldi szakismeretek és a magyar rendészeti gyakorlat között, s összekötik az NKE RDI ígéretes doktorjelöltjeinek elméleti tudását és a rendőri praxist.

A szakmai és a tudományos területeken az információfúziós és az információmegosztó szerep betöltése

Amint azt írásunk első részében már megfogalmaztuk, a Belügyi Szemle szerkesztősége felvállalta azt a tudományos és szakmai információfúziós és információmegosztó szerepet, amely a folyóirat küldetésével, rendeltetésével akár közvetlenül, akár közvetve kapcsolatba hozható. Ennek keretében szerkesztőségünk a lehetőségeire figyelemmel felkutatja és összegyűjti mindazokat a tudományos és szakmai híreket, információkat, amelyek a Belügyminisztérium és háttérintézményei feladatrendszerével összefüggenek. Így elsősorban a rendészet- és közigazgatástudomány, valamint annak határtudományai, továbbá a víztudomány területét érintő tudományos és szakmai információk relevánsak e tekintetben. Ilyen tudományterületek – a teljesség igénye nélkül – a következők: a szűkebb értelemben vett rendészettudomány (rendvédelem, közrend és

közbiztonság, bűnmegelőzés, gazdaságvédelem, biztonságpolitika stb.), a biztonságstudomány, a víztudomány, a társadalmi devianciával foglalkozó tudományok, az állam- és jogtudományok (kiemelten büntetőjog, kriminológia, kriminalisztika, börtönügy stb.), a közigazgatástudomány (kiemelten az önkormányzati igazgatás), valamint a határtudományok (információbiztonság, informatikai biztonság, személy- és vagyonvédelem, magánnyomozás kérdéskörével foglalkozó tudományterületek, egészségügyi tudományterületek, műszaki és hadtudományi területek).

Az információfúziós tevékenység során a Belügyi Szemle szerkesztősége számos tudományos és szakmai platformot monitorizál, a leginkább preferált tudományos és szakmai információforrások a szerkesztőség által kialakított partnerkapcsolatok (a kapcsolattartói hálózaton keresztül), a hazai és a külföldi rendvédelmi és tudományos intézmények honlapjai, a hazai és külföldi tudományos és szakmai folyóiratok. Ezekon kívül a szakmai és tudományos rendezvények, konferenciák, valamint a szakmai és tudományos élet szereplőivel készített interjúk, a könyvkiadók, folyóiratok recenziói.

Az információmegosztó szerep lényege, hogy a szerkesztőség a rendelkezésre álló platformokon az információfúziós tevékenysége során megismert tudományos és szakmai információkat, híreket a lehető legszélesebb körben közlésezi. Ennek a feladatnak az elsődleges színtere a Belügyi Szemle weblapja, amelynek nyitóoldalán három (alább vázolt) képes menüpont alatt jelennek meg a tudományos és szakmai intézményektől, folyóiratoktól nyert információk.

A *Hírlevél* – mint új kezdeményezésünk, nyomtatott formában is megjelenő platform – a havi lapszám megjelenését megelőzően, az adott lapszám tartalmáról, a szerkesztőség életéről, a társfolyóiratok releváns információiról, a tudományos és a szakmai élettel kapcsolatos hírekről, valamint a Belügyi Szemle tájékoztatási érdekkörébe tartozó hazai és nemzetközi eseményekről, hírekről tájékoztat. A Hírlevél fontos részét képezi a következő lapszámunk előzetese, valamint a releváns könyv- és folyóirat szemle.

A *Tudományos élet hírei* menüpontban – amely kizárólag online formában jelenik meg – a hazai tudományos élettel kapcsolatos legfrissebb hírek, információk találhatóak meg.

A *Szakmai élet hírei* menüpontban a rendvédelmi szervektől, valamint más belügyi szervektől kapott információkat osztjuk meg a weboldal látogatóival – napi frissítéssel.

Ezen túlmenően az új rovatok megjelenésével (interjú, kitekintés, portré, fórum, tükör) olyan szakmai és tudományos információkat, életeseményeket jelentetünk meg, amelyek műfajilag ugyan nem illeszthetők sem a klasszikus rovatok, sem az említett nyitóoldali menüpontok egyikébe sem, mégis úgy ítéljük meg, hogy a szélesebb olvasóközönség érdeklődését felkelthetik.

Fontosabb médiametria adatok és jellemzők 2019–2020 között

A 2019. július és 2020. november közötti időszakban a közösségi portálokon történt megjelenésünknek köszönhetően egyre fokozódó érdeklődés mutatkozott a lapunkban történő publikációs lehetőségek iránt. Ezt a tényt jól érzékeltek az alábbi adatok. Az elmúlt tizenhét hónapban összesen 190 tanulmány érkezett szerkesztőségünkhöz. Ebből a magyar nyelvű tanulmányok száma 157 volt, és 33 angol nyelvű tanulmányt küldtek be a szerzők. A megjelentetett tanulmányok száma 141 magyar és 29 angol nyelvű volt. A jelenleg megjelentetésre váró tanulmányok száma 43 magyar és 4 angol nyelvű kézirat. Az elutasított cikkek száma 6 magyar és 4 angol nyelvű kézirat volt. A bérkezett cikkek különböző tudományterületeket érintettek, leggyakrabban rendészettudományi, közigazgatástudományi, pszichológiai, jogtudományi, hadtudományi, kriminalisztikai és kriminológiai közleményeket küldtek a szerzők. Az átlagos megjelentetési idő 125 nap volt. Tudományos (PhD) fokozattal rendelkező szerzők száma 49 volt, további 13 szerző professzori vagy akadémiai címmel rendelkezik.

Az elkövetkező évek kiemelt feladatai

A szerkesztőség munkatársai számára a legjelentősebb jövőbeni feladat az A kategóriába történő besorolás követelményeinek való megfelelés folyamatos rendelkezésre állásának és a még hiányzó feltételek biztosítása. A bemutatott fejlesztések mellett kiemelt figyelmet fordítunk arra is, hogy magas színvonalú cikkeket jelentessünk meg annak érdekében, hogy a Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata – az A kategória megtartásán túl – megőrizze azt a tekintélyt és elismertséget a tudományos életben, amelynek jelenleg is birtokában van. Ezen túlmenően célkitűzésünk elindulni a kvartilis rendszer követelményeinek való megfelelés útján.

Megvalósítandó célként tűztük ki, hogy a Belügyi Szemle 2021/1. számától kezdődően a megjelentetett kéziratok nyílt hozzáférésű (Open Access) változatként is elérhetővé válnak, megtartva az előfizetés lehetőségét a print számok esetében. Ennek érdekében a 2020/3. angol nyelvű különszámunkban megjelent cikkek kezdő oldalán egy új ikon került elhelyezésre, amely használatával a Belügyi Szemle csatlakozott a Creative Commons nemzetközi licencrendszerhez. Ennek értelmében az Attribution-NonCommercial-NoDerivs (CC-BY-NC-ND) licenc alkalmazásával biztosítjuk, hogy a tanulmányok szövegét változatlan formában, kereskedelmi felhasználás mellőzésével az arra jogosultak

felhasználhatják, idézhetik. A nyílt hozzáférésű kéziratok növelik a kutató hazai és különösen a nemzetközi ismertségét és elismertségét, növeli a kutatási eredmények láthatóságát és a szerző idézettségét. Ma már számos kutatásfinanszírozó testület a támogatások odaítélésének feltételéül szabja a kutatási eredmények open access formában való közzétételét.

Terveink között szerepel, hogy 2021-ben hat angol nyelvű online különszám kerüljön megjelentetésre, mivel egyre nagyobb számban érkeznek szerkesztőségünkbe angol nyelvű kéziratok.

Folytatjuk a Belügyi Szemle archívumának (MTMT, OJS rendszer) kialakítását a 2015/1. számig történő adatfeltöltés befejezésével.

Tovább haladunk a megkezdett úton a nemzetközi indexáló szervezetek irányába. A DOAJ, az EBSCO (első körben), valamint a SCOPUS és a Web of Science (másod körben) nemzetközi indexáló szervezetekkel történő szerződéskötések előkészítését és megkötését szeretnénk megvalósítani 2021–2022-ben. A nemzetközi indexáló partnereink feltételrendszereit szem előtt tartva szorgalmazzuk szerzőink felé, hogy a 2021/1. számtól 25%, majd a 2021/7. számtól legalább 50% terjedelemben tartalmazzon a benyújtott kéziratok felhasznált irodalmának ProQuest, EBSCO, SCOPUS vagy Web of Science által indexált folyóiratokban megjelent publikációkat.

Befejezés

Érzékelhető, hogy igencsak mozgalmas évet tud maga mögött a Belügyi Szemle szerkesztősége, valamint az is, hogy milyen irányú erőfeszítéseket tettünk az elmúlt esztendőben. Kiemelt feladatunknak tekintettük, hogy a hazai és a nemzetközi tudományometriai minősítési szempontoknak mind jobban megfeleljünk. Erre azért is különös figyelemmel voltunk, mert a tudományos teljesítmény és minőség mutatója a nemzetközi megmérettetés szintjén ma már – ha nem is kizárólagosan – a tudományometriai adatok alapján történik (URL16). A hazai tudományos folyóiratok egy része már ma is, de a biztonsággal határos valószínűséggel állítható, hogy a közeljövőben szinte mindegyike követni fogja a hivatkozott nemzetközi trendet, és igyekszik megfelelni az általános nemzetközi követelményrendszer kritériumainak. Azt is tudjuk, hogy az elkövetkező évek feladatai – különösen a kvartilis minősítés megszerzése – még nagyobb kihívást jelentenek számunkra, de teljes szakmai hittel és erkölcsi meggyőződéssel állítjuk, hogy a szerkesztőség munkatársai mindent el fognak követni annak érdekében, hogy a kitűzött célokat eredményesen megvalósítsák. Hisszük, hogy az eltelt egy esztendő erőfeszítéseinek eredményeként olyan folyóirat

van kialakulóban, amely hozzájárulhat a szerzőink, a kutatók, a felsőoktatásban jelen lévő oktatók tudományos láthatóságának és nemzetközi ismertségének növeléséhez is.

Felhasznált irodalom

- American Psychological Association (2020): *Publication Manual of the American Psychological Association: 7th Edition*. American Psychological Association, 428.
- Elizarov, A. M., Zuev, D. S. & Lipachev, E. K. (2014): Electronic scientific journal-management systems. *Scientific and Technical Information Processing*, 41(1), 66–72. <https://doi.org/10.3103/S0147688214010109>
- Doktori Szabályzat*. (2016) Nemzeti Közszolgálati Egyetem. 2. számú melléklet, 64.
- Sasvári P. & Urbanovics A. (2019): Az MTA IX. osztály hazai listás folyóiratai a nemzetközi folyóirat-minősítési követelmények tükrében. *Pénzügyi Szemle*, 64(3), 371-394. https://doi.org/10.35551/PSZ_2019_3_4
- Sasvári P. & Urbanovics A. (2020): Mérlegen az MTA IX. osztály hazai listás folyóiratai – hazai és nemzetközi hivatkozások összevetése. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 67(7-8), 411-448.
- Soós S. (2017): Az impaktfaktor után – mi történik a hazai tudományos kibocsátással a Scimago Journal Rank bevezetésével? Hatások az „impaktfaktoros” publikációk körében. *Magyar Tudomány*, 178(5), 583-593.

Alkalmazott jogszabályok

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/2102 IRÁNYELVE (2016. október 26.) a közszférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről (EGT-vonatkozású szöveg)

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Szakterületi folyóiratrangsor az MTMT-ben*. https://www.mtmt.hu/sites/default/files/utmutatok/szakteruleti_folyoiratranksor_az_mtmt-ben_20161025.pdf
- URL2: *Belügyi Szemle – A Belügyminisztérium szakmai, és tudományos folyóirata*. <https://belugyiszemle.hu/hu/belugyi-szemle-fooldal>
- URL3: *Belügyi Szemle OJS rendszer*. <https://ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/login>
- URL4: *Scopus Preview*. <https://www.scopus.com/home.uri?zone=header&origin=>
- URL5: *ProQuest*. <https://www.proquest.com/>
- URL6: *EBSCO*. <https://www.ebsco.com/>
- URL7: *The Clarivate Analytics Impact Factor*. <https://clarivate.com/webofsciencegroup/esays/impact-factor/>

- URL8: *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ*. <https://konyvtar.mta.hu/>
- URL9: *Journal Citation Reports*. <https://clarivate.com/webofsciencegroup/solutions/journal-citation-reports/>
- URL10: *ORCID – Connecting research and researchers*. <https://orcid.org/>
- URL11: *REAL-J - az MTA Könyvtárának Repozitóriuma*. <http://real-j.mtak.hu/>
- URL12: *Magyar ISSN Nemzeti Központ (ISSN Hungary)*. <http://www.oszk.hu/book/magyar-issn-nemzeti-koezpont-issn-hungary>
- URL13: *WorldCat*. <https://www.worldcat.org/default.jsp>
- URL14: *Magyar Tudományos Művek Tára*. <https://www.mtmt.hu/>
- URL15: *Rendészettudományi Doktori Iskola*. <https://rtk.uni-nke.hu/bemutatkozas>
- URL16: *Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának doktori követelményrendszere*. https://mta.hu/data/dokumentumok/doktori_tanacs/IX.%20Oszaly/2019/9GJO_DoktoriMinimalkovetelmenyekTara_20190628tol.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Dános V., Hornyik Zs. & Szabó Cs. (2020): Tükör. A Belügyi Szemle útja a kvartilisek táborába – fejlesztések, eredmények, feladatok. *Belügyi Szemle*, 69(1), 11-33. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.1>

Amberg Erzsébet – Pallagi Anikó

Mire jó a büntetőjog? Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio¹

What is criminal law suitable for? Expediency considerations versus ultima ratio

Absztrakt

A 21. században a világnak újabb és újabb típusú veszélyekkel kell szembenéznie, amelyek kezelése során gyakran alkalmazzák elsődleges eszközként a legintenzívabb közhatalmi beavatkozás lehetőségét biztosító büntetőjogot. Meglátásunk szerint a büntetőjog hagyományos megtorláson és elrettentésen alapuló prevencióelmélete önmagában azonban kevésbé alkalmas bizonyos modernkori veszélyek – így terroristacselekmények, a szervezett bűnözés – elhárítására. Feltételezésünk szerint a közrend, közbiztonság megóvása, fenntartása, mint állami feladat csak abban az esetben biztosítható, ha az ilyen kiemelt veszélyességű cselekmények esetében nem a már megtörtént bűncselekményre reagál az állam, és az elkövetők példás megbüntetésével kívánja a generális prevenció céljait elérni, hanem akkor, ha képes a még el sem követett bűncselekmények megelőzésére, az elkövetők felderítésére, elfogására, jövőbeli cselekményük megakadályozására. Az államnak polgárai biztonságának garantálásához eszközökre, törvényi felhatalmazásra van szüksége. Tanulmányunkban a kriminálpolitika mibenlétének és alakulásának áttekintését követően, egy álláspontunk szerint kiemelt jelentőségű kriminálpolitikai vezérelvet mutatunk be: a végső eszköz (ultima ratio) jellegű büntetőjog követelményét. Célunk elsődlegesen az, hogy felhívjuk a figyelmet a magatartásirányítás büntetőjogon kívüli eszközeiben rejlő lehetőségekre, amelyek alkalmazásával bizonyos, a büntetőjoggal kevésbé jól kezelhető jelenségekkel szemben hatékonyabb védelmi mechanizmus alakítható ki.

1 A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű, kiemelt projekt keretében működtetett Ludovika Kiemelt Kutatóműhely keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült és az egyetem engedélyével került közzétételre.

Kulcsszavak: rendészet, kriminálpolitika, a kriminálpolitika elvei, büntetőjog, az ultima ratio elve

Abstract

In the 21st century, the world will face new types of threats, which are often treated by states with criminalisation as a primary tool, as criminal law provides the opportunity for the most intrusive public intervention. However, in our view, the prevention theory of criminal law based on traditional retaliation and deterrence is less appropriate to protection of society against certain modern dangers, like terrorism or organised crime. According to our assumption, the protection and maintenance of public order and public security as a state task, which can be ensured only, if the state does not intend to achieve the goals of general prevention by exemplary punishment of perpetrators of crimes committed, only if it is able to prevent future dangerous acts. The state needs tools and legal authorization to guarantee the security of its citizens. In our study, after reviewing the nature and development of criminal policy, we present a criminal policy guideline that is of paramount importance in our view: the requirement of criminal law as ultima ratio. Our main aim is to draw attention to the potential of non-criminal means of social management, the application of which can be more effective than criminal law for ensuring the protection of society against certain phenomena, which cannot be dealt effectively with criminal law.

Keywords: law enforcement, criminal policy, principles of criminal policy, criminal law, ultima ratio (last resort) principle

Bevezetés

A 21. században a világnak újabb és újabb veszélyekkel, az emberi társadalmat, a közrendet, közbiztonságot alapjaiban fenyegető terrorcselekményekkel, a szervezett bűnözés terjedésével, a legújabb tendenciák szerinti kibertámadásokkal kell szembenéznie. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás megmutatta, hogy még az USA (mint a világ egyik vezető nagyhatalma) sem támadhatatlan, az utóbbi öt-tíz évben pedig Európa biztonsága is megrendült. Meglátásunk szerint a büntetőjog hagyományos megtorláson és elrettentésen alapuló prevencióelmélete önmagában kevésbé alkalmas a terroristacselekmények, a szervezett bűnözés tevékenységének megállítására. Feltételezésünk, hogy a közrend, közbiztonság megóvása, fenntartása, mint állami feladat csak abban az esetben biztosítható, ha az ilyen kiemelt veszélyességű cselekmények

esetében nem a már megtörtént bűncselekményre reagál az állam, és az elkövetők példás megbüntetésével kívánja a generális prevenció céljait elérni, hanem akkor, ha képes a még el sem követett bűncselekmények megelőzésére, az elkövetők felderítésére, elfogására, jövőbeli cselekményük megakadályozására. Az államnak azonban polgárai biztonságának garantálásához eszközökre, törvényi felhatalmazásra van szüksége, amellyel élhet. Tanulmányunkban a kriminálpolitika mibenlétének és alakulásának áttekintését követően egy – álláspontunk szerint kiemelt jelentőségű – kriminálpolitikai vezérelv, a végső eszköz (ultima ratio) jellegű büntetőjog követelményének értelmezésén és hangsúlyozásán keresztül mutatjuk be nézeteinket a fenti kérdéskörökben. Célunk elsődlegesen az, hogy felhívjuk a figyelmet a magatartásirányítás büntetőjogon kívüli eszközeiben rejlő lehetőségekre, amelyek alkalmazásával bizonyos, a büntetőjoggal kevésbé jól kezelhető jelenségekkel szemben hatékonyabb védelmi mechanizmus alakítható ki.

Kriminál/büntetőpolitika?

A kriminálpolitika kezdetben a kriminológia tudományán belül, a bűnözés okait és a büntetés hatásait vizsgáló tudományos kutatás alapelveit magába foglaló tudományterületet jelölte, amely a bűnözéssel szembeni állami fellépés lehetőségeit és eszközeit kutatja (Liszt, 1905, 292.). A 20. század közepén kezdődött meg a kriminálpolitika fogalmkörének tisztázódása, különválása a kriminológiától. E folyamat során vált általánosan elfogadottá a kriminológia empirikus, ontológiai tudományként való felfogása, amely szerint a kriminológia a létező, meglévő jelenségeket (a bűnözést), illetve ezek okait kutatja. A kriminálpolitika, mint axiológiai tudomány terepébe pedig a kriminológiai felismerésekből levont következtetések, a célok és a hozzá vezető utak meghatározása tartozik (Ligeti, 2009, 61.). Zipf definíciója szerint a kriminálpolitika a büntető igazságszolgáltatási rendszerre vonatkozó elképzelések kialakítása és megvalósítása, amely mindig értékválasztáson alapul, értékeket határoz meg és valósít meg (Zipf, 1973, 3–15.). Jeschek a társadalom védelmére alkalmas büntetőjogi szabályozás kidolgozásának cél és eszközrendszerét érti alatta (Jeschek, 1978, 16.). Ebben az időben megjelent a kriminálpolitika fogalmának olyan bővülése is, amely már nem kizárólagosan az állami (büntetőjogi) eszközökre összpontosít, így például Kaiser a kriminálpolitika körébe bevonja mindazokat a társadalmi stratégiákat és taktikákat, amelyek célja a bűnözés kontrollja (Kaiser, 1976. 57.). A 20. század végének honi jogirodalma általában a kriminálpolitikát elvek, elvárások összességéként definiálta, amelyek megmondják, hogy mely

társadalomra veszélyes magatartásokat kell bűncselekménnyé nyilvánítani, illetve meghatározzák a bűnözésre történő állami reakálás módját és a bűnmegelőzés eszközeit (Vigh, 1995, 89.). Békés szerint a kriminálpolitika egyrészt az állam általános politikájának része, amely során a kriminálpolitika a büntető törvényhozást irányítja. Másrészt azonban a kriminálpolitika fogalmkörébe beletartozik a büntető igazságszolgáltatás önirányítása, a büntetés-végrehajtás területére vonatkozó állami célkitűzések teljesítése, továbbá része a társadalom szervezetei és a hatóságok által folytatott bűnmegelőzés is (Békés, 2010, 35.).

A kriminálpolitika jelenkori fogalma és jellemzői

A kriminálpolitika jelenkori fogalmát a legáltalánosabban olyan szakpolitika-ként határozhatjuk meg, amely a bűncselekményként minősülő vagy annak minősítendő cselekményekkel szembeni eredményes és hatékony fellépés eszközeinek kialakítására, értékelésére és azok fejlesztésére vonatkozik (Hollán & Pallagi, 2017, 7.).

A kriminálpolitika feladata

Földvári szerint a kriminálpolitika elsődleges feladata az, hogy „*olyan büntetőjogi eszközöknek oly módon történő alkalmazását tegye lehetővé, amellyel biztosítható a társadalom kellő szintű védelme a bűnözéssel szemben*” (Földvári, 1987, 31.). Megjegyzendő, hogy Földvári kriminálpolitikai felfogása csupán a büntető igazságszolgáltatáson belül került definiálásra. Jelen korunkban a kriminálpolitika feladatával kapcsolatban Ligeti Katalin álláspontja az, hogy kidolgozza a bűnmegelőzés eszközrendszerét, kijelölje a büntetendő magatartásokat és a szankciófajtákat, meghatározza a büntetőeljárás és a büntetés-végrehajtás kialakításának elveit, valamint kiépítse a bűncselekménnyel okozott hátrányok kiküszöbölésére, enyhítésére alkalmas intézményeket (Ligeti, 2009, 69.).

A kriminálpolitika részterületei

Ahogy Földvári rendszere is mutatja, a kriminálpolitikát kezdetben a büntető igazságszolgáltatáson belül definiálták, így részeként csupán a büntető jogalkotási és a jogalkalmazási szakpolitikákat különböztették meg. Európában, így hazánkban is a kilencvenes évek végére vált általánosan elfogadottá, hogy

a kriminálpolitika szükségszerűen túlnyúlik a büntető igazságszolgáltatás rendszerén, ebben a megközelítésben pedig a kriminálpolitika részévé vált a bűnmegelőzés, illetve az áldozatsegítés, a büntetőjogi útról való elterelés megvalósításának egyéb lehetőségeivel együtt (Ligeti, 2009, 62.). Ezt a struktúrát tükrözte az Országgyűlés által 2003-ban elfogadott Társadalmi Bűnmegelőzés Nemzeti Stratégiája², amely a bűnmegelőzést a társadalompolitika részeként fogja fel, azonban a büntető igazságszolgáltatást nem ennek a feladatnak rendelte alá. A bűnmegelőzéssel kapcsolatban egy olyan koncepciót juttatott érvényre, amely a büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódva ugyan, de annál jóval tágabb hatósugárban célozza meg a bűncselekmények számának csökkentését, a közbiztonság és a lakosság biztonságérzetének javítását (Borbíró, 2009, 147.). Erre tekintettel rögzítette a bűnmegelőzés fogalmát, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkentése, az állampolgárok biztonságérzetének minőségi javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést előidéző okok hatásának mérséklésével, vagy a sértetté válás megelőzésével. A határozat egyrészt deklarálta, hogy a jó közbiztonság nem valósítható meg kizárólag a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás hagyományos rendszerében, ugyanakkor kiemelte, hogy a büntető igazságszolgáltatás nem rendelhető alá a bűnmegelőzés szempontjainak. *„A jogbiztonság követelménye és az állampolgári jogok védelme érdekében úgy kell megőrizni a büntető igazságszolgáltatás hagyományos, garanciákban gazdag rendszerét, hogy az ne rendelődjen alá a társadalmi bűnmegelőzés sajátos szempontjainak. A büntetőpolitika működésével kapcsolatos alkotmányos elvárások csak erre figyelemmel teljesülnek.”*³

A stratégia elfogadásának hatásaként a honi jogirodalomban a kriminálpolitika rendszere átstrukturálódott. A ma általánosan elfogadott nézőpont szerint a társadalompolitika részeként megvalósuló kriminálpolitika a bűnözéssel szembeni küzdelemben felöleli mind a büntető igazságszolgáltatáson belüli, mind az azon túli feladatokat. Feladatának tekintendő a közösségi bűnmegelőzés, az áldozatsegítés, a büntető útról való elterelés megvalósítási lehetőségeinek kidolgozása is. Erre alapozva korunk hazai szerzői többségének véleménye szerint a kriminálpolitika, mint gyakorlati tevékenység három fő feladatcsoportra osztható: a) büntető igazságszolgáltatási politikára, amely a bűncselekményekre adott válaszok összességét jelenti, ezen belül megkülönböztetve a büntetőpolitikát, a büntető eljárási politikát, illetve a büntetés-végrehajtási politikát; b) áldozati politikára, ami a bűncselekmény okozta hátrányok mérséklésével

2 115/2003. (X. 28.) OGY határozat.

3 115/2003. (X. 28.) OGY határozat melléklete: A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája 5.2. pont A bűnmegelőzés és a büntető igazságszolgáltatás.

kapcsolatos feladatokat jelöli meg; c) bűnmegelőzési politikára, amely a bűnözés csökkentését, az állampolgárok biztonságérzetének minőségi javítását célozza meg (Ligeti, 2009, 61.; Hollán & Pallagi, 2017, 14.).

A büntetőpolitika fogalomköre a jelenkori szerzők véleménye szerint eltér egymástól, azonban ma már egységesen nem a kriminálpolitika szinonimájaként, hanem a kriminálpolitikai rendszer egyik összetevőjeként tartják számon. Nézőpontunk szerint a büntetőpolitika fogalomkörébe csak a büntető anyagi jogra vonatkozó nézeteket, véleményeket és célkitűzéseket lehet sorolni, amelyek meghatározzák, hogy egy adott korszakban melyek legyenek a büntetendő emberi cselekmények, és mi a helyes szankcionálásuk módja (Domokos, 2008, 15.; Ligeti, 2009, 61.; Pallagi, 2014, 30–31.).

A kriminálpolitika politikai jellege

A kriminálpolitika elsősorban szakpolitika, így más szakpolitikákhoz hasonlóan egy meghatározott társadalmi problémára keresi a megoldást. Ez a társadalmi probléma a kriminálpolitikát illetően a bűnözés, amely ellen eredményes és hatékony eszközök kialakítására törekszik. Ha a megoldás a bűnözés megszüntetése nem is lehet, a kriminálpolitika célja a bűnözés mennyiségnek csökkentése, illetve a kevésbé veszélyes deliktumok felé való elmozdítása (Korinek, 2007, 473.). A kriminálpolitika a bűnözés elleni küzdelem érdekében nem csupán a bűnözés elleni fellépés büntetőjogi eszközeit kutatja, így nem pusztán a megtörtént eseményekre vonatkozó állami reakció lehetőségeit veszi számba, hanem a bűnözés megelőzését, annak leghatékonyabb formáit, módszereit is keresi, mint a jövőbeni nemkívánatos események (bűncselekmények) megakadályozására szolgáló állami beavatkozási lehetőségeket. Tagadhatatlan, hogy a kriminálpolitika erősen kötődik a politikai intézmények világához, hiszen a bűncselekményekkel szembeni állami fellépés, a büntető igazságszolgáltatás az állam monopóliuma, így erre a részterületre vonatkozó kriminálpolitika mindig állami intézmények döntéseiben (végső soron a büntetőtvényekben) jelenik meg (Ligeti, 2009, 60–62.). Azonban az állami kriminál-, illetve büntetőpolitikára hatást gyakorolnak például tudományos műhelyek, civil szervezetek, amelyek véleménye, kritikája befolyást gyakorol(hat) az államra (ezen belül is elsősorban a törvényhozó hatalomra). A kriminálpolitika büntető igazságszolgáltatáson túli területei – így a bűnmegelőzés és az áldozatsegítés – működésébe pedig az állami szerveken kívül önkormányzati, egyházi és civil szervezetek, illetve piaci szereplők is bekapcsolódnak. A kriminálpolitika – ugyan távolabbról, de – kapcsolódik a politika államhatalom megszerzésére irányuló

törekvésekhez is, a politikusok ugyanis a bűnözés elleni küzdelmet napjainkban bevonják a társadalom (és a választások) megnyerésének eszköztárába is, amivel együtt szükségképpen beköszöntött a populáris kriminálpolitikai teóriák kora (Korinek, 2007, 475–476., 478.; Gönczöl, 2002, 198.).

A kriminálpolitika paradigmaváltásai

A 18. századtól kezdve, a felvilágosodás során a tudományos gondolkodás középpontjába az egyén, mint individuum került. Az uralkodó természetjogi irányzatok az ember autonóm lényének biztosítására törekedtek az állami hatalommal szemben. Ehhez a természetjogi elmülethez kötődik a büntetőjog tudományában elsőként kibontakozó klasszikus iskola, amely a büntetőjogi felelősség alapját az elkövető szabad akaratára alapozta (indeterminizmus), alaptétele pedig a nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege elve. Ezen elvek fejeződtek ki már a francia, 1789-ben megalkotott Emberi Jogok Nyilatkozatában, illetve a francia Code Pénal-ban, amely egész Európa büntető törvényhozására hatást gyakorolt. „*Minthogy az állam csak eszköz az egyes érdekében, hatásköre is korlátolt, csak addig terjedhet, amíg az egyén védelme megköveteli. Ezért szükséges az állam büntetőhatalmi igényét meghatározott esetekre korlátozni, ezt pedig a bűncselekmények tényálladékainak kimerítő megállapításával lehet megvalósítani*” (Irk, 1933, 9.). A klasszikus iskola alapvetése szerint a büntetőjognak az elkövetett bűncselekményre kell reagálnia, a büntetés célja az igazságos megtorlás, a büntetés mértékét pedig a bűncselekményre tekintettel kell arányosan meghatározni (Földvári, 1984, 35.). A tetтарыnos büntetésben legerősebben a megtorlás, a megfizetés teóriája van jelen, az érdem, amelyben a szankció a bűncselekménynek megfelelő morális válasza (Vókó, 2012, 36–37.).

Paradigmaváltás a kriminálpolitikában

Az individualizmus a büntetőjogban a 19. század második felében jelentkező kriminológia kialakulásával és erőteljes előretörésével, a kriminológiai irányzatok megjelenésével megtört. Egyre jobban kezdett előtérbe kerülni a társadalom védelmének elve, a büntettesek osztályozása, a kriminalitás okainak kutatása. A büntetőjogi kutatások hangsúlya áttevődött a bűnözés okainak vizsgálatára (Szabó, 2004, 34–36.). A kriminológiai irányzatok a büntetőjog kiindulópontjának a bűnelkövető tettest tartották, büntetésstanát a büntettesek osztályozásán alapuló új elmuletekkel pótolták. E kriminológiai irányzatok között tartja számon a büntetőjog tudománya a Cesare Lombroso nevéhez köthető antropológiai

iskolát, a Tarde és Lacassaque nevéhez köthető szociológiai iskolát, illetve e két irányzatot ötvöző, Ferri által kimunkált, úgynevezett harmadik iskolát. Az új irányzatok a büntetőjog feladatának nem az elkövetett bűn megtorlását, hanem a bűncselekmény megelőzését és a társadalom védelmét tekintették, az arányos büntetést a megelőzést szolgáló biztonsági (nevelő) intézkedésekkel kívánták helyettesíteni, amelynek mértéke az elkövető veszélyes állapotához igazodik (Horváth, 1981, 86–87., 124–127.). A büntetést a tetteshez, a tettes minőségéhez kell igazítani, „*t.i. hogy fog-e még büntettet elkövetni, vagy nem, végleg elromlott ember-e, vagy csak erős fellobbanásában cselekedett-e úgy, hogy rá nézve az ijesztés nem szükséges. Ez volna szerintünk a büntetőjog helyes reformja, szemben a múltnak pusztán megtorló gondolatával*” (Pikler, 1898, 13.). A közvetítő iskola pedig dualisztikus szankciórendszerében a büntetés célját a javítás, az elrettentés és az ártalmatlanná tételben fogalmazta meg, ezzel megjelent a célbüntetés fogalma. A szankciók köre kiegészült a speciális prevencióra orientált intézkedésekkel. A büntetés kiszabásánál, a bűncselekmény értékelésén túl, az egyéniesítés játszott döntő szerepet, amely során a büntetés mértékét a megelőzés szempontjai is befolyásolták (Horváth, 1981, 85–86.). Irk Albert szerint a büntetés egyfajta életjelenség, amelyben a racionális és irracionális elemek szintézisben vannak egymással. A büntetés jogi struktúrája az igazságosság és célszerűség elemeiből tevődik össze. A büntetés tartalmilag megtorlás, ez az irracionális elem, hatásában pedig megelőzés, ez a racionális elem. A büntetés pedig erkölcsi rosszálló értékítéletet tartalmazó és társadalmi védelmi célt szolgáló joghátrány (Irk, 1933, 42.). Annak érdekében, hogy a kriminológia tudománya által kidolgozott elméletek megjelenjenek a büntetőjogi szabályokban, a kriminálpolitikában a 20. században az új kriminológiai irányzatok, illetve a közvetítő iskola hatására paradigmaváltás következett be. A kriminálpolitika vizsgálódásának középpontjában nem a bűncselekmény, hanem a bűnözés, mint társadalmi jelenség elleni fellépés állt. Felismerve, hogy a bűnözés társadalmi okainak felszámolására a büntetőjog nem elegendő, nem elég a megtörtént bűnre megtorló büntetéssel reagálni, hanem annak elkövetését kell megelőzni. A bűnözés megelőzése állami feladat, ezért megjelenik a beavatkozó állam gondolata, amely a büntetőpolitika mellé beemeli a bűnözés megelőzésére hivatott szociálpolitikát is a kriminálpolitika rendszerébe (Szabó, 2004, 34–36.).

A 20. század alternatív irányzatainak hatása

A második világháborút követően, a 20. század közepétől kezdődően új, úgynevezett alternatív irányzatok jöttek létre a büntetőjog tudományában, amelyek

a kriminálpolitika rendszerét is újabb tudományterületek bevonásával gazdagították. Ezek többnyire a korábbi büntetőjogi iskolák tanaira épülnek, azok továbbfejlesztésének, újrafelfedezésének irányai, amelyek az elmúlt évtizedek büntető- és kriminálpolitikájában meghatározó szerepet játszottak. Ennek sorában említhető a második világháború után, az 1950-es, 1960-as években kialakult új társadalomvédelem irányzatai. Kevésbé radikális változatát képviselte Marc Ancel. Az általa kidolgozott elmélet szerint a büntetés célja az elkövető nevelése, reszocializálása (Nagy, 2013, 107–108.). Ezzel pedig jelentős hatást gyakorolt a büntetés-végrehajtásban érvényesíthető pedagógiai megfontolásokra. Ebből az irányzathból később a treatment ideológia (kezelési elmélet) bontakozott ki, és a bűnelkövető kezelését, személyiségének pszichoterápiás átformálását, gyógyítását tűzte ki célul annak érdekében, hogy szabadon bocsátását követően ne jelentsen veszélyt a társadalomra (Nagy, 2013, 108.). A treatment ideológia kudarcát követően a büntetőpolitikában ismét a klasszikus tanok felé fordulás figyelhető meg, amely ismét paradigmaváltást jelentett, hiszen a kriminálpolitika addigi bűnmegelőzésre helyezett súlypontja ismét a (megtorló) büntetőjogra került. Szabó András, a hazai neoklasszikus irányzat képviselője szerint „Az igazságos megtorló büntetés csak a tetterányos büntetés elve lehet, mert ez közös mércét szab, egyenlően bírál el, tette és nem személyiségállapota tekint. Ha a megítélendő tetten kívül és ennek következményein kívül más következmények (elrettetés, megjavítás) is hatnak az ítéletre, akkor a büntetés nem lehet arányos, így nem lehet igazságos” (Szabó, 1992, 556.). A kriminálpolitikába azonban a kriminológiai irányzatokkal, majd ennek további fejlődésével egyértelműen bekerült a büntetőjogi büntetés célorientáltságának elve, amelyben a büntetőjogi szankciók alkalmazásában generális és speciális prevenciók célokat kíván érvényesíteni. A 20. század végén, főleg az Egyesült Államokban a kriminálpolitikára mindjobban rátelepedő aktuálpolitika, és nem kis részben a médiának a lakosság bűnözési félelmét kiváltó szerepének hatására, az úgynevezett law and order⁴ ideológiája vált uralkodóvá (Nagy, 2013, 111.), amely igen szigorú, represszív célokat fogalmaz meg, főleg a társadalomra kiemelt veszélyt jelentő bűncselekményeket elkövetőkkel, illetve a visszaesőkkel szemben. Ez a tendencia jelenkorunkban igen jelentős hatást gyakorol nemcsak az amerikai és angolszász jogkört követő országokban, hanem Európában is. A 20. század végén kialakult másik felfogás, az áldozatorientált irányzat, amely a középpontba a bűncselekmény áldozatát, és sérelmének lehető legszélesebb körű orvoslását állítja. Ehhez kötődik a büntetési elméletek

4 A law and order irányzat a magyar jogirodalomban leginkább az úgynevezett rendpárti vagy a kemény kéz büntetőpolitikájával azonosítható.

között a pótlás teóriája, amely a resztoratív igazságszolgáltatás alappilléreinek számít. A resztoratív igazságszolgáltatás az elkövető által előidézett problémák szervezett megoldásának modellje, amely elősegíti a helyreállítást, a kiegyezést és a megnyugvást (Görgényi, 2006, 41.). Ennek többféle megvalósulási formája alakult ki, például a szembesítő modell célja a megbocsátás, a bocsánatkérés, a sértett kárának megtérítése. Ezek elérésére dolgozták ki a mediációt (Barabás, 2014, 88–89.). Ide kívánkozik az európai tendenciák mentén kialakításra került, úgynevezett kettős nyomtávú büntetőpolitika⁵, amely eltérő büntetőjogi eszközrendszerrel lép fel a társadalomra kiemelkedő veszélyt jelentő súlyos és a kisebb súlyú bűncselekményekben megnyilvánuló hagyományos bűnözéssel szemben. „Az előbbire reakció a represszió fokozása, a hosszabb tartamú szabadságvesztések kiszabása, míg az utóbbinál az elterelés és a közvetítő eljárás alkalmazása” (Ligeti, 2009, 79.).

A kriminálpolitika elvei

Álláspontunk szerint a fenti, néha egészen eltérő hangsúlyú, esetenként egyfajta ingamozgásban egymást felváltó kriminálpolitikai megfontolások alkalmazása mellett – avagy éppen ezek szélsőséges kilengését megakadályozandó – nem mellőzhetjük a kriminálpolitika vezérelveinek hangsúlyozását. A 20. század második felének jogirodalmában leginkább a kriminálpolitika egészével kapcsolatban kialakított alapelvekkel találkozunk, amelyek közül kiemelendő Jeschek gondolata, aki a kriminálpolitika jogosságához három alaptétel figyelembevételét kívánja meg: a bűnösségi elvet, a jogállamiság elvét és a humanitás elvét (Jeschek, 1978, 17.). Elméletét alapul véve és továbbfejlesztve Földvári monográfiájában a kriminálpolitika öt elvét tekinti mérvadónak: a társadalomvédelem elvét; a humanizmus elvét; a realizmus igényét; a büntetőjog szubszidiárius jellegét; és a büntetőjogi felelősség érvényesítésének bírósághoz kötésének elvét (Földvári, 1987, 31–32.). Ahogyan a felsorolt elvekből is nyilvánvaló, a kriminálpolitika vezérlőelveinek hangsúlya leginkább a büntetőpolitikában érvényesül, az állami büntetőhatalom keretét és egyben indokát is meghatározza, így hazánkban a rendszerváltozást követően kiépülő jogállamiság eszméjében a büntetőhatalom alkotmányos korlátozása alapvető jelentőségű kérdéssé vált. Ebből az aspektusból pedig a kriminálpolitika jelenkori elvei között említhető a társadalom védelmének elve, a humanitás elve, a koherencia követelménye és a büntetőjogi szabályozás ultima ratio jellege. A társadalom védelme a kriminálpolitika legfontosabb feladata, így elfogadva Földvári

5 Lásd a 2012. évi C. törvény (Btk.) indokolása.

nézőpontját, a vezérlőelvek közé tartozik. Ezzel kapcsolatban fogalmazza meg Ligeti Katalin a Btk. 2006-os általános részi koncepcióban, hogy a 21. században a büntetőjog elsődlegesen céljog, így arra kell irányulnia, hogy az emberek közti biztonságot és békét biztosítsa, illetve azt helyreállítsa (Ligeti, 2006b, 7.). A humanitás elvének rögzítése a kriminálpolitikában, nem megkérdőjelezhető, a büntető igazságszolgáltatás során „*az egyes bűnelkövetőkre összpontosít és a jogkövetkezmények területén lép a legszembetűnőbbben előtérbe*” (Földvári, 1987, 43.). Ezzel összhangban idézhető Albin Eser gondolata, amely szerint a 21. században az állami büntetőhatalom monopóliumát kifejező büntetőjog és büntető eljárásjog az individuumhoz képest másodlagos. Az emberi jogok nem pusztán korlátját jelentik az állami büntetőhatalomnak, hanem az ember az államnál előrébb való, és ezt kifejezésre kell juttatni mind a tettessel való bánásmód, mind az áldozat védelme és anyagi kártalanítása tekintetében (Eser, 2000, 185.). A koherencia kriminálpolitikával szemben támasztott követelménye többirányú. Egyrészt azt juttatja kifejezésre, hogy a kriminálpolitika alkotóinak egyrészt olyan megoldásokat kell kidolgoznia, amelyek illeszkednek a társadalompolitika szélesebb rendszeréhez, másrészt a kriminálpolitika egyes elemeinek egymással összhangban kell állnia (Ligeti, 2009, 65.). Azonban a koherencia a kriminálpolitika egyes elemein belül is vezérlőelvnek tekinthető, így a büntetőpolitikában – a büntető jogalkotás alkotmányos és dogmatikai kötöttségére tekintettel – önálló tartalommal bír.

A jogállamban a büntetőjogi beavatkozással szemben alapvető követelmény, hogy szükséges és arányos legyen (Jareborg, 2005, 527–528.). Ennek egyik alapvető megfogalmazása az ultima ratio elve, amely a büntetőjogi szabályozást illetően elvárásként fogalmazza meg az állam büntetőpolitikájával szemben, hogy a büntetőjogi szabályozás, a kriminalizáció a társadalmi és egyéni érdekek védelmében csupán a legutolsó, a legvégső eszköz lehet. Ahogyan arra már az Alkotmánybíróság több határozatában is rámutatott⁶, amennyiben mégis sor kerül a büntetőjogi eszközök érvényesítésére, közülük azt a legenyhébbet kell kiválasztani, amely valóban szükséges. „*Az alkotmányos büntetőjogból fakadó tartalmi követelmény, hogy a törvényhozó a büntetendő magatartások körének meghatározásakor nem járhat el önkényesen. Valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségességét szigorú mércével kell megítélni: a különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az*

6 Lásd: 30/1992. (V. 26.) AB határozat; vö. továbbá 20/1990. (X. 4.) AB határozat, 25/1991. (V. 18.) AB határozat indokolása.

alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek megóvása más módon nem lehetséges.”⁷ Így az ultima ratio alapelvének értelmében a büntetőjognak a jogi felelősségi, védelmi formák rendszerében kiegészítő jelleggel kell érvényesülnie (Földvári, 1987, 61.). A következő egységben ennek az elvnek a részletes értelmezésével foglalkozunk.

Az ultima ratio értelemben vett büntetőjog értelmezési síkjai

Az ultima ratio latin eredetű kifejezés. Köznapi jelentése tükörfordításban végső eszköz, végső megoldás, végső érv (URL1). A büntetőjog, mint végső eszköz követelménye egyértelműnek tűnhet, azonosítva ezt a kritériumot a büntetőjog, a büntetőhatalom visszaszorítására irányuló igényként. A kérdéskör megközelítése mégis több irányba ágazik szét, amint magát a büntetőjogot is más-más aspektusokból közelítették meg a történelem során, ahogyan aktuálisan is eltérő hangsúlyú felfogásai vannak jelen.

A végső eszköz jellegű büntetőjog koncepció történeti formái

A bűncselekmény és a büntetés gondolata kezdetben vélhetően a maga gyakorlatias, ősi megjelenési formájában foglalkoztatta az emberiséget. A büntetőjog előtörténete és korai története során a büntetés enyhülésének több hulláma is megmutatta magát, kezdetben leginkább praktikus formában. Ekként vehető számba például a bosszú szelídülése a talio és a compositio elveinek megjelenésével, a testfenyítő és halálbüntetések körének csökkentése a kánonjogi nézetek, később a humanizáció jegyében, majd a halálbüntetés eltörlése. Mindezen tendenciák tartalmilag ugyan a büntetőhatalom korlátozását mutatják, lényegileg azonban távolról rokoníthatók csupán napjaink ultima ratio jellegű büntetőjog-felfogásával.

A felvilágosodás eszmerendszere

A büntetőjog, mint végső eszköz gondolatának megjelenése szorosabban a felvilágosodás korszakához köthető (Dubber, 2013, 1.; Yoon, 2001, 7–9., 20–21.; Melander, 2013, 45.; Thorburn, 2011, 85.). Az európai büntető joggyakorlatra a 10–11. századtól az elrettentés elve és eszközrendszere volt jellemző, amely-

7 30/1992. (V. 26.) AB határozat indokolás III. 4. pont.

nek abszolút határozott, kegyetlen büntetési rendszere volt a halálbüntetést fő büntetési nemként tételezve. Mindez a központi hatalom megerősödésének, az állami büntetőjogi igény érvényesíthetővé válása következményeként jelent meg (Blaskó, 2016, 30.). A feudális viszonyok tarthatatlanságának felismerése és bizonyos történelmi-társadalmi szükségszerűségek jogegységesítésre – a szokásjogi és a törvényi előírások rendszerbe foglalására, a jogi partikularizmus korlátozására, a központi bíraskodás intézményének erősítésére, az egységes jogalkalmazói gyakorlat kialakítására – irányuló igényeket váltottak ki a kontinensen (Blaskó, 2016, 31.). A felvilágosodás individualista eszméáramlata lényegében tehát olyan államrendszer – büntetőjog – kiépítésére törekedett, amelynek célja az államhatalom korlátozása az egyéni szabadság biztosítása érdekében (Irk, 1938, 3–4.). Montesquieu felismerte, hogy egy államban sohasem a többé vagy kevésbé kegyetlen büntetések miatt engedelmeskednek a törvényeknek, emiatt hangsúlyozta a bűncselekmény és a büntetés arányosságának követelményét (Montesquieu, 1955, 148.). Beccaria a bűnmegelőzés jelentőségének, valamint az arányos büntetésnek a hangsúlyozása mellett rámutatott, hogy a bűncselekmények hatásos akadálya a büntetések elkerülhetetlensége, nem pedig a büntetés kegyetlensége (Horváth, 1981, 47–48.). Hegel egy újabb lépéssel közelített a büntetőjog mai felfogásához azáltal, hogy a büntettest nem az állam büntető hatalmának tárgyaként, hanem jogok alanyaként, méltósággal rendelkező személyként tekintette, aki igényt formálhatott az állami hatalommal szemben személyes szabadságjogait illetően bizonyos garanciák elismerése (Horváth, 1981, 58–59.). A fenti felismerések hozzájárultak a társadalmi szabályozórendszerek 18–19. századi átalakulásához, párhuzamosan a modern értelemben vett büntetőjog kialakulásához. A folyamat együtt járt a szuverenitásból és a társadalmi szerződés doktrínájából fakadó, elvileg korlátlan állami büntetőhatalom (ius puniendi) keretek közé szorítását szolgáló alapelvek – így a jogbiztonságban megtestesülő jogállamiság és a humanitás eszméje – kialakításával, fokozatos érvényesülésével (Karsai, 2015, 41.).

A modern polgári büntetőjog

Kialakult a modern polgári jogelmélet, amely fókuszába a jog eszközjellege került a hatékony társadalomirányítást céljául tételezve (Bárdos, 1988, 271.). A büntetőjog végső eszköz jellegére irányuló igények a korszakban alapvetően az írott büntető törvények megalkotásában, a büntetés mértékének arányosságában, a bűnelkövető, mint a büntetőeljárás jogalanya emberi jogainak felismerésében mutatkoztak meg. A fenti gondolatok hazai visszhangozása látható

a 19. században Sziebenliszt Mihálynak az alapjogokat tisztelő *ius puniendi* felfogásában (Petrasovszky, 2005, 212.), a büntetés szükséges és igazságos mértékre szorítására irányuló felhívásában (Szemere, 1841, 25.), vagy a büntetőhatalom végső eszköz jellegének igényében (Forster, 1874, 55.). Utóbbi gondolattal a 20. század elején is találkozhatunk (Somló, 1906, 25., 87., 107–108.). A büntetés gyakorlati főelvei között megjelenik a legkisebb büntetés és annak korlátozott alkalmazása iránti követelmény (Pikler, 1910, 253.). Látható a büntetőjognak az állami hatalom önkorlátozásaként történő felfogása azzal, hogy a büntetés jogáról egészében lemondani nem lehet (Vámbéry, 1913, 38–39.). Hangsúlyossá válik a büntetőjog felelősségrendszerének szubszidiárius, a közjogi és magánjogi felelősségi formákat kiegészítő jellege (Angyal, 1920, 2.), javaslat a büntetések célszerűségi határokon túli, illetve túl gyakori alkalmazásának elkerülésére (Hacker, 1924, 34.), illetve büntetőjog-felfogása a társadalmi önvédelem rendszer csupán egyik eszközeként, a megelőzési intézkedések, a népjóléti és társadalomnevelési intézmények láncolata mellett (Finkey, 1933, 312.).

A szocializmus hatalomfelfogása

A szocializmus időszakát organizztikus-etatista alkotmányfilozófiával lehet jellemezni, amely az állam elsődlegességét vallotta az egyénnel szemben, az alkotmányt tulajdonképpen a társadalomba való beavatkozás megalapozásának eszközeként, nem az emberi jogok védelmét garantáló instrumentumként vette figyelembe (Paczolay, 2003, 9–10.). Tényleges büntetőjogi rendszerünkben a klasszikus büntetőjog megtorló büntetéséről a paternalista intervencionizmusra helyeződött a hangsúly, amelynek megnyilvánulási formái alapvetően a büntetőjogi tilalmak inflálódása, illetve a prevenciós büntetésfelfogás voltak (Szabó, 1988, 460.; Szabó, 1992, 557.). Büntetőpolitikai követelményként jelent meg ugyanakkor a csekély súlyú bűncselekményeket első ízben elkövetőkkel szembeni tolerancia – az ilyen helyzetek lezárása ügyészi figyelmeztetéssel, fegyelmi vagy társadalmi bíróság előtti kezelése, illetve szabadságelvonással nem járó büntetőjogi szankcióval.⁸ A büntetőjog a gazdálkodási kötelességeket sértő bűncselekmények kezelésébe a gazdasági eszközök és más jogi felelősségi formák hatástalansága esetén, másodlagos eszközként volt hivatott belépni.⁹

8 14/1973. (VI. 7.) NET határozat a jogalkalmazás jogpolitikai irányelveiről, III. A büntető jogalkalmazás jogpolitikai elvei 12. c).

9 A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvénynek A gazdasági bűncselekmények című fejezetéhez fűzött miniszteri indokolás.

Posztmodern felfogások

A megelőző időszak paternalista büntetőjog-felfogása következtében alakulhatott ki az a helyzet, hogy az 1990-es években egyre több szerző emelte fel hangját a büntetőjog túlbúrjánzásával szemben. A büntetőjog tendenciózus alkalmazása társadalmi kockázatok megelőzése érdekében tulajdonképpen az erőszak eszközeivel vezet egy biztonságos jóléti állam kialakításához. A fenti irány elleni egyik fékként szolgál az ultima ratio értelemben vett büntetőjog követelménye (Herczog, 1990, 105–107.). A büntetőhatalom korlátozásának igénye hasonlóan fogalmazódik meg további német szerzőknél, így Hassemernél, Nauckenál, Lüdersennél és Prittwitznél (Nagy, 2018, 85–86.; Kaiafa-Gbandi, 2011, 17.) Az ultima ratio elvének monografikus értelmezése szintén a német büntető jogtudomány terméke. Yoon álláspontja szerint az ultima ratio elve a büntetőhatalmat generális értelemben, emellett a bűncselekmények körének meghatározása szempontjából is korlátozza. Utóbbi kontextusban az ultima ratio elve kétféle korlátot fejez ki, amelyek érvényesülésére a szerző olvasatában bizonyos normatív és empirikus bizonyítékok, próbakövek (Prüfsteine) alapján következtethetünk (Yoon, 2001, 23.). Az elv kvantitatív aspektusból a büntetést érdemlő magatartások körét korlátozza, érvényesülése a jogtárgysérelem, a társadalomellenesség, a normavilágosság, illetőleg a tényállás körülhatároltságának (Tatbestandsbestimmtheit) vizsgálata alapján értékelhető (Yoon, 2001, 23–30.). Az ultima ratio elve kvalitatív korlátként áll fenn a szankcióval fenyegetés mértéke vonatkozásában, amelynek érvényesülését a bűnfelelősség elve, a büntetőjog szubszidiárius jellege (fragmentaritása), az eszköz-cél arányosságának követelménye, a tettarányosság kritériuma, illetve a szankciók meghatározottságának követelménye közvetíti (Yoon, 2001, 30–42.). Kaiafa-Gbandi az ultima ratio elvének német interpretációját alapul véve úgy véli, az elv szoros kapcsolatban áll az arányosság követelményével. Különbőségük abban ragadható meg, hogy míg az arányosság kritériuma esetén magát a beavatkozás célját nem, pusztán annak jogkövetkezményét értékeljük, addig az ultima ratio követelménye (végső érv kivételes esetben), tekintve, hogy kvantitatív és kvalitatív korlátokat egyaránt kifejező elv, a jogkorlátozási cél értékelése körében is alkalmazható (Kaiafa-Gbandi, 2011, 17.). Jareborg a kriminalizáció, mint végső megoldás ideáját nem alkotmányos elvként, inkább egy mellőzött jogalkotás-etikai elvként kategorizálja, amely a büntetőjog szubszidiaritásához, valamint fragmentáris jellegéhez kötődik, azonosítható a prospektív tettarányossággal, ezáltal önálló normatív funkciója nincs. Az ultima ratio jelentőséghez úgy juthat, ha a kriminalizáció elveinek – a büntetési érték (blameworthyess), a hasznosság (utility) és a humanitás (humanity) elve – gyűjtőelvként tekintünk rá.

Az ultima ratio üzenete gyűjtőelv minőségét, funkcióját tekintve kettős. Magas büntetési érték esetén pro-kriminalizációs felhívás, míg alacsony büntetési érték esetén kontra-kriminalizációs korlát, a hasznossági és humanitási szempontok határozottabb figyelembevételére irányuló felszólítás képében jelenik meg (Jareborg, 2005, 521., 525., 531–532.). A büntetőhatalom korlátozására irányuló igény angolszász területen is felmerült, így például Walkernél, Asworth-nél (Walker, 1994, 459.) és Schonshecknél (Schonsheck, 1994, 64–70.). A büntetőjog végső védőháló (last resort) jellege a kriminalizáció elméletének részeként jelenik meg, azzal, hogy önmagában nem oldja meg a büntetőjogi szabályozás kiszélesedésének problémáját anélkül, hogy a bűnről és büntetésről vallott hagyományos szemléletben ne következne be változás (Husak, 2004, 208.). Az ultima ratio elv értelmezésének összehasonlító vizsgálata alapján elmondható, hogy az a büntetendővé nyilvánítás hermeneutikus előkérdéseként, értelmezési bázisaként fogható fel, mint normatív elv, vagy még inkább kapcsolódó elvek konstellációja. Az elv a büntetőjog kulturális örökségének része, amely jogerkölcsi vagy politikaerkölcsi elvként jellemezhető, feltételezhetően a túlzott kriminalizáció elleni beépített fék. Értelmezése körében számos nyitott kérdés merül fel, így vitatott az alkotmányos rangú alapelvi minősége, egyfajta politikai követelmény jellege, illetve speciális jogalkotás-etikát befolyásoló minősége. Bizonytalanság mutatkozik abban a kérdésben is, hogy az elv vajon a büntetőjog és más jogágak által szankcionált magatartások közötti speciális kvalitatív különbséget jelöli-e? (Bengoetxa, Jung & Nuotio, 2013, 3-4.) A fenti elméleti bizonytalanságok úgy nemzetközi, mind hazai viszonylatban fennállnak (Amberg, 2012, 45–47.). A továbbiakban ezen területek mentén folytatjuk a büntetőjog, mint ultima ratio kérdéskör tárgyalását.

A büntetőjog, mint ultima ratio értelmezésének bizonytalansági pontjai

Az ultima ratio alkotmányos jelentősége

A büntetőjog ma már nem csupán a jogrendszer része és egyik ága, hanem alkotmányosan kötött is (Blaskó, 2017, 66.), amely kötöttségek elsődleges forrása az alkotmányos elvek részben tételes jogi formában deklarált, részben bizonyos normatív rendelkezésekből levezethető rendszere (Sólyom, 2001, 117.). Az alkotmányos elvek megkülönböztethetők abból a szempontból, hogy azok a büntetőhatalom korlátozását, avagy a társadalmi értékek védelmének büntetőjog általi garantálását követelik-e (Szomora, 2013, 261–264.). Az Alaptörvény a büntetőhatalom korlátozása érdekében kifejezetten tiltja a kínzást, az embertelen, megalázó bánásmódot vagy büntetést, garantálja a személyi szabadsághoz

fűződő jog tiszteletben tartását, a büntető igazságszolgáltatással szembeni követelményként nevesíti a tisztességes eljáráshoz való jog, az ártatlanság védelmének joga, a védelemhez való jog, a ne bis in idem elve, valamint a nullum crimen sine lege garanciális szabályait.¹⁰ Az Alaptörvény a büntetőhatalom további, expressis verbis nem nevesített korlátait generálklauzulákból levezethető módon rögzíti. Ilyenek a jogállamiság követelménye, a törvényesség elve, az alapjogok tiszteletben tartásának elve és az arányosság követelménye (Szomora, 2013, 261–264.). A büntetőjogi garanciák másik főcsoportja, tehát a társadalmi értékek védelmének büntetőjog általi garantálásának igénye explicit pőnalizációs norma nélkül is levezethető (Szomora, 2013, 263.), így a jogállamiság klauzulájából, az állam védelmi feladatainak rögzítéséből, a jogalkotási klauzulából, az alapjogok tiszteletben tartására irányuló köteletség szabályából, illetve a törvényesség elvéből (Lévay, 2011, 4.). A büntetőhatalom alkotmányos kereteit az alapelvek rendszerén túl az úgynevezett láthatatlan alkotmány, illetve az Alkotmánybíróság gyakorlata jelöli (Sólyom, 2001, 117.). Az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.) számú döntésében megfogalmazta, a 30/1992 (V. 26.) számú határozatában kidolgozta az alkotmányos büntetőjog kritériumrendszerét. Az első hivatkozott döntésben, az úgynevezett elévülési határozatban a testület összekapcsolta az alkotmányos büntetőjogot a nullum crimen sine lege elvével. A testület hangsúlyozta: *„Alkotmányos jogállamban a büntetőjog nem pusztán eszköz, hanem értéket véd és maga is értékeket hordoz: az alkotmányos büntetőjogi elveket és garanciákat. A büntetőjog a büntetőhatalom gyakorlásának törvényes alapja és egyúttal az egyéni jogok védelmének szabadságlevele is.”*¹¹ A második felhívott döntésben az Alkotmánybíróság a büntetőjog egész rendszerére vonatkozó alkotmányos követelmények forrásoként jelölte meg az alkotmányos büntetőjog koncepcióját, amely *„a jogállamiságból, mint alapértékből az állami büntetőhatalom gyakorlására háramló következmények rendszere, ezen belül pedig a büntető jogalkotás számára adódó tartalmi korlátok és formai követelmények.”*¹² A testület emellett elvi érlel mondta ki a büntetőhatalomra nézve, hogy *„a különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmében az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszert csak a feltétlenül szükséges esetben és arányos mértékben indokolt igénybe venni, akkor, ha az alkotmányos vagy az Alkotmányra visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok, értékek*

10 Alaptörvény, Szabadság és Felelősség III. Cikk (1) bekezdés; IV. Cikk (1) bekezdés; XXVII. Cikk (1)–(4) bekezdések; XXVIII. cikk (6) bekezdés.

11 11/1992. (III. 5.) AB határozat indokolás IV. 3.

12 30/1992 (V. 26.) AB határozat indokolás III. 2.2.

megóvása más módon nem lehetséges.”¹³ Az alkotmányos büntetőjog koncepció ezt követően számos értelmezésben volt látható, amelyek közös jellemzője a követelmények tartalmi és formai osztályozása.¹⁴ Tartalmi kritériumaiként kiemelhetők az Alaptörvényben kifejtett büntetőjogi alapelvek és az emberi méltóságból következő alapelvek tiszteletben tartása, az állami büntetőhatalom korlátainak figyelembe vétele, a büntetőjogi beavatkozás ultima ratio jellege, a visszaható hatály tilalma, az anyagi igazságosságnak a jogbiztonság keretein belül való érvényesítése, továbbá a büntetőigény érvényesítésével összefüggő állami kockázatviselés. Az alkotmányos büntetőjog formai követelményrendszerébe sorolható a büntetőjogi diszpozíció világos, körülhatárolt és egyértelmű volta, a törvényhozói akarat világossága, a büntetőjogi beavatkozás okainak és feltételeinek világossága, az önkényes jogértelmezés lehetőségének kizárása, illetve az értelmezhető és kiszámítható normatartalom követelménye, valamint a jogerőtisztelet (Chronowski, 2009, 104.). Az alkotmányos büntetőjog szűkebben a büntetőjog alkotmányossági vizsgálatának módszertanát takarja (Sólyom, 2001, 566–567.), egyfajta értékelési formula (Palánkai, 1998, 22.), amelynek része az alapjogi teszt (Sólyom, 2001, 570.). A büntetőjog ultima ratio jellegét az Alkotmánybíróság rendszerint az alapjogi teszt alkalmazása során hivatkozva technikai szabályként, amely hivatott kifejezni, hogy a büntetőjog – és mindenekelőtt valamely magatartás büntetendővé nyilvánításának szükségessége és arányossága – az átlagosnál magasabb alkotmányossági mércék alapján kezelendő (Sólyom, 2001, 571.). Az ultima ratio formula eredeti megjelenésében kifejezi, hogy „*A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen.*”¹⁵ A büntetőjog a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartására hivatott, amennyiben más jogági beavatkozással nem érhető el a kívánt cél, feltéve, hogy az emberi jogokat és szabadságokat szükségképpen korlátozó büntetőjogi eszközrendszer alkalmazása feltétlenül szükséges, mértéke arányos.¹⁶ Az ultima ratio tehát egy képszerű leírása a szükségességre és arányosságra alapított büntetőjogi beavatkozással szemben fennálló fokozott alkotmányossági követelményeknek (Sólyom, 2001, 571.). Az Alkotmánybíróság ítélkezési gyakorlatában számos alkalommal hivatkozta a 30/1992 (V. 26.) számú döntését, illetve az ultima ratio követelményét. A hivatkozások hol a büntetőhatalom korlátozására

13 30/1992 (V. 26.) AB határozat indokolás IV. 4.

14 V. ö.: az Alkotmány 2. §-ához fűzött kommentár 2. pont; az Alaptörvény B) cikkéhez kapcsolódó kommentár 2. A) pontja; Kis, 2000, 63–64.

15 30/1992. (V. 26.) AB határozat indokolás IV. 4.

16 Uo.

irányuló érvelésében¹⁷, hol az állami büntetőjogi beavatkozás melletti érvelésben tűnnek fel¹⁸, megjelennek emellett olyan esetekben, amikor döntően normavilágossági érvekre alapította az ügy elbírálását a testület.¹⁹ Az ultima ratio követelménye ugyan nem része az Alaptörvény büntetőjogra vonatkozó normatív elveinek, a döntvények áttekintésével mégis igazolható a jelenléte az alkotmányos büntetőjog követelményrendszerének karakteres tartalmi elemeként. A büntetőjog intézményeinek alkotmányossági szempontú értékelése során az ultima rationak helye, jól kifejtett szerepe alakult ki a gyakorlatban (Amberg, 2018, 13.). Az Alkotmánybíróság számos büntetőjogi döntésében hivatkozta az ultima ratio formulát, amely arra enged következtetni, hogy a végső esz-közjelleű büntetőjog generális szemléletként, univerzális büntető jogalkotási iránymutatásként vehető figyelembe (Amberg, 2014, 13.). Meglátásunk szerint az ultima ratio az alkotmányos büntetőjog követelményrendszerének tartalmi elemeként, a jogállamiság elvéből levezethető, az alapvető jogok tiszteletben tartásának alkotmányos parancsát hangsúlyozó, egyúttal az állam intézményvédelmi kötelezettségét figyelembe vevő követelmény a büntető igazságszolgáltatásra nézve. Meglehet, hogy az ultima ratio alkotmányos felfogásáról vallott álláspontunk vitatható, tárgyalása során mindenesetre abból az axiómából érdemes kiindulni, hogy a büntetőjog a politikai hatalom tényleges gyakorlását rendező alkotmánnyal a mit büntessünk kérdés által érintkezik a legszorosabban. A büntetőjog az állampolgári szabadságok biztosítását vagy lerombolását jelentheti, amely óvatosságra int a jogág alkalmazásakor.

Ultima ratio a büntetőpolitikában

Az írás első egységében amellett foglaltunk állást, hogy az ultima ratio elvét a kriminálpolitika egyik elveként ismerjük el, nézetünk azonban nem

-
- 17 Így például a 42/1993. (VI. 30.), ügynevezett második elévülési döntés, a 36/1994. (VI. 24.) hatóság vagy hivatalos személy megsértése, 58/1997. (XI. 5.) közösség elleni izgatás, 20/1997. (III. 19.) magánindítvány, 12/1999. (V. 21.) közösség elleni izgatás, 13/2000. (V. 12.) nemzeti jelkép megsértése, 18/2000. (VI. 6.) rémhírterjesztés, 18/2004. (V. 25.) közösség elleni izgatás, vagy a 13/2014. (IV. 18.) rágalmozás tárgyában hozott döntések.
- 18 Így például a 46/1994. (X. 21.) honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények, 1427/B/1995. magánlaksértés, 14/2000. (V. 12.) önkényuralmi jelképek használata, 13/2002. (III. 20.) középértékes büntetéskiszabás, 54/2004. (XII. 13.) kábítószerrel visszaélés, 334/B/2004. egyes fogyasztóvédelmi bűncselekmények, 1154/B/2005. államtitok megsértése, a szolgálati titok megsértése és az államtitok-sértés feljelentésének elmulasztása, 769/B/2006. alárendelt megsértése tárgyában hozott döntések.
- 19 Így például a 1026/B/2000. rendbontás, 673/B/2004. pénzmosásra vonatkozó bejelentési kötelezettség elmulasztása, 4/2013. (II. 21.) önkényuralmi jelképek használata, 16/2013. (VI. 20.) a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása, vagy a 3116/2016. (VI. 21.) összbu-ntetésbe foglalás tárgyában született döntésekben.

egyöntetűen elfogadott. Az alábbiakban bemutatjuk az ultima ratio követelményének hangsúlyossá válását a büntetőpolitikai diskurzusokban, amely alátámasztani tűnik a korábban megfogalmazott igényünket az ultima ratio kriminál/büntetőpolitikai vezérelvi minőségének elismerésére, illetve ennek a követelménynek a tiszteletben tartására. A büntetőpolitika azt a büntetőjogi értékelést igénylő kérdéskört öleli fel, hogy mit és hogyan büntessünk, amely törekvések a büntetendővé nyilvánítás, illetve a szankciórendszer alakításának aktsaiban érvényesülnek (Pallagi, 2014, 27., 29–31., 58–62.). A büntetőpolitika átfogó irányai hivatalos dokumentumok alapján követhetők nyomon és fedezhetők fel bennük – szerencsés esetben – a szakmai törekvések. Hogy „*mi legyen büntetendő és mi nem, épp olyan kevésbé lehet minden időre, mint minden országra kiterjedő választ adni. Valamely társadalom anyagi és szellemi kultúrájának összessége, a társadalmi osztályok hatalmi viszonyainak egyensúlya lehet csak mértéke a büntetőjog által nyújtott védelem határainak*” (Vámbéry, 1913, 58–59., Hollán & Pallagi, 2017, 33.). A kérdés összetettebbé vált azáltal, hogy a nemzeti érdekek mellett figyelembe kell venni a büntetőpolitika európai kereteit is.

Közösségi aspektus

Az 1950-es években eredendően gazdasági együttműködésre szerződő államokat a bűnözés új tendenciáinak megjelenése innovatív bűnüldözési megoldásokra, nemzeti büntetőhatalmuk fokozatos és részleges közösségivé alakítására késztették (Ligeti, 2000, 331.). Az Európai Unióról szóló szerződés 5. cikk (1) bekezdése szerint az unió hatáskörgyakorlásának általános elvei az arányosság és a szubszidiaritás, amelyek irányadók a büntetőjogi beavatkozás tekintetében is. Az Európai Unió Alapjogi Chartája 49. cikk (3) bekezdése előírja emellett polgárainak egyik igazságszolgáltatási jogaként magának a büntetésnek a bűncselekmény súlyához viszonyított arányosságát. A 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződés szerint az EU büntetőhatalmi kompetenciái az általános, a járulékos/kiegészítő, valamint a speciális büntető jogharmonizációs jogkörökön alapulnak.²⁰ Az általános felhatalmazás alapján az unió irányelvben határozhat meg szabályozási minimumokat meghatározott, különösen súlyos bűncselekményi területekhez tartozó tényállások és büntetési tételek tekintetében. Járulékos jogkörében beavatkozhat a büntetőjog eszközeivel, amennyiben valamely politikájának eredményes végrehajtásához elengedhetetlen a tagállami büntetőjogi

20 Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról (HL C 306., 2007. 12. 17., 1–271.), a továbbiakban: EUSz, EUMS; EUMSz. 83. cikk (1) és (2) bekezdés, valamint 325. cikk (4) bekezdés.

rendelkezések közelítése. A speciális jogkör az EU pénzügyi érdekeit sértő csalások elleni küzdelem lehetősége. A fenti, részleges és közvetett formában kialakult európai *ius puniendi* (Karsai, 2015, 16.) végső soron megnyitja az utat az egységes európai büntetőjog kialakulásához (Békés, 2010, 46.). Az *ultima ratio* elve, mint az uniós büntetőhatalom korlátja levezethető az elsődleges uniós jogforrásokból arra tekintettel, hogy az az *ultima ratio* és az arányosság elvei szoros kapcsolatban állnak egymással, az uniós jog pedig nevesíti az utóbbi elvet (Kaiafa-Gbandi, 2011, 17.). A Lisszaboni Szerződés elfogadásával hangsúlyosabbá vált egységes uniós büntetőpolitika iránti igény alapján a közösségi büntetőpolitika vezérelvei az Európai Kriminálpolitika Manifesztuma című dokumentumban jelentek meg. Ezek az *ultima ratio* elve, a büntetőjog védelmi kötelezettsége, a bűnösség, a törvényesség, a szubszidiaritás és a koherencia elvei. Az *ultima ratio* elve kifejezi, hogy az EU büntetőjogi jogharmonizációs hatáskörét csak alapvető érdekek megóvásához szükséges esetben, más eszközök hatástalannak bizonyulása esetén gyakorolhatja, a szükségesség és az arányosság elveinek tiszteletben tartásával és mindezek indokolásának terhe mellett (az idézett Manifesztum I. 2. pontja). Az Európai Unió Tanácsa (továbbiakban Tanács) 2009-ben az uniós büntető jogalkotási tevékenység egységessége érdekében speciális iránymutatásokat és mintarendelkezéseket adott ki,²¹ amelyben a jogalkotás két lépcsőjét különíti el. Elsőként az *ultima ratio* elve alapján dönteni kell a büntetőjogi intézkedések szükségességéről, majd ezt követően lehet vitázni az intézkedés tartalmáról. Az első szakaszban részletes hatásvizsgálat keretében vizsgálni kell a büntetőjogi rendelkezés hozzáadott értékét más intézkedésekhez képest, a büntetni kívánt káros magatartás súlyosságát és/vagy elterjedtségét az uniós regionális és helyi szintjein, valamint az új rendelkezések várható hatását a már létező büntetőjogi rendelkezésekre. A büntetőjogi intézkedések kibocsátása során a Lisszaboni Szerződésben megállapított elveket – különösen az arányosság és a szubszidiaritás elvét – is figyelembe kell venni. Az EU kizárólag materiálian sértő vagy konkrét veszélyeztető deliktumokat vonhat a szabályozás körébe. A büntetendővé nyilvánítás korlátja absztrakt veszélyeztető deliktumok, illetve a gondatlanság tekintetében a védett jog vagy érdek különös fontossága (a Tanács idézett iránymutatása; Udvarhelyi, 2017, 181–182.). A Tanács tehát tartalmi tekintetben az arányosság és szubszidiaritás elveinek tiszteletéhez, míg maga a döntéshozatali folyamat vonatkozásában az *ultima ratio* elv tiszteletéhez köti a büntető jogalkotást. Az Európai Bizottság 2011-ben kiadott *„Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása*

21 Az Európai Unió Tanácsának következtetései a Tanács büntetőjogi tanácskozásait irányító mintarendelkezésekről (16542/2/09., REV 2, 2009. 11. 27.).

a büntetőjog útján” című közleményében meghatározta az uniós büntetőjog elveit.²² Ezek az ultima ratio elve, valamint az alapvető jogok tiszteletben tartásának, a büntetőjogi normák következetességének és koherenciájának követelményei. A büntetőjogi beavatkozás kétlépcsős döntésmechanizmusa vonatkozásában az Európai Bizottság (továbbiakban Bizottság) hangsúlyozza, az elsőként elvégzendő szükségességi elemzés más, nem büntetőjogi jellegű intézkedések alkalmazásának és hatékonyságának vizsgálatát takarja egyértelmű tényszerű bizonyítékok szolgáltatása mellett. Pozitív válasz esetén második lépésként a beavatkozás típusáról kell döntést hozni a jogharmonizációs hatásköri szabályok tisztelete és a szükségesség-arányosság követelményeinek mérlegelése mellett (a Bizottság idézett közleménye; Udvarhelyi, 2017, 181–185.). Az Európai Parlament 2012-ben a büntetőjog uniós megközelítéséről szóló állásfoglalást adott ki, amelyben mélyítette a jogharmonizációt megelőző hatásvizsgálat módszertanát. E szerint a kriminalizáció feltétele annak igazolása, hogy a kérdéses magatartástípus: a társadalom vagy a magánszemélyek számára jelentős anyagi vagy nem anyagi kárt okoz; különösen súlyos jellegű és határokon átnyúló vetülettel rendelkezik vagy közvetlenül hátrányos hatása van valamely harmonizációs intézkedéssel érintett területen az uniós politika eredményes végrehajtására; kezelésére nem állnak rendelkezésre más, kevésbé szigorú intézkedések; valamint, hogy a közös uniós megközelítés hozzáadott gyakorlati értékkel bír a jelenség elterjedtségi és gyakorisági jellemzőire is figyelemmel. Látható tehát, hogy az uniós intézményei az ultima ratio elvét, mint az EU büntető jogalkotáspolitikai követelményét ismerik el, amely felhívás más jogági szankciók alkalmazási lehetőségének vizsgálatára, illetve a kriminalizációs lépés indokolásának kötelezettségére. Bizonyos kutatások egyúttal arra is rámutatnak, hogy az egyes intézmények büntetőjog, ezáltal ultima ratio értelmezése eltérően, saját rendeltetésének megfelelő hangsúllyal színezték. Így Vogel szerint a Tanács – koncentrálna a hosszútávú stratégiai prioritásokat megfogalmazó programok megvalósulására, amelyek a büntetőjogi tárgyú uniós jogi aktusok elfogadásának folytonosságát feltételezik – a tagállamok nemzeti érdekeit képviselve restriktív álláspontot fogalmaz meg az uniós büntetőhatalmával kapcsolatban. A Bizottság – amely elsősorban az uniós büntetőjog hozzáadott értékét kívánja alátámasztani, és az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti járulékos jogharmonizációs hatáskör gyakorlásának feltételeit helyezi a középpontba – ugyanezt a kompetenciát a lehető legtágabb körben értelmezi és támogatja (Udvarhelyi, 2017, 181.). Mitsilegas szerint az Európai

22 Az Európai Unió Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján (COM[2011] 573., 2011. 09. 20.).

Parlament alapvetően a büntetőjogi jogalkotás során tiszteletben tartandó alapvető elveket emeli ki (Udvarhelyi, 2017, 180.). Bizonyos szakirodalmi kritikák szerint az EU büntetőjogi kompetenciáinak gyakorlása során az ultima ratio elve nem érvényesül maradéktalanul (Melander, 2013, 51–55.; Kaiafa-Gbandi, 2011, 17–20., 94–95.; Herlin-Karnell, 2010, 1121–1126.; Tuori, 2013, 14–18.). Attól tartunk, hogy amíg az ultima ratio elve közvetetten van jelen a tételes jogban, elvi rangjának elismerése körüli bizonytalanságokra, illetve tiszteletben tartásának mellőzésére lehet számítani.

Nemzeti aspektus

A magyar büntetőjogi, büntetőpolitikai diskurzusokban a 30/1992 (V. 26.) AB határozat nyomán jelent meg a büntetőjog, mint ultima ratio kifejezés. A rendszerváltást követő magyar politikai gondolkodás történetének három korszaka – így a rendszerváltás időszakának úgynevezett liberális konszenzusa, a nagyjából a 2000-es évek utolsó harmadáig tartó dominánsan baloldali/szociálliberalista korszak, majd a 2000-es évek végétől kezdődő, úgynevezett antiliberális fordulatként jellemzett időszak – különíthető el (Mándi, 2015, 20.). A rendszerváltást követő büntető jogalkotás jelentős részét alapvetően más jogszabályok változása, illetve nemzetközi kötelezettségek indukálták, a kormányváltásokhoz kapcsolódó, politikailag megosztó módosító törvények – így az 1998-as, illetve a 2003-as módosítás – egy része is politikailag semleges volt (Hollán, 2016, 346.). A büntetőpolitikában a rendszerváltástól az új Btk. megalkotásáig egyidőben jelen lévő, de ellentétes irányú áramlatok figyelhetők meg (Pallagi, 2014, 136.). A konzervatív kormányzatok törekvéseiben egyértelműen a szigorú, megtorló szemléletű büntetőpolitika jelenik meg – így az 1997. évi LXXIII. törvény, az 1998. évi LXXXVII. törvény. A liberális irányvonal a büntetőjogi beavatkozás korlátozását, a szankciórendszeren belül a resztoratív szemlélet érvényesülését, a büntetés-kiszabási gyakorlat függetlenítését célozza, így például az 1993. évi XVII. törvény, a 2003. évi II. törvény (Pallagi, 2014, 137–138.). A büntetőjog ultima ratio jellege az utóbbi irányú büntetőpolitikák körében érvényesült (Pallagi, 2014, 58., 97–98., 100.), emellett jogpolitikai kívánalom formájában van jelen. Az 1998-as magyar kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepció – amely összefoglalta a bűnözés helyzetének elemzését, a büntetőjog alapelveinek változását, a bűnmegelőzés és a kriminálpolitika kapcsolatát, a külföldi kriminálpolitikai modelleket és EU-s állásfoglalásokat – kiemelt elvárásként fogalmazta meg az alkotmányos büntetőjog követelményeinek, a jogállami elvárásoknak, illetve a büntetőjog ultima ratio jellegének megfelelő büntető jogalkotást (Finszter, 1999, 29–30.; Pallagi, 2014, 108.). Az új Büntető Törvénykönyv létrehozásának kez-

deti lépéseként 1999-ben jelent meg az Igazságügyi Minisztérium büntetőjogi ügyekért felelős helyettes államtitkára által jegyzett „*Jelentés a Miniszteri Értekezlet részére az új Btk. koncepciójának előkészítéséről*” szülő anyag (Soós, 2011, 189–197.). A dokumentum a büntetőjog alapelvei köré rangsorolta az ultima ratio (szükségesség) elvét – továbbá az utilitás (hasznosság), a proporcionalitás (arányosság) és a humanizálás (emberközpontúság) elveit –, valamint a Btk. Különös Részi rekodifikációját az ultima ratio elvének tükrében, az adott cselekmények társadalomra veszélyességéhez igazodva gondolta megvalósíthatónak (Pallagi, 2014, 142–143.). Az Országgyűlés 2003-ban elfogadta a Társadalmi Bünmegelőzés Nemzeti Stratégiáját, amelyben kinyilvánította, hogy a szabadságvesztés büntetésre ultima ratio eszközként tekint a visszaesés megelőzésével kapcsolatban.²³ A 2001-ben megkezdődött büntetőjogi kodifikációs munkafolyamat eredményeként 2006-ban jelent meg Ligeti Katalin Általános részi Btk. koncepciója, amely hangsúlyozza az individuum előtérbe helyezését az állammal szemben, illetve a célbüntetési büntetésfelfogást. Ligeti szerint a büntetőjog alapelvei a büntetőhatalom ultima ratio jellege, az arányosság, a nullum crimen és nulla poena sine lege, a büntetőhatalom nemzetközi és európai jogi korlátai, a tetтарыnyos büntetés elve és a bagatell cselekmények kezelésére vonatkozó koncepció, amelyek normatív rangra emelését javasolta (Ligeti, 2006b, 7–8., 38.). A büntetőhatalom gyakorlásának ultima ratio jellege értelmében „*a jogalkotó csak olyan cselekményeket nyilváníthat bűncselekménnyé, amelyek társadalmilag elítélendők, azaz antiszociálisak. Az elv egyben azt is deklarálja, hogy az antiszociális magatartások kontrolljában az állami kontrolleszközök kiválasztásánál a büntetőjogot utolsóként szabad alkalmazni, és csak akkor, ha a büntetőjog a közérdek érvényesítéséhez elengedhetetlen. A büntetőjog csak a legsúlyosabb jogsértésekre reagál és csak akkor alkalmazható büntetőjogi szankció, ha az a társadalom védelméhez feltétlenül szükséges. Az elv értelmében a büntetőjognak a jogi felelősségi, védelmi formák rendszerében kiegészítő jelleggel, ultima ratioként kell érvényesülnie*” (Ligeti, 2006b, 11.). Amellett, hogy a kriminálpolitikát alapelvei szinten a humanitás, a koherencia és a racionalitás együttesének kell vezetnie, meg kell felelnie a büntető hatalom gyakorlására vonatkozó alkotmányos alapelveknek is, tehát amennyiben a kriminálpolitika hivatott a büntetendővé nyilvánításról való döntésre, úgy rendelkeznie kell a büntetőjogi felelősségrendszer igénybevételét rendező ultima ratio szabályáról (Ligeti, 2006a, 604.). Mi magunk a büntetőjogi szabályozás ultima ratio jellegét, mint a szükségesség és arányosság kritériumok, illetve a kriminalizáció legvégső eszközként való alkalmazásának kifejeződését a kriminálpolitika elveként fogjuk fel, ahogyan azt az írás első egységében

23 115/2003. (X.28.) OGY hat. a Társadalmi Bünmegelőzés Nemzeti Stratégiája, 7.5. pont.

megfogalmazzuk. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy az ultima ratio elve két irányban fejezi ki a büntetőjogi beavatkozás korlátozásának igényét, így nemcsak a büntetőjogi eszközök viszonylatában, hanem a magatartásirányítás nem jogi, egyéb jogági, illetve büntetőjogi eszközeinek viszonylatában is.

Ultima ratio a büntetőjog elméletében

A büntetőjog, mint végső eszköz ideája a büntetőjog elméleti kérdéseivel foglalkozó irodalomban a 30/1992. (V. 26.) AB határozat alapján jelent meg a büntetőjog feladatának megfogalmazása körében, illetve a büntetőjog alapelvei rendszerében.

Ultima ratio a büntetőjog feladatának magyarázata körében

Blaskó a büntetőjog feladatának magyarázata körében utal a jogág ultima ratio jellegére, amikor hangsúlyozza: a büntetőjog feladata a más jogágak által szabályozott társadalmi éltviszonyok védelmezése, óvása. Figyelembe véve azonban a büntetőjog azon társadalmi rendeltetését, hogy a jogrendszer egészének szankciós záróköve legyen, szükségtelen és indokolatlan, hogy az alkotmányos társadalmi berendezkedés alapértékeinek sérelmén, illetve veszélyeztetésén túl a társadalmi életfeltételek egyéb zavarai esetén is beavatkozzon. A büntetőjog eme ultima ratio jellege egyúttal azt is jelenti, hogy az alkotmányos jogállam által garantált emberi jogok korlátozása a szükséges mértékig, az arányosság követelményeinek szem előtt tartásával történhet. A rendszerváltozás óta alkotmányosan kötött büntetőjognak az Alkotmánybíróság létezése óta normatív kihívásai is vannak. A büntetőjogi norma legalitása annak alkotmányosságát is jelenti (Blaskó, 2002, 63.). Blaskó említi az ultima ratio követelményét a törvényesség elvének magyarázatánál a büntetőjogi legalitás összetevőinek alkotmánybírói felfogását interpretálva (Blaskó, 2002, 68.), a korlátlan büntetőjogi beavatkozás tilalma elvének magyarázatánál (Blaskó, 2002, 71–73.), s utal rá emellett a büntetéstani alkotmányossági vetületei körében (Blaskó, 2002, 391–394.). Felfogása ezen kérdésekben aktuálisan is a fentiekkel egyezőnek tűnik (Blaskó, 2017, 67., 69–72., 76–77.).

A szükségesség-arányosság-ultima ratio követelményegyüttes

Az ELTE büntetőjogi oktatói hangsúlyozzák, hogy a büntetőjognak hallgatólagosan századok óta elfogadott alkotmányos elve, hogy a büntetés célja megelőző,

a védett társadalmi értékekkel szembeni támadások visszaszorítását szolgálja. Csak ott és annyiban érvényesülhet, ahol e céljának megfelel, és jogalapját veszti, ha e célt nem tudja szolgálni, vagy csak nagyobb sérelem árán szolgálja, mint amelyet elhárít. Interpretálják emellett az Alkotmánybíróság szükségességi tesztjét, amely keretében az ultima ratiót, mint az emberi jogokat kevésbé korlátozó jogág alkalmazásának követelményét citálják (Bárd et al., 2002, 25., 29.). Az ELTE szerzői kollektívájának későbbi, 2009-es tankönyve alapvető jelentőséget tulajdonít az ultima ratio-szükségesség-arányosság elvek triászának, emellett a három nullum crimen elveknek, az in peius visszaható hatály tilalmának, az analógia tilalmának és a büntetőeljárás garanciák követelményének (Belovics et al., 2009, 55.). Az elvi triász értelmezésében döntően az Alkotmánybíróság interpretációját veszik alapul.

Ultima ratio, mint a szubszidiaritás szinonimája

A pécsi büntetőjogi iskola alapelvrendszerében a szubszidiaritás elve 1997-ben jelent meg a törvényesség, humanizmus, bűnfelelősség, a büntetőjogi felelősség differenciálásának elve, az ártatlanság vélelme, a bizonyítottság követelménye mellett (Földvári, 1997, 35–38.). Az ultima ratio koncepció a büntetőjog kiegészítő jellegét jelentő szubszidiaritás elvének magyarázata, illetve szinonimája. Olvasatában a büntetőjog olyan esetekben alkalmazható, ha a társadalmi együttélés rendjének biztosítására nem elegendő más jogági szabályozás, és amennyiben a tanúsított magatartás súlyossága és a társadalomban keletkezett kár elengedhetetlenné teszi. A szubszidiaritás vonatkozik úgy a felelősségi formák közötti választásra, mint a büntető jogalkalmazásra. Utóbbi, tágabb értelmében a szubszidiaritás a rendelkezésre álló büntetőjogi eszközök közül a legenyhébb eszköz alkalmazását takarja (Földvári, 1987, 61., Földvári, 1997, 36–37.). Hasonló álláspont volt látható 1998-ban a szegedi büntetőjogi iskolában, ahol a büntetőjog ultima ratio jellege, illetve szubszidiaritása speciális büntetőjogi alapelvként jelenik meg a törvényesség (anyagi jogi legalitás), a tettfelelősség, a bűnösségen alapuló felelősség, az arányosság, a kétszeres értékelés tilalma (ne bis idem) mellett, valamint a jogállamiság és a humanitás elvei, mint a jogrendszer egészét átható elvek mellett Nagy és Tokaji az ultima ratiót büntetőjogon belüli, illetve kívüli viszonylatban értelmezik (Nagy & Tokaji, 1998, 44–45.), amely tartalmilag megfelel Földvári tágabb, illetve szűkebb ultima ratio értelmezésének. Rámutatnak, hogy a szubszidiaritás elve általános princípiumnak is tekinthető, de létezik olyan felfogás is, amely az arányosság alkotmányos rangú alapelvének büntetőjogi változataként fogja fel. Szélesebb körben érvényesülő nézet szerint ez az elv a büntetőjogi szankciók

ökonómiájával hozható összefüggésbe, hangsúlya a jogkövetkezmények kiválasztása, nem pedig a szankciók enyhésége, azaz az azonos vagy nagyobb hatékonyságú és egyúttal enyhébb beavatkozást, kisebb hátrányt jelentő jogkövetkezményt rendeli előnyben részesíteni. A német terminológiában használatos fragmentaritás, illetve a büntetőjog akcesszórius jellege kifejezések a büntetőjog szubszidiaritásával tartalmi közösségben kifejezik, hogy a büntetőjognak – szerepe túlértékelését és lebecsülését is elkerülve – a jogi felelősségi, védelmi formák rendszerében kiegészítő jelleggel, ultima ratioként kell érvényesülnie (Nagy & Tokaji, 1998, 59–60).

Ultima ratio és szubszidiaritás, mint az arányosság büntetőjogi vetületei

Nagy Ferenc később árnyalja a fenti megközelítést azáltal, hogy az alapjogkorlátozás szükségességét a jogállamiság elvének részeként kezeli, amelynek büntetőjogi vetülete az ultima ratio (szubszidiaritás elve) és az arányosság követelménye. Ez a gyakorlatban úgy érvényesül, hogy a jogalkotási folyamatban indokolandó az alapjogkorlátozás szükségessége egy másik alapjog védelme érdekében, a büntetőjog, mint legerősebb hatalmi beavatkozási eszköz kiválasztása, alátámasztandó a büntetőjogi jogkorlátozás végső esetben végső eszközként történő igénybevétele, igazolandó a beavatkozásnak a jogsérelemmel, illetve az elérni kívánt céllal való arányossága (Nagy, 2010, 46.). A szerző később – látva az ultima ratio értelmezése körüli bizonytalanságot, fogalmi kavalkádot – kísérletet tesz annak tisztázására. Az ultima ratio és a szubszidiaritás elvei „egy közös pontba haladnak az arányossági princípium alakjában, amellyel természetesen nem teljesen azonos(ak)” (Nagy, 2018, 79.). Az ultima ratio elv materiális elv, amely a leginkább beavatkozás-intenzív államhatalmi beavatkozásnak, azaz a büntetőjog alkalmazásának a mértékét határozza meg, és amely az arányosság princípiumán belül, a szubszidiaritás kiegészítéseként szolgál(hat) a büntetőjog korlátaira hivatkozás figyelembe vételére (Nagy, 2018, 79–80.).

Az ultima ratio követelmény mondanivalója

Az ultima ratio elvét tiszteletben tartó büntetőjog legvégső eszközként merül fel kivételes esetekben. A jogág feladata, hogy a jogrendszer egészének szankciós záróköve legyen, beavatkozása tehát akkor indokolt, ha jogon kívüli vagy más jogági eszközök nem alkalmasak a kívánt cél – a társadalom alapvető értékeinek védelme – elérésére. Az ultima ratio elvének történeti gyökerei a liberalizmus korszakához köthetők, az elv jogelméleti eredete a társadalmi szerződés,

míg államelméleti bázisa a liberális jogállam koncepciója (Yoon, 2001, 7–21.), azaz értelmezése során az egyén és az állam viszonyának a fenti eszmékkel színezett felfogása ajánlatos. A büntetőjog, mint ultima ratio alapvetően a büntetőjog határterületeinek kijelölését illetően jelentkező kérdés, amely a büntetőjog, az alkotmányjog, illetve a büntetőpolitika gondolatrendszerében jelenik meg, az egyes területeknek megfelelő hangsúlyokkal. Az írásban bemutatott számos megközelítési módjának közös halmaza meglátásunk szerint a büntetőjog egyfajta ésszerű korlátozása iránti igény. A büntetőjog határainak kijelölése feltételezi a fentebb olvasott kritériumok megfontolásán túl azok szintézisét és tényleges érvényesítését. Álláspontunk szerint a büntetőjogi beavatkozás ultima ratio jellegét csakis akkor vehetjük adottnak, ha az maradéktalanul megfelel azoknak a sajátos hangsúlyú (al)követelményeknek és feltételeknek, amelyek a büntetőjog, az alkotmányjog és a büntetőpolitika területén kimunkálódtak az idők során. Ajánljuk ennek megfelelően az ultima ratio koncepció olyan értelmezését, amely a mit büntessünk, hogyan büntessük, azaz mire jó a büntetőjog kérdésekben a jogág rendeltetését jól tükröző kifejezésként, gyűjtőelvként magába sűríti a fenti kritériumokat.

Mire (nem) jó a büntetőjog?

Érdeklődésünk középpontjában annak a kérdésnek a vizsgálata áll, hogy mennyiben tükröződik az aktuális büntetőpolitikában a büntetőjog, mint ultima ratio követelménye, mennyiben jellemzi egyfajta ésszerű racionalitás a társadalmi kontrolleszközök használatát.

A büntetőjog alkalmazási körének aktuális tendenciái

Napjainkat prevenciók paradigma jellemzi, erősödött az effektíve sérelmes, kárt okozó magatartástípusok mellett a fenyegető helyzetek és a nehezen uralható kockázatok szankcionálásának igénye. A 2001-es terrortámadás következtében a nemzetközi terrorizmus általi fenyegetés – mintegy ráérétegződve a szervezett bűnözéssel szembeni küzdelemre – a büntetőjog expanzióját vonta maga után, amelyben jól látható az polgári és az ellenség-büntetőjog elkülönülése (Nagy, 2013, 127.; Kelemen, 2013, 213.). Az írás első egységében hivatkoztunk a kriminálpolitikai paradigmák történeti szemléletben jól megfigyelhető áramlására. Aktuálisan ismét egyfajta paradigmaváltás zajlik. A súlypont lényegét tekintve a büntetőjogi szabályozás ultima ratio jellegének jogállami felfogásáról (ismét) a bűnmegelőzésre helyeződött át. Albrecht úgy látja, a büntetőjog mind

gyakrabban a különböző jellegű társadalmi konfliktus- és válságjelenségek remélt legyőzése érdekében bevetett szimbolikus eszköz, koherens kriminálpolitikai koncepció nélküli rendpolitikai igények dominanciájára alapítva, amely alkalmazási körében az egyén deviáns magatartásával szembeni csökkenő tolerancia képviseli a közös nevezőt (Nagy, 2014, 361.).

Aktuális büntetőjogi rendszerünkben találkozhatunk az ellenség-büntetőjogra jellemző elemekkel, mint új jogi tárgyak megjelenése, a büntetendőség előrehozatala – különösen veszélyeztető és sui generis tényállások formájában –, az eljárási garanciák leépítése, a szankcióknak a tettes veszélyességi fokához igazítása, a felelősségi szabályok rugalmassá tétele, a kriminálpolitikai és jogállami elvek relativizálása (Nagy, 2013, 127., 160–164.). A büntetőpolitikai klímaváltozásban jelentős szerepet játszik az az összefüggés, hogy a biztonsági kockázatok kommunikációjának erősítése, a veszélyérzet fenntartása aránylik a büntetőjogi szigor fokozásának társadalmi támogatottságához, mutat rá Green (Gönczöl, 2014, 116.). Hangsúlyozzuk azonban, hogy az aktuális – korszakonként eltérő – veszélyek vállalása a mindenkori társadalmak természetes velejárója (Finszter, 2019a, 1140.), másrészt látnunk kell, hogy az elmúlt két évtizedben a bűnözés alapvetően csökken hazánkban, ahogyan Európában, az USA-ban és világszerte is (Kerezsi, 2020, 21.).

Kiütkeresés a jogban és azon túl

A kriminálpolitika felöleli mind a büntető igazságszolgáltatáson belüli, mind az azon túli feladatokat, így magunk is különböző szempontokból törekszünk áttekinteni a bűnözés társadalmi kezelésének a kriminálpolitikai elveknek – a társadalom védelmének elve, a humanitás elve, a koherencia követelménye, az ultima ratio elve – megfelelő lehetőségeit. A társadalmi tudat és tevékenység, valamint a jogi norma- és szankciórendszer között fennálló objektív összefüggések feltárásához a jogi és más társadalmi eszközök együttes hatását kell vizsgálni szociológiai és pszichológiai elemek felhasználásával (Eörsi, 1961, 14–15.). A mit büntessünk kérdést tágabb kontextusban szemlélve eljuthatunk a büntetőjog társadalmi szerepének árnyaltabb megközelítéséhez. Egy magatartástípus megbüntetésének kérdése szociológiai oldalról, mint társadalmi probléma és annak lehetséges megoldása jelentkezik. Hatalomelméleti aspektusból a közhatalom gyakorlásának lehetséges formái közötti választás igényét veti fel. Az alábbiakban olyan kérdéseket is felvetünk, amelyeket nem a büntetőjog tudományának kell megválaszolnia, mégis ezen területnek művelőinek kötelessége feltenni a kriminálpolitika, illetve a tételes büntetőjog kritikai megközelítése során.

Bűn vagy probléma?

A 19-20. század fordulóján erősödött az emberek egymástól való függése, a másnak okozott sérelmet egyre inkább a közösség elleni támadásként azonosították. Tulajdonképpen a nem jogkövető magatartásokkal szembeni fokozott érzékenység vezetett a büntetőjogi fellépés kiszélesítéséhez (Korinek, 2019, 1164–1166.). A második világháborút követően a társadalmi problémák lényegét a társadalom valamely alrendszerének diszfunkcionális működésében látták. A szociológia már ekkor felismerte a problémák reális jellemzői, illetve súlyosságuk megítélése közötti távolságot (Szöllösi, 2012, 49.). A társadalmi problémává minősítés (problematizálás) olyan társadalmi aktus, amelyben megtörténik egy jelenség társadalomra ártalmasként értékelése, és elvárás fogalmazódik meg a helyzet megváltoztatása, esetlegesen a beavatkozás konkrét módja iránt (Szöllösi, 2012, 70., 90.). A problémák kategorizálásának több jellemző iránya van (úgynevezett probléma-narratívák), így a társadalmi kontroll igénye, a helyzet kockázatként vagy szükségletként való azonosítása, a medicalizálás iránti igény, a kriminalizálás gondolata, a devianciaként, avagy szociális problémaként történő azonosítás (Szöllösi, 2012, 100.). Míg a társadalmi problémákat döntően szociális problémaként fogták fel korábban Európában, mára világszerte inkább kockázatként vagy társadalmi kontrollt igénylő problémaként tekintik (Szöllösi, 2012, 111.). Úgy véljük, valamennyi – alapvetően más narratíva alá vonható – problémakörben megtörténik a büntetőjog mozgósítása, ennél fogva felmerül a büntetőjog végső eszközként történő alkalmazásának kérdése. A bűnözés ma Magyarországon társadalmi berendezkedésünk, hétköznapi kultúránk által meghatározott, nem rendkívüli. Ezért indokolatlan néhány, de mindenképpen kivételes drámai bűnügy reflektorfénybe állításával, azokat általánosítva az emberek félelemérzetét növelni (Németh, 2012, 370.) A szociális konstrukcionizmus gondolatrendszere szerint ez olyan esetekben történik meg, amikor a jelenség tényleges, úgynevezett problémamértékét a problematizálás folyamatában erről kialakított felfogás felülmúlja, ami miatt adott társadalmi berendezkedésben és hatalmi erőviszonyok között – érdektörekvésekkel és konfliktusokkal telített társadalmi vitát követően – szimbolikus döntés születhet a kriminalizációról.

Rendészet

A közigazgatás társadalmi rendeltetése alapvetően a közösség mindazon szükségleteinek kielégítése, amelyekre az egyes ember kizárólag saját erejére

támaszkodva nem képes. A közbiztonság, mint az egyik ilyen szükséglet szolgáltatója elsődlegesen a közigazgatás rendészeti ágazata, illetve annak kiemelt letéteményesként a rendőrség (Finszter, 2013, 29–36.). A rendészet társadalmi rendeltetésének normatív leképezése a jogrendszerben összetett formában valósul meg, ugyanis a közigazgatási jog határozza meg a rendészet Alaptörvényből fakadó feladatait, szervezeti-működési struktúrájának és hatósági jogalkalmazási tevékenységének kereteit, garanciáit, az állam büntetőigényét pedig a büntetőjog és a szabálysértési jog közvetíti a rendészet, mint végrehajtó számára (Balla, 2013, 19.).

A rendészeti intézkedések normatív megalapozásában jelentős különbségek vannak aszerint, hogy az intézkedésre a veszélyállapot bekövetkezése előtt vagy annak elmúltával kerül sor (Finszter, 2018, 208.). Veszély előtti helyzetek megelőzése döntően jogon kívüli eszközökkel történhet, ebben a fázisban nem alkalmazható hatósági kényszer, tekintve, hogy az anyagi és alaki felhatalmazáshoz kötött. A veszélyhelyzetben fogatosított rendészeti tevékenység oka magának a veszélynek a fennállása, célja a veszély megszüntetése. A jogi felhatalmazást igénylő legitim erőszak a bevetésének ideje és módja tekintetében nem lehet tárgya a jogi szabályozásnak, hiszen azonnali, a cselekvő mérlegelésén (diszkréció) alapuló beavatkozásról van szó (Finszter, 2018, 208.; Janza, 2018, 304.). A veszély elhárítása után a rendészet funkciója a veszélyeztető magatartás felderítése és közigazgatási szankcionálása, avagy büntetőjogi szankcionálásának előkészítése az igazságszolgáltatási szervezetrendszer számára (Finszter, 2018, 208.). Ahhoz, hogy a rendészeti szervek hatékonyan működjenek, a legszélesebb hatósági felhatalmazásra van szükségük. Párhuzamosan, a rendészeti hatalmat a jog uralma alá kell helyezni ahhoz, hogy ellentmondásmentesen illeszkedjen az alkotmányos jogállam rendszerében. A rendészet veszélyelhárítási természetéhez köthetően tehát ellentmondásosság áll fenn (Finszter, 2019b, 946.). A rendészettudományban felmerül annak a kérdése, hogy elképzelhető-e a kifejezett anyagi jogi alapokat nélkülöző, általános célszerűségi felhatalmazáson alapuló rendészeti intézkedések (Finszter, 2018, 206.). Amint arra fentebb rámutattunk, az aktuális büntetőpolitikai tendenciák alapján a jogalkotó bizonyos távoli veszélyekre történő rendészeti reagálás jogalapját teremti meg a büntetőjogi védelem kiterjesztésével (prevenációs paradigma). Ez megfelelhet ugyan a rendészet szabta fenti követelményeknek, a büntetőjogra nézve annak társadalmi rendeltetését, szankciós zárókó funkcióját, belső koherenciáját szétfeszítő, romboló hatással van. Ez felveti a kérdést: elképzelhető-e a fenti helyzetek rendészeti kezelése büntetőjogi jogalap igénybevétele nélkül? Úgy véljük, ezeknek a jelenségeknek nem a büntetőjog szabályrendszerében lenne a helye.

Közigazgatási szankciók

A büntetőjog a közigazgatási represszió egyik – az ultima ratio elve értelmében a legvégső – eszköze, amely alapvetően a jogsértések súlya alapján határolódott el más közigazgatási szankcióktól. A szabálysértési jog a rendészet egyik anyagi jogaként „*a közigazgatási szervek hatáskörébe adott büntetőszankciók egyik formája*” (Kis, 2019, 31.), amely hatékonyabb és gyorsabb szankciós rezsim a klasszikus igazságszolgáltatásnál. A büntetőjog kapcsolatát a szabálysértési joggal az alternativitás jellemzi. A kriminálpolitika alapvetően a cselekmények súlya, jogi természete, illetve jogi tárgya szerint dönt arról, hogy melyik jogág keretei között szabályozza a cselekményt (Kis, 2019, 31-32.). Az előrehozott büntetőjogi védelem fentebb említett problémája kapcsán úgy látjuk, az ultima ratio kriminálpolitikai koncepciónak megfelelően elvégezhető az egy-egy jogtárgy alá tartozó tényállások minőségi rangsorának felülvizsgálata. Megfontolásra érdemesnek tartjuk az előrehozott büntetőjogi védelmet biztosító, jellegükben a tényleges sérelmet okozó, illetve befejezett tettesi bűncselekményi alakzatoktól eltérő, szankcióik terén pedig nem arányos (túlbüntetett) jelenségek tényállásainak áthelyezését a szabálysértési jogba.

A fentiek feltételezik a közigazgatási büntetőjog területén olyan kérdések megoldását, minthogy: „*Milyen feltételekkel vonható ki a büntetőhatalom az igazságszolgáltatásból? Milyen garanciák mellett büntethet a közigazgatás?*” (Kis, 2018b, 361–362.). Nem mehetünk el amellett a megállapítás mellett sem, hogy az ágazati közigazgatásban a büntetőjoggal párhuzamos jogvédelem épült fel, amely súlyosabbak, és diverzifikáltabb büntető típusú jogkövetkeményeket alkalmazhat, mint a szankciós zárókő jellegű büntetőjog (Kis, 2018a, 24.). Ez felveti az igényt a közigazgatási szankcionálás tényezőinek áttekintésére és revíziójára, amely magába foglalja a közigazgatási büntetési rendszer dogmatikai és alkotmányossági hátterének kidolgozását, valamint a szankciók egységes és generális törvényi feltételrendszerének kidolgozását (Kis, 2018a, 20.).

Büntetőeljárás

A jogellenes cselekmények miatti felelősséget a felelősség jogágak szerinti differenciálásához hasonló mértékben befolyásolhatja a jogelleneségek adott jogágon belül képviselt bizonyos rangsora. A magyar büntetőeljárás jogtól nem idegen az úgynevezett csekély tárgyi súlyú ügyek egyszerűbb eljárási keretek között történő elbírálásának koncepciója, amely 1896–1951 között, majd

1973–1998 között tette ezt lehetővé.²⁴ Időközben az Európai Tanács R (87) 18 számú, a büntetőeljárás egyszerűsítéséről szóló ajánlásában is differenciálási igényt fogalmazott meg, opportunitási, sommás, illetve kiegyezési lehetőségeket ajánlva a büntetőeljárás klasszikus, büntetéssel történő lezárásához képest. A fenti alternatív lehetőségek teret hódítottak a nyugat-európai országok jogalkalmazásában (Vári, 2015, 105–129.). Hazánkban a büntetőpolitikai hangszlyok több évtizede, fokozatosan tevődtek át a hagyományos vádemelésről az elterelő intézményekre, amely tendenciát az új büntetőeljárás törvény is erősíteni kívánja. Aktuális elterelő intézményeink a közvetítői eljárás, a vádemelés elhalasztását felváltó feltételes ügyészi felfüggesztés vagy a vádemelés részbeni mellőzése, a bíróság elé állítás, a tárgyalás mellőzése és a tárgyalásról lemondását felváltó egyezség (Polt, 2020, 27–28.). A szabályrendszer alapján a büntetőügy közvetítői eljárással történő befejezése, a feltételes ügyészi felfüggesztés lehetősége és az eljárás büntetővégzéssel történő befejezése is a háromévig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények körében érvényesülhet teljes körűen. Ezek a keretek a bűncselekmények nagyságrendileg egyharmada vonatkozásában biztosítják az ügyek alternatív befejezését. Úgy tűnik, a hatósági mérlegelési jog és a legitimitási, garanciális igények egyensúlyi pontja aktuálisan az ügyész diszkrecionális jogköre, amelynek további szélesítését – a szervezet függetlenségének erőteljesebb megjelenítése és az ügyészi felelőség intézményének részletesebb kidolgozása mellett – elképzelhetőnek tartjuk. Emellett feltétlenül fontosnak tartjuk a büntető anyagi jogszabályok érvényesülése érdekében, hogy a közigazgatás azon szervei, szervezetei, amelyeknek jelentősége a bűnmegelőzésben a rendészeti szerveknél fajsúlyosabb, a megfelelő időben és módon éljenek a jogszabályokban biztosított felhatalmazásaikkal, különösen szignalizációs jogköreikkel.

A jogi felelőségformák (összhangjának) szisztematikus felülvizsgálata

A litván Vytauto Didžiojo Egyetem büntetőjogi műhelyében elindult egy kezdeményezés a büntetőjog felülvizsgálatára, koncentrálvva olyan jelenségekre, amelyek a büntetőjogi, a polgári jogi, illetve az adminisztratív jogi felelőségformák határterületeit érintik. A vizsgálatok az alábbi bűncselekményekre

24 Érvényesült a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvénycikk alapján az 1951-es Be. módosításáig, majd a jogalkalmazás jogpolitikai irányelveiről szóló 14/1973. sz. NET határozat koncepcióján alapuló, a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény által.

terjedtek ki: energia és telekommunikációs szolgáltatások jogellenes használata, csődbűncselekmény, a hálalpenz jelenség, csekély mennyiségű kábítószer saját fogyasztási célú birtoklása, az információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása, a kulturális javak védelme, a diszkrimináció jelensége, az emberi ivarsejtek kereskedelme, bérnyaság, az állatszaporító telepek működésével összefüggő kérdések (URL2). Mindezek olyan, társadalmi-politikai tekintetben szenzitív jelenségek, amelyek magyar megfelelői vonatkozásában a kriminalizáció ultima ratio jellege szintúgy alapos megfontolásra érdemes, illetve vitatható. A hivatkozott kutatások a büntetőjog, mint ultima ratio ideájára alapítva egyrészt kijelölik a büntetőjog határterületeit, másrészt olyan adminisztratív eszközöket javasolnak, amelyek alkalmasabbak lehetnek az adott jelenség kezelésére. Úgy véljük van jövője a magyar Btk. hasonló módszeren alapuló, szisztematikus felülvizsgálatának. Magunkénak érezzük a feladatot, hogy a fent hivatkozott litván kutatás eredményeit, adatait – amint lehetőségünk lesz rá – részletesen áttekintsük, tanulságait adaptáljuk egy esetleges hasonló hazai kutatásban, ugyanis ahogy Tóth Mihály rámutat: „*A törvényhozás során tehát gondos előkészítésre és egyeztetésre, a lehetséges hatások felmérésére, az indokolt tilalmak dogmatikai, tudományos megalapozására van szükség. Arra, hogy ezáltal – mint Szabó András megfogalmazta – a büntetőjog a jogrendszer záróköve legyen, s ne egyre inkább alapkővé váljék.*” (Tóth, 2020).

Záró gondolatok

Mint látható, a rendészeti beavatkozási területek hatékonyságát és a legitimitás konfliktusát a jogalkotó nem tudja feloldani, bizonyos anyagi jogi alapját a büntetőjogban megteremti anélkül, hogy egyúttal a processzuális diszkrecionális jogköröket ne szorítaná keretek közé, amelyek bizonyos esetekben az anyagi jogi normák érvényesíthetőségét ellehetetleníthetik, a rendészeti tevékenység hatékonyságát csökkenthetik. Eljutunk a szabadság, biztonság, individualizmus, kollektívizmus tengelyek forráspontjához, amelyek a történeti gyökereiket tekintve is változatos, olykor szélsőséges megoldásokhoz vezettek, és amelyek csillapítása mindenképp aktuális feladatként jelentkezik az új bűnözési formákra való helyes reagálás kialakításának folyamatában is. A kriminálpolitikai reformirány kialakítása a hatékonyság és a jogállami garanciák egyensúlyának bázisán a fenti szakterületek együttműködésével képzelhető el. A hivatkozott magatartásirányítási rendszerek megújítására irányuló törekvés nem szakítható el jogrendszer jelen állapotától, illetve az egyes jogágak reformirányaitól. Az említett jog- és tudományterületek párhuzamos vizsgálatával célszerű

áttekinteni, hogy milyen hatást várunk az egyes szankciótípusoktól, pontosan mi által, mindezt hogyan mérhetjük. „*Van-e a posztmodern, individualista társadalmaknak egyéb választásuk, mint a büntetőjogi büntetésre hagyatkozni a társadalmi rend fenntartása érdekében, s ha csak ez lehet a választás, úgy milyen formát öltön a szankció.*” (Kerezszi, 1998, 124.) A fent felvetett kérdések tárgyalásának kiindulópontja a szóban forgó instrumentumok aktuális és tervezett társadalmi szerepfelfogása, annak a vizsgálata, hogy mire (nem) jók.

Felhasznált irodalom

- Amberg E. (2012): Büntetőjogi ultima ratio? *Magyar Rendészet*, 12(4), 41–47.
- Amberg E. (2014): Hol a határ? A büntetendőség problematikája az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. *Magyar Rendészet*, 14(2), 11–18.
- Amberg, E. (2018): Az ultima ratio elv interpretációjának fejlődési íve az Alkotmánybíróság gyakorlatában 1992 és 2016 között. *Belügyi Szemle – Ordinem Facere: A Belügyi Szemle folyóirat időszaki kiadványa*, 1, 5–15.
- Angyal P. (1920): *A magyar büntetőjog tankönyve*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság
- Barabás A. T. (2014): *Áldozatok és igazságszolgáltatás*. Országos Kriminológiai Intézet
- Bárd K., Gellér B., Ligeti K., Margitán É. & Wiener A. I. (2002): *Büntetőjog Általános rész*. KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Bárdos P. (1988): Megjegyzések a jog módszertanához. *Jogtudományi Közlöny*, 43(5), 269–272.
- Békés Á. (2010): Az európai büntetőjog - Luxemburgi és Strasbourg-i Büntető Ítélezés. Értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Kar Doktori Iskola
- Békés I. (2010): A büntetőjog és a büntetőjog tudománya. In Busch B. (szerk.): *Büntetőjog Általános Rész*. HVG-ORAC
- Belovics E., Békés I., Busch B., Domokos A., Gellér B., Margitán É., Molnár G. & Sinku P. (2009): *Büntetőjog Általános rész. Negyedik, hatályosított kiadás*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Bengoetxea, J., Jung, H. & Nuotio, K. (2013): *Ultima Ratio, is the Principle at Risk? Editors' Introduction*. Oñati Socio-legal Series, 1, 1–5.
- Blaskó B. (2002): *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Tankönyv. Rendőrtiszti Főiskola. Rejtjel Kiadó
- Blaskó B. (2017): *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Tankönyv. Hetedik, átdolgozott kiadás, Rejtjel Kiadó
- Borbíró A. (2009): Bűnmegelőzés. In Borbíró A. & Kerezszi K.: *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve. I. kötet*. Országos Bűnmegelőzési Bizottság

- Bócz E. (1994): Legalitás, oportunitás és az ügyész diszkrecionális jogköre. *Rendészeti Szemle*, 42(1), 12–18.
- Chronowski N. (2009): Uniós tagság és alkotmányos büntetőjog-alkotás. *Bűnügyi Szemle*, 57(1), 99–108.
- Domokos A. (2008): *A büntetőpolitika változásai Magyarországon*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar
- Dubber, M. D. (2013): *Ultima Ratio as Caveat Dominus: Legal Principles, Police Maxims, and the Critical Analysis of Law*. TSpace Research Repository. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2289479>
- Eörsi Gy. (1961): *A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség*. Akadémia Kiadó
- Eser, A. (2000): „Menschengerechte” Straffjustiz im Zeitalter von Europäisierung und Globalisierung. Sonderdrucke aus der Albert-Ludwigs-Universität
- Finkey F. (1933): *Büntetéstan problémák*. A Magyar Tudományos Akadémia Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata, IV. sz.
- Finszter G., Hajas G., Irk F., Kerezi K., Kiss A. & Márki Z. (1999): *Magyar kriminálpolitikai és rendvédelmi koncepció*. Kriminológiai Közlemények, 57
- Finszter G. (2013): *A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó
- Finszter G. (2018): A rendészeti igazgatás a közigazgatás része. In Dobák I. & Hautzinger Z. (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötete a 65 éves Boda József tiszteletére*. Dialóg Campus Kiadó, 203–217.
- Finszter G. (2019a): Forgatókönyvek. In Végh Zs. (szerk.): *A rend kedvéért*. Magánkiadás, 1129–1140.
- Finszter G. (2019b): A vállalható és a nem vállalható társadalmi kockázatok. In: Végh Zs. (szerk.): *A rend kedvéért*. Magánkiadás, 934–966.
- Forster K. (1874): *Jog, Politika és Bölcsészet*. Első rész. Zilahy Sámuel Bizománya
- Földvári J. (1984): *Magyar büntetőjog Általános rész*. Tankönyvkiadó
- Földvári J. (1987): *Kriminálpolitika*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Földvári J. (1997): *Magyar büntetőjog általános rész*. Negyedik, átdolgozott kiadás. Osiris Kiadó
- Gönczöl K. (2002): A nagypolitika rangjára emelkedett büntetőpolitika. *Jogtudományi Közlöny*, 57(5), 197–205.
- Görgényi I. (2006): *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. HVG-ORAC
- Hacker E. (1924): *Bevezetés a büntetőjog bölcséletébe*. Dunántúli Könyvkiadó és Nyomda Rt.
- Herlin-Karnell, E. (2010): What Principles Drive (or Should Drive). *European Criminal Law? German Law Journal*, 11(10), 1115–1130. <https://doi.org/10.1017/S2071832200020137>
- Herzog, F. (1990): Nullum crimen sine lege periculo sociali. Strafrecht als Fortsetzung der Sozialpolitik mit anderen Mitteln. – Vier Skizzen. In Lüderssen, K., Nestler, C. & Weigend, E.: *Modernes Strafrecht und ultima-ratio-Prinzip*. *Frankfurter kriminalwissenschaftliche Studien*. Peter Lang
- Hollán M. & Pallagi A. (2017): *Közrend és közbiztonság, kriminálpolitika. Válaszok a bűnözésre*. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó

- Hollán M. (2016): Az új Büntető Törvénykönyv. In Jakab A. & Gajdusчек Gy.: *A magyar jogrendszer állapota*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet, 344–384.
- Horváth T. (1981): *A büntetési elméletek fejlődésének vázlatja*. Akadémia Kiadó
- Husak, D. (2004): The Criminal Law as Last Resort. *Oxford Journal of Legal Studies*, 24(2), 207–235. <https://doi.org/10.1093/ojls/24.2.207>
- Irk A. (1933): *Az individualizmus és kollektívizmus gondolköre a büntetőjogban*. Szent István Akadémia
- Irk A. (1938): A büntetőjog racionális és irracionális elemei. Székfoglaló értekezés. In *Értekezések a filozófia és a társadalomtudományok köréből*, 5(4), Magyar Tudományos Akadémia
- Janza F. (2018): Elmélkedések. In Dobák I. & Hautzinger Z. (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Dialóg Campus Kiadó
- Jareborg, N. (2005): Criminalisation as Last Resort (Ultima Ratio). *Journal of Criminal Law*, 25(2), 521–534.
- Jeschek, H-H. (1978): *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*. Dunker & Humblot
- Kaiafa-Gbandi, M. (2011): The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for an European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law. *European Criminal Law Review*, (1)1, 7–34. <https://doi.org/10.5235/219174411798862640>
- Kaiser, G. (1976): Kriminologie. Eine Einführung. In *die Grundlagen*. C. F. Müller
- Karsai K. (2015): *Az alapelvek rendszere az európai büntetőjogban*. MTA Doktori értekezés. Szeged
- Kerecsi K. (1998): Az alternatív szankciók szerepe a posztmodern társadalomban. In Gönczöl K. & Kerecsi K. (szerk.): *Tanulmányok Szabó András 70-dik születésnapjára*. Magyar Kriminológiai Társaság, 124–134.
- Kerecsi K. (2020): Trend lesz-e (a jövőben is) a bűnözés csökkenése? *Magyar Tudomány*, 181(5), 577–590. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.5.2>
- Kis J. (2000): Az első magyar Alkotmánybíróság értelmezési gyakorlata. In Halmai G.: *A megtalált Alkotmány? A magyar alapjogi bírászkodás első kilenc éve*. Indok, 48–98.
- Kis N. (2018a): *Az állami jogérvényesítés és a közigazgatási büntetés dilemmái*. Dialóg Campus
- Kis N. (2018b): Lábjegyzet egy új törvényhez. In Dobák I. & Hautzinger Z. (szerk.): *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Dialóg Campus Kiadó, 361–368.
- Kis N. (2019): A szabálysértési jog kialakulása, fejlődése és elméleti alapjai. In Hollán M. & Nagy J.: *A szabálysértési jog tankönyve*. Dialóg Campus, 25–33.
- Korinek L. (2007): A büntetőpolitika irányelvei Magyarországon. In Jakab A. & Takács P.: *A magyar jogrendszer átalakulása 1985/1990-2005. I. kötet*. Gondolat–ELTE ÁJK
- Korinek L. (2019): A bűnözés haszna. In Végh Zs. (szerk.): *A rend kedvéért*. Magánkiadás, 1164–1166.
- Lévay M. (2011): A büntető hatalom és lehetséges korlátai egy alkotmányban, különös tekintettel a bűncselekménnyé nyilvánításra és a büntetésekre. *Pázmány Law Working Papers*, (2)24, 2–10.

- Ligeti K. (2000): Az Európai Közösség büntetőjoga. *Állam és Jogtudomány*, 41(3–4), 331–362.
- Ligeti K. (2006a): Kriminálpolitika és pönológia. In Gönczöl K., Kerecsi K., Korinek L. & Lévay M.: *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.
- Ligeti K. (2006b): Az új Büntető Törvénykönyv általános részének koncepciója. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 1, 4–53.
- Ligeti K. (2009): Kriminálpolitika. In Borbíró A. & Kerecsi K.: *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve. I. kötet*. Országos Bűnmegelőzési Bizottság
- Liszt, von F. (1905): *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. J. Guttentag
- Mándi T. (2015): Politikai gondolkodás. In Körösenyi A.: *A magyar politikai rendszer – negyedszázad után*. OSIRIS–MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, 13–32.
- Melander, S. (2013): Ultima ratio. *European Criminal Law*. Oñati Socio-legal Series, 4(1), 42–61. <https://doi.org/10.5235/219174413806915441>
- Mitsilegas, V. (2014): EU Criminal Law Competence after Lisbon: From Securitized to Functional Criminalisation. In Arcarazo, D. A. & Murphy, C. C.: *EU Security and Justice Law*. After Lisbon and Stockholm. Hart Publishing
- Montesquieu, C.-L. (1955) [1721]: *Perzsa levelek*. Budapest
- Nagy F. & Tokaji G. (1998): *A magyar büntetőjog általános része*. Korona kiadó
- Nagy F. (2010): *A magyar büntetőjog általános része. Második, átdolgozott kiadás*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Nagy F. (2013): *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjog-tudományban*. Akadémiai Kiadó
- Nagy F. (2018): Az állami büntetőhatalom korlátozása ellen ható tendenciák a büntetőjogban. *Állam- és Jogtudomány*, 59(1), 78–92.
- Németh Zs. (2012): A közbiztonság kriminológiai aspektusai. In Juhász Zs., Nagy F. & Fantoly Zs. (szerk.): *Sapientia sat: Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 365–376.
- Öberg, J. (2014): Do we really need criminal sanctions for the enforcement of EU law. *New Journal of European Criminal Law*, 6(5), 370–387. <https://doi.org/10.1177/203228441400500307>
- Paczolay P. (2003): Alkotmánybíráskodás a politika és jog határán. In Szabó M.: *Alkotmánybíráskodás – Alkotmányértelmezés*. Rejtjel Kiadó, 9–31.
- Palánkai T. (1998): Alkotmányos büntetőjog. Néhány gondolat az Alkotmánybíróság büntető igazságszolgáltatást érintő határozatairól. In Gönczöl K. & Kerecsi K. (szerk.): *Tanulmányok Szabó András 70. születésnapjára*. Magyar Kriminológiai Társaság, 17–33.
- Pallagi A. (2014): *Büntetőpolitika az új évszázad első éveiben*. Doktori értekezés. Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- Petrasovszky A. (2005): Az állam büntetőjogi hatalma Sziebenliszt Mihály művében. In *Doktoranduszok fóruma 2005: Miskolc, 2005. november. 9.* Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa, 209–215.

- Pikler Gy. (1897): *A jog keletkezéséről*. Politzer Zsigmond Könyvkereskedő Kiadása
- Pikler Gy. (1898): *A büntetőjog bölcselete*. 2. kiadás, Politzer
- Pikler Gy. (1910): *A büntetőjog bölcselete*. VII. javított kiadás, Grill Károly Könyvkiadóvállalata
- Polt P. (2020): Az egyezség. *Magyar Tudomány*, 181(5), 629–644. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.5.6>
- Schonscheck, J. (1994): *On Criminalization*. 1, Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-015-8100-4_1
- Sólyom L. (2001): *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris Kiadó
- Somló B. (1906): *Somló Bódog jogbölcséleti előadásai*. Második füzet. Sonnenfeld Adolf könyv- és műnyomdája
- Soós L. (2011): Akkor és most. In Fenyvesi Cs. (szerk.): *Magyar Büntetőjogi Társaság Jubileumi Tanulmánykötete*. Magyar Büntetőjogi Társaság, 189–197.
- Szabó A. (1992): Büntetőjogi gondolkodásunk jelenlegi állása. *Jogtudományi Közlöny*, 47(11–12), 555–557.
- Szabó A. (2004): Recepció és kreativitás a büntetőjogban. In Sajó A.: *Befogadás és eredetiség a jogban és a jogtudományban*. Áron Kiadó
- Szemere B. (1841): *A büntetésről, s különösbbe a halálbüntetésről*. Magyar Királyi Egyetemi Nyomda
- Szomora, Zs. (2013): *Büntetőjogi garanciák az Alkotmányban és az Alaptörvényben*. In Drinóczi T., Jakab A. & Szabó I. (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon 2010-2011*. Pázmány Press, 257–276.
- Szöllősi G. (2012): *A társadalmi problémák (konstrukcionista) elméletének alapjai*. Z-Press
- Thorburn, M. (2011): Constitutionalism and the Limits of the Criminal Law. In Duff, R. A., Farmer, L., Marshall, S. E., Renzo, M. & Tadros, V.: *The Structures of the Criminal Law*, 85–105. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199644315.003.0005>
- Tóth M. (2020): A precedensek csapdái. In Madai S., Pallagi A. & Polt Péter (szerk.): *Sic itur ad astra. Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére*. Ludovika Egyetemi Kiadó
- Tuori, K. (2013): Ultima Ratio as a Constitutional Principle. *Oñati Socio-legal Series*, 3(1), 6–20.
- Udvarhelyi B. (2017): *Az uniós anyagi büntetőjog és alkotmányos alapjai a Lisszaboni Szerződés tükrében*. PhD értekezés. Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
- Vámbéry R. (1913): *Büntetőjog*. Grill Károly Könyvkiadóvállalata
- Vári V. (2015): A bűnüldözés strukturális hatékonysága. *Magyar Rendészet*, 16(5), 105–129.
- Vígh J. (1995): Kriminálpolitikai alapelvek. *Kriminológiai Közlemények*, Különkiadás, 89–98.
- Vokó Gy. (2012): A büntetési teóriák racionalitásai. *Büntetőjogi Szemle*, 1, 31–45.
- Walker, N. (1994): A büntetőjog alkalmazási köre. In Horváth T. & Szük L.: *Büntetőjogi szakirodalomgyűjtemény*. Nemzeti Tankönyvkiadó, 458–469.
- Yoon, Y. C. (2001): *Strafrecht als ultima ratio und Bestrafung von Unternehmen*. Peter Lang
- Zipf, H. (1973): *Kriminalpolitik, Eine Einführung In: die Grundlagen*. Müller

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Latin magyar szótár*. <https://dictzone.com/latin-magyar-szotar/ultima%20ratio>, <http://www.tintakiado.hu/cgi-bin/e-szotar/lat/search.cgi>

URL2: *A Vytauto Didžiojo Egyetem Law Review című kiadványának felülete*. <https://journals.vdu.lt/index.php/LawReview/search/search?csrfToken=685733d08aa442545d828689aaa-5433a&query=ultima+ratio+principle>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Amberg E. & Pallagi A. (2020): Mire jó a büntetőjog? Célszerűségi megfontolások kontra ultima ratio. *Belügyi Szemle*, 69(1), 35-74. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.2>

Ambrus István

Se veled, se nélküled – a pénzbüntetés és a kiutasítás kötelező együttes kiszabásának problémái

Neither with you nor without you – problems of mandatory imposition of fine and expulsion

Absztrakt

A magyar büntető törvénykönyv szerint nincs lehetőség arra, hogy a bíróság egyidejűleg pénzbüntetést és kiutasítást is kiszabjon ugyanazzal az elkövetővel szemben. Emellett ugyanakkor mind a pénzbüntetés, mind a kiutasítás kapcsán létezik olyan törvényi rendelkezés, amely e büntetések kiszabását kötelezővé teszi. Jelen tanulmányban a probléma felvázolását követően bemutatom az ellentmondásos joggyakorlatot, majd a jogalkotó kísérletét a megoldásra. Végül, az ellentmondás megnyugtató kiküszöbölése érdekében, megfogalmazom saját de lege ferenda javaslatomat.

Kulcsszavak: büntetés, jogalkalmazás, kiutasítás, kógencia, pénzbüntetés

Abstract

According to the Hungarian Criminal Code, there is no possibility for a court to impose a fine and expulsion against the same perpetrator at the same time simultaneously. Although both the regulation of fine and expulsion contain rules which state that the imposition of these penalties is mandatory in some special cases. In this study, after detecting the problem I present the contradictory case law and then the legislator's attempt for a solution. Finally, for the reassuring elimination of discrepancy, I suggest my own de lege ferenda proposal.

Keywords: cogency, criminal practice, expulsion, fine, penalty

Bevezetés

A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) szankciórendszere főszabály szerint úgynevezett konjunktív dualista megoldást követ, általában tehát lehetővé teszi, hogy egyazon elkövetővel szemben, ugyanazon cselekménye (vagy cselekményei) miatt, ugyanabban a büntető-eljárásban több szankciót is alkalmazzon a bíróság. Erre alapvetően mindkét szankciótípus kapcsán lehetőség van, így elvileg több büntetés, több intézkedés, de büntetés(ek) és intézkedés(ek) szimultán történő alkalmazása egyaránt előfordulhat. E megengedő szabályozás alól kivételt képeznek az úgynevezett együttalkalmazási tilalmak, ahol tehát nincs lehetőség az adott szankciók egyidejű alkalmazására (Ambrus, 2018, 89–99.). Ezek előfordulhatnak kifejezett kizártság formájában [lásd például Btk. 33. § (6) bekezdés], továbbá arra is van példa, hogy az együttes kiszabás meg nem engedhetősége az adott szankció jellegéből adódik [mert például az adott intézkedés csak önállóan, büntetés helyett alkalmazható, amellet nem, lásd Btk. 63. § (2) bekezdés].

Emellett egyre inkább megfigyelhető, hogy a törvényhozó a szankcionálás körében a bírói mérlegelést kizáró/korlátozó szabályok kodifikálásának az irányába mozdul el. Ezért mind gyakrabban beszélhetünk a megengedő (diszpozitív) szabályok mellett kötelező (kógens) rendelkezésekről (Ambrus, 2018). E folyamat legfrissebb példajaként említhető a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekmények áldozatainak fokozottabb védelme érdekében egyes törvények módosításáról szóló 2020. évi CVIII. törvény, amely 2020. november 5-i hatállyal kizárta, illetve jelentősen korlátozta a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét egyes, kiemelten súlyos deliktumok miatt elítélt személyek vonatkozásában [Btk. 38. § (4) bekezdés e) pont].

A kógencia az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszékének új büntetéstani tankönyve szerint lehet valódi, látszólagos, de facto, illetve létezik az abszolút határozott szankció (Gellér, Ambrus & Vaskuti, 2019, 87.). A valódi kógens szabály jellemzője, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása esetén további mérlegelésnek helye nincs, alkalmazása tehát mindig kötelező, legfeljebb a mérték (tartam) kérdésében dönthet szabadon a bíróság (például a bűncselekmény produktumának az elkobzása). A látszólagosan kógens rendelkezés nyelvtanilag felszólító módban kerül megszövegezésre, ugyanakkor a jogalkotó az adott jogintézmény feltételrendszerét valójában mérlegelési elemekkel is fellazítja (például kiutasítás alapesete). Ilyenkor végeredményben a jogalkalmazó belátásától függ, hogy alkalmazza-e az adott szankciófajtát vagy sem. A de facto kógens norma kapcsán bizonyos körben helye lehet a bírósági diszkréciónak, a gyakorlatban azonban sok

esetben objektíve elvész a mérlegelés lehetősége (például kötelező pénzbüntetés). Végül az abszolút határozott szankció – mint a valódi kögens szabály legszigorúbb esete – nemcsak a büntetés/intézkedés kiszabását teszi kötelezővé, hanem annak mértékét is pontosan meghatározza (például kötelező életfogytig tartó szabadságvesztés).

Ebben a tanulmányban egy olyan kérdéskör vizsgálatára kerül sor, amely kapcsán sajátosan ütközik egy együttalkalmazási tilalom és két szankció kögens alkalmazása. A pénzbüntetés és a kiutasítás egyidejű kiszabását a Btk. ugyanis explicite megtiltja. Ugyanakkor mindkét említett büntetés kapcsán létezik olyan rendelkezés, amely elvileg kötelezővé tenné azok kiszabását.

Munkámban sem a pénzbüntetés, sem a kiutasítás szabályozását nem vizsgálom részletesen, kizárólag az említett problémát vizsgálom. Ennek bemutatását követően áttekintem a kapcsolódó kúriai joggyakorlatot, amelynek ellentmondásos jellege a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 2020. április 1. napjától bevezetett korlátozott precedensrendszer miatt még problematikusabbnak mondható (lásd Osztovits 2020). Ezután a dilemmát feloldani kívánó legújabb jogalkotói módosítást értékelem. Előre kell bocsátanom ugyanakkor, hogy valamennyi, a pénzbüntetés és a kiutasítás szabályainak kollíziójából fakadó ellentmondást továbbra sem sikerült törvényi síkon kiküszöbölni, így a teljesen konzekvens szabályozás kialakításához további törvénymódosításra lehet szükség. Erre a tanulmány zárásaként konkrét javaslatot is teszek.

A probléma

A Btk. 33. § (6) bekezdés b) pontja szerint nem szabható ki kiutasítás mellett közérdekű munka vagy pénzbüntetés. E tilalmak gyakorlati indokát a Gál–Szűcs szerzőpáros abban látja, hogy „*[a]z országból kiutasított személyen a közérdekű munkát értelemszerűen nem lehetne végrehajtani, a pénzbüntetést pedig – meg nem fizetése esetén – nem lehetne szabadságvesztésre átválttatni*” (Gál & Szűcs, 2013, 14.). Valóban kétségtelen, hogy – szemben a szabadságvesztés és a kiutasítás egyidejű kiszabásának esetével – a csupán pénzbüntetésre ítélt nem magyar állampolgár személyes szabadsága a határozat jogerőre emelkedését követően nem korlátozható, így, ha az emellett – elvi síkon kirótt – kiutasítást nem hajtánák nyomban végre, a gyakorlatban mindkét büntetés végrehajthatósága megghiúsulna, mert az elítélt feltehetően eltűnne a hatóság látóköréből, mégpedig fizetés és az ország elhagyása nélkül. Ha viszont a kiutasítást nyomban foganatosítják, a pénzbüntetést az országból

távozó elítélt feltehetően nem fizetné meg. Ilyenkor, amennyiben kiadatással vagy egyéb, országok közötti bűnügyi együttműködés révén az elítéltet elő is kerítenék, a meg nem fizetett pénzbüntetés szabadságvesztésre történő átváltoztatása – amennyiben, mint az feltehető, annak végrehajtására magyar büntetés-végrehajtási intézetben kerülne sor – éppen ellentétes hatású lenne a kiutasítás kiszabásával kapcsolatos megfontolással. Nevezetesen azzal, hogy azon személy ne tartózkodjon Magyarország területén, akinek a részéről ez a bíróság értékelése szerint nem kívánatos (Tóth, 2017, 926–927.). Mindezen indokok alapján, a nem magyar állampolgár által elkövetett bűncselekmény miatt folytatott büntetőeljárás keretében a bíróság vagy kiutasítást vagy pedig pénzbüntetést szabhat ki (illetve ezek mellett más, nem tilalmazott büntetéseket és intézkedéseket), a kettőt együtt sosem.

A Btk. 50. § (2) bekezdése szerint ugyanakkor, akit haszonszerzés céljából elkövetett bűncselekmény miatt határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélnék, ha megfelelő jövedelme vagy vagyona van, pénzbüntetésre is kell ítélni. Ebben az esetben a szabadságvesztés melletti pénzbüntetés kiszabása a bűncselekmény céljához, illetve az elkövető vagyoni helyzetéhez igazodóan válhat kötelezővé. A joggyakorlat által meghatározott havi nettó fizetés felett, mint látni fogjuk, megfelelő jövedelemről kell beszélni, a mérlegelés mozgástere tehát csak ezen értékhatár alatt tekinthető adottnak (de facto kógencia).

A kiutasítás a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról szóló 2009. évi LXXX. törvény nyomán, a pénzbüntetéshez hasonlóan büntetés (és nem mellékbüntetés) a magyar büntetőjog szankciórendszerében. A Btk. 59. § (1) bekezdése alapján azt a nem magyar állampolgár elkövető, akinek az országban tartózkodása nem kívánatos, Magyarország területéről ki kell utasítani. E rendelkezés, noha felszólító módban fogalmaz, valójában csupán látszólagos kógens normának tekinthető, hiszen abban a vonatkozásban a nyelvtani formula ellenére is megmarad a bíróság mérlegelési joga, hogy a bűncselekmény elkövetőjét persona non grata-nak tekinti-e vagy sem [lásd Tóth 2018, 187. és az Alkotmánybíróság 23/2014. (VII. 15.) határozatát].

Nagyobb a kötelező ereje azon, az egyes törvényeknek a tömeges bevándorlás kezelésével összefüggő módosításáról szóló 2015. évi CXL. törvénnyel, a 2015. szeptember 15-től kezdődő hatállyal bevezetett (változatlan formában 2020. december 31-ig hatályos) Btk. 60. § (2a) bekezdésének, amelynek értelmében a határzár tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határzár megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) esetén kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés mellett, valamint a 85. § (1a) bekezdésben meghatározott esetben a kiutasítás nem mellőzhető. Amennyiben tehát az említett bűncselekmény elkövetőjét akár végrehajtandó,

akár végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítéli a bíróság, emellett a kiutasítás kiszabása mindig kötelező (valódi kógencia). Így legfeljebb csupán akkor mellőzhető ez utóbbi büntetés, ha az elkövetővel szemben nem szabadságvesztést, hanem például megrovást alkalmaz a bíróság. Az ellentmondást (és így jelen tanulmány témáját) az idézett rendelkezések egybevetése nyomán az a körülmény adja, hogy a pénzbüntetésnek és a kiutasításnak is létezik a bíróság által kötelezően alkalmazandó változata, így, ha mindkét szankciónak fennállnak a törvényes feltételei, előállhat olyan eset, hogy a bíróság úgy lenne köteles pénzbüntetés és kiutasítás szimultán kiszabására, hogy ezt a vonatkozó együttalkalmazási tilalom egyidejűleg meg is tiltja.

A Kúria gyakorlata

A legutóbbi időszakban a Kúria több esetben is foglalkozott a pénzbüntetéssel és a kiutasítással kapcsolatos együttalkalmazási tilalommal. A 2016. B.6. szám alatt publikált elvi bírósági határozatban (a továbbiakban: EBH) a legfőbb bírói fórum a kötelezőnek tekintett pénzbüntetés és a kiutasítás összeütközését utóbbi (tehát a kiutasítás) háttérbe léptetésével küszöbölte ki. Ezen elvi határozat rendelkező része szerint „[a] büntetés kiszabás során a pénzbüntetés és kiutasítás együttalkalmazási tilalmának megsértésével megvalósult anyagi jogszabálysértést annak figyelembevételével kell orvosolni, hogy az a büntetés nem mellőzhető, amelynek kiszabására a bíróság törvény szerint köteles. Ezért a bűncselekményt haszonszerzés végett elkövető, határozott tartamú szabadságvesztésre ítelt és megfelelő jövedelemmel rendelkező terhelttel szemben kötelezően kiszabandó pénzbüntetés folytán a kiutasítás - miután az országban tartózkodás nemkívánatossága mérlegeléstől függ - nem rendelhető el”. A Kúria e döntésében tehát implicite a látszólag és a de facto kógens – ám a vonatkozó együttalkalmazási tilalom folytán egyidejűleg nem alkalmazható – büntetőjogi szankciók között tett különbséget a kiutasítás és a kötelező pénzbüntetés összevetésekor. A kiutasítás alapesetének alkalmazása, mint láttuk, a felszólító mód törvényi használatának ellenére is jogalkalmazói mérlegelés függvénye. A de facto kötelező pénzbüntetés kapcsán a megfogalmazás ugyancsak a szankció kiszabására hívja fel a bírót, bizonyos körben azonban meghagyja a mérlegelés lehetőségét. A haszonszerzési cél megléte vagy hiánya nem a szankcionálás, hanem általában a büntetőjogi minősítés területére eső kérdés, tehát ettől még lehetne valódi kógens szabályról beszélni. Bizonyos esetekben már átnyúlik a büntetés kiszabás kérdéskörére az, hogy az elkövetőt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik-e. Itt ugyanis – a Btk. 33. § (4) bekezdése alapján – a legfeljebb

3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény (2021. január 1-jétől pedig amely büntetési tételének az alsó határa nem éri el az 1 évet) esetén a bíróság ehelyett más, alternatív büntetést is kiszabhat. Emellett a büntetés enyhítése körében – természetesen indokolási kötelezettség mellett – az 1–5 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetni rendelt deliktumok kapcsán is áttérhet elzárásra, közérdekű munkára vagy pénzbüntetésre [Btk. 82. § (2) bekezdés d) pont és (3) bekezdés], mérlegelési joga legfeljebb tehát eddig terjedhet. Így az látható, hogy – amennyiben a bíróság az elkövető terhére haszonszerzési céllal elkövetett, legalább 2–8 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményt (például alapeseti rablást) – állapít meg, mérlegelési joga az említett feltételek kapcsán nincs, szabadságvesztést (és emellett esetleg más, megengedett szankciót) kell kiszabnia. Ugyanakkor a Btk. 50. § (2) bekezdése a kötelező jellegű pénzbüntetés kiszabásához egy utolsó feltételt is támaszt: a megfelelő jövedelem, illetve vagyon meglétét. Itt alapvetően ismét helye lehet bírói mérlegelésnek: a töretlen ítélkezési gyakorlat szerint „[a] törvény célját figyelembe véve – a pénzbüntetés szempontjából – akkor megfelelő a kereset, illetve a jövedelem, ha az elkövető a pénzbüntetést, akár részletekben is, de képes megfizetni. Az a kérdés, hogy a vádlott keresete mikor tekinthető megfelelőnek, csak a konkrét ügyben az adott körülmények részletes vizsgálata alapján dönthető el” [25. Büntető Kollégiumi vélemény, 2012. 112. Bírósági Határozat (a továbbiakban: BH)]. A vizsgált EBH indokolása ugyanakkor kimondta, hogy „[t]énykérdés, hogy a bíróság határozott ideig tartó szabadságvesztésre is ítélte a terheltet, a havi 800 eurós - mintegy 250 000 forintnak megfelelő - jövedelme pedig magyar viszonylatban megfelelő jövedelemnek minősül”.

A fentiek alapján megállapítható, hogy mind az alapeseti kiutasítás, mind a kötelező pénzbüntetés esete tartalmaz bírói mérlegeléssel érintett elemet. Ugyanakkor, míg a kiutasításnál e diszkrecionális jognak további törvényi gátja nincs, a pénzbüntetésnél gyakran igencsak beszűkülhet a bíróság mozgásteret. Egy bizonyos objektív limit felett – mint amilyen 2016-ben a Kúria álláspontja szerint a havi 250 000, - forint nettó fizetés – a megfelelő jövedelem feltételét ugyanis feltétlenül meg kell állapítani, így a norma végeredményben kógenssé válik. A de facto kógencia a látszólagos kógenciánál erősebb imperatív szabály, így nézetem szerint a Kúria III. tanácsának az említett EBH-ban kifejtett álláspontja, az ekkoriban hatályban volt jogszabályi rendelkezések alapján törvényesnek tekinthető. Célszerűtlennek látszik ugyanakkor, hogy egy nem magyar állampolgárt csak azért ne lehessen kiutasítani, mert a kötelező pénzbüntetés kiszabásához elég pénze van. A törvény szövege – és mint látni fogjuk, a legújabb módosításhoz fűzött miniszteri indokolás – szerint azonban ez volt a helyesíthető döntés. Merőben ellentétes álláspontot fejtett ki ugyanakkor a Kúria

II. tanácsa a BH 2017. 1. számon közzétett eseti döntésben. Ebben az ügyben az elsőfokon jogerőre emelkedett ítéletében a járásbíróság a török állampolgárságú vádlottal szemben embercsempészés büntette miatt egy év nyolc hónap szabadságvesztést, ötvennapos tétel pénzbüntetést, valamint négyévi kiutasítást szabott ki. A felülvizsgálati eljárás keretében eljáró legfőbb bírói fórum a határozat törvénytörő voltát észlelte, és azt akként orvosolta, hogy *a pénzbüntetés kiszabását mellőzte*. A kiutasítás primátusát kimondó döntését azzal indokolta, hogy *„[a] Btk. 33. § (6) bekezdésének b) pontja akként rendelkezik, hogy kiutasítás mellett közérdekű munka vagy pénzbüntetés nem szabható ki. A kifejtettkből következően az elsőfokú bíróság a fenti jogszabályhely megsértésével szabott ki pénzbüntetést a kiutasítás büntetés mellett”*.

Ugyanerre az álláspontra helyezkedett a BH 2017. 208. számon közzétett döntésében a Kúria I. tanácsa, azzal a magyarázattal, hogy *„a pénzbüntetés és kiutasítás együttalkalmazási tilalmának megsértésével megvalósult anyagi jogszabálysértést annak figyelembevételével kell orvosolni, hogy az a büntetés nem mellőzhető, amelynek kiszabására a bíróság a törvény szerint köteles. Ezért akkor, ha a nem magyar állampolgár elkövető országban tartózkodása nem kívánatos, Magyarország területéről ki kell utasítani, és vele szemben a kiutasítás mellett nem szabható ki közérdekű munka vagy pénzbüntetés”*. Ez az indoklás azonban kiindulópontjában hibásnak tekinthető, mivel a kiutasítást kötelező szankciónak tekinti, jóllehet az valójában – éppen a mérlegeléses elemére figyelemmel – nem az. Alátámasztja e kritika helyességét a BH 2017. 2. számú döntés is, amelynek rendelkező része szerint *„[a]nnak eldöntése, hogy a nem magyar állampolgár elkövetővel szemben indokolt-e kiutasítás alkalmazása, a bírói mérlegelés körébe tartozik”*. Semmiképpen nincs szó tehát az alapeseti kiutasítás kapcsán valóban kötelező törvényi rendelkezésről.

Részletesebb magyarázattal szolgált a kiutasítás elsőbbsége kapcsán a BH 2017. 285. számú határozatban ugyanezen tanács. Rendelkező része értelmében *„[a] kiutasítás mellett nem szabható ki pénzbüntetés. A büntetés célját, a büntetés kiszabására vonatkozó törvényi rendelkezéseket és az általános együttalkalmazási szabályokat szem előtt tartva a külföldi által haszonszerzés végett elkövetett bűncselekmény kapcsán is elsősorban azt kell eldönteni, hogy jogszerű és szükséges-e a kiutasítása, és amennyiben igen, akkor a kiutasítás, ha annak egyéb törvényi feltételei is fennállnak, szabadságvesztés kiszabása mellett sem mellőzhető és mellette pénzbüntetés nem szabható ki akkor sem, ha a pénzbüntetés kötelező alkalmazásának törvényi feltételei is fennállnak; a kiutasítás a törvény szerint is elsőbbséget élvez, mivel a Btk. akként rendelkezik, hogy a kiutasítás mellett nem szabható ki pénzbüntetés, és nem fordítva”*. A döntésnek tartalmában igazat lehet adni annyiban, hogy a közrendre különösen

veszélyes, súlyos bűncselekményt elkövető külföldi kapcsán lényegesen kívánatosabb volna a magyar társadalom szempontjából, hogy kiutasítsák, mintsem, hogy pénzbüntetésre ítéljék. Az az érvelés azonban, hogy „*a kiutasítás mellett nem szabható ki pénzbüntetés, és nem fordítva*”, formállogikailag nyomatékosan vitatható. Azzal, hogy a jogalkotó a Btk. 33. § (6) bekezdés b) pontjában a kiutasítást rendezte előre, nem azt jelezte, hogy annak akár a közérdekű munkával, akár a pénzbüntetéssel szemben bármiféle elsőbbsége lenne. Nyilvánvaló ugyanis, hogyha két intézmény együttes alkalmazása kizárt, akkor teljesen lényegtelen, hogy melyiket hányadik helyre írjuk, hiszen egyik kizárja a másikat, és vice versa, tehát kölcsönösen kizárják egymást. Ehelyett mindössze arról van itt szó, hogy a kiutasítás mellett nem csupán egy, hanem rögtön két másik büntetés kiszabása is kizárt, ezért avégett került a mondatban első helyre, hogy mindkét kizártsági esetre egy pontban, egymás mellett utalhasson a jogalkotó. Ebből azonban nem vezethető le, hogy a kiutasítás bármiféle elsőbbséget élvezne a közérdekű munkával és a pénzbüntetéssel szemben, ez mindössze egy egyszerű törvényszerkesztési kérdés. Az egyes szankciós szabályok kógenáciájának rangsora tehát csupán az egyes büntetési nemek részletszabályai alapján eldönthető kérdés. Véleményem szerint a 2017-es döntések kapcsán mindössze annyi történhetett, a bíróság észlelte, hogy a társadalom védelmét a kiutasítás jobban szolgálja, mint a pénzbüntetés. Ami való igaz ugyan, azonban ilyen törvényi környezetben contra legem jogalkalmazást jelent. Végül legújabbán a BH 2020. 132. döntésben ismét a Kúria II. tanácsa mondta ki, hogy „*[k]iutasítás és pénzbüntetés együttesen nem szabható ki, ha mindkettő kiszabásának a feltételei fennállnak, kiutasítást kell kiszabni*”. Indokolásában egy az egyben idézte a BH 2017. 285. számú döntésből kiolvasható – azonban mint láttuk, a törvényből nem levezethető – álláspontot.

A jogalkotó válasza

A törvényhozó 2020-ban észlelte a kötelező pénzbüntetés és a kiutasítás kapcsán kialakult problémát. Erre figyelemmel a büntetőeljárásról szóló törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2020. évi XLIII. törvény 47. §-a 2021. január 1. napjától kezdődő hatállyal úgy módosította a Btk. 60. § (2a) bekezdését, hogy „*[a] határázár tiltott átlépése (352/A. §), a határázár megrongálása (352/B. §), a határázárrel kapcsolatos építési munka akadályozása (352/C. §), valamint az embercsempészés (353. §) esetén kiszabott szabadságvesztés mellett a kiutasítás - az 59. § (2) és (4) bekezdése szerinti esetek kivételével - nem mellőzhető. [...] E bekezdés alkalmazása esetén az 50. § (2) bekezdése*

alkalmazásának nincs helye”. Újdonság tehát, hogy a határárral kapcsolatos bűncselekmények mellé beemelésre került az embercsempészség. Ennek magyarázata az lehet, hogy e bűncselekményt gyakran nem magyar állampolgárok követik el (lásd például a Szegedi Járásbíróság 11.B.1117/2014/94. számú vagy a Kecskeméti Törvényszék B.181/2017/349. számú határozatait, amelyek történeti tényállásai szerint pakisztáni, román, cseh, szerb állampolgárságú személyek követték el embercsempészséget). Az új szabályozás szerint, ha e bűncselekmény miatt szabadságvesztést szab ki a nem magyar állampolgárral szemben a bíróság, emellett a kiutasítás is feltétlenül alkalmazandó. A pénzbüntetéssel kapcsolatos problémát pedig abban az esetben, ha az embercsempésznek megfelelő jövedelme (vagyona) is van, a jogalkotó úgy küszöbölte ki, hogy a Btk. 50. § (2) bekezdése szerinti, egyébként kötelező pénzbüntetés alkalmazását az ilyen esetekben kizárta.

A módosításhoz fűzött miniszteri indokolás szerint „[a] *Javaslat kiegészíti a kötelező kiutasítás alkalmazási körét az embercsempészzel, figyelemmel arra, hogy e cselekmény külföldi elkövetőjének Magyarországon való tartózkodása sem kívánatos. A prevenciók célokat is az szolgálja, ha az elkövető nem kap esélyt az országba történő belépésre, így adott esetben a cselekmény folytatására. Az EBH2016. B.6. sz. elvi bírósági határozat mutatott rá arra, hogy határozott tartamú szabadságvesztésre ítélt és megfelelő jövedelemmel rendelkező terhelten szemben kötelezően kiszabandó pénzbüntetés folytán a kiutasítás nem rendelhető el. A jogeset szerinti embercsempészet elkövetőjét tehát csak pénzbüntetésre ítélték, ugyanakkor hatékonyabb visszatartó erőt jelenthet ez esetben a kiutasítás elrendelése. A Javaslat a kötelezően alkalmazandó büntetések találkozása esetére a pénzbüntetés mellőzését írja elő*”.

Összegzés és de lege ferenda javaslat

Az előző pontban idézett miniszteri indokolás okfejtése alapvetően helyeselhető, ugyanakkor olybá tűnik, hogy nincs figyelemmel az EBH 2016. B.6. számú döntéssel ellentét, újabb keletű kúriai gyakorlatra. A 2017-es és 2020-as ítéletek ugyanis – bár az EBH létezéséről furcsa módon mintha tudomást sem vennének – a kiutasítás elsőbbségét hirdetik a pénzbüntetéssel szemben. Az mindazonáltal leszögezhető, hogy amennyiben a három határárral kapcsolatos bűncselekmény valamelyikéről, avagy az embercsempészségről van szó, a két szankcióval kapcsolatos probléma kiküszöbölésre került a jogalkotó által, hiszen a pénzbüntetés ezen esetekben 2021. január 1. napjától a törvény erejénél fogva háttérbe lép, és mint az elkövetőre kedvezőbb rendelkezés, a Btk.

2. § (2) bekezdése alapján, az említett időpontot megelőzően elkövetett bűncselekmények miatt folytatott büntetőeljárásokban is irányadó. Más azonban a helyzet az egyéb bűncselekményekkel. Így például az idézett, összesen hat eseti döntés közül a BH 2017. 2. számon közzétett ítélet tárgya erőszakos közöszlenség, míg a BH 2017. 208. szám alatt publikált döntése információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás és más bűncselekmények (de nem embercsempészés) voltak. Nyilvánvaló, hogy ugyanúgy elkövethet a nem magyar állampolgár is bármilyen más, kiemelkedően súlyos – tehát a kiutasításnak általában alapjául szolgáló – bűncselekményt, mint például emberölést, rablást, emberrablást stb. Ilyen esetekben viszont a Btk. 60. § (2a) bekezdésében írt – a kötelező pénzbüntetést kizáró – rendelkezés nem alkalmazható. Sőt, az argumentum a contrario logikái, illetve a teleologikus értelmezés elvei mentén arra is lehetne következtetni, hogy az e törvényhelyben szereplő négy deliktumon kívüli, egyéb bűncselekmények esetében a jogalkotó az EBH 2016. B.6. számú döntésben kifejtettek (tehát a pénzbüntetésnek a kiutasítással szembeni primátusát hirdető felfogást) tekinti helyesnek és irányadónak. Ellenkező esetben – tehát ha a 2017-es és 2020-as BH-ban írt álláspontot osztaná a törvényhozó – a Btk. 60. § (2a) bekezdés módosítása alapvetően felesleges lett volna, hiszen a Kúria újabb jogértelmezése szerint a nem magyar állampolgár kiutasítása esetén akkor sem szabható ki pénzbüntetés, ha egyébként a Btk. 50. § (2) bekezdésében írt valamennyi törvényi feltétel maradéktalanul fennáll. E felfogása ugyanakkor a jelenlegi jogszabályi környezetben felülvizsgálандó lenne. Az Alaptörvény 2019. január 1. napjától hatályos 28. cikke szerint ugyanis „[a] bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. [...]”. A miniszteri indokolásnak a törvény értelmezésénél betöltött szerepe tehát kiemelkedővé vált, e körülmény konzekvenciáit pedig a bírói gyakorlatnak a pénzbüntetés és a kiutasítás közötti választás kapcsán is indokolt levonnia. Meggyőződésem ugyanakkor, hogy a kötelező pénzbüntetésnek a kiutasítással szemben főszabály szerint elsőbbséget biztosító, jelenlegi törvényi megoldás felülvizsgálatra szorul. Lényegesen jobban szolgálná ugyanis a társadalom védelmét (mint a büntetés végső célját) egy olyan szabályozás, amely nemcsak négy kiemelt bűncselekmény kapcsán, hanem minden ilyen esetben a kiutasítás elsőbbségét mondaná ki. Erre figyelemmel, nézetem szerint de lege ferenda a Btk. 50. § (2) bekezdését egy olyan további mondattal lenne indokolt kiegészíteni, amely szerint ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a nem magyar állampolgárral szemben kiutasításnak van helye. Ezáltal

a jogalkotó törvényerőre emelhetné az EBH 2016. B.6. ellenében kialakult, ám jelenleg a törvénnyel ellentétes kúriai gyakorlatot.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I. (2018): Együttalkalmazási tilalmak, valamint valódi és látszólagos kógenca a büntetőjog szankciórendszerében. *Belügyi Szemle*, 66(6) 88-107. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.6.6>
- Gál I. L. & Szűcs A. (2013): A büntetések. In Polt P. (főszerk.): *Új Btk. Kommentár. 2. kötet, Általános rész*. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyv Kiadó
- Gellér B., Ambrus I. & Vaskuti A. (2019): *A magyar büntetőjog általános tanai II. Büntetéstana (A büntetőjogi jogkövetkezmények tana)*. Eötvös Kiadó, 371.
- Osztoivits A. (2020): Törvénymódosítás a bírósági joggyakorlat egységesítése érdekében – jó irányba tett rossz lépés? *Magyar Jog*, 67(2) 72-80.
- Tóth A. N. (2018): *A távollátás jogintézménye*. Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 242.
- Tóth J. (2017): A kiutasítás: volt, van lesz? In Karsai K. et al. (szerk.): *Ünnepi kötet dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Ambrus I. (2020): Se veled, se nélküled – a pénzbüntetés és a kiutasítás kötelező együttes kiadásának problémái. *Belügyi Szemle*, 69(1), 75-85. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.3>

Herke Csongor

A kriminalisztika alapkérdései és az önvezető járművek

Basic issues of forensic science and self-driving vehicles

Absztrakt

A járművezetést már napjainkban is számos technikai eszköz segíti. Elég csak a tempomatra, a sávváltó rendszerre, a lassító automatikára, az automatikus parkolási rendszerre, az elektronikus stabilitás-ellenőrzőre, az automatikus vészfékezőkre vagy a sávfutó-támogatásra gondolni. Noha az önvezető járművek bevezetése Magyarországon még távoli jövőnek tűnik, számos országban (különösen az USA-ban) ez már a jelen. Az önvezető járművekkel kapcsolatosan számtalan félelem, bizonytalanság van, mindamelllett, hogy előnyei is letagadhatatlanok. Az önvezető járművek bevezetése számos jogi, technikai, informatikai és etikai kérdést vet fel. A tanulmány ezek közül – az etikai kérdések (lásd troli-probléma) és bűnösségi kérdések tisztázása után – a kriminalisztikai alapkérdések tükrében vizsgálja az önvezető járművek bevezetéséből származó előnyöket és hátrányokat. Ezen belül is a közlekedési bűncselekményekre korlátozódik (nem tárgya tehát a tanulmánynak az önvezető járművekkel összefüggő kiberterrorizmus vagy éppen kábítószer-kereskedelem kérdése). Megállapítást nyert, hogy egyes kérdések esetén nehezebb lehet a bűncselekmény felderítése (már a Ki követte el? kérdésre is nehéz sokszor választ adni). A termék gyártójától a programozón át az üzembentartóig, illetve a felhasználóig számos személy büntetőjogi felelőssége felmerülhet. Ehhez képest a technikai eszközöknek és a hálózati kapcsolatnak köszönhetően számos kérdésben felderítési könnyebbséggel számolhatunk az önvezető járművek segítségével.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, önvezető járművek, közlekedési bűncselekmények, büntetőjogi felelősség, kriminalisztikai alapkérdések

Abstract

Driving is already supported by a number of technical devices. Just think of the cruise control, lane change system, automatic deceleration, automatic parking system, electronic stability control, automatic emergency brakes or lane departure warning. Although the introduction of self-driving vehicles in Hungary still seems to be a distant future, it is already present in many countries (especially in the USA). There are countless fears and uncertainties about self-driving vehicles, but the benefits are undeniable. The introduction of self-driving vehicles raises a number of legal, technical, informatics and ethical issues. Of them, the study examines the advantages and disadvantages of introducing self-driving vehicles in the light of basic forensic issues, after clarifying ethical issues (see trolley-problem) and guilt issues. Within this, it is limited to traffic offenses (so the issue of cyber-terrorism related to self-driving vehicles, or even drug trafficking, is not the subject of the study). It has been found that some questions may make it more difficult to detect a crime (it is often difficult to answer the question who committed it). From the product manufacturer to the programmer, the operator or the user, many people can be held criminally liable. In comparison, thanks to the technical means and the network connection, we can count on ease of detection of the crimes with the help of self-driving vehicles in many issues.

Keywords: Artificial Intelligence, self-driving vehicles, traffic offenses, criminal liability, basic issues of forensic science

Bevezetés

2012-ben Ausztráliában három japán turista az autójával egyenesen belehajtott a Csendes-óceánba. A sofőr elmondása szerint a navigációs rendszer utasította, hogy hajtson abba az irányba, ami a végzetes manővert eredményezte (Harari, 2018, 58.). Ugyanígy a navigációs rendszer hibája miatt bekövetkezett balesetről számol be a Toronto Sun egy cikke (McQuigge, 2016, 1.), miszerint egy nő éjfél körül, sűrű ködben haladt a Huron tó felé (Ontario, Kanada), és a Little Tub Harbournál a navigációs rendszer utasításait követve letért az útról és a tóba zuhant. Noha szerencsésen ki tudott úszni a négy fokos vízből, és másnap a kocsiját is ki tudták emelni a tóból, valószínűleg nem így tervezte utazását. Ahogy ezekből a példákból is látszik, a modern technika használata előnyei mellett számtalan hátrányos következménnyel is járhat. És akkor még nem is beszéltünk az önvezető járművek térhódításáról. Noha hazánkban ez még távoli jövőnek tűnik, számos országban (különösen az USA-ban) ez már

a jelen. 2012 óta 41 USA tagállamban engedélyezték az önvezető járművek közúti forgalomban való részvételét (URL1). (Egyes tudósok szerint egyébként az USA-ban – elsősorban a pénzügyi nyomásnak engedve – túl hamar engedték a közutakra az önvezető járműveket; URL2.) Noha Európában még nem olyan széles körben terjedtek el az önvezető autók, mint az USA-ban, már számos országban jelentek meg jogszabályok azok szabályozására.¹ A Svéd Közlekedési Ügynökségnek az autonóm vezetésről szóló tanulmánya egyenesen azt jósolja, hogy 2025-ben már a mindennapi forgalomban megjelenhetnek az önvezető járművek (Lindgren, 2016, 1.). Anne-Marie Idrac, volt francia miniszter, az autonóm járművek fejlesztésére vonatkozó francia stratégia vezető tisztviselője, a Dalloz-nak adott interjúban elmondta, hogy számos jogszabályt meg kell változtatni annak érdekében, hogy a jelenlegi kísérletektől a valódi engedélyezéshez eljussanak. Ide tartoznak a műszaki engedélyezési módszerek, a közlekedési szabályok megváltoztatása, a közlekedési jogsértések esetén alkalmazandó szankciók meghatározása, a képzés és információ a járművezetők és más úthasználók számára, a polgári és büntetőjogi felelősség szabályai, a biztosítási rendszerek, az adatvédelem és a megosztás lehetséges következményei stb.

Ehhez szerinte nemcsak a nemzeti jogszabályokat kell megváltoztatni, illetve meghozni, hanem szükséges a bécsi és a genfi közúti egyezmény² olyan módosítása, amely különösen a(z emberi) járművezetőket és a járművek műszaki szabályait érinti. Általánosságban tisztázni kell azt is, hogy mi tartozik a nemzeti/európai szabályok, illetve a különféle EU/nemzetközi hatáskörök alá (Voiture autonome, 2018, 572.). Ilyen körülmények között nem dughatjuk fejünket a homokba, és érdemes részletesen foglalkozni az önvezető járművekkel kapcsolatos jogi problémákkal. A magyar szakirodalomban az utóbbi években több tanulmány is megjelent a témában. Ezek egy része az önvezető autókkal kapcsolatos büntető anyagi jogi kérdésekkel foglalkozik (Ambrus, 2018; Ambrus, 2019a, 2019b; Ambrus–Kovács–Németh, 2018; Hodula, 2018), de érintik a téma polgári jogi, szerzői jogi, biztosítási jogi vonatkozásait is (Boóc, 2016; Csitéi, 2019; Fazekas, 2019; Juhász, 2018; Szilágyi, 2019; Udvary, 2016a, 2016b, 2017, 2019; Vincze, 2019; Zódi, 2018; URL4).

1 Csak hogy néhány példát említsünk: Nagy-Britanniában 2017-ben jelent meg jogszabály az önvezető járművekről (URL3). Németországban a közúti közlekedésről szóló törvényt (StVG) 2017. június 20-án módosították az önvezető járművekre tekintettel. Ausztriában egy 2016-os novella teremtette meg az önvezető járművek engedélyezésének első kereteit, lásd az 1967-es Kraftfahrzeuggesetz BGBI I 2016/67. szerinti módosítását.

2 Az 1968. november 8-i Bécsi Közúti Közlekedési Egyezményt Magyarországon kihirdette az 1980. évi 3. törvényerejű rendelet. A Genfben, 1949. év szeptember hó 19. napján kelt Közúti Közlekedési Egyezményt Magyarországon kihirdette a 2019. évi LXXV. törvény.

Az alapvető kriminalisztikai problémákat azonban ezek a művek nem érintik, ezért az önvezető járművekkel kapcsolatos alapvető problémák vizsgálata után azt kívánjuk vizsgálni, hogy mennyiben jelenthet sajátos helyzetet az önvezető járművek bevezetése a kriminalisztika hét alapkérdésének (mi, hol, mikor, hogyan, ki, kivel, miért) fényében (Fenyvesi, 2013).

Az önvezető járművek megjelenése. Az úgynevezett troli-probléma

Az önvezető járműveknek számos osztályozási rendszere van. A nemzetközileg legelismertebb az ME International (Autómérnöki Szövetség) J3016 sz. szabványa (SAE), amely 0-tól 5-ig hat szintre osztja az autók automatizálását (URL5). A 0. szint esetén a vezetés egyáltalán nem automatizált, legfeljebb támogató funkciók vannak (mint például sávelhagyásra való figyelmeztetés), és ahogy haladunk felfelé, egyre nő az automatizálás szintje, amíg el nem érjük az 5. szintet, ahol a gépjárműben már se kormány, se gáz-, se fékpedál nincs, azaz a felhasználó (akit ezen a szinten már semmiképpen nem nevezhetünk sofőrnek) nem is tudja befolyásolni a jármű haladását. Gless szerint az önvezető járművek bevezetésével kapcsolatos félelem hasonló ahhoz, amikor a lovas kocsikat váltották fel a gépjárművek (Gless, 2016, 231.), és ezzel kapcsolatosan ellenérzés, sőt túlzott elővigyázatosság volt az emberekben.³ Valószínűsíthetően a jövő útja a fokozatos automatizálás: először csak a figyelmeztető, segítő rendszerek jelentek meg (például holttér-figyelmeztetés), később a támogatást is nyújtó funkciók is (például automatikus sebességtartó automatika), majd az automatizált vezetési funkciók. Ez utóbbiak használata sem a távoli jövő, hiszen ma már számos autóban található úgynevezett forgalmi dugó sofőr, amely a dugóban teljesen átveszi az irányítást a vezetőtől (nemcsak a sebességet szabályozza automatikusan, hanem a kormányzást is átveszi). Ez utóbbi már a SAE 3. szintje, és aki azt gondolná, hogy jelenleg itt a határ, annak jelezzük, hogy az USA-ban már megjelentek a 4. szintű helyi sofőrmentes taxik prototípusai is.⁴ Tehát ahogyan a 20. században felváltották a lovakat az autók, úgy váltják fel várhatóan (fokozatosan) a 21. században a sofőröket a robotok. Ez azonban számos jogi, technikai, informatikai és etikai kérdést vet fel (Thommen, 2018, 30.).

3 A kocsik előtt vörös zászlós embernek kellett futni, hogy figyelmeztessen a gépjármű közeledésére. Lásd The Locomotives on Highways Act (1861), The Locomotive Act (1865), The Highways and Locomotives (Amendment) Act (1878).

4 2019 végére már több mint 100 000 utat tett meg a Waymo, az Alphabet Inc. önvezető autója, amelyet a vállalat termékvezetője, Dan Chu szerint főként az ingázók és az éjszakai bulizásból hazafelé tartók vettek igénybe az arizonai Chandlerben (URL6).

Eisenberger szerint az Emberi Jogok Európai Egyezségokmánya (EJEE) 2. és 8. cikkére visszavehető alapjogi kötelezettsége az államnak olyan jogszabályok alkotása (a közlekedési szabályoktól a büntető jogszabályokig), amelyek biztosítják az élet és egészség védelmét az autonóm járművektől, mivel az étellel és halállal kapcsolatos döntések normatív keret nélkül nem ruházhatók át magánszemélyekre (Eisenberger, 2017, 101.). Az önjáró autót főszabályként úgy lehet (és úgy kell) programozni, hogy lehetőleg ne menjen át az utat akadályozó gyalogosokon (Gless, Silverman & Weigend, 2016, 422., URL7). Nem lehet azonban a programozóra bízni, hogy hogyan döntsön például az úgynevezett Troli-problémáról. A Troli-probléma elnevezés Judith Tompsontól származik, és eredetileg erkölcsi-filozófiai kérdés volt (Thomson, 1985, 1395.). (A pszichológiában jól ismert Troli-probléma lényege a következő: a vizsgálat alanyát egy olyan döntési helyzettel szembesítik, amelyben, elméletben ugyan, de életről és halálról kell döntenie.) Azonban az önvezető járművekkel kapcsolatosan már nemcsak erkölcsi-filozófiai jellegű a probléma.

A Troli-problémából eredő két dilemmát Eisenberger így foglalja össze (Eisenberger, 2017, 95–96.):

- Az első esetben egy mozdony öt, a sínen dolgozó vágánymunkás felé halad, akiket csak úgy lehet megmenteni, ha a mozdonyt a váltóval egy mellékvágányra irányítják, ahol csak egy vágánymunkás van. A kérdés az, hogy át lehet-e irányítani a mozdonyt és ezáltal szándékosan megölni az egy munkást az öt megmentése érdekében. A válaszadók többsége szerint ebben az esetben át kell irányítani a vonatot.
- A második példánál az öt vágánymunkás csak úgy menthető meg (mivel nem lehet eltéríteni a vonatot), ha a vonat feletti hídon álló nagyon kövér embert a vonat elé lökik, ami megállítja a vonatot. Itt viszont a többség azt mondta, hogy az embert nem szabad lelökni a hídról, még akkor sem, ha ez öt vágánymunkás életét mentené meg.

Eisenberger szerint érdekes módon az önvezető járműveknél nem az a fő probléma, hogy a sérülések után miként határozzuk meg a felelősséget, hanem az, hogy előre el kell döntenie, előre beépített algoritmusokkal, hogy adott szituációban hogyan döntsön a gép. Szerinte az állam várhatóan olyan algoritmusokat fog engedélyezni, amelyek konfliktusok esetén akár a járműben ülőt is megsemmisítik, de semmiképpen sem azokat, amelyek a konfliktuson kívülálló harmadik személyt sértenek. Ha a jármű utasa és harmadik személy sérülése között kell választani, akkor csak abban az esetben dönthet az algoritmus

a jármű utasa javára, ha a kívülálló harmadik személy jogszabálysértést (például közlekedési szabálysértést) követ el (Eisenberger, 2017, 102–105.). Ez a szabályozás már megfelel az EJEE 2. cikk 2. bekezdésének is. Ahogy Eisenberger fogalmaz, az a tény, hogy az ilyen konfliktushelyzetek megoldásának kritériumait előre be kell programozni egy algoritmusba, szükségessé teszi a kritériumok átgondolását, amelyek alapján ezeket a konfliktushelyzeteket meg lehet oldani (Eisenberger, 2017, 98.). Ilyen lehet szerinte

- a személyiségközpontú megközelítés (fiatalok/idősek, egészségesek/betegek, gyermekesek/gyermektelenek, házasok/nem házasok, gazdagok/szegények, társadalmi hovatartozás előnyben részesíthető-e?) (Cathcart, 2013);⁵
- az eredményorientált megközelítés (a legkevesebb sérülést/halált okozó megoldás, a járműben lévő embereket vagy éppen a kívülállókat mentő megoldás, a konfliktushelyzetben részt nem vevő személyek védelme stb.);
- a folyamatorientált megközelítés (véletlenszerű választás, rotációs elv: egyszer a fiatal, egyszer az öreg, egyszer az utas, egyszer a kívülálló javára dönteni; szavazási elv: döntsön a többség, hogy éppen kit mentsenek meg; hatékonysági elv: minél tovább van valaki balesetmentesen a forgalomban, annál inkább előnyt élvez stb.) (Eisenberger, 2017, 98–100.).

A bűnösség kérdése az önvezető járművek által okozott baleset esetén

Az önvezető járművekkel kapcsolatosan az egyik legfőbb probléma, hogy nehéz tisztázni a bűnösség kérdését. Noha ez inkább büntetőjogi probléma, érdemes érintenünk a később tárgyalt kriminalisztikai alapkérdések megválaszolásához.⁶ Az önvezető járművek bevezetése előre látható kockázattal jár. Az a kérdés, hogy ez a kockázat megengedhető-e, illetve kapunk-e annyit a bevezetéssel, amennyi kockázattal jár?

Békés szerint a kockázat akkor megengedett (és ezáltal jogellenességet kizáró ok), ha

5 A személyiségközpontú megközelítés nem idegen az élet más területein sem (szervátültetések, lakáselosztások, egyetemi tanulmányi helyek elosztása, rádiófrekvenciák elosztása stb.). (Eisenberger, 2017, 99.)

6 Bénéjat szerint már az önvezető járművek tesztelése során is felmerülhetnek büntetőjogi kérdések (URL8, 2.).

- 1.) a hipotetikus előny társadalmilag (és nem csak egyénileg) hasznos;
- 2.) az előny (lásd az önvezető járművekkel járó jóval alacsonyabb baleseti kockázat) az eredmény súlyával arányban áll;
- 3.) a magatartás célja az előny elérése;
- 4.) az eredmény elkerülésére megfelelő biztonsági intézkedéseket tartalmaz (gondosan jár el) (Békés, 1974, 309.).

Franciaországban a közúti balesetekért való felelősségnél azt kell nézni, hogy a cselekmény és a következmény (például testi sérülés, halál) között milyen szoros az összefüggés. Közvetlen összefüggés esetén elég a gondatlanság, míg közvetett (távolabbi) okozati összefüggés esetén a szándékosságot kívánják meg (URL8, 3.). Ennek megfelelően a francia joggyakorlat szerint közvetett tettes például az az autószerelő, aki a hibás autót kiadja a sofőrnek, aki később azzal balesetet okoz⁷, vagy az a boltos, aki a láthatóan részeg sofőrnek alkoholt ad el.⁸ Egyet kell értenünk Cappellinivel, aki szerint a közlekedési bűncselekmények vonatkozásában egyébként is indokolatlanul szigorú a bűnösség megítélése az úthasználók biztonsága érdekében, így itt különösen nehéz elvárni az engedékeny jogalkotást (Cappellini, 2019, 336.). Emellett az indokolatlanul szigorú felelősség mellett az önvezető járművek vonatkozásában felmerülhet új bűncselekményfajták megjelenése is, mint például az önvezető autó számítógépes eltérítése (Cappellini, 2019, 345.), vagy az önvezető autók kapcsán az ellenőrzési-irányításátvételi kötelezettség megszegése (Hodula, 2018, 75.). Gless szerint is csak az lehet a megoldás, ha az önvezető járművek vonatkozásában sajátos büntető rendelkezéseket hoznak (Gless, 2016, 249.).⁹ Az önvezető járműveknél sajátos szankció lehet akár a szoftver betiltása is. Strahl szerint (Strahl, 1973, 36-38.) ugyanakkor nem ésszerű, ha a törvény tilt bizonyos cselekményeket (illetve az általuk bekövetkezett eredményt), akkor minden esetben büntetni rendelje azt is, ha valaki azt az eredményt nem akadályozza meg (kivéve, ha maga a mulasztás is igen veszélyes a társadalomra vagy a veszélyhelyzetet maga a mulasztó idézte elő). Asp és szerzőtársai szerint ezt ki kell egészíteni azzal az esettel, amikor valaki jogszabály alapján köteles elkerülni a kockázatokat bizonyos felelősségre vonható veszélyforrások miatt.¹⁰ Egy önvezető jármű esetén rendkívül nehéz lehet a felelősség megállapítása. A termék gyártójától a programozón át az üzem-bentartóig, illetve a felhasználóig számos személy büntetőjogi felelőssége

7 Bull. crim. 279. számú eseti döntés (1976. október 5.).

8 Dr. pén. 2003, comm. 71. számú eseti döntés (2003. február 4.).

9 Gless cikkében utal Hildebrandt (2011) 141. oldalára.

10 Ezt nevezik ők „feltüyeleti kezesnek” (Asp, Ulvång & Jareborg, 2013, 112.).

felmerülhet. Ennek a felelősségnek a meghatározása jelen tanulmánynak nem lehet célja, mindössze utalni kívánunk arra, hogy egyébként is számos olyan eset van a jog területén, amikor az önvezető járművekkel kapcsolatos problémához hasonló helyzetekben találjuk magunkat. Ilyen lehet a tanulóvezető és az oktató felelősségének, a jogi személyek büntetőjogi felelősségének, az állatokért való felelősségnek, a zárt pályán mozgó önvezető járművekért (például hazánkban a 4-es metró) való felelősségnek, a (távvezérelt/önálló repülésre alkalmas) drónok működéséért való felelősségnek¹¹, a közúti objektív (üzembentartói) felelősségnek (URL8)¹², a repülőgép és hajó robotpilótájának magatartásáért való felelősségnek, a végszükségnek és a jogos védelemnek a szabályai. Egyáltalán: minden más, robot által okozott kár/bűncselekmény miatti felelősségnek (URL9, 79.) a hasonló szabályozását követni lehet.

Az önvezető járművekkel összefüggő kriminalisztikai alapkérdések

A bűnüldözés és a felderítés általában hét fő kriminalisztika alapkérdésre kíván választ adni:

- a.) mi történt,
- b.) hol történt,
- c.) mikor történt,
- d.) hogyan történt,
- e.) ki követte el,
- f.) kivel követte el,
- g.) miért követte el az adott bűncselekményt?¹³

Ezen teoretikus főkérdések tükrében értékelődnek fel a bűncselekményekre utaló vagy annak gyanúját keltő adatok. Az önvezető járművekkel kapcsolatosan e kérdések egy része kiemelt figyelmet érdemel (például sok esetben nehezen állapítható meg, hogy ki felel a bűncselekményért), más részük egészen jelentéktelen lehet (például a miért kérdés ritkábban merülhet fel). Az alábbiakban csak az önvezető járművekkel kapcsolatos közlekedési bűncselekmények

11 A drónokért való felelősséggel kapcsolatosan részletesen (Udvary, 2019).

12 Az 1988. évi I. törvény 21. § (1) a)-i) pontja alapján az üzembentartó objektív felelősséggel tartozik a sebeségtúllépésért stb.

13 Ezeket a kérdéseket nevezi Fenyvesi angolul „7W questions”-nek, utalva a hét kérdés angol megfelelőjére (What, Where, When, hoW, Who, with Whom, Why) (Fenyvesi, 2013, 343.).

kriminalisztikai sajátosságait vizsgáljuk, nem feledkezve meg arról, hogy az önvezető járművekkel kapcsolatosan számos egyéb bűncselekmény is sajátosságokat mutathat. Az önvezető jármű (különösen, ha az 5G rendszeren keresztül történik az irányítása) a kiberterrorizmus egyik fő területévé válhat: egy vezető nélküli autóval a tömegbe hajtani még kevesebb kockázatot jelent a terroristák számára a bűncselekmény felderíthetősége szempontjából. Ugyanígy felmerülhet az önvezető járművek használata a kábítószer-kereskedelemben és még számos olyan bűncselekménynél, ahol kifejezett előnyt jelent, hogy a járműben nincs jelen a bűncselekmény elkövetője.

ad a) Mi történt? Hol történt? Mikor történt?

Ezzel a három kérdéssel kapcsolatosan általában azt mondhatjuk, hogy nincs kriminalisztikai sajátosság az önvezető járművekkel kapcsolatosan. Mivel az önvezető járművekkel összefüggésben elsősorban a közlekedési bűncselekményeket vizsgáljuk, a mi/hol/mikor történt kérdésekre adott válasz szempontjából annak nincs különösebb jelentősége, hogy az adott cselekményt egy természetes személy járművezető okozta vagy egy önvezető jármű. Ugyanakkor utalni kell a hogyan történt kérdésnél alább kifejtettekre, hiszen az ott vázolt bizonyítási könnyebbségek a mi/hol/mikor történt kérdések megválaszolásához is segítséget nyújthatnak.

ad b) Hogyan történt?

Amíg például a ki követte el kérdésre adandó válasz kifejezetten bonyolultabb lehet egy önvezető jármű esetén, mint egy hagyományos jármű vezetőjével összefüggésben, addig a hogyan történt (illetőleg ezzel összefüggésben az előbb említett három kérdés) megválaszolásával kapcsolatban kifejezett bizonyítási könnyebbséggel találkozhatjuk magunkat szemben. A teljesen önvezető járművekkel kapcsolatos elképzelések szerint ezek a járművek nem-hogy az emberi agynál jóval gyorsabban, alaposabban tudják elemezni a közlekedési helyzeteket, hanem ráadásul – tekintettel arra, hogy az 5G rendszeren keresztül folyamatos kommunikációban állnának – egymással hálózatba lépve számos olyan információhoz is hozzájutnak, amihez a hagyományos autó vezetője nem. Önvezetés esetén a gépjárművet egy szenzorokból, egyéb hardverelemekből és egy komplex szoftverből álló rendszer vezérli. A szoftver és a benne futtatott mesterséges intelligencia az, amely a begyűjtött adatok alapján értékeli saját környezetét, és döntéseket hoz a cél elérése érdekében (URL4, 2.). Ez az adatfeldolgozás egyrészt sokkal gyorsabb, mint

amire az emberi agy képes, másrészt a feldolgozott adatok komplex jellege miatt sokkal átfogóbb is. De nemcsak az adatelemzés gyorsasága és alaposága az, ami a teljesen önvezető járművet a hagyományos sofőrnél jobb helyzetbe hozza. Sajátos érzékelőiknek köszönhetően ezek a gépek látnak olyan helyzeteket, amelyeket az ember nem (műholdas adás vétele vagy például a többi önvezető jármű adatainak feldolgozása az internetes felhőn keresztül). Ahogyan Harari fogalmaz: azzal, hogy ezeket az önvezető járműveket egyetlen rugalmas hálózatba integráljuk, az autót nem is egy robot vezeti, hanem egy sok ezer robotból álló hálózat. Szerinte ezért már az alapkérdés felvetése is hibás: nem az a kérdés, hogy egy önvezető jármű jobb-e, mint egy hagyományos jármű, hanem az önvezető járművek hálózatát kell összehasonlítani a magányos sofőr képességeivel (Harari, 2018, 32.). Egy ember csak annyit lát, amennyi épp a szeme előtt zajlik. A jelenlegi navigációs rendszer esetleg annyit segít neki, hogy melyik útvonalat válassza, hogy gyorsabban elérje az úti célját, illetve egyes (online alapú) rendszerek figyelmeztetik arra is, ha bizonyos távolságon belül veszély van. Ezek a jelzések azonban egyrészt esetlegesek, pontatlanok, hiszen csak a többi felhasználótól függ, hogy jelzik-e a veszélyt (illetve az is, hogy jól jelölik-e meg azt), másrészt túl általánosak (például 400 méter múlva veszélyt jelentettek előtted). Arról nem is beszélve, hogy rendkívül statikus jelzésekről van szó, azaz csak olyan veszélyekre hívja fel a figyelmet a mai navigációs rendszer, amelyek már kellőképpen régóta fennállnak ahhoz, hogy a többi felhasználó azt rögzíteni tudta. Ehhez képest az önvezető autók esetén minden veszélyhelyzet azonnal a rendszerbe kerülne. Azaz egy önvezető autó nemcsak azt tudja jelezni a többi, az adott útszakaszon közlekedő önvezető járműnek, hogy például egy kocsit lefulladt és az út mellett áll, hanem ha lát egy, az út felé haladó szarvascsordát vagy egy, az út szélén haladó, kivilágítatlan kerékpárost, akkor kiadhatja a figyelmeztetést a többi jármű részére. Ráadásul ezek az adatok rendkívül dinamikusak, hiszen a következő arra haladó önvezető jármű korrigálhatja a szarvascsorda vagy kerékpáros aktuális pozícióját. Ezek a többi önvezető jármű által adott információk kiegészülhetnek a műholdas megfigyelő rendszerek által közölt adatokkal is, ami alapján egy önvezető jármű lényegében előre látja, hogy milyen közlekedési viszonyok várhatók, mire kell felkészülnie (így például jön-e egy mellékútról nagy sebességgel egy jármű, ami lehet, hogy elé fog vágni). És akkor még nem is beszéltünk arról a kényelmi funkcióról, hogy a rengeteg információ feldolgozásával megszűnnének (minimalizálódnának) a forgalmi dugók, hiszen a hálózatban lévő járművek mindig az optimális útvonalat választanák, és ezzel elkerülhetővé válnának a torlódások. De nemcsak a közlekedési biztonság nő az önvezető járművek (műholdas rendszerrel

kiegészített) hálózati információi miatt, hanem a kriminalisztika is nagyon sokat nyerhet ezekből az adatokból. Az önvezető járművek ugyanis nemcsak észlelik, hanem rögzíteni is tudják mindazt, amit látnak. Azaz az önvezető járművek arányának növekedésével egyre nőne a közlekedési balesetek helyszínén, azok bekövetkezésekor rögzített videófelvevételek száma. Szinte minden balesetről, annak előzményeiről felvétel készülhetne, a helyszínről elmenekülő autóst pedig folyamatosan követné az úton közlekedő önvezető járművek kamerája, amit ha egy rendszerbe integrálnak, szinte gyerekjáték lenne az elkövető elfogása. És persze ez nemcsak a közlekedési balesetekkel, hanem egyéb más bűncselekményekkel összefüggésben is igaz lenne. (A helyszínen történtek rögzítésére a fekete dobozzal kapcsolatosan még vizsgatérünk.) És akkor még nem is tettünk említést a leplezett eszközökkel kapcsolatos óriási lehetőségekről, amelyekre az önvezető járművek alkalmasak lehetnek (titkos információgyűjtés, ellenőrzés, csapda, rejtett figyelés, hely titkos megfigyelése, de még a lehallgatás is szóba jöhet az önvezető jármű technikai rendszerén keresztül).

ad c) Ki követte el? Kivel követte el?

Ahogy elmondhatjuk, hogy az első négy kriminalisztikai alapkérdés szempontjából inkább kriminalisztikai könnyebbségekkel, mintsem nehézségekkel nézünk szembe az önvezető járművekkel kapcsolatosan, a ki és a kivel kérdés megválaszolása rendkívüli nehézségekbe ütközhet. Nem az a kérdés, hogy melyik jármű hibás az adott cselekményért, hanem az a dogmatikai alapkérdés merül fel, hogy egyáltalán ki felel az önvezető jármű által elkövetett bűncselekmények esetén. Ez a kérdés rendkívül bonyolult, ezért ezt külön tanulmányban kívánjuk elemezni. Csak utalnánk rá, hogy a felelősség kérdése függ az önvezetés fokától (0. szintű önvezető járműnél szinte csak a járművezető felel, míg 5. szintűnél nem is beszélhetünk járművezetőről, hiszen a felhasználó nem is tudja befolyásolni a jármű mozgását, ha a járműben nincs se kormány, se gáz- vagy fékpedál).

Lindgren az alábbiak szerint foglalta össze a sofőr felelősségét az automatizálási foktól függően:

0. automatizálási fok	Nincs eltérés, normál sofőri felelősség.
1-2. automatizálási fok	Itt sincs eltérés, mert az automatika nem állítja le magától magát (pl. sebességtartó).
3. automatizálási fok	Az automatika csak akkor szól, ha a sofőrnek be kell avatkoznia (a természetes személynek készen kell állnia a vezetési feladat bármikori átvételére, de nem dönthet szabadon úgy, hogy átveszi az irányítást), így a járművezető csak akkor felel, ha átveszi a vezetést vagy a jármű felszólítása ellenére nem veszi át azt.
4. automatizálási fok	A vezetőnek nem kell beavatkoznia és átvennie a járművet, és nem is kell erre készen lennie (ahogyan, ha valaki taxiba ül, annak sem kell készen lennie arra, hogy át kell vegye a kormányt), ezért csak akkor felel a járművezető, ha olyan útszakaszon következik be a baleset, ahol neki kellett vezetnie.
5. automatizálási fok	Az autóban lévő természetes személy semmiképpen sem tekinthető járművezetőnek, kivéve, ha van egy olyan funkció, hogy az autóban lévő sofőr kérheti, hogy az autó elvégezzen egy bizonyos vezetési feladatot, és a járműnek nincs lehetősége elutasítani egy ilyen kérést.

1. számú táblázat (Lindgren, 18-24.)

Ahogy csökken a sofőr felelőssége, úgy merül fel a kérdés, hogy akkor ki lesz a felelős: a gyártó, a programozó, a tulajdonos/üzembentartó, a felhasználó, vagy akár maga az autó, mint úgynevezett digitális személy?

Az önvezető járműnek az önvezetéshez az alábbiakat kell tudnia (Gruber & Eisenberger, 2017, 52–55.):

- először önállóan fel kell ismernie pozícióját (GPS helymeghatározással);
- képesnek kell lennie arra is, hogy felismerje a környezetében lévő tárgyakat, személyeket (járművek, kerékpárosok, gyalogosok, közlekedési táblák stb.) kamerák, ultrahang, radar vagy lidar (lézeres radar rendszer) segítségével;
- ezen információk alapján meg kell határozni azt a területet, amely lehetővé teszi a törvényi előírásoknak megfelelő, konfliktusoktól mentes vezetést, amelyet a vezetési dinamika szempontjából optimalizáltak egy vezetési algoritmus segítségével;

- a meghatározott útvonalat a jármű tényleges ellenőrzési műveletévé kell alakítania (a menetirány megváltoztatása, gyorsítás, fékezés stb.); egyes kérdéseket meghatároznak a jogszabályok (például kinek van elsőbbsége), más a gyártókra hárul (mikor tekintik biztonságosnak a kihajtást, hány másodperc álljon rendelkezésre, sportos – például BMW – vagy éppen különösen biztonságos – például Volvo – autó esetében milyen legyen a vezetési stílus).

Weigend szerint, ha a hagyományos járművezető döntését a jogrendszer jóváhagyja, akkor az önvezető járműveknek létrehozott, ennek megfelelő algoritmus is valószínűleg jogszerű megoldást eredményez (Weigend, 2017, 600.). Az önvezető jármű által okozott balesetnél már önmagában is kérdéses lehet, hogy mikor valósul meg bűncselekmény vagy szabálysértés. Az objektív felelősség alá tartozó cselekményeknél nincs gond (gyorshajtás, tilos helyen parkolás stb.), de ahol a bűnösség fogalmi eleme a bűncselekménynek, ott ez is felmerül problémaként (Douma & Palodichuk, 2012, 1158–1159.).

ad d) Miért követték el a bűncselekményt?

Erre a kérdésre az önvezető jármű nem tud majd választ adni. Az más kérdés, hogy az önvezető jármű által okozott balesetek esetén nagy jelentősége lehet annak, hogy a cselekmény elkövetése külső hibára vezethető vissza, avagy éppen az önvezető jármű programozásában van a hiba. Arra mindenesetre nagy figyelmet kell fordítani, hogy az önvezető járművek fekete doboza lehetővé tegye az eset teljes rekonstrukcióját. A fekete doboz arra is választ adhat, hogy a baleset okozása nem éppen az önvezető járműbe kívülről (például hacker által) bevitt utasításokra vezethető-e vissza (Douma & Palodichuk, 2012, 1167.). Gless szerint még a fekete doboz sem mindig segíthet azokban az esetekben, amikor nem világos, hogy hogyan és ki tudja rekonstruálni, hogy ki követte el a hibát (át kellett volna-e venni az irányítást; le kellett volna-e állítani az autót; ez mennyire volt előrelátható a sofőr-utas számára stb.). A fekete doboz adatainak felhasználása emellett adatvédelmi problémákat is felvet (Gless, 2016, 238–239.).

Következtetések

Abban a kérdésben a nemzetközi szakirodalom egyetért, hogy az önvezető járművek bevezetésével radikálisan csökkennének a balesetek (Coca-Vila, 2017, 244.). Cappellini rámutat: a balesetek 90%-a emberi okokra vezethető vissza,

mivel ezek a jogszabályok tudatos megsértésének a következményei, amelyeket az alkoholfogyasztás vagy a járművezető kábítószeres állapota okoz, vagy egyéb emberi gondatlanság következménye (Cappellini, 2019, 324–329.)¹⁴. Beiker szerint ez az arány még magasabb, ő 95%-ra becsüli az emberi hibát (azaz szerinte a baleseteknek csupán 5%-a nem emberi mulasztásra vezethető vissza) (Beiker, 2012, 1149.). Hodula szerint Magyarországon a balesetek alig 2%-a nem vezethető vissza emberi tényezőre, és a balesetek több mint 91%-áért a járművezetők felelnek (a többi a szerelő, gyártó vagy éppen a gyalogos, kerékpáros stb. hibája) (Hodula, 2018, 70.). Az Egyesült Államok Nemzeti Autópálya Közlekedésbiztonsági Igazgatósága (National Highway Traffic Safety Administration, NHTSA) szerint a balesetek 3,2%-a következik be a vezető elálmosodása miatt, 2,4%-a azért, mert a vezető rosszul lesz a volánál, 40,6%-a felismerési hibákból ered, 34,1%-a pedig döntéshozatali hibákból (Hodula, 2018, 70.). Könnyen belátható, hogy ezek a hibák (80,3% összesen!) nem következnek be önvezető járműveknél. Az önvezető autók nem lennének kitéve a figyelemelvonás vagy a mérgezés (alkohol, kábítószer) kockázatának, és soha nem sértenék meg szándékosan a forgalmi szabályokat (kivéve talán vészhelyzet esetén). Más érzékelőiknek köszönhetően ezek a gépek látnának olyan helyzeteket, amelyekben az ember nem (lásd műholdas adás vétele vagy a többi önvezető jármű adatainak feldolgozása az internetes felhőn keresztül), ami tovább csökkenti a balesetek kockázatát (Cappellini, 2019, 330.).¹⁵ A Tesla már ma is minden járművét hálózatba kapcsolja, hogy minden jármű önvezető rendszerre tanulhasson a többi járműtől, illetve a többi jármű felülíró beavatkozásától. Amint egy önvezető jármű megtanult valamit egy utazás során, az ismeretek – elméletben – a vállalat minden járművéhez rendelkezésre állnak (Gless, 2016, 228. és 241.). A balesetek számának csökkenése mellett további előny, hogy az önvezető járművek eloszlanának az utakon. Így a Svéd Közlekedési Ügynökség autonóm vezetésről szóló tanulmánya szerint jelentősen csökkennének a forgalmi dugók is, sőt a megváltozott városképet is lehetővé tennék, mivel az utaknak nem kellene olyan szélesnek lenniük, mivel az önvezető autók nagyobb pontossággal haladnak (Lindgren, 2016, 2.). Az önvezető járműveknél csak a közlekedési szabályok változásaira kell figyelni (Gurney, 2015, 414.), bár ezek a változások nyilván az emberi vezetőknél is problémát okozhatnak (sőt, míg az emberek kétséges, hogy mikor szereznek tudomást egy szabályváltozásról, addig az önvezető járművek egy pillanat alatt egyszerre átprogramozhatók). Ugyanakkor komoly gondot jelenthet az egyes országok eltérő közlekedési szabályai-

14 Cappellini művében utal Feldle (2017) 195. oldalára és Coca-Vila (2018) 60. oldalára.

15 Cappellini utal Hilgendorf (2017) 173. oldalára és Gurney (2015) 413. oldalára.

inak a megfelelő programozása. Persze fennállhat a veszélye annak, hogy a robotok rosszul reagálnak a nem egyértelmű vagy szokatlan helyzetekre, mivel az algoritmusuk csak azokra az esetekre terjed ki, amiket beprogramoztak nekik. A felelősségvállalás szempontjából az esetjognak ezért kiemelt jelentősége lesz (Gless, 2016, 234 és 237.). Persze – ahogyan Thommen is rámutat – az önvezető járművek esetén sem lenne teljesen kikerülhető minden baleset (Thommen, 2018, 23–24.). Így pl. 2016. május 7-én egy Tesla S vezetője szenvedett halálos balesetet az autóját keresztező traktor utánfutójával való ütközés során a floridai Willistonban (URL10, URL11), bár az NHTSA vizsgálatának eredménye nem egyértelműen a Teslát tette felelőssé (URL12). 2020-ban is volt halálos Tesla baleset, és itt a felelősség a Model X autóé volt (URL13). Somkutas és Kőhidi ezzel kapcsolatban rámutat (URL4, 28.), hogy az önvezető autó működése során is jelentkezhetnek hibák és balesetek, ugyanis a legtökéletesebb szoftver is olyan döntésre kényszerülhet, amikor két rossz közül csak a kisebbik rosszal járó következményt választhatja. A közúti közlekedés immanens veszélyeit még a számítógép precizitása sem írhatja felül, legalábbis addig biztosan nem, ameddig akár csak egy emberi vagy állati elem megjelenhet a közlekedési szituációban. Cappellini szerint igen hosszú folyamat, amíg eljutunk a teljesen önvezető autókig, de ahogyan a teljesen tradicionális autókat felváltják (felváltották) a vezetősükségletes autók (szervók megjelenése, sávtartók stb.), úgy kerülnek forgalomba egyre magasabb szintű autók a jövőben (Cappellini, 2019, 329.). Takeo szerint a teljesen önvezető járművek bevezetésének a feltétele, hogy a bizalom elvét alkalmazzák az autonóm vezetési technológiára: társadalmi szinten álljon fenn a gépek megfelelő viselkedéséhez fűződő bizalom (URL9, 101.). A tolerált kockázat mértékének a technológiai fejlődés és a társadalmi érzékenység bizonyos keretein belül figyelembe kell vennie egy adott tevékenységből származó kollektív előnyöket és hátrányokat. Ésszerűen feltételezhető, hogy az idő múlásával fokozatosan enyhülnek az új technológiával kapcsolatos társadalmi vonakodások és félelmek, mivel a technológiai ismeretlen egyre kevésbé ismeretlenné válik (Cappellini, 2019, 329.). Noha fennáll az emberekben a félelem, hogy valóra válik az 1984-es Terminátor című film jövendölése, miszerint „*egy ijesztően közeli jövőben a mesterséges intelligenciával rendelkező számítógépek felláznak és az emberiség elpusztítására törekednek*” (URL14), igyekeztünk bemutatni azokat a kriminalisztikai előnyöket, amelyek az önvezető járművek bevezetéséből származhatnak.

Felhasznált irodalom

- Ambrus I., Kovács G. & Németh I. (2018): Autonomous vehicles and the prospective change in criminal liability. *Ügyészek Lapja*, 15(6), 85–92.
- Ambrus I. (2018): Az önvezető járművek várható hatása a közlekedési bűncselekményekre. *Ügyészek Lapja*, 15(6), 5–14.
- Ambrus I. (2019a): Az önvezető járművek és a jogi felelősség. In Glavanits J. (szerk.): *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. Dialóg Campus, 9–15.
- Ambrus I. (2019b): Az autonóm járművek és a büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In Mezei K. (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. MTA TK Jogtudományi Intézet – Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 9–26.
- Asp, P., Ulväng, M. & Jareborg, N. (2013): *Kriminalrättens grunder*. Iustus Förlag, 504.
- Beiker, S. A. (2012): Legal Aspects of Autonomous Driving. *Santa Clara Law Review*, 52(4), 1145–1156.
- Békés I. (1974): *A gondatlanság a büntetőjogban*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 456.
- Boóc Á. (2016): Robotautókkal, közösségi taxikkal és kereskedelmi drónokkal kapcsolatos felelősségi kérdések. In Tóth A. (szerk.): *Technológia jog – Új globális technológiák jogi kihívásai*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 214–226.
- Cappellini, A. (2019): Profili penalistici delle self-driving cars. *Diritto Penale Contemporaneo*, 9(2), 324–352.
- Cathcart, T. (2013): *The Trolley Problem or Would You Throw the Fat Guy Off the Bridge? A Philosophical Conundrum?* Workman Publishing Company, 112.
- Coca-Vila, I. (2017): Coches autopilotados en situaciones de necesidad. Una aproximación desde la teoría de la justificación penal. *Cuadernos de Política Criminal*, 122(2), 235–275. <https://doi.org/10.1007/s11572-017-9411-3>
- Coca-Vila, I. (2018): Self-driving Cars in Dilemmatic Situations: An Approach Based on the Theory of Justification in Criminal Law. *Criminal Law and Philosophy*, 12(1), 59–82. <https://doi.org/10.1007/s11572-017-9411-3>
- Csítei B. (2019): Az önvezető gépjárművek és a polgári jogi kárfelelősség. In Glavanits J. (szerk.): *A gazdasági jogalkotás aktuális kérdései*. Dialóg Campus, 23–29.
- Douma, F. & Palodichuk, S. A. (2012): Criminal Liability Issues Created by Autonomous Vehicles. *Santa Clara Law Review*, 52(4), 1157–1169.
- Eisenberger, I. (2017): Das Trolley-Problem im Spannungsfeld autonomer Fahrzeuge: Lösungsstrategien grundrechtlich betrachtet. In Eisenberger, I., Lacmayer, K. & Eisenberger, G. (hrsg.): *Autonomes Fahren und Recht*. MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 91–107.
- Fazekas J. (2019): Hannibal ante portas! Autonom járművek – Termékfelelősség – Biztosítás. In Barta J. (szerk.): *Biztosítás, több szem-szögből*. Novotni Alapítvány – Patrocinium, 139–162.
- Feldle, J. (2017): Delicate Decisions: Legally Compliant Emergency Algorithms for Autonomous Cars. In Hilgendorf, E. & Seidel, U. (eds.): *Robotics, Autonomics, and the Law*. 195–203. <https://doi.org/10.5771/9783845284651-195>

- Fenyvesi Cs. (2013): A kriminalisztika alapkérdései. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (szerk.): *Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról*. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, 341–349.
- Gless, S., Silverman, E. & Weigend, T. (2016): If robots cause harm, who is to blame? Self-driving cars and criminal liability. *New Criminal Law Review*, 19(3), 412–426. <https://doi.org/10.1525/nclr.2016.19.3.412>
- Gless, S. (2016): „Mein Auto fuhr zu schnell, nicht ich!“ – Strafrechtliche Verantwortung für hochautomatisiertes Fahren. In Gless, S. & Seelmann, K. (szerk.): *Intelligente Agenten und das Recht*. 225–251. <https://doi.org/10.5771/9783845280066-225>
- Gruber, C. J. & Eisenberger, I. (2017): Wenn Fahrzeuge selbst lernen: Verkehrstechnische und rechtliche Herausforderungen durch Deep Learning? In Eisenberger, I., Lacmayer, K. & Eisenberger, G. (szerk.): *Autonomes Fahren und Recht*. MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 51–70.
- Gurney, J. K. (2015): Driving into the Unknown: Examining the Crossroads of Criminal Law and Autonomous Vehicles. *Wake Forest Journal of Law & Policy*, 6(5), 393–442.
- Harari, Y. N. (2018): *21 lecke a 21. századra*. Central Kiadói Csoport <https://doi.org/10.17104/9783406727795-21>
- Hildebrandt, M. (2011): Autonomic and autonomous ‘thinking’: preconditions for criminal accountability. In Hildebrandt, M. & Rouvroy, A. (eds.): *Law, Human Agency and Autonomic Computing*. Abingdon: Routledge, 141–160. <https://doi.org/10.4324/9780203828342>
- Hilgendorf, E. (2017): Autonomes Fahren im Dilemma. Überlegungen zur moralischen und rechtlichen Behandlung von selbstständigen Kollisionsvermeidungssystemen. In Hilgendorf, E. (eds.): *Autonome Systeme und neue Mobilität*. 147–175. <https://doi.org/10.5771/9783845281667>
- Hodula M. (2018): Az önvezető járművek és a büntetőjogi felelősség. *Jogelméleti Szemle*, 17(3), 68–78.
- Juhász Á. (2018): Towards European regulation of autonomous vehicles: EU perspectives and the German model. *European Integration Studies*, 12(1), 47–57.
- Lindgren, S. (2016): *Straffansvar vid autonom bilkörning*. <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:955464/FULLTEXT01.pdf>
- McQuigge, M. (2016): Woman follows GPS; ends up in Ontario lake. *Toronto Sun*, 2016.05.13. <https://torontosun.com/2016/05/13/woman-follows-gps-ends-up-in-ontario-lake>
- Strahl, I. (1973): Straffrättens allmänna del. *Juridiska föreningen*, (3), 195.
- Szilágyi G. (2019): Nem minden veszélyes üzem, ami repül – drónok az égbolton. In Pribula L. (szerk.): *Sci-fi és jog*. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 69–90.
- Thommen, M. (2018): Strafrechtliche Verantwortlichkeit für autonomes Fahren. *Strassenverkehr/Circulation routière*, 2(S), 22–30.
- Thomson, J. (1985): The Trolley Problem. *The Yale Law Journal*, 94(6), 1395–1415. <https://doi.org/10.2307/796133>

- Udvary S. (2016a): Sofőr nélkül biztonságosabb? Az önvezető gépjárművek formálódó jogi háttere. *Ügyvédelvilág*, 10(4), 16–17.
- Udvary S. (2016b): Vehere necesse est – az önvezető gépjárművekhez kapcsolódó jogi kérdések körvonalazása. In Gellén K. & Görög M. (szerk.): *Lege et fidei. Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Iurisprudentiust Kiadó, 644–653.
- Udvary S. (2017): Az önvezető gépjárművek egyes technikafüggő szabályozási kérdései. In Gellén K. (szerk.): *Jog, innováció, versenyképesség*. Wolters Kluwer, 75–88.
- Udvary S. (2019): Felelős vagyok a rózsámért. És az autómért... In Pribula L. (szerk.): *Sci-fi és jog? A jövő jogalkalmazási kérdései*. DE ÁJK, 91-101.
- Vincze M. (2019): Az önvezető járművekkel kapcsolatos magánjogi felelősségi kérdések. In Bendes Á. L., Nagy M. & Tóth D. (szerk.): *Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival*. PTE ÁJK, 202–212.
- Voiture autonome: avenir et réglementation*. *Dalloz Revues IP/IT* 2018/11., 572–577.
- Weigend, T. (2017): Notstandsrecht für selbstfahrende Autos? *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 10(5), 599–605.
- Zódi Zs. (2018): *Platformok, robotok és a jog: új szabályozási kihívások az információs társadalomban*. Gondolat Kiadó

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Autonomous Vehicles | Self-Driving Vehicles Enacted Legislation*. <http://www.ncsl.org/research/transportation/autonomous-vehicles-self-driving-vehicles-enacted-legislation.aspx>
- URL2: *Immer wieder Unfälle mit autonomen Autos*, <https://www.ingenieur.de/technik/fachbereiche/fahrzeugbau/unfaelle-mit-autonomen-autos/>
- URL3: *Automated and Electric Vehicles Bill 2017-19*, <https://services.parliament.uk/Bills/2017-19/automatedandelectricvehicles/documents.html>
- URL4: Somkutas P. & Kóhidi Á.: *Az önvezető autókkal kapcsolatos szerzői jogi és felelősségi kérdések*. <http://nmhh.hu/cikk/192073>
- URL5: *Society of Automotive Engineers (SAE), International Technical Standard Provides Terminology for Motor Vehicle Automated Driving Systems*, <https://www.sae.org/news/2019/01/sae-updates-j3016-automated-driving-graphic>
- URL6: Naughton, K.: *Waymo's Autonomous Taxi Service Tops 100,000 Rides*. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-12-05/waymo-s-autonomous-taxi-service-tops-100-000-rides>
- URL7: Tabarrok, A.: *The Google-Trolley Problem*. <https://marginalrevolution.com/marginalrevolution/2012/06/the-google-trolley-problem.html>
- URL8: Bénéjat, M.: *Le droit pénal des véhicules autonomes : éléments d'actualité*. <https://www.dalloz-actualite.fr/dossier/droit-penal-des-vehicules-autonomes-elements-d-actualite#.XxA0r-e8pPY>
- URL9: Takeo, M.: *自動運転車と刑事責任に関する考察 –ロボット法を見据えて* <https://lawandpractice2018.jimdofree.com/>

- URL10: *Erster Unfalltod während Autopilot-Fahrt in Tesla*. <https://www.nzz.ch/mobilitaet/autonome-autos-erster-unfalltod-waehrend-autopilot-fahrt-in-tesla-ld.103303?reduced=true>
- URL11: *Schock für Tesla: Autopilot verursacht ersten tödlichen Unfall*. <https://www.ingenieur.de/technik/fachbereiche/fahrzeugbau/schock-fuer-tesla-autopilot-verursacht-toedlichen-unfall/>
- URL12: *Nem várt módon zárult a Tesla a halálos balesete miatti nyomozás*. <https://autopro.hu/gyartok/nem-vart-modon-zarult-a-tesla-a-halalos-balesete-miatti-nyomozas/182111>
- URL13: *Újabb halálos balesetet okozhatott a Tesla robotpilótája*. <https://hu.motor1.com/news/419504/ujabb-halalos-balesetet-okozhatott-a-tesla-robotpilotaja/>
- URL14: *Terminátor – A halálosztó*. https://hu.wikipedia.org/wiki/Termin%C3%A1tor_%E2%80%93_A_hal%C3%A1loszt%C3%B3

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Herke Cs. (2020): A kriminalisztika alapkérdései és az önvezető járművek. *Belügyi Szemle*, 69(1), 87-105. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.4>

Kemény Gábor

Az Egyedüli Kapcsolattartási Pont és a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely által foganosított információcserét befolyásoló környezeti tényezők¹

Environments influencing the cross-border information exchange of the SPOC and PCCC

Absztrakt

A határon átnyúló bűncselekmények, a növekvő hibrid biztonsági kockázat megköveteli a hatékony nemzetközi rendőri együttműködést és információcserét. Válaszként előbbi igényre számos csatorna jött létre és folytat napjainkban határon átnyúló információcserét. A két legismertebb az Egyedüli Kapcsolattartási Pont (SPOC), valamint a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely (KSZH). Ezen kutatás célja, hogy betekintést nyújtson az olvasónak a határon átnyúló rendészeti információcsere világába, feltárja a folyamatot hátráltató, illetve támogató tényezőket, valamint a két csatorna működésében rejlő hasonlóságokat, különbségeket és lehetőségeket. A szerző ezt a célt a témában fellelhető releváns kutatások, valamint az általa végzett kvalitatív kutatás eredményeinek ismertetésével, valamint ajánlások megfogalmazásával kívánja elérni.

Kulcsszavak: nemzetközi együttműködés, határon átnyúló információcsere, SPOC, KSZH, rendvédelem

Abstract

Cross-border criminality, emerging hybrid security threats demand efficient cross-border police cooperation and information exchange. To answer this need, various communication channels have been established to facilitate trans-border

¹ A tanulmány a Frontex támogatásával készült.

law-enforcement information exchange. The aim of this paper is to introduce the supporting and hindering factors of the two, most commonly used police information exchange channels, namely the Single Point of Contact (SPOC) and the Police and Customs Cooperation Centre (PCCC). The author tried to achieve this goal by introducing the relevant scientific theories and using them as a starting point for a qualitative study. The subsequent desk research and in-depth interviews helped the researcher to describe the current information exchange process, the hindering and supporting factors, the characteristics and main differences of the SPOC and the PCCC information exchange processes.

Keywords: international cooperation, information exchange, SPOC, PCCC, law enforcement

Bevezetés

A határon átnyúló rendőri együttműködés és információcsere talán sosem bírt olyan fontossággal, mint napjainkban, mikor a súlyosabb bűncselekmények jelentős része, úgymint a terrorizmus, szervezett bűnözés stb. elveszítette nemzeti jellegét, már nemzetközi méreteket öltött (Kovács, 2015, 115.). Nem véletlen tehát, hogy ezen információcsere megkönnyítése és hatékonyabbá tétele érdekében számos csatorna került kiépítésre és van jelenleg is használatban. Napjainkban a két legfontosabb és leggyakrabban használt csatorna az Egyedüli Kapcsolattartási Pont (Single Point of Contact – SPOC), valamint a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely (KSZH). Számos tényező – többek között az irányadó jogszabályok, a személyes preferenciák, a megkeresés tárgya, komplexitása és sürgőssége – befolyásolja a csatornaválasztást, a gyakorlat azonban „nem egységes sem az EU-n belül, de még egy adott tagországban sem” (Doherty et al., 2015, 6.). Az egységes és egyértelmű szabályozás, valamint gyakorlat hiánya gyakran zavarodottságot okoz és csökkenti az információcsere hatékonyságát, esetenként teljesen blokkolja azt. Mindez a gyakorlatban akként nyilvánul meg, hogy az információt igénylő személy, dacára a jogszabályoknak, irányelveknek, a számára ismertebb és kedvezőbb, többnyire a gyorsabbnak vélt csatornát veszi igénybe, illetve több csatornát használ egyszerre a gyors információszerzés érdekében. A fentiekén kívül a hivatalos csatornák egyik komoly problémája számos esetben az információcsere lassúsága. Ezt támasztja alá a napjainkban gombamód szaporodó informális csatornák száma, melynek működése többnyire személyes ismeretségen, közös kapcsolatrendszeren alapszik, és melyet előszeretettel használnak azon rendvédelmi dolgozók, akiknek munkájuk lelkiismeretes ellátásához

gyors, percekben belüli információcsere szükséges. Személyes tapasztalatok azt is mutatják, hogy számos esetben azért nem kezdeményez a rendvédelmi dolgozó nemzetközi információcserét, mert tapasztalatai alapján tudja, hogy nem kap időben választ ahhoz, hogy a gyanús körülményről helyben döntsön, mindez pedig súlyos kockázatot jelent mind az adott ország, mind pedig az Európai Unió biztonságára. Ezen kutatás célja, hogy betekintést nyújtson a határon átnyúló rendészeti információcsere világába, feltárja az ezt hátráltató, illetve támogató tényezőket és ezáltal segítséget nyújtson a döntéshozóknak és jogalkalmazóknak egy hatékony rendszer kidolgozásához, használatához. A kérdés megválaszolására érdekében ismertetjük a témában fellelhető releváns szakirodalmat, majd az elvégzett szekunder kutatás és mélyinterjúk elemzését követően ajánlásokat fogalmazunk meg a jogalkotóknak és jogalkalmazóknak.

Szakirodalmi áttekintés

Az információcsere fogalma és szintjei

Nemzetközi rendőri együttműködés a Schengen térség létrejöttével vált létfontosságúvá az EU-n belül, amikor a belső határok megszűnése által okozott biztonsági deficit kiküszöbölésére a Schengen Egyezmény több intézkedést, köztük a rendőri együttműködés fokozását írta elő a bűncselekmények megelőzés és felderítése érdekében (Európai Unió, 1985, 39.). Az információcsere ezen rendőri együttműködés egyik formája, amikor is kettő vagy több részt vevő lényeges információt cserél formális vagy informális csatornákon keresztül (Cater, 2008, 3.). Az információcsere három szinten zajlik, ezáltal megkülönböztetünk személyek közötti, szervezeten belüli és szervezetek közötti cserét (Mausolf, 2010; Yang & Maxwell, 2011, 171.). A hatékony nemzetközi (szervezetek közötti) információcsere alapvető feltétele a szervezeten belüli és a személyek közötti információcsere hatékonysága (Saloven et al., 2010, 83.). A hatékony információcsere feltétele ezeken kívül a megfelelő szervezeti, jogszabályi és technológiai környezet (Yang & Maxwell, 2011, 169.), melyek többek között magukba foglalják a szervezeti struktúrát, kultúrát és értékeket, a bizalmat, vezetést-irányítást, jogi és IT eszközöket (Zhang & Dawes, 2006).

Az információcserét befolyásoló tényezők

A szakirodalom egyetért abban, hogy a túlzottan centralizált és bürokratikus szervezeti struktúra akadályozza az információcserét, mivel a dolgozó

önállósága csekély és minden döntéshozatal, így az információcsere is vezetői jóváhagyást igényel (Kim & Lee, 2006; Wheatley, 2006). A struktúra mellett jelentős befolyásoló hatással bír a szervezeti kultúra és a szervezeti értékek, mivel ezek kihatnak az egyéni, valamint a kollektív viselkedésre, ezáltal az információmegosztással kapcsolatos munkavégzésre (Constant et al., 1994). Az eltérő nemzeti rendszerek, kultúrák és munkamegosztás félreértésekhez és kommunikációs problémákhoz vezet, mely akadályozza az információcsere (Styczyńska & Beaumont, 2017). A kölcsönösséget és a közös célokat szorgalmazó szervezeti kultúra azonban előmozdítja az információcsere (Bock et al., 2005), ahogy az erős személyes és szociális kapcsolatok is (Kim & Lee, 2006). A bizalom alapvető kapcsolatépítő elem, mely jelentősen befolyásolja mind a szervezeten belüli, mind az azok közötti kooperációt és információcsere. A kutatások szerint, a bizalom nagysága és az információcserere való hajlam között pozitív összefüggés van (Goldenberg & Dean, 2017, 85.), ami fellelhető a nemzetközi rendőri együttműködés terén is, amely során a bizalom és a személyes kapcsolat egyike a legfontosabb kényszerítő erőknél (Hufnagel, 2016, 86.). Bstieler (2006) szerint ezen bizalmat növeli a megbízható, időbeni és adekvát információcsere, valamint a kölcsönös érdek, közös problémamegoldás és kiszámíthatóság. A bizalom mellett a várható viszonyosság is fontos szerepet játszik a nemzetközi együttműködés során (Keohane, 1986), és növeli mind a személyek, mind a szervezetek közötti információcserere való hajlamot – tartják a kutatók (Bock et al., 2005; Constant et al., 1994). A reciprocitás hatása megfigyelhető a rendészeti információcsere során is, a késedelmes válaszok és a viszonyosság között a kutatók összefüggést találtak (Doherty et al., 2015, 29.). A menedzsment fajtája a következő tényező, mely kihatással van a szervezeti környezetre, ezáltal az információcsere (Resteigne & Bogaert, 2017, 58.). Míg az autoriter vezetési stílus könnyen eltántoríthatja a beosztottat az információcsere felől, addig a transzformációs vezetés biztatja és támogatja az állományt ezen tevékenységben (Goldenberg & Dean, 2017). Itt kell említést tennünk az ösztönzők szerepéről is. Az irányadó kutatások szerint ugyanis az információcsere ösztönző teljesítményértékelés és jutalmazás erősen motiváló, ezáltal növeli a csere hatékonyságát (Willem & Buelens, 2007). Az általános, nem munkaszpecifikus értékelési rendszer azonban hátrányosan befolyásolhatja a szervezetek közötti információcsere folyamatát (Zhang et al., 2005, 552.). Az irányadó jogszabályok és normák befolyásolják az egyének és a szervezet viselkedését, ezáltal a szervezetek közötti együttműködést, derül ki az elméleti kitekintésből. A stabil és kiszámítható jogi környezet csökkenti az információcsereből adódó kockázatot és ezáltal fokozhatja az együttműködést (Lane & Bachmann, 1996; Zhang & Dawes, 2006). A kutatók abban is egyetértenek, hogy az adatok védelmét

és biztonságos kezelését támogató jogi háttér előmozdítja az információcserét (Gil-García & Pardo, 2005). Emellett kiemelkedő fontosságú, hogy az irányadó normák egyértelműek legyenek, ezáltal csökkenthető az eltérő szervezeti kultúrákból és értékekből adódó félreértések száma (Zhang et al., 2005). A merev jogi háttér, az eltérő nemzeti adat- és titokvédelmi szabályok, valamint az EU instrumentumok nem egységes értelmezése azonban jelentősen akadályozzák az együttműködést és az információcserét (Gil-García & Pardo, 2005; Styczyńska & Beaumont, 2017; Zhang et al., 2005). A szakirodalom egybehangzóan állítja, hogy a hatékony együttműködés és információcsere foganatosításához elengedhetetlen a korszerű információtechnológiai (IT) háttér, mivel ez csökkenti a válaszadási időt és növeli a megküldött adat minőségét (Európai Bizottság, 2012, 12). Az IT rendszer akkor támogatja az információcserét, ha a különböző rendszerek homogének, valamint felhasználóbarátok és sok felhasználóval rendelkeznek (Kim & Lee, 2006). A hatékonyságot csökkentheti a nagyszámú és nem átjárható adatbázisok száma, mivel ezek nehezítik a keresett információ kinyerését, duplikálást okoznak és növelik a válaszadásra szükséges időt (Európai Bizottság, 2004). Az IT rendszer megtervezésekor kiemelt figyelmet kell fordítani a szükséges hozzáférések biztosítására, valamint az adatok titkosítására és védelemére (Chau et al., 2002).

Kutatásmódszertan

A kutatás célja, hogy feltárja a SPOC és a KSZH által folytatott információcsere menetét, a hatékonyságot befolyásoló tényezőket, és hogy választ találjon arra, miként lehet a felmerülő akadályokat leküzdeni. A folyamat (esettanulmány) megértése érdekében kvalitatív kutatást végeztünk, mely szekunder kutatást és félig strukturált mélyinterjúk készítését, valamint elemzését foglalta magába (Yin, 2014, 1.). A szekunder kutatás során a szisztematikus kulcsszó keresés eredményeként számos dokumentum, norma és jelentés került kiválasztásra majd elemzésre azzal a céllal, hogy választ adjanak a kutatási kérdésekre (Saunders et al., 2008, 58.). A tartalomelemzésnél alkalmazott nyitott kódolás során lebontottuk, megvizsgáltuk, összehasonlítottuk, megcímkéztük és csoportosítottuk a kinyert adatokat (Bryman, 2012, 569.). Az elemzés eredménye végül összehasonlításra került az interjú során nyert adatokkal. Az interjúk megtervezésekor az irányított mintavétel (Bryman, 2012, 418.) technikáját használva választottunk ki három interjúalanyt, képviseltetve ezáltal mindkét csatornát, valamint a végfelhasználókat. Az interjúkérdések a szakirodalmi áttekintés és a szekunder kutatás eredményén alapultak, az interjúk Skype-on keresztül kerültek

végrehajtásra, a kérdések és hozzájáruló nyilatkozatok előzetes megküldésével. Az interjúkról készült kivonat megküldésre került az interjúalanyoknak ellenőrzés céljából, csökkentve ezáltal a félreértés lehetőségét. A tematikus elemzés során a kutató által készített kódtáblázat segítségével kinyerésre kerültek a téma szempontjából jelentős információk (Bryman, 2012, 578.), melyek a szervezeti struktúra, menedzsment, hatékonyság, bizalom, jogi háttér, adatvédelem és adatokhoz való hozzáférés témakörei köré csoportosultak.

A kvalitatív kutatás

Információcserét befolyásoló környezetek

Az eltérő történelmi és szociokulturális háttér, oktatási rendszer, munkarendek, szokások és rendészeti struktúra eredményeként az EU tagállamok rendvédelmi berendezkedése és szerveinek szervezeti kultúrája jelentős eltérést mutat (Bayley, 1990). Mindezek jelentősen befolyásolják az információcserét, állapította meg az Európai Bizottság (2004), ezért kiemelt fontossággal bír a közös szervezeti kultúra létrehozása és az együttműködést, valamint információcserét elősegítő egységes instrumentumok kidolgozása. A megkérdezett interjúalanyok általánosságban egyetértettek abban, hogy a szervezeti struktúra befolyásolja az információcsere folyamatát, a SPOC interjúalany kiegészítette ezt azzal, hogy *„a minőségi és gyors cserét jelentősen elősegíti a központosított irányítás, a homogén szervezet”*. Ha egy alapvető rendőri feladatot ellátó szerv működik az országban – folytatta – az *„megkönnyíti a szervezeten belüli kommunikációt, ezáltal az információhoz jutást, azonban le is lassíthatja a folyamatot, mivel a rendőrség egyszerre több feladatot lát el és előfordulhat, hogy más feladatok élveznek prioritást”*.

Ami a szervezeti kultúrát illeti már nem minden válaszadó volt azonos véleményen, a KSZH-n és a végfelhasználóként dolgozó rendőr szerint a közös szervezeti kultúra fontos szerepet tölt be, a SPOC válaszadó azonban úgy vélte, hogy ennek *„nincsen jelentős hatása az információcsere, mivel munkánkat jogszabályok határozzák meg ezért a közös, illetve eltérő kultúra nem befolyásolja a feladatteljesítést”*. Valamennyi interjú alany egyetértett abban, hogy a parancsnoki támogatás, ezen belül is az ösztönzők és az elismerés kiemelt jelentőséggel bír. A feladathoz igazított teljesítményértékelési rendszer hiányáról számolt be valamennyi megkérdezett, a parancsnokok saját kezdeményezésre használnak nem intézményesített ösztönzőket. Ilyen általánosságban használt ösztönző a visszacsatolás rendszere, ami *„megéri az erőfeszítést, mivel sokkal*

jobban motiválja az állományt, mint a pusztán adminisztratív és hatástalan teljesítményértékelési rendszer” (KSZH válaszdó). Ezzel egyetértett a SPOC válaszdó is, a munkatársak motiváltsága és a hatékonyság jelentősen megnőtt a visszacsatolás bevezetését követően. A válaszdók elmondása szerint a parancsnokok többnyire nyitottak az újításra, azonban ez a támogatás csökken olyan alulról jövő kezdeményezések esetében, melyek nincsenek teljes összhangban az irányadó, többnyire adatvédelmi jogszabályokkal. Az információcserét folytatók között lévő személyes kapcsolat és bizalom gyorsíthatja az információcserét, értett egyet valamennyi interjúalany, ebben rejlik a KSZH „legnagyobb előnye, az információt cserélők egy fedél alatt dolgoznak, ami hozzájárul a jó személyes kapcsolatokhoz, ez pedig meggyorsítja az információcserét” – tette hozzá a KSZH válaszdó. A KSZH és a végfelhasználó szintén kiemelt fontosságúnak tartotta a reciprocitás és a közös érdek meglétét: „eltérő a hatékonyság és jóval nehezebb az együttműködés akkor, ha a másik fél, például a liberális kábítószer szabályozásból kifolyólag nem érdekelt egy ügyben”. A SPOC munkatársa szerint azonban „ezek nem fontosak, munkánkat jogszabályok írják körül, az információcsere hatékonyan végbemegy a korábbi rossz tapasztalat ellenére, valamint közös érdek hiányában is”. Valamennyi válaszdó egyetértett abban, hogy a személyes kapcsolatok erősíthetők közös szolgálatellátással, munkaértekezletekkel és társasági rendezvényekkel, valamint „csapatépítő tevékenységgel és konferenciákkal, amik segítenek a problémamegoldásban is” (SPOC válaszdó). Az interjúkból az is kiderül, hogy a KSZH állományának van több lehetősége a csapatépítésre: „évente rendezünk csapatépítő tréningeket, havi rendszerességgel megünnepeljük a születésnapokat, nyugdíjazásokat, ezek nem csak csapatépítésre szolgálnak, de segítenek megoldani a problémákat is” (KSZH válaszdó).

A jogszabályi háttér jelentősen befolyásolja az információcsere hatékonyságát, állították a megkérdezettek. Valamennyi megkérdezett egyetértett abban, hogy az irányadó adatvédelmi szabályok jelentősen csökkentik az információcsere hatékonyságát „véleményem szerint az adatvédelem inkább a gyanúsítótat védi, mintsem ténylegesen az adatot, lehet nem véletlen, hogy németül a két szó (Datenschutz² és Täterschutz³) nagyon hasonlít egymásra” (végfelhasználó). A jogszabályi környezet hatására bővebben, a csatornák ismertetésekor térünk ki. A jelenlegi IT rendszer részben ugyan támogatja a határon átnyúló információcserét – derül ki a másodlagos kutatásból –, azonban tekintettel a biztonságos csatorna hiányára az információcserék nagy részében a mai napig

2 Datenschutz: adatvédelem.

3 Täterschutz: az elkövetők védelme.

a hagyományos adattovábbító eszközöket használják az országok (Saloven et al., 2010, 84.). Ezen probléma kiküszöbölése érdekében, jegyezi meg ugyan-ezen tanulmány, jelenleg nyolc KSZH teszteli a Biztonságos Információcserét Elősegítő Hálózati Alkalmazást, a SIENA-t. Az Európai Bizottság (2012, 10.) ugyan már 2012-ben hangsúlyozta a rendszer előnyeit és javasolta a tágabb körű alkalmazást, azonban nem találtunk arra vonatkozó információt, hogy a fentebb említett teszten kívül más csatornák, így például a SPOC használná a platformot államközi információcserére. A legtöbb tagállam több, különböző adatbázist üzemeltet, a hozzáférést szabályozó normák nem csak országonként, de egy adott ország rendvédelmi szervez között is eltérnek. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy nem mindegyik adatbázis érhető el az adatszert folytató állomány részére (Saloven et al., 2010, 85.). A szükséges adatbázisok elérhetőségének hiányára panaszkodott a KSZH dolgozó is, ezt a SPOC interjúalany kiegészítette azzal, hogy „*elengedhetetlen a rendszerek átjárhatóságának biztosítása, ez jelentősen felgyorsítaná az információcseré folyamatát*”. Egy, a témában végzett kutatás pozitívumként értékeli, hogy számos tagállam olyan ügykezelő rendszert üzemeltet, ami hozzáférést biztosít a szervezeten belüli valamennyi információhoz, valamint a beépített interfésznek köszönhetően képes azokat továbbítani a megfelelő csatornákon keresztül (Doherty et al., 2015, 48.).

A SPOC működése

Az egyablakos rendszer, a SPOC létrehozásnak egyik indoka az előzőekben tárgyalt eltérő szervezeti struktúrák, valamint a különböző nemzeti jogi háttér által okozott nehézségek kiküszöbölése volt. A SPOC, ami általában több, különböző tárgyú információcsere lebonyolítására hivatott funkcionális egységre tagozódik (például Interpol/Europol Nemzeti Iroda, SIRENE, SELEC stb.), a nemzeti rendvédelmi szervezet központi szintjén található, és feljogosított szinte bármely rendészeti jellegű információcsere lebonyolítására. Ez a rendszer egységes és egyszerű eljárást biztosít, ami elősegíti az információcserét és növeli a hatékonyságot (Európai Unió Tanácsa, 2018, 32.). A Deloitte tanulmány szerint a SPOC az egyik leghatékonyabb csatorna (Saloven et al., 2010, 19.) és a kommunikáció könnyebb azon országokkal, amelyek SPOC-t üzemeltetnek. Egy másik tanulmány ugyanakkor rámutat arra is, hogy a koncepció alkalmazása országonként eltérő és a létrehozott struktúra csak részben felel meg az egyablakos rendszer követelményének, emiatt annak hatékonysága és működése korlátozott (Doherty et al., 2015, 6.). Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy a SPOC az egyedüli csatorna, ami bármely fajta információcserére képes,

valamint ez a leghatékonyabb csatorna, ha a megkeresés tárgya összetett vagy minősített. Gyakran használják a SPOC-ot olyankor, amikor a kért információ előreláthatóan felhasználásra kerül a bírói szakaszban, bár ez „*gyakran csak a jogszerűség megteremtésére szolgál, mivel az információ többnyire már korábban rendelkezésre áll a KSZH-n, vagy informális csatornákon keresztül végzett adatszere eredményeként*” (végfelhasználó). A SPOC egyik nagy előnye, hogy földrajzi korlátozás nélkül cserél információt nemcsak EU tagállamokkal, de harmadik országokkal is. A megkérdezett SPOC munkatárs szerint az információcsere fele nem szomszédos országokkal történik és a legtöbb megkeresés összetett munkafolyamatot, lépést igényel. A megkeresés a szolgálati út betartásával érkezik a SPOC-hoz email vagy speciálisan erre a célra létrehozott IT alkalmazás igénybevételével. A SPOC másik nagy előnye, hogy ez a csatorna „*pontosan ismeri melyik csatorna a leghatékonyabb egy adott megkeresés, illetve egy adott célország tekintetében*” (SPOC válaszadó). A csere sebességére illetően mind a KSZH képviselője mind a végfelhasználó egyetértett abban, hogy az információcsere meglehetősen lassú, és ezért a SPOC „*nem alkalmas a mindennapi igények kielégítésére. Előfordul, hogy olyan megkeresést kapunk, amit több héttel korábban már megküldtek a SPOC-nak de az, válasz nélkül maradt*” tette hozzá a KSZH munkatársa.

A KSZH működése

A legtöbb SPOC előnyben részesíti a súlyos és szervezett bűnözéssel kapcsolatos adatkérést, holott a határon átnyúló bűnözés sokszor más, kisebb fajsúlyú bűncselekményeket is magába foglal (Saloven et al., 2010, 70.). Ez, valamint a belső határok eltörlése hívta életre a határterületeken egy kevésbé központosított, a rendőri tevékenységet támogató és gyors döntéshozatalt elősegítő közvetlen csatornát, a KSZH-t (Saloven et al., 2010, 70.). A csatorna gyorsaságát megerősítette mind a végfelhasználó, mind a KSZH munkatárs, ez utóbbi elmondta: „*A KSZH akár 5-20 perc leforgása alatt is képes a megkeresés teljesítésére, ezért nagyon hatékony, mikor – általános szabályként szomszédos országgal – gyors és egyszerű információcserére van igény.*” A KSZH adatszereje általában nem a súlyos bűncselekményekkel függ össze, állítja a Rendészeti Információcsere Kézikönyve (a továbbiakban Kézikönyv) (Európai Unió Tanácsa, 2018, 44.), azok inkább kisebb fajsúlyú bűnügyekkel, valamint migrációval és a közrenddel kapcsolatosak. Az EU-ban található KSZH-k működésének jogi hátterét a Schengen egyezmény (Európai Unió, 1985, 44.) teremti meg, mivel azonban a konvenció csak felületes iránymutatásként szolgál, a részletes szabályozást az illetékes országok két-, esetenként többoldalú

kormányközi megállapodásai nyújtják. Tekintettel arra, hogy nincsen általánosan elfogadott iránymutatás a KSZH-k működésére vonatkozóan, a hatáskör és illetékesség szabályozása szerteágazó. Az EU szabályozás rugalmatlanná teszi a rendszert, „*a jogszabályok, kormányközi egyezmények KSZH-ként eltérőek, azok értelmezése pedig még néha egy adott KSZH-n belül is különbözik, ami jelentősen hátráltatja az információcserét*” (KSZH válaszdó). A rugalmatlanság feloldható kormányközi megállapodásokkal, ezáltal – állította a KSZH munkatárs – a „*Schengen Egyezmény és a svéd kezdeményezés, ami jelentősen bonyolítja munkánkat figyelmen kívül hagyható*”. Ezzel ellenkező véleményt formált a SPOC munkatárs, aki szerint a „*jogszabályok biztosítják a megfelelő rugalmasságot és ennek köszönhetően nem akadályozzák az információcserét*”. A tisztázatlan jogi háttér teremtette meg a láncmegkeresés intézményét, ami lehetővé teszi, hogy az egymással nem szomszédos, tehát egyezményt sem aláíró országok KSZH-i is információt cserélhessenek egymással, mintegy közvetítőként használva az útba eső KSZH-kat (Doherty et al., 2015, 58.). A Kézikönyv ugyan áttételi kötelezettséget ír elő az illetékes SPOC irányába a SPOC hatáskörébe tartozó megkeresés esetén, ennek ellenére a kutatás szerint nagy számú információcsere történik az illetékes SPOC értesítése és tudta nélkül (Doherty et al., 2015, 51.). A fentieket megerősítette mind a KSZH dolgozó, mind a végfelhasználó. Az illetékesség néhol az egész országot lefedi, néhol csak a határregióra terjed ki, azonban „*ilyenkor is cserélhet a KSZH országos illetékességgel információt, amennyiben a megkeresés sürgős*” – állította a KSZH megkérdezett, majd hozzátette: „*Az illetékesség hiánya áthidalható a lánc-megkereséssel is, ha olyan megkeresést kapok, ami nem kapcsolatos az országgal, vagy nekem van szükségem nem szomszédos országtól adatcserére, lánc-megkereséssel tovább küldöm azt, ezek száma azonban nem éri el az összes ügyszám 10%-át*”. Ezen esetben tényleges információcsere a közbelső állomások között nem történik, azok csak összekötő funkciót látnak el. A KSZH alkalmanként közreműködő szerepkört is betölt, tájékoztatott a KSZH dolgozó: „*ha egy KSZH csak a kormányközi megállapodást aláíró országtól fogad be megkeresést, a kérelem megküldhető azon KSZH-nak, mely tagja az egyezménynek és elfogad megkeresést külsős országtól is. Ez a KSZH megküldi a kérelmet a társ KSZH-nak, akinek válasza már a kormányközi megállapodáson alapszik*”. Az elmúlt esztendőben a KSZH elkezdett közvetlenül információt cserélni nem szomszédos országokkal is: „*Megjelentek a nem szomszédos országunkkal kapcsolatos megkeresések is, valamint olyanok is melyeket nem szomszédos ország küld meg részünkre közvetlenül azért, hogy a szomszédos országtól információt szerezzünk. Közvetlen kapcsolat, mikor egy tagállam külföldi rendőre küld közvetlenül nekünk és nem*

a nemzeti KSZH-n keresztül megkeresést, szintén létezik.” (KSZH dolgozó.) Ezt támasztotta alá a végfelhasználó is: „Van egy listám az EU KSZH-iról, ez alapján küldök nekik közvetlenül megkeresést, néha kapok választ, néha nem, ez nem egységes még egy adott KSZH-n belül sem.”

Csatornaválasztás

A különböző csatornák létezése és a nem egységes jogi szabályozás gyakran zavarodottságot és bizonytalanságot eredményez és megnehezíti a csatornaválasztást (Doherty et al., 2015, 51.). Egyes csatornák használatát részben EU szabályozás, részben nemzetközi szerződés teszi kötelezővé, többségében azonban az igénybeveendő csatornát a nemzeti szabályok határozzák meg (Saloven et al., 2010, 53.). A zavarodottságot csak fokozza, hogy míg a svéd kezdeményezés (Európai Unió Tanácsa, 2006) lehetőséget ad a tagállamoknak bármely csatorna igénybevételére, addig a Schengen Egyezmény (Európai Unió, 1985, cikk 39.) előírja, hogy információcserére vonatkozó megkeresést a nemzetközi együttműködésre kijelölt szervnek kell megküldeni, ettől csak abban az esetben lehet eltérni a SPOC egyidejű értesítése mellett -, ha a központi szerv nem képes megfelelő időn belül a válasz megadására. Az évente kiadott és frissített Kézikönyv inkább a svéd kezdeményezést pártolja, mikor a végfelhasználó döntésére bízta a megfelelő és leghatékonyabbnak vélt csatorna használatát (Európai Unió Tanácsa, 2018, 55.). A csatornaválasztást a jogszabályokon kívül befolyásolja még az emberi tényező is, ezen belül a csatorna ismerete, a használatában való jártasság, valamint az irányában fennálló bizalom – derül ki egy korábbi kutatásból (Doherty et al., 2015, 55.). Az interjúalanyok egyetértettek abban, hogy a végfelhasználó relatív nagy szabadsággal bír a csatornaválasztás terén. *„A választás többnyire a korábbi személyes tapasztalatoktól függ, esetenként azonban kötelező egy adott alcsatorna használata (SIRENE, SELEC, Interpol etc.), ilyenkor a SPOC használata kötelező.”* (SPOC munkatárs.) A végfelhasználó szerint azonban *„számos tényező, úgymint személyes tapasztalat, elérhető erőforrás, időtényező, célszerűség stb. gyakran felülírja a jogszabályt”*. Az előzőekben ismertetett strukturálatlan csatornaválasztás nehézség elé állítja az információcserében résztvevőket, valamint kockáztatja a folyamat sikerességét és eredményességét – állítják a kutatók (Doherty et al., 2015, 48.) –, továbbá alapot teremt egyszerre több csatorna használatára, ami duplikálást eredményezhet. A Kézikönyv ugyan megengedi a több csatorna egyidejű használatát, azonban erre csak kivételes esetben kerülhet sor, valamennyi megkeresett csatorna egyidejű értesítése mellett (Doherty et al., 2015, 6.). Az esetleges ismétlődések kiszűrésében és ezáltal a szükségtelen

munkateher csökkentésében kiemelt szerep jut a SPOC-nak (Doherty et al., 2015, 49.) és az ügykezelő rendszereknek (Saloven et al., 2010, 99.). A gyors válasz reményében a párhuzamos csatornák használatát legtöbbször a végfelhasználók kezdeményezik, ez azonban, ha „*egységes ügykezelői rendszer működik azonnal kiszűrhető*” (KSZH dolgozó). Abban mindhárom válaszadó egyetértett, hogy az információcserét hátráltató többletmunka és átfedés csak akkor keletkezik, ha a kérelmező nem jelölte meg megkeresésében a csatornák párhuzamos használatát és az észrevétlenül marad, ezáltal több csatorna dolgozik egyszerre ugyanazon a megkeresésen. Itt kell megemlítenünk az informális információcsere – amikor a kérelmező személyes kapcsolati hálóját használja fel annak érdekében, hogy mihamarabb választ kapjon megkeresésére – térnyerését. Az ilyen kérelmeket általában formális megkeresés is követi annak érdekében, hogy a megszerzett információ felhasználható legyen a büntetőeljárás során. Természetéből fakadóan nehéz megbecsülni ezen csatorna használatának gyakoriságát (Saloven et al., 2010, 99.), azonban egy friss kutatás szerint (Kemény, 2019) az információcserevel foglalkozók jelentős többsége használta már az informális csatornát. Az informális csatornák (zárt WhatsApp, Facebook stb. csoportok, telefonhívások) használata jelentősen megnőtt, állította a végfelhasználó, mivel „*a hivatalos csatornák egyszerűen nem képesek rövid időn belül válaszolni, ezért alapvetően kétféle választásunk van: használni vagy nem használni az informális csatornákat, ez utóbbi esetben azonban megengedjük például belépni az EU területére azt, akinek gyanúnk szerint úti okmánya, vagy az abban található bélyegző lenyomat hamis, illetve hagyjuk az EU területét elhagyni olyan járműveknek mely elképzelhető, hogy bűncselekmény tárgyát képezi, mindez pedig jelentős biztonsági kockázatot jelent*”. A csatornát akkor használják, mikor egy körülmény gyanús, de a rendelkezésre álló adatok nem elegendőek a megalapozott gyanú megállapítására és a döntéshozatalra az intézkedő rendőrnek mindössze néhány perc áll rendelkezésre. Az adatcserét, amennyiben a gyanút megerősítő információ érkezik és további intézkedés szükséges, egy hivatalos megkeresés is követi. A végfelhasználó szerint a csatorna használatának alapvető feltétele a kölcsönösség és a bizalom. Az informális csatornát nem használják a KSZH és a SPOC dolgozói, derült ki az interjúkból.

Befejezés

A kutatás bebizonyította, hogy a határon átnyúló rendészeti információcsereére is érvényes a Yang és Maxwell által felállított környezetelmélet. Ennek

értelmében az információcsere hatékonyságát a három – a szervezeti, jogi és technológiai – környezet befolyásolja. Megállapíthatjuk, hogy a szervezeti környezeten belül az erősen centralizált, bürokratikus szervezeti struktúra, az autoriter vezetési stílus, a feladatra szabott ösztönzők, a bizalom és reciprocitás hiánya, valamint az eltérő szervezeti kultúra a legmeghatározóbb akadályozó tényezők az információcsere során. A jogi környezet esetében kijelenthető, hogy az eltérő nemzeti előírások, adatvédelmi szabályok és az EU instrumentumok nem egységes értelmezése a legjelentősebb hátráltató és lassító tényező. A korszerűtlen IT környezet, az átjárhatóság, a kompatibilitás, a megfelelő ügykezelő rendszer és a biztonságos csatorna hiánya, valamint az elkülönült adatbázisok burjánzása lassítja az információcserét, rontja annak hatékonyságát. A kutatás feltárta azt is, hogy az információcsere használt csatorna kiválasztása is függ az országok rendvédelmi szerveinek szerkezetétől, az elérhető IT rendszerektől és jogszabályoktól. Mivel az irányadó normák és iránymutatások ellentmondásosak, értelmezésük nemcsak az EU-n, de egy országon, valamint néha egy adott szolgálati helyen belül is eltérő, ezért a csatornaválasztást nagy mértékben befolyásolja a kérelmező személyes tapasztalata és tájékozottsága, mely gyakran a jogszabályi rendelkezés felülírását eredményezi. A fentiekben felsorolt hátráltató tényezők jelentősen lelassíthatják az információcserét, ami egyrészt hozzájárult az informális csatornák térnyeréséhez, másrészt pedig a szükséges rendőri intézkedés elmulasztását eredményezi, komoly biztonsági kockázatot okozva ezáltal mind a tagállamoknak, mind az EU-nak. Az információcsere hatékonyságának növelése érdekében az egyik legfontosabb teendő az egységes jogi háttér megteremtése, valamint a KSZH-k bevonása a nem szomszédos országokkal történő adatcserébe, az illetékességi szabályok EU szinten történő módosításával. A sebesség és ezáltal a hatékonyság növelése érdekében valamennyi csatorna és végfelhasználó számára biztosítani kell a munka ellátásához szükséges adatbázisokhoz való közvetlen hozzáférést, az adatbázisok átjárhatóságát, valamint az egységes üzenetformátum EU szinten történő bevezetését. A SIENA teljeskörű igénybevétele tagállamok közötti információcsere, valamint az egységes ügykezelő rendszer bevezetése szintén elengedhetetlen egy hatékony csatorna működéséhez. Biztonságos mobil applikáció használata, mely megteremti a végfelhasználó részére a KSZH-val és SPOC-al való közvetlen kapcsolatfelvétel lehetőségét, gyorsítaná az információcserét, valamint csökkentené az informális csatornák igénybe vételét. Végül kiemelt figyelmet kell fektetni a vezetési stílusban rejlő lehetőségekre a parancsnokok képzésével, a munkaszpecifikus ösztönzők bevezetésével, valamint a visszacsatolás rendszerének intézményesítésével.

Felhasznált irodalom

- Bayley, D. H. (1990): *Patterns of Policing: A Comparative International Analysis*. Rutgers University Press.
- Bock, G.-W., Zmud, R. W., Kim, Y.-G. & Lee, J.-N. (2005): Behavioral Intention Formation in Knowledge Sharing: Examining the Roles of Extrinsic Motivators, Social-Psychological Factors, and Organizational Climate. *MIS Quarterly*, 29(1), 87–111. <https://doi.org/10.2307/25148669>
- Bryman, A. (2012): *Social research methods*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107415324.004>
- Bstieler, L. (2006): Trust formation in collaborative new product development. *Journal of Product Innovation Management*, 23(1), 56–72. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5885.2005.00181.x>
- Cater, B. (2008): The importance of social bonds for Communication and trust in marketing relationships in professional services. *Management*, 13(1), 1–15.
- Chau, M., Zeng, D. D., Atabakhsh, H. & Chen, H. (2001): *Building an Infrastructure for Law Enforcement Information Sharing and Collaboration: Design Issues and Challenges*. Proceedings of The National Conference for Digital Government Research. Los Angeles, California, May 21–23.
- Constant, D., Kiesler, S. & Sproull, L. (1994): What's Mine Is Ours, or Is It? A Study of Attitudes about Information Sharing. *Information Systems Research*, 5(4), 400–421.
- Doherty, R., Vandresse, B., Kamarás, É., Siede, A., Segerberg, J., Hert, P. & Mitsilegas, V. (2015): *Study on the implementation of the European Information Exchange Model (EIXM) for strengthening law enforcement cooperation*. Deloitte, 108.
- Európai Bizottság (2004): *A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a tanácsnak az Európai Unión belüli rendőrségi és vámügyi együttműködés megerősítéséről I. Jelentés az amszterdami szerződés hatálybalépése óta elért eredményekről II. Fejlesztési javaslatok (COM/2004/0376)*.
- Európai Bizottság (2012): *A Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak Az EU-n belüli bűnüldözési együttműködés erősítése: az európai információcsere-modell (COM/2012/0735 final)*.
- Európai Unió (1985): *Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i Schengeni Megállapodás végrehajtásáról*.
- Európai Unió Tanácsa (2006): A Tanács 2006/960/IB Kerethatározata az Európai Unió tagállamainak bűnüldöző hatóságai közötti, információ és bűnüldözési operatív információcserejének leegyszerűsítéséről (2006/960/JHA). *Az Európai Unió Hivatalos Lapja*.
- Európai Unió Tanácsa (2018): *Rendészeti Információcsere Útmutatója (6727/18)*.
- Gil-García, J. R. & Pardo, T. A. (2005): E-government success factors: Mapping practical tools to theoretical foundations. *Government Information Quarterly*, 22(2), 187–216. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2005.02.001>

- Goldenberg, I. & Dean, W. H. (2017): Enablers and Barriers to Information sharing in Military and Security Operations: Lessons Learned. In Goldenberg, I., Soeters, J. & Dean, W. (eds.): *Information sharing in military operations*, 251–267. Springer
- Hufnagel, S. (2016): *Policing cooperation across borders*. Routledge.
- Kemény, G. (2019): *Fifteen minutes to decide: The efficiency of cross-border information exchange conducted by the Single Point of Contact and the Police and Customs Cooperation Centre*. Frontex
- Keohane, R. O. (1986): Reciprocity in international relations. *International Organization*, 40(1), 1–27.
- Kim, S. & Lee, H. (2006). The Impact of Organizational Context and Information Technology on Employee Knowledge-Sharing Capabilities. *Public Administration Review*, 66(3), 370–385. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00595.x>
- Kovács I. (2015): „Olajozás”, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3(1), 114–145.
- Lane, C. & Bachmann, R. (1996): The Social Constitution of Trust: Supplier Relations in Britain and Germany. *Organization Studies*, 17(3), 365–395. <https://doi.org/10.1177/017084069601700302>
- Mausolf, A. (2010): *Keeping Up Appearances: Collaboration and Coordination in the Fight against Organized Crime and Terrorism*. Unpublished Master’s Thesis, University of Leiden
- Resteigne, D. & Bogaert, S. Van den. (2017): *Information Sharing in Contemporary Operations: The Strength of SOF Ties*. In Goldenberg, I., Soeters, J. & Dean, W. (eds.): *Information sharing in military operations*, 51–66. Springer https://doi.org/10.1007/978-3-319-42819-2_4
- Saloven, M., Grant, E., Hanel, P., Makai, V., Brent Hansen, K., Belevicius, L. & Pohnitzer, A. (2010): *Study on the status of information exchange amongst law enforcement authorities in the context of existing EU instruments*. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/doc_centre/police/docs/icmpd_study_lea_infoex.pdf
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2008): *Research Methods for Business Students*. Pearson Education Limited.
- Styczyńska, I. & Beaumont, E.-Z. (2017): *Easing legal and administrative obstacles in EU border regions*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. <https://doi.org/10.2776/251376>
- Wheatley, M. J. (2006): *Leadership and the New Science: Discovering Order in a Chaotic World*. Berrett-Koehler Publishers
- Willem, A. & Buelens, M. (2007): Knowledge sharing in public sector organizations: The effect of organizational characteristics on interdepartmental knowledge sharing. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 17(4), 581–606.
- Yang, T.-M. & Maxwell, T. A. (2011): Information-sharing in public organizations: A literature review of interpersonal, intra-organizational and inter-organizational success factors. *Government Information Quarterly*, 28(2), 164–175. <https://doi.org/10.1016/j.giq.2010.06.008>
- Yin, R. K. (2014): *Case Study Research Design and Methods* (5th ed.). Thousand Oaks, Sage.

Zhang, J. & Dawes, S. S. (2006): Expectations and Perceptions of Benefits, Barriers, and Success in Public Sector Knowledge Networks. *Public Performance és Management Review*, 29(4), 433–466.

Zhang, J., Sharon, S. D. & Sarkis, J. (2005): Exploring stakeholders' expectations of the benefits and barriers of e-government knowledge sharing. *Journal of Enterprise Information Management*, 18(5), 548–567. <https://doi.org/10.1108/17410390510624007>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Kemény G. (2020): Az Egyedüli Kapcsolattartási Pont és a Közös Kapcsolattartási Szolgálati Hely által fogantatosított információcserét befolyásoló környezeti tényezők. *Belügyi Szemle*, 69(1), 107-122. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.5>

**Szerencsés Viktória – Palicz Tamás – Joó Tamás –
Lám Judit – Demeter-Fülöp Virág – Ugrin Irina**

A Covid19 járvány során hozott egészségügyi intézkedések és hatásaik Magyarországon és Ausztriában

**Measures taken in the healthcare sector during
Covid19 pandemic and their effects in Hungary and in Austria**

Absztrakt

A 2020-as Covid19 járvány első hullámát követően érdemes áttekíteni a járvány visszaszorítása és kezelése érdekében meghozott intézkedéseket, mert azok tapasztalatai fogják meghatározni az előttünk álló időszak védekezési stratégiáját. Elemzésünkben Magyarország és Ausztria járványügyi intézkedéseit vettük végig, kizárólag az egészségügy területére koncentrálva. Mivel osztrák szomszédunknál kb. két héttel korábban jelent meg az első új típusú koronavírusos megbetegedés, így az ő rendelkezéseik fontos támpontot jelentettek számunkra a korlátozó intézkedések bevezetése során. Az egészségügyi ellátórendszer zavartalan működésének biztosítása hasonló kihívás elé állította mind Magyarországot, mind Ausztriát. A meghozott intézkedésekben is sok hasonlóság mutatkozik, a főbb irányok azonosok voltak, ugyanakkor az intézkedések bevezetésének időbeliségében felfedezhetők különbségek a két ország között. Az eltéréseket az intézkedések bevezetésének pontos dátuma és az első koronavírusos esetek megjelenésétől eltelt napok száma alapján mutatjuk be. A rendvédelem szempontjából is tanulságos lehet egy strukturált áttekintés az egészségügyi intézkedésekről, mert ebben a járványidőszakban került bevezetésre a Belügyminisztérium által irányított kórházparancsnoki rendszer, amely mind a rendvédelemben, mind az egészségügyben dolgozók számára új helyzetet teremtett.

Kulcsszavak: Covid19 világjárvány, Covid19 járvány megfékezése, SARS-CoV-2, járványügyi intézkedések, Covid19 járvány első hulláma

Abstract

Following the first wave of the Covid19 epidemic, it is worth reviewing the measures taken to control and manage the pandemic, as their experience will determine the defence strategy for the period ahead us. In our analysis, we examined the pandemic measures of Hungary and Austria, focusing only on the field of healthcare. As the first case of the new type of coronavirus disease appeared by our Austrian neighbour approximately two weeks earlier they were an important point of reference for us in introducing restrictive measures. Ensuring the smooth function of the healthcare system posed a similar challenge both for Hungary and Austria. There are many similarities in the measures taken, the main directions were the same, but there are differences between the two countries in the timing of the measures' implementation. The differences are presented on the basis of the exact date of introduction of the measures and the number of days since the onset of the first coronavirus cases. A structured overview of the measures taken in the healthcare sector can also be instructive from the point of view of law enforcement, because during this pandemic period the hospital command system managed by the Ministry of the Interior was introduced, which created a new situation for both law enforcement and health care workers.

Keywords: Covid19 pandemic, stopping Covid19 pandemic, SARS-CoV-2, public health measures, first wave of the Covid19 pandemic

Bevezetés

2020. január 5-én az Egészségügyi Világszervezet (World Health Organization – WHO) pekingi regionális irodája ismeretlen okú tüdőgyulladásos betegek csoportjáról kapott értesítést Vuhanból. A beazonosított új koronavírus okozta betegség a „*koronavírus-betegség 2019*” nevet kapta. Jelen cikk zártáig (2020. 10. 30.) a Covid19 járvány 45 393 188 megbetegedést és 1 187 273 halálos áldozatot követelt világszerte (URL1).

A 2020-as új típusú koronavírus-járvány nem várt helyzet elé állította az egyes országokat. Rövid idő alatt kellett meghozni olyan döntéseket a fertőzés terjedésének megakadályozása érdekében, amelyek szinte az élet összes területét érintették. Mindemellet az egészségügyi ellátórendszert és az ellátás megszervezését is újra kellett gondolni, felkészülve a különböző lehetséges forgatókönyvek szerint a koronavírus-fertőzöttek ellátására, továbbra is fenntartva az egyéb szolgáltatások elérhetőségét a járványügyi helyzet adta lehetőségek figyelembevételével. Magyarország számára Ausztria – ahogyan az a döntéshozók

kommunikációjában is szerepelt – egyfajta laboratóriumként funkcionált, mivel nyugati szomszédunknál két héttel korábban jelent meg az első megerősített koronavírusos eset, és a meghozott intézkedések és azok hatása a hazai döntéshozók számára fontos viszonyítási pontot képezhettek. Az Ausztriában bevezetett intézkedések nyomkövetése minden bizonnyal a jövőben is szerepet fog játszani a járvány megfékezése érdekében tett hazai lépések kidolgozásában, így érdemes végignézni és összehasonlítani, hogy milyen intézkedéseket hozott a két ország az egészségügy területén. Elemzésünk az osztrák és a magyar Covid19 járványügyi helyzetre az egészségügy terén adott válaszokat helyezi középpontba, valamint érintőlegesen a legfontosabb járványügyi adatokat hivatott bemutatni. Időrendi sorrendben, a járvány első hullámának különböző szakaszai mentén haladva ismertetjük a járványügyi helyzet kezdete óta meghozott egészségügyi ellátással összefüggő intézkedéseket. A rendvédelem szempontjából is tanulságos lehet egy strukturált áttekintés az egészségügyi intézkedésekről, mert ebben a járványidőszakban került bevezetésre a Belügyminisztérium által irányított kórházparancsnoki rendszer, amely mind a rendvédelemben, mind az egészségügyben dolgozók számára új helyzetet teremtett. A cikk terjedelmi korlátai miatt az egyéb területen hozott járványügyi intézkedések, mint a mobilitás korlátozása, az oktatási rendszerre ható intézkedések összefoglalása – bár a járvány kezelésében jelentős szerepet játszottak – nem képezi jelen közleményünk tárgyát. Továbbá a publikációnak nem célja a Covid19 járvány első hulláma alatt meghozott intézkedések hatásának értékelése.

Módszer

Az egészségügyi ellátást és annak szervezését érintő járványügyi intézkedéseket a járvány szakaszainak megfelelően foglaljuk össze az *Eredmények* fejezetben és időrendben a 2. számú táblázatban.

Az osztrák és a magyar Covid19 járvány szakaszait az aktív esetek száma alapján határoztuk meg. Az 1. szakasz a járvány kitörése, amikor megjelentek az első esetek, majd elkezdett nőni az esetszám és az aktív és az összes eset száma szinte egymás mellett haladt. A 2. szakasz a járvány kibontakozása, tetőzése, mert ekkor folyamatosan nőtt az aktív esetek száma. A 3. szakasz a járvány lefutásának, visszaszorulásának időszaka, amikor már meredeken elkezdett csökkenni az aktív esetek és egyúttal a napi új esetek száma.

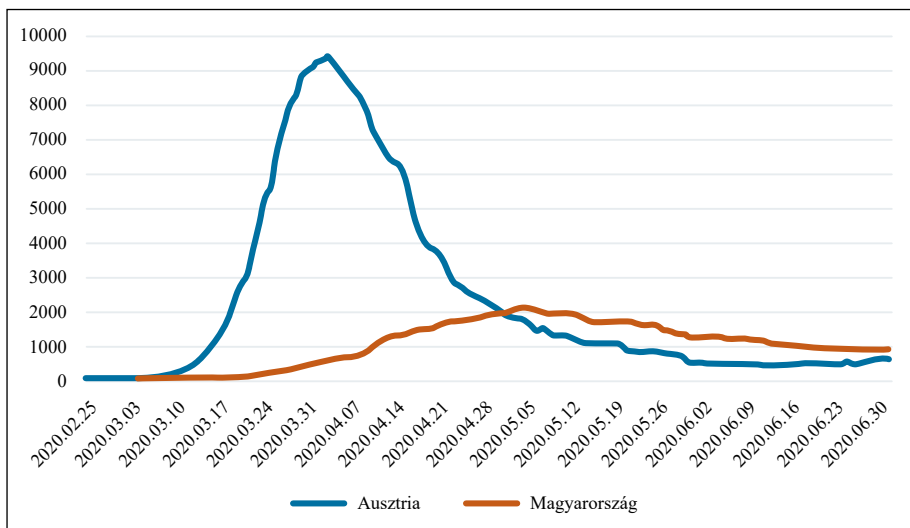
A közlemény készítése széles körű hazai és nemzetközi nyílt forrásból történő információszerzésből (open source intelligence – OSINT) származó adatokon alapul. Az összeállításhoz felhasználtunk kormányzati jelentéseket, ausztriai és

nemzetközi Covid19 információs adatforrások releváns adatait is. Az esetszámok forrása a Wordometers oldal, amely az adott ország hivatalos statisztikáin alapul (Magyarország esetében a Nemzeti Népegészségügyi Központ, Ausztria esetében az Osztrák Belügyminisztérium által közölt adatokat veszik alapul) (URL2; URL3). Mindezen információkat a járvány lefutásának előbbiekben bemutatott felosztása szerint csoportosítottuk és mutatjuk be a szakaszok és az országok szerinti bontásban, illetve kronológiai sorrendben.

Eredmények

A magyar és osztrák aktív esetek számát az 1. számú ábra mutatja be. Hazánkban 2020. május 4-én volt a legtöbb aktív eset (2054 fő), Ausztriában egy hónappal korábban, 2020. április 3-án tetőzött a koronavírus járvány 9334 aktív esettel.

A két országban a járvány lefutását vizsgálva fontos kiemelni, hogy a szakaszok nem egyeznek, időben nem esnek egybe, mivel hazánkban az első megbetegedések később jelentkeztek, mint Ausztriában. A magyar és osztrák járványgörbe alakulásában szintén eltérések láthatók: Ausztriában egyértelműen kirajzolódik a járvány felfutásának és tetőzésének szakasza, míg Magyarországon a járványgörbe laposabb formájú, ezt a tényezőt szintén figyelembe vettük a szakaszok meghatározásánál.

1. számú ábra: Aktív esetek alakulása Ausztriában és Magyarországon.

Forrás: Worldometer

A járványszakaszok felosztásának bemutatását az 1. számú táblázat tartalmazza.

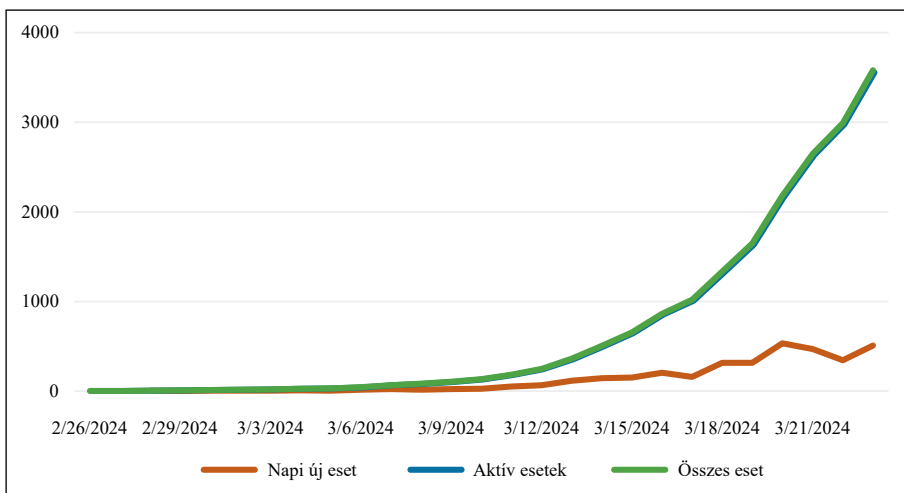
	Az osztrák járvány felosztása az aktív esetek alakulása szerint	A magyar járvány felosztása az aktív esetek alakulása szerint
I. szakasz: A járvány kitörése	2020. 02. 25. – 03. 22.	2020. 03. 04. – 04. 09.
II. szakasz: A járvány kibontakozása, tetőzése	2020. 03. 23. – 04. 03.	2020. 04. 10. – 05. 11.
III. szakasz: A járvány lefutásának és visszaszorulásának szakasza	2020. 04. 04. – 06. 30.	2020. 05. 12. – 06. 30.

1. számú táblázat: Az osztrák és magyar Covid19 járvány felosztása.
Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Ausztria

I. szakasz: 2020. 02. 25. – 03. 22. A járvány kitörése, kezdeti intézkedések

Ausztriában az első két megbetegedés 2020. 02. 25-én jelent meg. A napi új esetszámok intenzív emelkedése március közepétől volt megfigyelhető. Ebben a szakaszban az aktív esetek és az összes esetszám szinte egymás mellett haladtak. Az első halálesetet 2020. 03. 12-én jelentették. Az első szakasz végéig összesen 16 halálesetet regisztráltak (URL2).

2. számú ábra: I. szakasz adatai Ausztriában.
Forrás: Worldometer

Az első egészségügyet érintő intézkedések között egy telefonos forródrótvonalat léptettek érvénybe, amelyen keresztül a páciens a tünetek észlelése esetén tájékoztatást kérhetett a további teendőkről anélkül, hogy személyes kontaktusba került volna az egészségügyi személyzettel vagy más betegekkel. A megerősített Covid19-es betegek kontaktjait az egészségügyi szervek kutatták fel. A feltárt kontaktoknak karanténban kellett maradniuk mindaddig, míg negatív lett a teszteredményük (pozitív tesztek esetén) vagy 14 napra önkéntes otthoni karanténba vonultak (főként ha olyan közeli személyekről volt szó, akiket nem teszteltek a tünetek hiánya végett) (URL4).

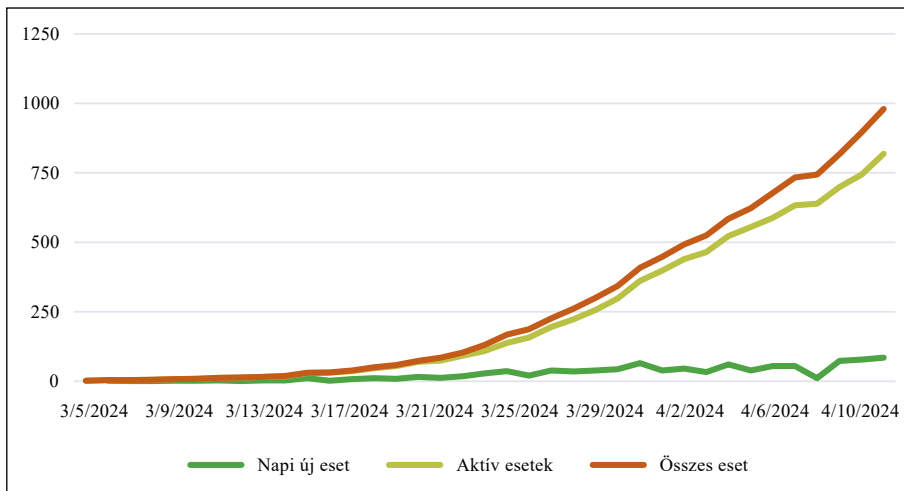
A Covid19-es betegek osztályozása a tünetek alapján történt: az enyhe, illetve mérsékelt tünetekkel rendelkező betegek otthoni karanténban gyógyultak, a súlyosabb tüneteket produkáló betegek kórházban (kórházi terápia, intenzív ellátás nélkül), a legsúlyosabb lefolyású eseteket elkülönített intenzív osztályokon kezelték (URL4). Az osztrák egészségügyi minisztérium honlapján több javaslatot és útmutatást tartalmazó anyagot tettek közzé, többek között a kórházakban folytatott tevékenységekről, az orvosok munkájáról a járóbeteg-ellátásban, a kontaktkutatókról, a szülészetről (látogatások szabályozása), a higiéniai tevékenységekről, a személyzet képzéséről, az egészségügyi és szociális területen dolgozók pszichológiai támogatásáról stb. (URL5). A március 9-i héttől bevezették a kórházak látogatási tilalmát (URL6). Március közepétől pedig a kórházak elhalasztották a nem sürgős műtéteket és vizsgálatokat, nem sokkal később a rehabilitációs létesítményeket bezárták (URL4).

Magyarország

I. szakasz: 2020. 03. 04. – 04. 09. A járvány kitörése

A magyarországi első regisztrált esetet 2020. 03. 04-én jelentették be, az első elhunyt beteget pedig 2020. 03. 15-én. Az esetszámok az első esetek megjelenését követően folyamatosan emelkedtek. Az aktív esetek és az összes esetek a szakasz közepéig egymás mellett haladtak, majd a szakasz közepétől kis eltéréssel növekedtek. 2020. 04. 09-ig 66 halálesetet regisztráltak (URL3).

Március elejétől a Dél-pesti Centrumkórház – Országos Hematológiai és Infektológiai Intézet Szent László telephelyén felszabadítható betegellátó kapacitások kiürítése kezdődött meg, és lehetséges kórházi karanténnak készítették elő a Kútvölgyi-tömböt. Látogatási tilalom lépett érvénybe Magyarország valamennyi fekvőbeteg-ellátó intézményében. Március közepétől lehetővé tették

3. számú ábra: I. szakasz adatai Magyarországon.
 Forrás: Worldometer

az e-receptek egyszerűsített kiváltását, amihez a beteg tajszámának megadása mellett a kiváltó személyazonosságának igazolására van csak szükség. Telefonos forródrótot létesítettek, ahol a lakosság információt, valamint a tünetekkel jelentkezők segítséget kaphattak (URL7; URL8). A Nemzeti Népegészségügyi Központ (NNK) eljárásrendje alapján az enyhe tüneteket mutató betegek otthonukban/tartózkodási helyükön kerültek elkülönítésre, csak a súlyos eseteket utalták kórházba (URL9). Március közepétől szüneteltették a kórházak a halasztható műtéteket és vizsgálatokat, valamint a 65 éven felüli orvosokat és szakdolgozókat kivonták a közvetlen betegellátásból, távkonzultáció keretében tartották ezután a kapcsolatot a betegekkel (URL7).

Március 11-től, a veszélyhelyzet kihirdetését követően az egészségügyi dolgozók csak az ágazat irányításáért felelős miniszter külön engedélyével hagyhatták el Magyarország területét. Ez a korlátozás egyébként minden egészségügyi végzettséggel rendelkező személyt érintett, függetlenül attól, hogy az egészségügyben dolgoznak vagy sem (URL7). Március végétől a koronavírus-fertőzés gyanújakor a házi orvos mentőt küldhetett a házhoz mintavételre. Kórházparancsnokok segítették a kórházak működését és az egészségügyi készlet védelmét. A kórházparancsnokok orvosszakmai kérdésekben nem tehettek javaslatot és nem hozhattak döntést. Feladatuk volt, hogy koordinálják a betegellátáshoz és a járványügyi intézkedésekhez szükséges egészségügyi eszközök, felszerelések, berendezések, gyógyszerkészletek, fertőtlenítőszeres nyilvántartását, felügyeljék a készletgazdálkodást és gondoskodjanak annak megfelelő

védelméről, akár a készleteket őrző biztonsági szolgálat kijelölésével, valamint rendőrök és katonák bevonásával (URL7; URL8). Március 25-ig Budapesten, a Hungexpo területén 330 személyes ideiglenes kórházat alakítottak ki, amely szükség esetén bővíthető lett volna. A Hungexpo még március 19-én ajánlotta fel 9000 négyzetméteres G pavilonját erre a célra (URL10). Időközben zajlott a konténerkórház építése Kiskunhalason (URL7). Ezeket az ideiglenes létesítményeket csak akkor tervezték használni, ha a normál kórházi kapacitások nem lettek volna elegendők.

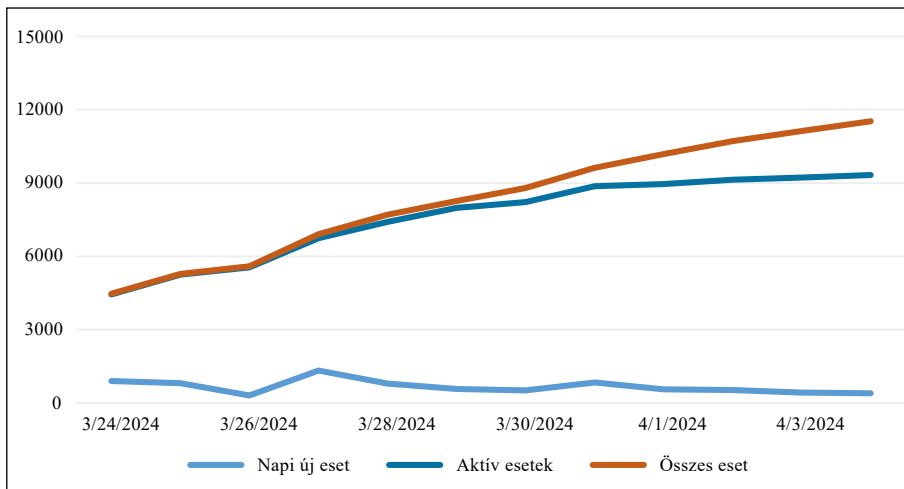
Március 28-tól az egészségügyi dolgozók a helyközi közforgalmú közlekedésben díjmentesen utazhattak (URL7). Április 7-től fokozatosan elindult az egészségügyi dolgozók, az önkéntesek és a végzős orvostanhallgatók felkészítése a tömeges megbetegedések fázisára és a koronavírusos betegek ellátásához szükséges speciális feladatokra (például lélegeztetett betegek ellátása). Az önkéntesként jelentkező laikusok számára segédápoló-képzés is indult. Erre általános iskolai végzettséggel rendelkező, 18. életévét betöltött magyar állampolgárok jelentkezhetnek, akik vállalták az önkéntes ápolói tevékenységet. Több mint ezer hatodéves orvostanhallgató a külön intenzív ellátáshoz szükséges képzésben részesült annak érdekében, hogy a tömeges megbetegedések esetén is biztosítani lehessen a megfelelő kórházi ellátást minden rászoruló számára. Az orvosi egyetemek mintegy ezer végzős orvostanhallgatót készítettek fel a koronavírusos betegek megfelelő kórházi ellátásának támogatására (URL7).

Ausztria

II. szakasz: 2020. 03. 23. – 04. 03. A járvány kibontakozása, tetőzése

Az aktív esetek magas száma és az új esetek száma mutatja, hogy ez a szakasz a járvány tetőzésének és kibontakozásának a fázisa. A legtöbb megerősített új esetet 2020. 03. 26-án regisztrálták (1059 fő), azóta ez a szám folyamatosan csökkent (URL2). A legérintettebb régióknak Bécs, Tirol és Alsó-Ausztria számított. Az elhunytak többségét Bécsben, Tirolban és Stájerországban rögzítették, ez időszak alatt közel 170 halálesetet jelentettek. 2020. 03. 31. és 04. 10. között szorultak a legtöbben kórházi ellátásra (URL5).

Április 1-jétől lépett hatályba az a jogszabály, amely kötelezi a gyógyszer forgalombahozatali engedélyek jogosultjait arra, hogy az osztrák Gyógyszerügyi Hatóság felé jelentsék, ha vényköteles gyógyszerekből hiány alakul ki (korábban önkéntes alapon működött a jelentés). Továbbá lehetővé vált, hogy

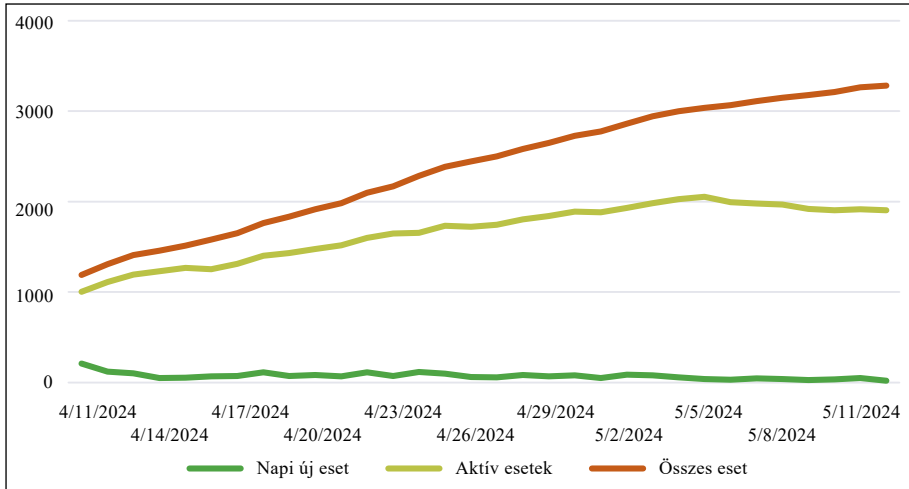
4. számú ábra: II. szakasz adatai Ausztriában.
Forrás: Worldometer

a Gyógyszerügyi Hatóság export tilalmat rendeljen el azon gyógyszerekre, melyekből a jelentések alapján hiány volt (URL4). Március 25-től elindították a „*Stopp Corona*” elnevezésű koronavírus-követő alkalmazást, amely a Vörös Kereszt és egy magán egészségbiztosítással foglalkozó cég közreműködésével jött létre. Az alkalmazás nyomon követi, hogy a felhasználó kikkel került kapcsolatba, és értesítést küld, ha közülük valaki megbetegszik. A telekommunikációs szolgáltató analizálja a felhasználók mozgását, hogy áttekintést kapjon a tömegközlekedés és a közösségi terek használatáról és sűrűségéről (URL4).

Magyarország

II. szakasz: 2020. 04. 10. – 05. 11. A járvány kibontakozása, tetőzése

Hazánkban a járvány tetőzésének és kibontakozásának a 2020. 04. 10-től 2020.05.10-ig tartó időszakot tekinthetjük az aktív esetek száma alapján. Azonban az megfigyelhető, hogy az aktív esetszámok lassabb ütemben nőttek, mint Ausztriában, tehát Magyarországon a járványnak nem volt megfigyelhető éles kicsúcsosodása. 2020. 05. 10-ig 413 halálesetet regisztráltak (URL3).

5. számú ábra: II. szakasz adatai Magyarországon.
Forrás: Worldometer

Az egyik legnagyobb visszhangot kiváltó intézkedés a járvány első hulláma alatt az volt, hogy április 19-ig a kórházi ágyak 50%-át fel kellett szabadítani a koronavírusos betegek részére (32 900 ágyat), és a hivatalos tájékoztatás alapján a következő ütemben a kórházi ágyak 60%-át kellett biztosítani a Covid19 betegeknek (URL7). Április végén a kormány elrendelte, hogy a kórházparancsnokok hatásköre ezentúl nemcsak a kórházakra, hanem a legalább 200 férőhelyes időszotthonokra is kiterjedjen (URL7). Május elejétől telefonos előjegyzés útján indulhattak újra a háziorvosi és fogászati ellátások, a szakrendelések, a transzplantációs beavatkozások bizonyos formái és az egynapos sebészeti ellátások (URL7; URL8). Tekintettel arra, hogy az igazolt koronavírus-fertőzöttek és a kórházi ellátást igénylők száma fokozatosan csökkent, a kórházak tehermentesítése és a kórházi ellátások fokozatos visszaállítása érdekében a járvány kezdeti szakaszán megszokott beutalási rend tért vissza, miszerint a két kiemelt kórházba – a Szent László Kórházba és a Korányiba – szállítják az új, súlyos állapotú koronavírusos betegeket (URL7).

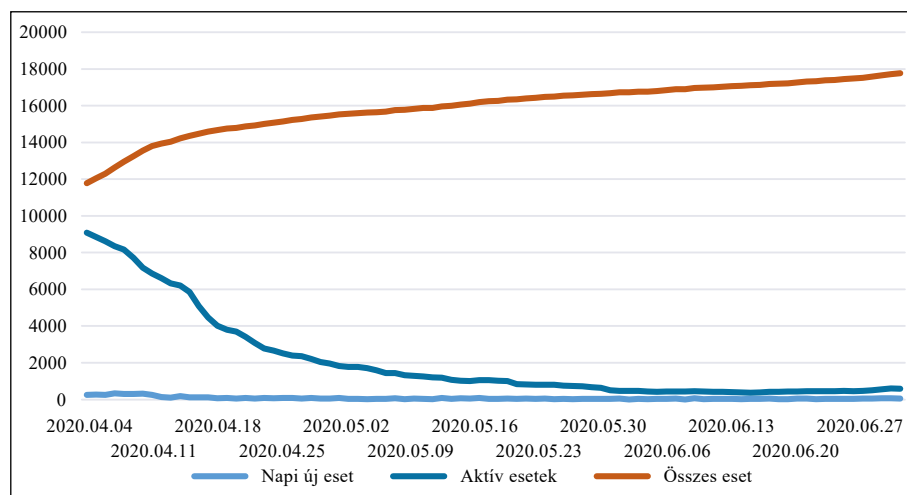
Ausztria

III. szakasz: 2020. 04. 04. – 06. 30.

A járvány lefutásának és visszaszorulásának szakasza

Az aktív esetek meredek csökkenése miatt kijelenthető, hogy a harmadik szakasz a járvány lefutásának és visszaszorulásának a szakasza. A csökkenés a napi új

esetek számában is megmutatkozik. 2020. 04. 12-től a kórházi ellátást igénylők száma is folyamatosan csökkent (URL5). További csökkenés figyelhető meg az aktív esetek számában. A szakasz végén a csökkenés lelassult és stagnált. A napi új esetek 2020. 04. 20-tól 2020. 06. 30-ig változatosan, 0 és 83 eset között alakultak. A szakasz végéig az elhunytak száma 705 fő volt (URL2).

6. számú ábra: III. szakasz adatai Ausztriában.
Forrás: Worldometer

Április 8-tól kezdve az osztrák kórházak helyzete kezelhetőnek tűnt, elegendő ágy- és lélegeztetőgép kapacitás állt rendelkezésre a Covid19 betegek számára: a 45 000 akut kórházi ágy 50%-át, azaz 22 500 ágyat, továbbá a több mint 2000 intenzív kórházi ágyból 1000-et tettek elérhetővé a fertőzöttek részére, ezen felül az elérhető, közel 2900 lélegeztetőgépből 1500-at biztosítottak a potenciális betegeknek (URL4). Intézkedéseket hoztak a Covid19 válság alatti kórházi kapacitáshiány elkerülésére. Ezek az intézkedések magukban foglalták a részlegek újraszervezését, a tervezhető műtétek és a nem sürgős beavatkozások elhalasztását. Mindegyik régióban külön kórházakat vagy új kórházi egységeket jelöltek ki és hoztak létre a gyanús vagy megerősített Covid19 esetek betegeinek kezelésére. Ezenkívül Covid19 tünetekkel rendelkező személyek számára külön kórházi bejáratot különítettek el, melyekre szigorú standard működési eljárások vonatkoztak a többi beteg és a személyzet védelme érdekében (URL4). Olyan rehabilitációs központok kapacitásait is igénybe vették, amelyek nem működtek, és amelyek hosszú távú ápolási osztályok gyanánt is használhatók voltak. Az üres konferenciaközpontokat (például Bécsben, Salzburgban)

átalakították a nem akut Covid19 betegek befogadására (URL4). Április 15-én az osztrák orvosi kamara átfogó ajánlást adott ki a Covid19 járvány alatti járóbeteg-ellátás orvosi gyakorlatáról. Lehetővé váltak a rendszeres kontroll- és megelőző vizsgálatok, a kezelések utáni vizsgálatok, valamint a védőoltások lebonyolítása. Az óvintézkedéseket továbbra is be kellett tartani, például telefonos időpontegyeztetés, távolságtartás és megfelelő higiénia biztosítása. A maszk viselését mind az egészségügyi személyzet, mind a betegek részére kötelezővé tették (URL4). Április végétől megkezdődött az elhalasztott műtétek végrehajtásának tervezése. A kórházak újra fogadhattak látogatókat. Bizonyos kapacitások továbbra is a Covid19 betegek ellátására voltak fenntartva. Továbbra is kötelezők maradtak a megelőző intézkedések, mint a széles körű tesztelés és a maszkviselés (URL4). Április végétől a bécsi kórházak újra fogadhattak olyan betegeket, akiknek operációját eddig a koronavírus miatt el kellett halasztani. A nagy számban feltorlódtól igények miatt az állam a magánkórházakkal is megegyezett, így azok is besegítettek az operációk elvégzésébe (URL4).

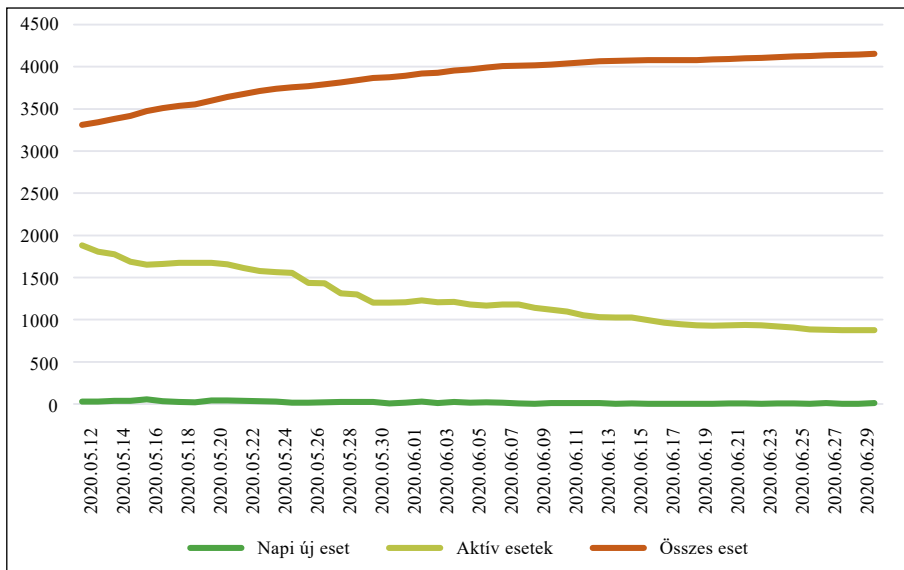
Magyarország

III. szakasz: 2020. 05. 12. – 06. 30.

A járvány lefutásának és visszaszorulásának szakasza

Bár hazánkban nem volt megfigyelhető olyan meredek visszaesés az aktív esetek számában, mint Ausztriában, de dinamikus csökkenés Magyarországon is látható volt. Igaz ez a napi új esetek alakulására is. A halálozás ez időszak végéig 585 fő volt (URL3), A vonatkozó táblázatot lásd a 135. oldalon.

Az egészségügy fokozatos újraindításának keretén belül lehetőség nyílt az ágyszámok rugalmasabb kezelésére, így május közepétől a kórházi ágyak harmadát felszabadították más betegek ellátására (URL7). Az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) közlése szerint 2020. 06. 01-jétől lehetővé vált az egészségügyi ellátások további bővítése, újraindultak a népegészségügyi szervezett szűrővizsgálatok (emlő-, méhnyak-, vastagbél- és végbélszűrések) (URL7; URL8). 2020. június 13-án az országos tisztifőorvos feloldotta a koronavírus-járvány miatt korábban elrendelt kórházi látogatási tilalmat. Június közepétől valamilyen egészségügyi ellátás korlátozás nélkül elvégezhetővé vált a járványellenes készütség fenntartása mellett. A koronavírus-fertőzötteknek felszabadított összes kórházi ágy 80%-át újra lehet más betegek ellátására fordítani, de 20%-ot továbbra is a koronavírusos betegek ellátására kell tartalékolni (URL7). 2020.

7. számú ábra: III. szakasz adatai Magyarországon.
Forrás: Worldometer

június 18-án megszűnt a veszélyhelyzet és ezzel egyidejűleg ismét elhagyhatták az ország területét miniszteri engedély nélkül az egészségügyi dolgozók. Az Országgyűlés döntése értelmében a veszélyhelyzet megszűnését követően is – időkorlát nélkül – megmaradt az e-receptek egyszerűsített kiváltási módja (URL7; URL8).

Összegzés

Jelentős eltérések nincsenek hazánk és Ausztria koronavírus elleni védekezési stratégiájában, a meghozott intézkedések döntően mind hasonlóak voltak (például látogatási tilalom kórházakban, nem sürgős egészségügyi vizsgálatok, műtétek halasztása). Az intézkedések bevezetésének dátumában ugyanakkor már vannak árnyalatnyi különbségek. Az eltéréseket az első esetek megjelenésétől számítva mutatjuk be. Az intézkedések bevezetésének pontos dátumát és az első megbetegedések megjelenésétől eltelt napok számát a 2. számú táblázat tartalmazza.

Magyarország	Első eset megjelenesétől eltelt napok száma	Szakasz száma	Első eset megjelenesétől eltelt napok száma	Ausztria
Március 6-tól a Dél-pesti Centrumkórház – Országos Hematológiai és Infektológiai Intézet Szent László telephelyén felszabadítható betegellátó kapacitások kiürítése kezdődött meg.	2	I.	-	Telefonos forródrótvonal lépett érvénybe, amelyen keresztül a páciens a tünetek észlelése esetén tájékoztatást kérhetett a további teendőkről anélkül, hogy személyes kontaktusba került volna az egészségügyi személyzettel vagy más betegekkel.
Március 8-tól látogatási tilalom lépett érvénybe Magyarország valamennyi fekvőbeteg-ellátó intézményében.	4	I.	-	Az egészségügyi minisztérium honlapján több javaslatot és útmutatást tartalmazó anyagot tettek közzé (például a kórházakban folytatott tevékenységekről, az orvosok munkájáról a járóbeteg-ellátásban, a kontaktutatról, egészségügyi és szociális területen dolgozók pszichológiai támogatásáról).
Március 11-én lehetséges kórházi karanténna készítették elő a Kültügyi-tömböt.	7	I.	16	Március 9-i héttől látogatási tilalom bevezetése a kórházakban.
Március 12-től az egészségügyi dolgozók csak az ágazat irányításáért felelős miniszter külön engedélyével hagyhatták el Magyarország területét.	8			Március 12-től a kórházak elhalasztották a nem sürgős műtéteket és vizsgálatokat.
Március 13-tól lehetővé tették az e-receptek egyszerűsített kiváltását. Telefonos forródrótot létesítettek, ahol a lakosság információt, valamint a tünetekkel jelentkezők segítséget kaphatnak.	9	I.	25	Március 21-től a rehabilitációs létesítményeket bezárták.
Március 16-tól szüneteltették a kórházak a halasztható műtéteket és vizsgálatokat, valamint a 65 éven felüli orvosokat és szakdolgozókat kivonták a közvetlen betegellátásból, távkonzultáció keretében tartották ezután a kapcsolatot a betegekkel.	12	I.		
Március 25-től a koronavírus-fertőzés gyanújakor a háziorvos mentőt küldhetett a házhoz mintavételre. Március 25-ig Budapesten, a Hungexpo területén 330 személyes ideiglenes kórházat alakítottak ki. Időközben folyt Kiskunhalason egy konténerkórház építése.	21	I.		
Március 28-tól az egészségügyi dolgozók a helyközi közforgalmú közlekedésben díjmentesen utazhattak.	24	I.		
Március 30-tól kórházparancsnokok segítették a kórházak működését és az egészségügyi készlet védelmét.	26	I.		

Magyarország	Első eset megjelentésétől eltelt napok száma	Szakasz száma	Első eset megjelentésétől eltelt napok száma	Ausztria
Április 7-től fokozatosan elindult az egészségügyi dolgozók, az önkéntesek, és a végzős orvostanhallgatók felkészítése a tömeges megbetegedések fázisára és a koronavírusos betegek ellátásához szükséges speciális feladatokra, például a lélegeztetett betegek ellátására.	34	I.		
Április 19-ig a kórházi ágyak 50%-át fel kellett szabadítani a koronavírusos betegek részére.	46	II.	29	Március 25-től elindították a „ <i>Stopp Corona</i> ” koronavírus-követő alkalmazást.
Április 29-én a kormány elrendelte, hogy a kórházparancsnokok hatásköre ezentúl nemcsak a kórházakra, hanem a legalább 200 férőhelyes idősothonokra is kiterjed.	56	II.	36	Április elsején hatályba lép az a jogszabály, amely kötelezi a gyógyszer forgalombahozatali engedélyek jogosultjait arra, hogy az osztrák Gyógyszerügyi Hatóság felé jeleljék, ha vényköteles gyógyszerekből hiány alakul ki (korábban önkéntes alapon működött a jelentés). Továbbá lehetővé vált, hogy a Gyógyszerügyi Hatóság export tilalmat rendeljen el azon gyógyszerekre, melyekből a jelentések alapján hiány van.
Május 4-től telefonos előjegyzés útján indulhatott újra a háziorvosi és fogászati ellátások, a szakrendelések, a transzplantációs beavatkozások bizonyos formái és az egynapos sebészeti ellátás.	61	II.		
Május 11-től, tekintettel arra, hogy az igazolt koronavírus-fertőzöttek és a kórházi ellátást igénylők száma fokozatosan csökkent, a kórházak tehermentesítése és a kórházi ellátások fokozatos visszaállítása érdekében a járvány kezdeti szakaszán megszokott beutalási rend tért vissza, miszerint a két kiemelt kórházba – a Szent László Kórházba és a Korányiba – szállítják az új, súlyos állapotú koronavírusos betegeket.	68	II.		
	71	III.	43	Április 8-tól kezdve intézkedéseket hoztak a Covid19 válság alatti kórházi kapacitáshiány elkerülésére. A Covid19 tünetekkel rendelkező személyek számára külön kórházi bejáratot különítették el, melyekre szigorú standard működési eljárások vonatkoztak. Olyan rehabilitációs központok kapacitásait is igénybe vették, amelyek nem működtek, és amelyek hosszú távú ápolási osztályok gyanánt is használhatók. Az üres konferenciaközpontokat átalakították a nem akut Covid19 betegek befogadására.

Magyarország	Első eset megjelenésétől eltelt napok száma	Szakasz száma	Első eset megjelenésétől eltelt napok száma	Ausztria
Az EMMI közlése szerint június 1-jétől lehetővé vált az egészségügyi ellátások további bővítése. Újraindultak a népegészségügyi szervezett szűrővizsgálatok (emlő-, méhnyak-, vastagbél- és végbélszűrések).	89	III.		
Június 13-án az országos tisztifőorvos feloldotta a koronavírus-járvány miatt korábban elrendelt kórházi látogatási tilalmat.	101	III.	50	Április 15-én az osztrák orvosi kamara átfogó ajánlást adott ki a Covid19 járvány alatti járóbeteg-ellátás orvosi gyakorlatáról. Lehetővé váltak a rendszeres, kontroll- és megelőző vizsgálatok, a kezelések utáni vizsgálatok, valamint a védőoltások lebonyolítása.
Június 15-től valamennyi egészségügyi ellátás korlátozás nélkül elvégezhetővé vált a járványellenes készség fenntartása mellett. A koronavírus fertőzötteknek felszabadított kórházi ágyak 80%-át újra lehet más betegek ellátására fordítani, de 20%-ot továbbra is a koronavírusos betegek ellátására kell tartalékolni.	103	III.	-	Április végétől megkezdődött az elhalasztott műtétek végrehajtásának tervezése. A kórházak újra fogadhattak látogatókat. Bizonyos kapacitások továbbra is a Covid19 betegek ellátására voltak fenntartva.
Az Országgyűlés döntése értelmében a veszélyhelyzet megszűnését követően is – időkorlát nélkül – megmaradt az e-receptek egyszerűsített kiváltási módja	106	III.	55	Április 20-tól a bécsi kórházak újra fogadhattak olyan betegeket, akiknek operációját eddig a koronavírus miatt el kellett halasztani. A nagy számban feltorlódott igények miatt a magánkórházak is besegítettek az operációk elvégzésébe.
Június 18-án megszűnt a veszélyhelyzet és ezzel egyidejűleg ismét elhagyhatják az ország területét miniszteri engedély nélkül az egészségügyi dolgozók.	106	III.		

2. számú táblázat: Egészségügyi intézkedések időrend szerinti összefoglalása.

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Magyarországon az első megbetegedés megjelenésétől számított negyedik napon, azaz az első szakaszban vezették be a látogatási tilalmat valamennyi fekvőbeteg-ellátó intézményben. Ezzel szemben Ausztria csak a március 9-i héten, azaz több mint tíz nappal az első beteg regisztrálása után lépte meg ugyanezt. Mindkét ország szinte egyidőben – az első szakaszban – szüneteltette az elhalasztható műtétek és vizsgálatok végrehajtását, az újraindítás terén viszont az osztrákok korábban léptek. Magyarországon az első megbetegedés megjelenésétől számított 61. naptól indulhattak csak újra bizonyos ellátások (házi orvosi és fogászati ellátások, a szakrendelések, a transzplantációs beavatkozások bizonyos formái és az egynapos sebészeti ellátás), melyek az első megbetegedés

megjelenésétől számított 89. naptól tovább bővültek (népegészségügyi szervezett szűrővizsgálatok). Ausztriában hasonló intézkedésekre már az első megbetegedés megjelenésétől számított 50. naptól sor került (járóbeteg ellátás, rendszeres, kontroll- és megelőző vizsgálatok, a kezelések utáni vizsgálatok, valamint a védőoltások lebonyolítása). Mind Magyarország, mind Ausztria felszabadított kórházi ágyakat a koronavírusos beteg részére. Hazánkban a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) kórházi ágyszám kimutatása alapján 67 709 működő aktív és krónikus kórházi ágy volt 2019-ben (URL11). A kormányzati utasításnak megfelelően a kórházi ágykapacitás 50%-át, 32 900 ágyat, majd 60%-át, 39 500 ágyat kellett biztosítani a Covid19 betegek számára, ami a járvány csúcsidejében (április 20. – május 5.) ténylegesen kb. 32 000 ágyat jelentett (a működő ágykapacitás 47%-a). Az osztrákok az országos 45 000 ezer akut ágy 50%-át, 22 500 ágyat biztosítottak a fertőzöttek részére (URL4).

Százezer lakosra vetítve Ausztria 254, míg Magyarország 404 ágyat (ágykapacitás 60%-ával számolva) szabadított fel a Covid19 betegeknek. Az adatok fényében kijelenthető, hogy a kórházi ágyak terén mindkét ország túlbiztosította magát, ugyanakkor a lélegeztetőgépek számát tekintve hazánkban jóval nagyobb mértékű beszerzés zajlott. Magyarország kb. 16 000 lélegeztetőgépet rendelt (URL12), Ausztriában viszont nem volt ilyen mértékű kapacitásbővítés, és a Covid19 betegeknek rendelkezésre álló 1500 lélegeztetőgép (URL4) végül elégnek is bizonyult. Ausztriában széles körben elterjedt a „*Stop Corona*” applikáció. Ehhez hasonló alkalmazást Magyarországon is fejlesztettek, de nem vált népszerűvé. Továbbá hazánkban a 65 éven felüli orvosokat, egészségügyi dolgozókat igyekeztek kivonni a közvetlen betegellátásból. Ausztriában erre nem fektettek akkora hangsúlyt, ami adódhat az egészségügyi humán erőforrás korösszetételéből és mennyiségéből is. Közismert, hogy Magyarország az orvosi elvándorlás által leginkább sújtott európai országok között van, amelynek eredményeképpen szinte minden területen hiány tapasztalható, és mivel általában a fiatalabb korosztály a mozgékonyabb, az itthon dolgozó orvosok korfája a teljes lakosság előregedésénél is rosszabb képet mutat (Girasek et al., 2017; Kovács et al., 2017; Girasek et al., 2016). Az idős orvosok fokozott védelmének tehát óriási jelentősége van az egészségügyi rendszer működőképességének megőrzése szempontjából.

Jelentős különbség a két ország tesztelési stratégiájában figyelhető meg: Ausztriában június 30-ig 612 756 tesztet végeztek el, Magyarországon ezzel szemben csak 274 945 tesztet jelentettek. Érdemes viszont kiemelni, hogy Magyarországon több intézkedést már a járvány korai szakaszaiban bevezettek, amikor még nem jelentkeztek tömeges megbetegedések. Részben ezzel lehet indokolni a járványgörbe lapos formáját, valamint az alacsony esetszámot.

A veszélyhelyzetben kialakított új kórházparancsnoki rendszer kihívás elé állította mind az egészségügyben, mint a rendvédelemben dolgozókat. A jövőre nézve kiemelten fontos lenne az új struktúra eredményeinek, hatásainak részletes elemzése és értékelése, annak érdekében, hogy egy valóban sikeres együttműködés alakuljon ki a két terület szereplői között. Az elkövetkező hónapok továbbra is sok bizonytalanságot rejtenek magukban, de az biztos, hogy a járvány következő hullámainak már sokkal felkészültebben vágnak neki az országok, és meríteni fognak a tavaszi időszak intézkedéseinek repertoárjából és tapasztalataiból.

Irodalomjegyzék

- Girasek, E., Kovács, E., Aszalós, Z., Eke, E., Ragány, K., Kovács, R., Cserhádi, Z., & Szócska, M. (2016): Headcount and FTE data in the European health workforce monitoring and planning process. *Human Resources for Health*. 14(42) 7. <https://doi.org/10.1186/s12960-016-0139-2>
- Girasek, E., Szócska, M., Kovács, E., & Gaál, P. (2017): The role of controllable lifestyle in the choice of specialisation among Hungarian medical doctors. *BMC Medical Education*, 17(204) 7. <https://doi.org/10.1186/s12909-017-1031-z>
- Kovács, R., Girasek, E., Kovács, E., Aszalós, Z., Eke, E., Ragány, K., Cserhádi, Z., & Szócska, M. (2017): Managing intra-EU mobility—do WHO principles of ethical recruitment have relevance? *Human Resources for Health*. 15(78) 8. <https://doi.org/10.1186/s12960-017-0247-7>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *COVID-19 coronavirus pandemic*. https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeAdUOA?Si
- URL2: *Coronavirus. Austria*. <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/austria/>
- URL3: *Coronavirus. Hungary*. <https://www.worldometers.info/coronavirus/country/hungary/>
- URL4: *COVID-19 Health System Response Monitor. Austria*. <https://www.covid19healthsystem.org/countries/austria/countrypage.aspx?fbclid=IwAR3SBmwedF7noxm3WhDUxv1h5VR-6W1eX10ysgu3xnPxR73ggZSxDRMyFGGA>
- URL5: *Bundesministerium. Soziales, Gesundheit, Pflege und Konsumentenschutz*. <https://www.sozialministerium.at/>
- URL6: *Tízezrek veszítették el állásukat Ausztriában*. <https://magyarnemzet.hu/kulfold/tizezrek-veszitettek-el-az-allasukat-ausztriaban-7907759/?fbclid=IwAR3Axrw8AxZbmYb3KK1-BPqwHvzPiUIRi0IKPtjAU8v1DFITVcJNr7QOuYM>
- URL7: *Tájékoztató oldal a koronavírusról*. <https://koronavirus.gov.hu/>

URL8: *COVID-19 Health System Response Monitor. Hungary.* <https://www.covid19healthsystem.org/countries/hungary/countrypage.aspx?fbclid=iwar3sbmwedf7noxm3whduxv1h5vr6w1ex10ysgu3xnpxr73ggzsdmyfvg>

URL9: *Eljárásrend a 2020. évben azonosított új koronavírussal kapcsolatban.* <https://www.nnk.gov.hu/index.php/koronavirus-tajekoztato/567-eljarasrend-a-2020-evben-azonositott-uj-koronavirussal-kapcsolatban-2020-03-16>

URL10: *A Hungexpo Zrt. felajánlása a vészhelyzet idejére.* <https://hungexpo.hu/news/a-hungexpo-zrt-felajanlasi-a-veszhelyzet-idejere/>

URL11: *Kórházi ágyszám- és betegforgalmi kimutatás 2019.* http://www.neak.gov.hu/data/cms1026624/Korhazi_agyszamkimutas_2019.pdf

URL12: *El akartuk kerülni, hogy a lélegeztetőgép hiánya miatt emberek haljanak meg.* <https://hirado.hu/belfold/cikk/2020/06/24/haromszaz-milliardot-koltott-a-kormany-lelegeztetogepekre>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szerencsés V., Palicz T., Joó T., Lám J., Demeter-Fülöp V. & Ugrin I. (2020): A Covid19 járvány során hozott egészségügyi intézkedések és hatásaik Magyarországon és Ausztriában. *Belügyi Szemle*, 69(1), 123-141. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.6>

Reflexió beharangozó

E havi lapszámunkban újabb folyóirati stílussal, a reflexió műfajjal jelentkezünk. A reflexió általában egy korábbi eseménnyel, jelenséggel kapcsolatos észrevételt, megjegyzést, visszatekintést jelent. A médiában a reflexió egy korábban megjelent közleményre (vitaindító cikke) reflektál, a vonatkozó gyengeségeket, erősségeket veszi sorra, és tesz ajánlásokat, javaslatokat. E rovat elindításával szeretnénk biztosítani, hogy folyóiratunkon keresztül megvalósulhasson egyfajta tudományos, szakmai információ- és eszmecsere vagy vita, esetenként az érvek, ellenérvek – indulatmentes – ütköztetése. A rovatot a szerkesztőség tényalapú párbeszédre hívásnak tekinti, és elzárkózik bármilyen sértő, személyeskedő megnyilvánulás közzétételétől. A Reflexió rovatban megjelenő közleményekkel, hozzászólásokkal nem minden esetben vállalunk nézetazonosságot, illetve nem vállalunk azokért felelősséget. E közleményeket nem lektoráljuk, azonban fenntartjuk magunknak azt a jogot, hogy a szerző hozzájárulása nélkül moderáljuk azokat.

Szerkesztőségünk érdeklődéssel várja a Belügyi Szemlében megjelent cikkekkel, más közleményekkel kapcsolatos segítő szándékú észrevételeket, esetenként vitát generáló, más és más nézőpontból történő megközelítéssel írt elemző, értékelő írásokat.

Szerkesztőség

Beregyei József

Egy „Előszó” utáni „Utószó”-ra történő reflexió

Reflection on an “Epilogue” after a “Preface”

Absztrakt

A Rendészettudományi szaklexikon vezető szerkesztője írásában reflektál a Korinek László akadémikus által utólag, a szaklexikonra vonatkozóan megfogalmazott konkrét észrevételekre, véleményekre. Bizonyos résztények alátámasztásával egyetemben kifejti a megállapításokkal kapcsolatos reflexióit.

Kulcsszavak: rendészet, rendészettudomány, lexikon, címszavak, szócikkek, definíció, egyetértés, kritika

Abstract

In this paper the leading editor of the Law Enforcement Lexicon try to reflect on academician Laszlo Korinek’s concrete comments and opinion. He explains his reflections including strengthening certain parts of facts.

Keywords: law enforcement, police sciences, lexicon, headings, articles, definitions, agreement, critic

Bevezetés

Azzal kezdem, hogy – szándékaink szerint – az elkészült Rendészettudományi szaklexikon arra vállalkozott, hogy a múlt, a jelen és a jövő rendvédelmi szerveinek rendészeti jellegű tevékenységeivel összefüggő legfontosabb címszavait összegyűjtse, rendszerezze, definiálja, majd közkinccsé tegye. Ezt a mondatot azért tettem reflexióm elejére, mert ebből lehet kiindulni a végtermék megítélésére, a vállalt célnak történő megfelelés eldöntése során.

Az „*Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz*” (Korinek, 2020, 7-17.) című írásban szereplő tartalmat – a szerző szándékának megfelelően – nem tekintem egy úgynevezett hibajegyzéknek, hanem a végtermékkel kapcsolatos egyféle megítélésnek, amelyben egyaránt fellelhetők a pozitívumok és a negatívumok is. Reflexiómban inkább csak az utóbbiakhoz kapcsolódó információkra kívánok kitérni.

Elismerem, hogy Korinek László kritikáinak nagy része megállja a helyét. Magam is több példát írtam le a jegyzeteimben a végső összerendezésnél, amikor azt a megjegyzést tettem adott szócikk mellé, hogy kissé gyengécske ez a meghatározás. Ennek során olyan listát is készítettem, ami arról szólt, hogy miket kellett volna még betenni, de olyanokat is észrevettem, amit legszívesebben kihagytam volna a kötetből, mivel nemigen volt súlya a rendészetben, rendészettudományban. (Annak ellenére, hogy a módszertani felkészítések során kihangsúlyoztuk a relevancia szükségességét!)

Azt is evidenciának fogadom el, hogy a megítélés szempontjából a pontos definíciók, a szakszerűség és tárgyilagosság kézenfekvő követelmények.

Mindezek előre bocsátásával szeretném megosztani további gondolataimat az írásban szereplő megállapításokra vonatkozóan.

- Alapnak kell elfogadni, hogy a munkálatokat – valamilyen motiváció szerint, önkéntes vállalás alapján – eltérő képességű és szaktudású közreműködők végezték, akik között voltak kezdő és tapasztalt tanintézeti és egyetemi oktatók, rendészeti szakterületen dolgozók, de leginkább a tudomány iránt érdeklődők. (A háromezret meghaladó számú szócikk elkészítésében közel száz oktató és negyvenen felüli rendészeti szakértő vett részt, a lektorálást pedig az adott témában elismert rendészettudományi szaktekintélyek vállalták.)
- Az előbb érintett kidolgozói körbe tartozók szakterületi ismerete, tudása, hozzáállása részben alakította, befolyásolta nemcsak a felvállalt címszavak körét, hanem eredményezte a szócikkek megszületését, ezek egymástól kissé eltérő színvonalát is.
- Megjegyezni kívánom, hogy a kidolgozás első fázisában derült ki, hogy nincs a szakértők között egyetértés a rendészettudomány, a rendészet szerkezetének, összetételének megítélésében sem. Erre pedig szükség volt a címszavak behatárolásánál, összeállításánál, a címszólista kialakításánál. Ezzel függött össze az a jogos kritika, ami arra irányult, hogy mely meghatározásoknak volt rendészeti, rendészettudományi relevanciája és melyeknek nem, mi az, ami fölösleges benne, és mi az, ami hiányzik belőle. (Csak megjegyzem, hogy a rendészettudomány helye, szerepe, rendeltetése,

felépítése, tartalma, kapcsolatrendszere, kiegészítve különféle külföldi ki tekintéssel jó téma lehetne egy PhD fokozat megszerzésére is.)

- A végtermék minőségét nyilvánvalóan befolyásolta az az egyszerű tény, hogy a vállalat teljesítésének határideje és terjedelme is behatárolt volt. (Ennek kapcsán példaként már az alakuló ülésen megemlítettem a Hadtudomány Lexikon két kötetét, ami 135 szerző, szakértő nyolc éven át tartó munkájának következtében született meg 1995-ben.)
- A pontosság kedvéért itt érintem a kidolgozó-kutató munka időtartamát is, mivel Korinek úr a *Bevezetés* második mondatában a Rendészeti szaklexikon létrejöttéhez vezető munkálatok elkezdését 20 évvel előtti időkhöz köti. Amennyiben arra is tekintettel vagyunk, amikor ez az igény többször fölmerült és a hozzá kapcsolódó tudományos diskurzusok megtörténtek, illetve részkérdései konferenciákon, szaksajtóban valamilyen módon szerepeltek, akkor igaz a 20 év. De ha ennek a kötetnek a konkrét megírását vesszük, akkor az elég egyértelmű: 2017 végén kezdődött és 2019 végén zárult le.
- Lényegesnek tartom, hogy a rendészettudományban ez az első ilyen terjedelmű szakmai lexikon, amit bár sokan és régóta – mondhatom 110 év óta – igényeltek, viszont velük ellentétben mi ezt meg is alkottuk! (Hozzáteve, hogy ilyen jellegű feladatot korábban nemigen végeztek az érintettek.)
- Nagyon egytértek azzal, hogy „... a tudomány nem kinyilatkoztatás, hanem igazságkeresés; az elmélet nem feladatszabás, hanem próbatétel, ütköző nézetek, érvek és cáfolatok labirintusa. Ettől a rendészettudomány sem kímélheti meg magát.” Ugyanakkor ez az elfogadás nem érvényesülhet ugyanúgy egy szakmai lexikon adott szócikkénél, mint más esetekben.
- Fontosnak tartom, hogy egy szaklexikont kissé más módon kell megközelíteni, nem úgy mint egy egyetemi jegyzetet, egy tudományos jellegű cikket vagy egy konferencián elhangzó vitaindítót. Meggyőződésem szerint egy szaklexikonban nem lehet nagy terjedelmű eszme-futtatásokat megengedni. Az az érdeklődő, aki egy általa eddig nem ismert címszó tartalmi lefedettségére kíváncsi, az leginkább egy frappáns, tömör, helyes (tartalmában nem téves) definíciót vár el ettől a gyűjteménytől is. Ugyanis a definíció általában egy fogalom vagy jel (nyelvi kifejezés) jelentésének, tartalmának meghatározása, a tudományban pedig a felhasznált szakkifejezések (terminus technicusok) tudományos igényű behatárolása, konkretizálása. Ha a tisztelt érdeklődő többre kíváncsi adott címszó esetében, akkor majd hozzákeres, hozzáolvas kapcsolódó eszme-futtatásokat a vonatkozó irodalmak tárházaiban.
- Kizárt, hogy be lehetne illeszteni minden elismert tudós gondolatait, illetve minden részkérdést egy szaklexikoni szócikkbe. Nyilvánvalóan a téves meghatározás az nagy hiba. (Ez a szerzőket és a szakmai lektorokat minősíti.)

A „szolgálati szabályzatjellegű” meghatározás is, de az már az előbbinél kisebb baj. Pont az volt a nehéz, hogy a kidolgozók – kissé felülemelkedve a közszájon forgó tartalmakon, a mindennapi szakmai kommunikáción – rövid, tömör, a lényegét adó szócikkeket alkossanak. Itt a legfontosabb, amit mi is követtünk, hogy elhelyeztük a nagy egészben (nem- és faj fogalom) az adott címszót és megadtuk a definícióját, ami egyrészt konkrétan beazonosítja és egyben meg is különbözteti azt a többitől. Terjedelmi korlátokat nem adtunk ugyan, de olyan nagy eszmefuttatást sem támogattunk, ami egy egyedi jegyzetnél elfogadott lehet. (Ennek ellenére így is született olyan, ami erre hasonlított!)

- Ahogy a kritikában is szerepel, utólag én is elmondom, hogy annak a saját magunk által is kitűzött célnak a teljesítése is nehéznek bizonyult, hogy a jelenben beszéljünk (írjunk) a jövőnek, úgy, hogy tekintettel legyünk a múltra, a történelmi észrevételekre is.
- Nagyon egyetérték Korinek úr azon általánosnak ítélt megjegyzéseivel is, amelyek így szólnak: *„A tudomány nem lehet sem silány sem gyáva. Silány akkor, ha felkészületlen küldetésére, gyáva akkor, ha egyetlen törekvése a hierarchiának való megfelelés.”* *„Az óvatossággal egy fiatal tudományág jövőjét kockáztatják.”*
- Bár a silány szó használata nem éppen jó párosítás általában a tudomány esetében, de ami esetünkben a gyáva jelzőhöz kapcsolódik: igen, elismerem valószínűleg túlzottan is óvatosak voltunk, a szakmai megfelelésre törekedtünk, és talán nem voltunk elég merészek. Ebben én, mint már „pályán kívüli” lehettem volna bátrabb, de azok, akik még dolgoznak, kutatnak, azok esetében inkább az óvatosság kapott prioritást, annak ellenére, hogy mindig, mindenütt a tudomány szabadságáról beszélünk. (Ezek a dolgok a szerkesztőbizottsági megbeszéléseken többször is előkerültek!) Gondolom nem mondok újat azzal sem, amikor kijelentem, hogy a jogalkotásban szereplő szakkifejezések és az ezeknek szakmabeliek közötti értelmezése, elfogadottsága viszonylatában néha-néha inkoherenciák léteznek. Akár a legerősebb normákból, az Alkotmányból, majd az Alaptörvényből indulunk ki, folytatva a sort a vonatkozó törvényekkel, akkor ennek bizonyítékai fellelhetők. Mindezekkel együtt törekedtünk objektívak is maradni, de ez nem volt könnyű akkor, amikor a jogalkotó nincs tekintettel a tudományos észrevételekre, és nekünk olyan megoldást kellett találni, ami megfelelt mindkettőnek. Erre vonatkozó példa lehet a tudomány által használt rendészet fogalom és a tételes jogban egyeduralkodóvá lett rendvédelmi szerv megjelölés tartalmi kibontása, aminek a Rendészettudományi szaklexikon bizonyos szempontból próbált megfelelni! (Lásd: a szervezet, amelyben

- szolgálatot teljesítenek az „rendvédelmi szervezet”, de amit végeznek az „rendészeti feladat/tevékenység/eljárás” leegyszerűsített megközelítést!).
- A kritikában az is szerepel – jogosan –, hogy „*mivel mégiscsak egy közigazgatási tevékenységhez kapcsolódó fogalomrendszerrel van szó, ezért egyenesen félrevezetőnek tartom az olyan címszavak beiktatását, mint például a „harcparancs”, ráadásul a rendszettel való kapcsolatot illetően bármilyen magyarázat nélkül*”. Ez is példa lehet arra, amire korábban a rendészet kutatói – többek között Finszter Géza professzor is – rávilágítottak a rendőrség és a katonaság, illetve a rendészet és a honvédelem közötti különbségekre, és ehhez képest – nemcsak a jelenlegi veszélyhelyzetre tekintettel – mást tapasztalhatunk napjainkban a honvédség, a honvédek igénybevitelére vonatkozóan.
 - Ahogy a Korinek László tanulmányából is kiderül: „*A szerkesztők és a szócikkek szerzői különös gonddal ügyeltek arra, hogy a szakmaiságot sehol ne oldják fel politikai megfontolások.*” Igen, ez így van, ezt mindenképpen el kívántuk kerülni a Rendészeti szaklexikon esetében.
 - Az is fontos tényező, hogy szándékaink szerint ezt az írásművet nemcsak a tudósok, hanem a hallgatók, a tanulók, a rendészeti dolgozók és a civilek részére is készítettük. Így tehát a megfogalmazásban mindezekre tekintettel kellett lennünk! Erre egyébként Korinek úr is felhívja a figyelmet, amikor a szélesebb közönség számára az elért eredmények tömör meghatározások formájában megvalósuló átadása szükségességéről beszél.
 - Egyetérték Korinek úr azon kijelentésével, hogy minden ilyen munkával kapcsolatban megfogalmazhatók belekívánások, vagyis teljesen zárt rendszert még egy jó lexikon sem képezhet. A szerkesztőség természetesnek tartja, hogy már napjainkban, a következő időszakban a szaklexikon gyakorlati alkalmazása során újabb kritikai észrevételek, valamint kiegészítő javaslatok is megfogalmazódnak. Azt nem gondolom, hogy már most szükség volna a javasolt átdolgozásra, de azt tudom, abban biztos vagyok, hogy ezt a munkát – ahogy ő is írja – tovább kell végezni, a végterméket szükséges utógondozni, amire – egyik szerkesztőnk, Dr. Mátyás Szabolcs PhD, az NKE RTK adjunktusa vállalkozott. Ő várja a felmerülő pontosítási igényeket. Éppen ebből fakadóan is köszönettel vettük Korinek László kritikai és építő jellegű észrevételeit, javaslatait is, amelyeket a majdani szerkesztőség szerintem figyelembe fog venni a második kiadásban. Ugyanis az nyilvánvaló, hogy amikor már túl sok lesz a javítandó, akkor sorra kell venni egy új kiadás elkészítését, amihez már – ebből a munkából kiinduló – bizonyos tapasztalatok rendelkezésre fognak állni. Erre, mint a Hadtudományi Lexikonnál is 5–10 éven belül egyébként is sort kell keríteni.

(Részemről többször elhangzott a szaklexikon végleges összerendezése során, hogy most kellene kezdeni ezt a kidolgozó munkát!) Talán ezért is lett volna célszerű utólag egy online (digitális) változatot – lásd: Magyar Néprajzi Lexikon, Magyar Katolikus Lexikon – is elkészíteni.

Az összegzés előtt még annyit, amennyiben egyetértünk abban, hogy a fogalmak társadalmi képződmények, akkor az is elfogadható lehet, hogy objektív, teljes körű, pontos, fogalommeghatározásra leginkább csak törekedni lehet és kell. Az abból megszülető végtermék nem felel meg minden esetben a teljes körű elvárásoknak. Tisztában vagyok azzal, hogy e fogalmakkal, szakterminológiai részekkel kapcsolatos változatok vita tárgyát képezik – mint a jelen példa is mutatja –, már csak azért is, mert nem lehetséges csupán egy relatíve kisszámú közreműködői kör által adott és egységesen elfogadott, teljesen jó definíciókat adni, főleg a kulcsfontosságú fogalmak, szócikkek esetében. De bízom abban is, hogy e szaklexikonban vannak olyan szócikkek, amelyek meghatározásával, tartalmával a többség egyetért és használja is ezeket a szakmai munkája, tanulmányai, avagy a mindennapi szakmai jellegű kommunikációja során.

Befejezés

Összegzésemet Korinek László alábbi mondataival zárom: *„Kritikai észrevételeim nem kérdőjelezik meg az elvégzett munka értékeit, ellenkezőleg, szándékom az, hogy a rendészeti enciklopédisták csapatát arra biztassam, legyenek büszkék elért eredményeikre, de ne feledkezzenek meg teljesítményük kontrolljáról sem. Utóbbi esetben küldetésük – különösen akkor, ha tervezik a javított kiadást is – megkerülhetetlen marad a rendészettudomány fejlesztésében.”*

Utóirat

Az egyes tudományágak, szakmák művelői ma is, mint régen, maguk felelnek saját szaknyelvükért, ennek mindenkori állapotáért. Nyilvánvalóan igaz ez a rendészettudományra is. Szaknyelvünk, speciális szakkifejezéseink, fogalmaink egyértelmű tartalmának, tisztaságának megteremtése és fenntartása nemcsak az elmélettel, neveléssel-oktatással foglalkozók feladata, hanem mindannyiunk közös ügye.

Felhasznált irodalom

Korinek L. (2020): Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz. *Belügyi Szemle*, 68(11), 7-17.
<https://doi.org/10.38146/BSZ.2020.11.1>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Beregnyei J. (2020): Egy „Előszó” utáni „Utószó”-ra történő reflexió. *Belügyi Szemle*, 69(1), 143-149. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.7>

K Ö N Y V I S M E R T E T É S

Hengl Melinda

Recenzió Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről

Review of Gabriella Kármán's book: The Forensic Expert Evidence

Absztrakt

A recenzió bemutatja Kármán Gabriella doktori értekezéséből (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018) készült, 2019-ben megjelent „*A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei*” című monográfiájának alapvetéseit.

Kulcsszavak: kriminalisztikai szakértői bizonyítás, tudományos megalapozottság, írásszakértés, nyomszakértés, ujjnyomszakértés.

Abstract

This review presents a summary of the monograph (title: “*The Forensic Expert Evidence...*”, published in 2019.) of Gabriella Kármán. The monograph was based on her doctoral dissertation (Eötvös Loránd University, Faculty of Law, 2018.).

Keywords

forensic expert evidence, scientific substantiation, forensic handwriting analysis, forensic toolmark analysis, forensic fingerprint analysis.

Kármán Gabriella, az Országos Kriminológiai Intézet munkatársa, „*A kriminalisztikai szakértői bizonyítás*” című „*A hiteltérdemlőség építőkövei*” alcímű könyve 2019-ben jelent meg az Országos Kriminológiai Intézet kiadásában.

A mű a szerző doktori értekezésének (Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, 2018) nyilvános közlésű változata. A monográfia előszavát Finszter Géza egyetemi tanár, professor emeritus írta, amelyben így összegezte véleményét: „*Vállalkozása bátor; teljesítménye úttörő jelentőségű, módszertana példamutató. [...] Kármán Gabriella a jog humánumának elkötelezett képviselője.*” A mű szenvedéllyel végzett, kitartó kutatómunka eredménye, amelyben jól érzékelhető a szerző elhivatottsága. A kriminalisztikai szakértői bizonyítás napjainkban is aktuális témáját tárgyaló monográfiában, a bevezetőnek tekinthető első fejezet és az utolsó, „*Összegzés*” fejezet között három fő részre bontva vezet végig az ismereteken. A hatékony eligazodást részletes tartalomjegyzék könnyíti. Nagyon hasznosak és informatívak az egyes fejezetek elején elhelyezett és szürke háttér kiemeléssel hangsúlyozott rövid felvezetések, amelyek ráhangolnak az adott rész tartalmára.

Az első fejezet bevezetőjében írtak szerint: „*az igazságügyi szakértői tevékenység általában [...] állandó kihívásokkal küszködik, ez a folyamat a bizonyítás szabályaira, jellemzőire is világszerte hatást gyakorol.*” A szerző általi megfogalmazásban a könyv két alapkérdésre keresi a választ: „*Hogyan képesek megfelelni ezeknek az elvárásoknak a kriminalisztikai szakértői szakterületek? Hogyan kérhetők számon a hiteltérdemlőség megújuló feltételei?*” Már az első fejezetben hangsúlyozza azon véleményét, hogy (az alcímben is szereplő) hiteltérdemlőség a fokmérője annak, hogy mennyire hatékony a megismerés a büntetőeljárás során, és miként tesznek hozzá az igazság megállapításához a bizonyítás eszközei és módszerei. Említést tesz arról, hogy a hiteltérdemlőség egyben eredője egy komplex rendszernek is. A Daubert-kritériumokra történő utalás eredményeként ismerteti, hogy kutató jogászként konkrétan mely főkérdések körüljárását tűzte ki célul, tehát: „*Megfelelnek a feltételnek jelenleg a kriminalisztikai szakértői területek? Hogyan kezeli Magyarországon a kriminalisztika gyakorlata, tudománya, illetve a jogalkalmazás az egyes szakterületek korlátait? Milyen lépések lennének szükségesek a hiteltérdemlőség megteremtéséhez?*”

Az első fő rész („*Elméleti alapvetések*”) négy fejezetet foglal magába. „*A tudományos kriminalisztika kialakulásának főbb állomásai*” című 2. fejezet betekintést nyújt a kriminalisztika kialakulásának jelentősebb lépcsőfokaiba, felvázolva a kriminalisztika történetét és fejlődését. Tárgyalva a „*számítógépes támogatottság*” előretörésének szerepét, amellet állást foglalva, hogy: „*ez az irány határozott, egyenes ívű és megkerülhetetlen.*”

A 3. fejezet hangsúlyozza a szakértői bizonyításra nehezedő új kihívásokat a büntetőeljárásban. Bemutatva az angloamerikai (akkuzatórius) büntetőeljárás alapvetéseit, a bizonyítás körében kitérve a bíró szerepére, a relevancia és az alkalmazhatóság kérdésére, valamint a megbízhatóságra. Vákolja a Daubert-ügy hatását az

Egyesült Államok igazságszolgáltatási gyakorlatára. Külön-külön alcímet szentel a National Research Council of the National Academies (NRC) 2009-es jelentésének tárgyalására a forenzikus tudományok helyzetéről az USA-ban, valamint e jelentés hatásának az európai krimiáltechnikára, érintve a European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI) jelentőségét és a németországi helyzetet. A 4. fejezet áttér a magyarországi szakértői bizonyítás tárgyalására és már a felvezetőben hangsúlyozza, hogy: „*új megismeréstudomány van születőben*”. Bemutatja a megismerés és a bizonyítás fogalmának különböző megközelítési módjait, majd áttér a szakértői bizonyítás ismeretelméletére. Ez utóbbi keretében jelenik meg a mű egyik fő hipotézise, miszerint: „*a tudományos és a technikai fejlődés hatására nemcsak a szakértői ismeretanyag és módszertan változik, nemcsak az igénybe vehető szakterületek köre alakul át, de a szakértői megismerési folyamat is alapjaiban megújul*”. Részletezi a szakértői megismerési tevékenység sajátosságait és a bizonyítás alanyainak megismerő tevékenységét. Utal arra, hogy „*a bizonyításnak – elsősorban a büntetőeljáráson belül – saját megismerésmélete van kialakulóban*”. Vázolja, hogy a filozófia, a logika és a pszichológia mellett a matematika, az informatika, az információelmélet és a kibernetika hatása jelentős a kriminalisztikára. A kriminalisztikai megismerés körében bemutatja a nyomelmélet, az azonosításméletek és a kriminalisztikai bizonyításméletek alapvetéseit. Majd kitekintést ad a Bayes-analízis alkalmazhatóságáról a kriminalisztikában. A fejezetet a kriminalisztikában megjelenő kognitív fordulat bemutatásával zárja, amely egyben gördülékeny átvezetés e rész utolsó témájára, a tudományos megalapozottságra, amelynek a szerző külön fejezetet szentel. Az 5. fejezet középpontjában a szakértői vélemény hitelt érdemlőségének egyik fő feltétele, a tudományos megalapozottság áll. Külön-külön alcímek alatt bemutatja a hitelt érdemlőség tényezőit a szakértői vélemények esetén, több oldalról körüljárva a tudomány fogalmát, részletezve a tudományos módszer alapvetéseit és a forenzikus tudományok módszertanát. Ez a fejezet logikusan vezet át a következő fő rész tárgyalására.

Az öt fejezetből álló második fő rész a tudományos megalapozottság felől elemzi a klasszikus kriminalisztikai szakértői területek főbb jellemzőit. Bemutatja a klasszikus területekre vonatkozó és a téma szempontjából lényeges ismereteket, külön-külön fejezetekben tárgyalva az egyes szakértői területeket. Legrészletesebben a kézírászakértői szakterületet fejti ki (köszönhetően a szerző szakmai tapasztalatainak, mert folytatott írásszakértői és grafológiai tanulmányokat is), majd áttér a nyomszakértői, a fegyverszakértői és az ujjnyomszakértői területekre. A szerző 6. fejezetben tárgyalt hipotézise szerint: „*a szakértői feladatok közül elsődlegesen az azonosítás kérdésköre állítható objektívebb alapokra, itt vannak meg leginkább az automatizálás feltételei is*”. A nagyon részletes 7. fejezetben a kézírászakértői szakterületet veszi górcső alá. Amellett foglal állást, hogy „*van létjogosultsága*

a XXI. század első felében a kézírásvizsgálatok lehetőségeiről szólni, akkor is, ha a Gutenberg-galaxison túl és a Neumann-galaxison innen a kézírás válságáról szólnak a hírek”. Kifejti, hogy „a legerjedtebb funkciója alapján azonban a kézírás – magatartási jellemzőként – biometrikus személyazonosító jellemzőnek tekinthető, mind a személyazonosítás, mind a hitelesítés során alkalmazható, a folyamat bizonyos szinten automatizálható”. Kitér a kézírásvizsgálat alapjaira, a kézírászakértő feladatára és részletezi a kézírászakértői vizsgálatot. Ismerteti az írásszakértés lehetséges fejlődési útjait és a hazai kézírás-azonosítást a külföldi kritikák tükrében. Zárásként kitekint a grafológia helyzetének alakulására. E fejezetben kap helyet a szerző empirikus kutatási eredményeinek bemutatása, amely különösen figyelemre méltó része a műnek. A kutatás során öt év (1995–1999) írásszakértői szakvéleményeit vizsgálta, az akkori nevén Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet Írás- és Okmányszakértői Laboratóriumában. Érdeklődése hat szempontra terjedt ki: 1) a vizsgálat céljára; 2) az írásszakértői kompetenciára; 3) a vizsgálat tárgyára és az írásszakértői feladatokra; 4) a vizsgálat módszereire; 5) a vizsgálat eszközeire; 6) a más szakértőkkel együtt végzett feladatokra. A nyomszakértői és a fegyverszakértő területtel foglalkozó 8. és 9. fejezet kisebb terjedelmű. Minkető szerkezeti felépítésére jellemző, hogy az azonosítási feladatok tárgyalását (a nyomszakértés esetén külön alcím alatt az eszköznyomok vizsgálatát; a fegyverszakértésnél a töltény hüvelye és a lövedék vizsgálata alapján történő azonosítást), az objektivizálás, automatizálás, valószínűségi statisztika kérdéskörökre vonatkozó ismeretek elemzése követi. A 10. fejezet, amely az ujjnyomszakértéssel foglalkozik kissé részletesebb az előző kettőnél. A daktiloszkópia alapvetéseinek és főbb nyilvántartásainak ismertetése után részletezi az Amerikai Egyesült Államok vonatkozó ítélkezési gyakorlatát a Daubert-ügy fényében, kitér a továbbfejlesztés lehetőségeire és a tudományos megalapozottság fokozásának törekvésére is, amely ismét szép átvezetést ad a következő fő részre.

A négy fejezetből álló harmadik főrész címéből is kitűnik, hogy célja annak bemutatása, hogy melyek „A szakvélemény hitelt érdemlősége fokozásának egyéb dimenziói és tényezői”. Ennek keretében a 11. fejezetben kap helyet az európai minőségbiztosítási kritériumoknak való megfelelés kérdésköre Magyarországon, mind a négy korábban említett szakértői területet külön alcím alatt tárgyalva, hangsúlyozva az akkreditáció jelentőségét és a hazai akkreditációs dátumokat, valamint az ujjnyomszakértés esetén érintve, hogy „az akkreditáció nem jelenti azt feltétlenül, hogy egy-egy szakértői területen – akár az európai térségben – egységes módszerekkel folya a tevékenység. [...] az egyes országokban eltérő számú miniciaponatok egyezése a feltétele az ujjnyom azonosításának”. A fejezet a kriminalisztikai szakértés hazai fejlesztési lehetőségeinek tárgyalásával zárul. Az informatív 12. fejezet az egyes kriminalisztikai nyilvántartások jelentőségét és szerepét taglalja.

A szerző összeveti a szakértői és az eljárási nyilvántartásokat, kitér arra, hogy a szakértői nyilvántartások közé tartozó biometrikus nyilvántartások kriminalisztikai nyilvántartásoknak tekinthetők, és megfontolandónak tartja a kriminalisztikai nyilvántartások fogalmának szélesítését. Külön-külön alcímek alatt tér ki a tárgynyilvántartásokra és a jövő bünyügyi nyilvántartására (az integrált bűnüldözési rendszerekre) is. „*A kriminalisztikai szakértői vélemények nemzetközi felhasználhatóságának tényezői*” címet viselő 13. fejezet részletezi a bizonyítékok nemzetközi felhasználhatóságának elveit (külön-külön alcímeket szentelve a kölcsönös elismerés elve alkalmazásának és térhódításának), a bünyügyi együttműködés kereteit és a büntető igazságügyi együttműködés állomásait az Európai Unióban. A fejezet a bizonyítékok határokon átvélt alkalmazhatóságával, kiemelten az European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020) elképzelés ismertetésével zárul. A 14. fejezet foglalkozik a szakvélemény hiteltérdemlőségének biztosítékával, tehát a szakértői bizonyítás jogi és szervezeti kereteivel. A szerző a jogi hátteret és kereteket öt témakör mentén elemzi: 1) a szakértő a bizonyítási eljárásban (részletezi a szakértő feladatát és igénybevetését); 2) a szakértői szervezetrendszer (kifejti a szakértői tevékenység kereteit és a szervezetrendszer biztosítását); 3) a szakértelem (tárgyalja a szakértővé válás feltételeit és a tevékenység minőség-biztosítási rendszerét); 4) a megalapozottság (tartalmazza a szabályozását a szakértői vizsgálatnak és véleménynek, valamint a támpontjait a szakértői módszernek és értékelésének); végezetül 5) az autonómia és a függetlenség szervezeti és működési garanciái (bemutatja a kizárás intézményének jelentőségét és hatásait).

A szerző az „*Összegzés*” részben hangsúlyozza, hogy a műben „*az ún. forenzikus diszciplínák tudományos megalapozottsága kapcsán jelentkező aggályokat és az ennek kapcsán felmerülő megoldási javaslatokat*” állította a középpontba. Összefoglalóan ismerteti, hogy a megbízhatóság garantálásának kérdéskörével már az 1990-es évektől foglalkoztak az Amerikai Egyesült Államokban, majd 2009-től hangsúlyosan előtérbe került a téma a National Research Council of the National Academies (NRC) jelentése (Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward) következtében. Következő lépésként 2015-ben a President’s Council of Advisors on Science and Technology (PCAST) újabb elemzést végzett a témában. Véleménye szerint: „*Magyarországon nincs nagyobb visszhangja ennek a folyamatnak*”, bár meggyőződése, hogy „*jogrendszerünk – így bizonyítási rendszerünk – különbözősége ellenére a bizonyítékok megbízhatóságának, ezáltal alkalmazhatóságának kritériumrendszere azonos alapokon nyugszik – azonos alapokon kell hogy nyugodjon –, hiszen a cél is azonos: az igazság megismerése*”. A közös alapokat a tudományos megalapozottságban, a verifikált módszertan létrehozásának fontosságában látja. Közel 20 éves kutatásainak célja „*annak vizsgálata és bemutatása, hogy hogyan*

érvényesülnek, egyáltalán hogyan kérhetők számon a hiteltérdemlőség korszerű követelményei azokon a szakértői területeken, amelyek nem állnak klasszikus értelemben természettudományos alapokon”. Hangsúlyos kérdés, hogy: „*Hogyan biztosítható a kriminalisztikai szakértői területeken (a nyom-, a fegyver- és az írásszakértői szakterületen, illetve emellett az ujjnyomszakértői területen) a hiteles, megalapozott, reprodukálható szakvélemény?*”. Kutatásának eredményei közül kiemelendők „*a hiteltérdemlőség javítása-erősítése szolgálatában*” javasolt felvetései, amelyek „*egyfelől az akkreditáció, a minőségbiztosítás tervszerű kiszélesítése és elmélyítése, másfelől a bírósági gyakorlat e vívmányokkal való következetes lépéstartása irányába mutatnak*”. Megjegyzi, hogy hazánkban a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetben (új nevén Nemzeti Szakértői és Kutató Központ; NSZKK) valamennyi szakértői területen sikeresen megtörtént az akkreditáció, de ezen túlmutatóan hangsúlyozza, hogy véleménye szerint: „*erről a pontról kellene továbblépni a meglévő módszerek validitásának, megbízhatóságának, valamint a hibahatárok vizsgálata felé*”. A jövőre mutatóan kifejti, hogy: „*szükséges lenne a szakterületek további kutatása. Ennek támogatására meg kellene teremteni a szükséges intézményi és személyi feltételeket*”. Felvázolja a szakértőképzés fontosságát, a módszertani levelek jelentőségét és a jogalkalmazók szerepét is. Figyelemre méltó a mű végén elhelyezett irodalomjegyzék részletessége és alaposága. A 217 tételből álló jegyzék 1845-től 2017-ig (172 évet átfogóan) tartalmaz forrásokat (benne elektronikus és papír alapú, valamint angol és német nyelvű műveket is). A több kriminalisztikai szakértői területet átfogó, színvonalas mű egy rövid idegen nyelvű összefoglalóval nemzetközi szinten is hozzáférhetőbbé válva, az érdeklődők még szélesebb köréhez juthatna el. A monográfia egyaránt ajánlható elméleti kutatóknak, gyakorlati szakembereknek és Finszter Géza szavaival élve: „*mindenkinek, aki hiszi, hogy csak az emberség teheti a büntetőjog-alkalmazást hatékonyá, és tudja, hogy a modern kriminalisztika megteremti ennek törvényes eszközeit is*”.

Felhasznált irodalom

Kármán G. (2019): *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás. A hiteltérdemlőség építőkövei*. Országos Kriminológiai Intézet

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hengl M. (2020): Recenzió Kármán Gabriella: A kriminalisztikai szakértői bizonyítás című könyvéről. *Belügyi Szemle*, 69(1), 151-156. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.8>

INTERJÚ

Hornyik Zsuzsanna

Legyen a tudomány az iránytű mindenki számára!

Interjú Freund Tamással,
a Magyar Tudományos Akadémia elnökével

Science should serve as a compass for everyone
Interview with Tamás Freund, president
of the Hungarian Academy of Sciences

Absztrakt

A Magyar Tudományos Akadémia (MTA) 2020. július 7-én tartott 193. tisztújító közgyűlésén Freund Tamás akademikust választotta meg az MTA új elnökévé. A világhírű neurobiológus Lovász Lászlót követte a magyar tudományos köztestület élén, amelyet gróf Széchenyi István 1825-ben alapított. Az 1983-ban biológusdiplomát szerzett, Oxfordban többéves kutatómunkát folytató szakembert Vízi E. Szilveszter hívta haza 1990-ben az MTA Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézet (KOKI) Morfológiai Osztálya élére. Freund Tamás 2002-től töltötte be a KOKI igazgatói posztját, amelyet a nemzetközi élvonalba tartozó agykutatási műhelyek között tartanak számon mind a mai napig. Az intézet erőssége a jó tudományszervezés mellett – hangzott el egy korábbi interjúban Oberfrank Ferenc részéről – a professzionális tudománymenedzsment, amely többek között Freund Tamás munkáját dicséri (URL1). Nincs annál felemelőbb érzés, mint amikor a tudomány kutatási eredményeivel, igazolt kísérleteivel a gyakorlati életet szolgálja. Ennek érdekében az új akadémiai elnök feltett szándéka, hogy jó kapcsolati rendszert építsen ki a minisztériumokkal, kormányzati intézményekkel, és nyisson a társadalom felé is. Hogy miként képzei el ezt az építkezést, hogyan látja a Magyar Tudományos Akadémia előtt álló kihívásokat – kérdeztük Freund Tamás elnök urat, akivel Hornyik Zsuzsanna beszélgetett.

Kulcsszavak: Magyar Tudományos Akadémia, interjú, köztestület

Abstract

The Hungarian Academy of Sciences (MTA) elected academic Tamás Freund for new president of MTA at its 193. Assembly with election of officials, on 7th July 2020. The world-famous neurobiologist followed László Lovász as president of the Hungarian scientific public body, which was founded by count István Széchenyi in 1825. After his graduation in 1983, he made researches in Oxford for several years, when he was invited back to Hungary by Szilveszter Vízi E. in 1990 to lead the Department Morphology of the Experimental Medical Scientific Research Institute (Hungarian abbreviation: KOKI) of the Academy of Sciences. Tamás Freund worked as president of KOKI from 2002 and made it to an internationally acknowledged centre of brain research. As Ferenc Oberfrank mentioned it in an earlier interview, the strength of the institute was beside excellent scientific organisation the professional science-management, thanks to the work of Tamás Freund -among others (URL1). It is esteeming to feel that science can help by its research results everyday life. To reach this aim, the new president of the academy intends to build out a good connection network with ministries, governmental institutions and simultaneously to open towards the society. How he imagines to build out this structure, and how he considers the challenges to the Hungarian Academy of Sciences? – about that was asked president Tamás Freund by Zsuzsanna Hornyik.

Keywords: Hungarian Academy of Sciences, interview, public body

Elnök Úr! Az MTA élére kerülve milyen intézkedéseket tart elsődlegesnek?

A programomban is azt tartottam a legfontosabbnak, hogy a Magyar Tudományos Akadémia visszanyerje régi presztízsét és megbecsültségét a társadalom és a kormányzat szemében is. Ez egy 18 000 fős köztestület, amely lefedi az egész magyar tudományos kutatói szférát. Nincs egy alternatív akadémia, ez a nemzet ezt a kutatóközösséget volt képes kitermelni magából. Ha valaki ezt az akadémiát kárhoztatja, az gyakorlatilag a nemzet önbecsülését is károsítja. A jelenlegi kormányzatnak is fontos a nemzeti identitás-tudat fejlődése. A kiemelkedő sportolók és művészek mellett a magyar tudósokra is büszkék kell legyünk, és büszkék is lehetünk. A másik fontos dolog, hogy egyre intenzívebben kell küzdenünk az áltudományos eredmények terjedése ellen, hiszen a közösségi médián keresztül dől ránk a sok fals információ, és az átlagember sok esetben nem tudja megkülönböztetni a valódi tudományos kutatások eredmé-

nyeit az áltudományok adataitól. Kire számíthatna másra az eligazodásban az utca embere, mint a tudósok közösségére. Ezért is fontos az MTA tekintélyének és hitelességének megőrzése. Ezzel jól harmonizál az elnöki programom két legfontosabb pontja. Az egyik nyitás a kormányzat felé, a másik nyitás a társadalom felé.

Hogyan képzeli el a kormányzati szervekkel történő szoros együttműködést, annak életben tartását?

A kormányzattal új alapokra kell helyezni a kommunikációt, ehhez azonban vissza kell nyerni a kölcsönös bizalmat. Az MTA egy nemzeti intézmény, nem lehet ellenzékben. A célom egy kommunikációs csatorna kiépítése az MTA és az egyes minisztériumok között. A tudományos tanácsadásnak ez a közvetlen és bizalmon alapuló volta az, amelyik kivédheti azokat a nyilvánosság előtt zajló vitákat, amely káros az MTA-nak, de egyúttal káros a kormányzatnak is. A tudomány és a politika összefogása abszolút nemzeti érdek. Ha bármelyik akadémiai osztály vagy szakbizottság bármelyik döntésben, törvénymódosításban, jogszabályjavaslatban hibát talál, akkor az előzetesen kiépített kommunikációs csatornán keresztül közvetlenül juttatjuk el a megfogalmazott, tudományos alapokon nyugvó véleményeket. Az esetek többségében arra számítunk, hogy eleve megrendelések fognak érkezni a különböző minisztériumok részéről, erre is fel kell készíteni őket, mert most az a jellemző, hogy nem igazán tudják, mit lehet kérdezni tőlünk. Példaként szoktam emlegetni a Belügyi Tudományos Tanácsot és az Egészségügyi Tudományos Tanácsot, amelyek közvetítőszerepet játszanak az MTA és a Belügyminisztérium, illetve az Emberi Erőforrások Minisztériuma felé. Ennek analógiájára képzelem el, hogy a többi minisztériumban is épüljön ki egy fogadó oldal, amely meg tudja fogalmazni a minisztériumokban felmerülő témák, törvényjavaslatok előkészítése során megfogalmazódó, tudományos megközelítést igénylő feladatok kapcsán a kérdéseket. Legyen valaki, aki ezeket le tudja fordítani a tudomány nyelvére és meg tudja fogalmazni az MTA részére. Az MTA-n belül pedig felállításra került a Köztestületi és Stratégiai Igazgatóság, amelynek igazgatója Oberfrank Ferenc, régi kollégám, akivel már a Kísérleti Orvostudományi Kutatóintézetben is együtt dolgoztunk. Volt egészségügyi államtitkár, OEP elnök, tudja miként működik az államigazgatás, van tapasztalata ezen a téren, ismeri, hogyan funkcionál a politika. Ennek az igazgatóságnak az egyik feladata, hogy szervezze meg ezt a kommunikációs csatornahálózatot valamennyi minisztériumra kiterjesztve. Ennek a munkának a kezdeti fázisán lassan túljutunk, a miniszterek többségével már sikerült találkoznom, valamennyi tárca örül a megkeresésnek, és tárt karokkal várják az MTA közeledését. Hiszek benne, hogy a személyes

kapcsolatfelvétel a kölcsönös bizalom kiépítésének egyik feltétele. Ez egy két irányú kommunikáció kíván lenni, egyrészt érkehetnek megrendelések a döntéshozatalt segítő háttér tanulmányok elkészítésére, másrészt az MTA részéről születhetnek figyelemfelhívások – például a világban új technológiák megjelenése, új gazdasági helyzet kialakulása kapcsán –, amelyeknek hatása lehet a kormányzásra. Elvárás a minisztériumok felé, hogy fogadókészség is legyen a részükről. Ez kellőképpen közvetlenné tudja tenni az MTA és a kormányzat kapcsolatát. A tudós közösséget pedig arra kell felkészíteni, hogy előfordulhat az is, a kormány nem az általuk javasolt utat követi, hiszen neki nemcsak a tudományos szempontokat kell figyelembe vennie, hanem számos egyéb tényezőt. A tudományos tanácsadás úgy működik, mint egy iránytű. Mindig mutatja merre van Észak, de ez nem azt jelenti, hogy mindig Észak felé kell menni. Egy politikus, aki megrendeli a tudományos háttér tanulmányt, még ezen kívül figyelembe kell vegye a gazdasági, pénzügyi, külpolitikai, belpolitikai helyzetet, bármi egyéb faktort, amelyek akár mind másfelé mutathatnak. Ezeknek egy szintézise lesz a politikai döntés, amelyben ideális esetben alapvető szerepet kell játszania a tudományos szempontoknak. Jó, ha egy politikus tudja, merre mutat a tudomány, egy viszonyítási alap, amelyhez képest, ha eltérően dönt, meg tudja magyarázni, miért tette. Ezek után, ha a politikus mégsem a tudomány által javasolt utat választja, az már az ő felelőssége. A tudósok megtették a magukét.

Említette, hogy a társadalom felé is nyitni kíván. Ennek a folyamatnak melyek a mérföldkövei?

Programom szerint a nyitás a társadalom felé elsősorban a fiatalok megszólítását jelenti. Az idősebb generáció még mindig megbecsüléssel tekint a tudományra, a tudós testületekre. A fiatal generáció már fogékonyabb a közösségi médián keresztül ránk zúduló információáradatra, azt gyakran kritikátlanul fogadja, és hajlamos rá, hogy mindent elhiggyen. Őket könnyebb megvezetni és a tudomány ellen hangolni. Ezért azt gondolom, hogy ahhoz, hogy egy egészséges, tudománybarát generáció nőjön fel, a középiskolákat kell megcélozni tudományos ismeretterjesztéssel, a tudomány, a kutatómunka népszerűsítésével. Ezért találtam ki az MTA Középiskolák Alumni programot. Ennek beindítása érdekében a több mint 18 000 köztisztületi tagunknak kiküldünk egy levelet és egy online kérdőívet. A kérdőívben benne lesz, hogy a kitöltő az MTA mely osztályához, mely szakbizottságához tartozik, ez beazonosítja tudományos szakterületét. Megkérdezzük, melyik gimnáziumban érettségizett, hajlandó-e visszajárni oda időszakonként különböző előadásokat tartani, hajlandó-e más gimnáziumokba is elmenni, kutatóintézetekben vezetett túrát tartani vagy éppen ökológiai túrá-

kat vállal-e, bölcsészként különböző foglalkozásokban számíthatunk-e rá. Ha a kérdőívek kitöltésre kerülnek, lesz egy olyan adatbázisunk, amelyik minden egyes köztisztületi tagnál azonosítani fogja, hogy ő melyik gimnáziumban érettségizett és mi a szakterülete. Összeállítunk egy névsort a gimnáziumoknak arról, hogy köztisztületi tagjaink közül kik érettségiztek náluk. Ezeket szakbizottságok szerint is osztályozni tudjuk. Ezután a gimnáziumokkal összefogva szeretnék tartani Alumni klubesteket. A saját gimnáziumommal már egyeztettem, velük fogjuk megcsinálni a pilot projektet, amelyet videóra is felvesszünk. Én a veszprémi Lovassy László Gimnáziumba jártam, amelyik jelenleg az ország egyik legjobb gimnáziuma. Az igazgatóval megbeszéltem, hogy négy harmincperces blokk lesz, egy élettudós, egy élettelen természettudós, egy bölcsész/társadalomtudós és egy mérnök/informatikus bevonásával. Ebben a négyszer harmincperces blokkban tizenöt percet beszél az előadó, tizenöt percen belül lehet kérdezni, majd a végén kötetlen beszélgetés lesz az előadók és fiatalok között. Elsősorban nem neves akadémikusokat szeretnék visszavinni a középiskolákba, hanem azokat, akik épphogy megszerezték a doktori fokozatukat, hiszen ők korban is közelebb vannak a diákokhoz, jobban értik a nyelvüket. Ők még nem tartoznak az elérhetetlennek tűnő tudós nagyságokhoz. Nagy nemzetközi sikereket még nem értek el, de már azok küszöbén állnak, tudnak mesélni a kutatás szépségéről, a felfedezés örömről, hogy milyen jó dolog tudósnak lenni, mitől lesz hiteles egy tudós, mitől lesz hiteles egy kutatás, egy eredmény, milyen adatokban lehet bízni, miben nem, s mindezt annak érdekében, hogy a diákok egy kicsit tájékozódni tudjanak a rájuk zúduló információövezetben. Nem kell mindenkinek kutatóvá válni, bőven elég, ha megtanulják tisztelni a tudományt és hitelesnek fogják tekinteni azt, miután meghallgattak jó néhány előadást a legváltozatosabb kutatási területekről. Bízom benne, hogy a gimnáziumok többsége vállalni fogja, hogy minden hónapban egy délutánt erre áldozzon. A Lovassy László Gimnázium igazgatója úgy látja, hogy a havi rendszerességgel ismétlődő program részük-ről megvalósítható. Az MTA, köszönhetően az adatbázisnak, a legváltozatosabb területekről tudja biztosítani az előadókat. Lehetnek külön megrendelések is, akár laboratórium látogatások egy biológia, kémia vagy fizika szakkör diákjainak az Alumni releváns előadóikhoz irányítva. Ki kell épülni az Alumni klubok hálózatára az MTA, másik oldalon pedig az érdeklődő diákok csoportja részéről. Korábban a köztisztület tagjai nem voltak bevonva semmilyen összakadémiai feladatba. A saját doktoranduszaim kérdeztek régebben, amikor bízattam őket, hogy a PhD megvédése után jogosultként lépjenek be az MTA köztisztületébe, hogy minnek. Most remélem megtudják és átérzik, hogy a társadalomnak mi haszna lesz belőle. Óriási jelentőségű feladat fog rájuk hárulni ezzel az Alumni programmal, és a szakbizottságok újszerű felállításával is.

Vajon mennyire ismerik az emberek az MTA-t, annak működését, tevékenységi körét?

Az átlagember nem tudja, hogy az MTA egy 18 000 kutatóból álló köztestület, azt meg pláne nem tudja, hogy mi köze van ennek a több ezer kutatónak ahhoz, hogy kiből lesz akadémikus. Az akadémikusok köre szavazza meg, kit választanak be maguk közé, viszont azt, hogy kiből választhatnak – csak a nagydoktorokból választhatnak –, hogy kiből lesz akadémiai doktor, közvetve ettől a 18 000 fős köztestülettől függ, hiszen ők választják meg a szakbizottságokat. Van tizenegy osztály, ebben összesen nyolcvanhat szakbizottság. Vegyük például a biológiai osztályt. Itt van ökológiai, neurobiológiai, diverzitásbiológiai, molekuláris biológiai, genetikai és sejtbioológiai bizottság. Viszonylag jól körülhatároltan megvan minden szakterületnek a maga bizottsága, amelynek tagjait a köztestület választja. A köztestületi tagok között például van néhány száz neurobiológus, akik maguk közül választják meg a huszonnégy fős neurobiológiai szakbizottságot. Ennek tagja automatikusan minden akadémikus – jelenleg hat fő –, de ehhez még tizenhétet a köztestület választ, és majd ez a szakbizottság fogja a nagydoktori eljárásokat elbírálni, a habitusvizsgálatokat lefolytatni, eldönteni, hogy eljárásra bocsátható-e a jelölt. Ez a bizottság nevezi meg az opponenseket, tehát ez a 18 000 fős köztestület határozza meg indirekt módon, hogy kiből lehet akadémiai doktor. Az Alumni program mellett még sok pluszfeladat fog hárulni ezekre a szakbizottságokra. Eddig egyetlen elnök sem szólította meg közvetlenül a köztestületi tagságot. Senki nem hívta fel a figyelmüket arra, hogy feladatuk van, felelősséggel tartoznak a nemzet felé, az ország jövőjéért, hiszen ők ennek az országnak a tudósai és egy nemzeti intézmény tagjai. Ez a felelősség konkrét tevékenységgel jár. A kutatóhálózat kiszervezése kapcsán jutott eszembe, hogy lehetőségeink emiatt nem szűkültek be, hanem tulajdonképpen kitágultak, hiszen a kutatóhálózat 3000 kutatója helyett most 18 000 fő vehet részt az MTA közfeladatainak ellátásában. Nemcsak a kutatóhálózat kutatóira, mint köztestületi tagokra támaszkodhatunk a jövőben, hanem az összes egyetemen és ipari kutatóhelyen dolgozó tagra is. Fontos feladata lesz a szakbizottságoknak a jövőben a kutatóhelyek minősítése is. Eddig csak a tudósokat minősítették a tudományok doktora cím adományozásával. Ezt a minősítési eljárást szeretném kiterjeszteni az egyénekről a kutatóhelyekre is. Minden egyes szakbizottság a hozzátartozó kutatóhelyeket fel fogja mérni, készít egy katasztert arra vonatkozóan, hogy hol, melyik egyetemen, milyen ipari vállalatnál vagy éppen az Eötvös Kutatóhálózatban milyen fajta kutatási kapacitás van. Ezeket rendszeresen látogatja majd és minősíti. A tudomány doktora címhez hasonló minősítési rendszert fogunk kidolgozni, ami adaptálható a kutatóhelyekre. Nyilván bizonyos dolgokban különbözni fog az egyénekre alkalmazott bírálattól, de a tudománymetriai

adatoktól kezdve tervek, eredmények, szabadalmak, ipari hasznosulási mutatók, PhD programban való részvétel, oktatási feladatok felmérése, értékelése megvalósítható, és ezek alapján adományozható az MTA kiváló kutatóhely cím. Ezt elnyerni akkor akarja egy kutatóhely, egy tanszék, ha az jár valamivel. Jelenleg ennek kialakításán is dolgozunk. Ha például az MTA és más pályáztató fórum feltételként jelöli meg a cím meglétét, vagy ha sikerül a rektorokkal megegyezni arról, hogy a PhD helyek elosztásakor élvezzenek előnyt azok, akik birtokosai ennek a címnek, azzal már sokat tettünk az ügy érdekében. Az MTA, mint minőségbiztosító és teljesítményértékelő intézmény az egyetlen az egész országban amelyik képes arra, hogy a kutatók mellett a kutatóhelyeket is minősítse.

Milyen konkrét tapasztalatai vannak a Belügyi Tudományos Tanáccsal történő együttműködéssel kapcsolatban?

A Belügyi Tudományos Tanács által korábban szervezett nemzetközi konferencia alkalmával előzetes véleményt kértek tőlem annak programjáról, előadás megtartására is felkértek, amely később egy tanulmánykötetben is megjelentetésre került a többi elhangzott előadással együtt. Lenyűgözött az igényesség és a tudomány megbecsülése, valamint a belügyhöz kapcsolódó tudományterületek képviselőinek ily módon történő igénybevétele. Jó, hogy van a tudományvaló kommunikációnak megtestesítője, hidat képezve a minisztérium és az MTA között, ezáltal folyamatos kapcsolattartásra van lehetőség.

Miként tudják segíteni elképzelésének megvalósulását a hazai tudományos folyóiratok, köztük a Belügyi Szemle?

Biztos vagyok abban, hogy minden platform, amely ezeknek az együttműködéseknek, döntések tudományos előkészítésének népszerűsítését szolgálja az jó és hasznos a társadalom számára. A minisztériumi, tárcaszintű döntések, törvények előkészítése is hitelesebbé válik a társadalom szemében, ha tudják, hogy e mögött ott áll a tudományosság. A hazai tudományosság letéteményese pedig az MTA. A minisztériumok egész működését eredményesebbé teheti a tudomány eredményeire való támaszkodás. Ennek a népszerűsítése nyilván a folyóiratok, így a Belügyi Szemlének is a feladata.

Hogyan látja a magyar tudósok helyzetét a világban?

Jó néhány tudományterület van, ahol ott vagyunk az élvonalban, ezeket a pozícióinkat hosszú évtizedek kemény munkájával lehetett elérni. Például a neurobiológiát, agykutatást illetően abszolút az élmezőnyhöz tartozunk. Amikor az intézetünket (KOKI) értékelték az idegtudományi világszövetség, azt írták a honlapjukon, hogy a mi intézetünk és rajta keresztül a magyar agykutatás főszerepet

játszik a világ idegtudományának központi színpadán. Ezt támasztja alá, hogy hányan nyertek el ERC (Európai Kutatási Tanács – European Research Council) pályázatot, amely ma Európa legnagyobb presztízsű kutatási pályázata. Az idegtudomány területén már 15–16 ilyen pályázatot nyertünk el, ebből a KOKI 10-et. Matematikusaink a Rényi Matematikai Intézetben nyolc ERC pályázatnál járnak, méltán világhírűek. A múlt században atomfizikusaink, akik a korábbi történelmi események következtében külföldön folytatták tudományos munkásságukat, jelentették a világ élvonalát. A ma itt élő tudósok között is sokan vannak, akiknek köszönhetően hazánk ott van a világ tudományosságának térképén. Ha megkapják a kellő elismerést és megbecsülést mind a kormányzattól, mind a társadalomtól, akkor maradni is fognak. Kell egy életpályamodell, amely biztosítja őket arról, hogy érdemes itthon maradni, hiszen ne felejtjük el, egyébként elárasztják őket a külföldi ajánlatok.

Mit üzent a magyar tudomány ünnepe alkalmából?

A tudomány hónapja egyfajta üzenet, a társadalom megszólítása. Ilyenkor nyitják meg kapuikat az intézetek, kutatóműhelyek, egyetemek. A tudomány hónapja rendezvénysorozatnak célja kivinni a tudományt az emberek közé, azért, hogy ne úgy tekintsenek a tudósvilágra, mint akik elefántcsonttoronyba zárkóztak és valami érthetetlen, öncélú dolgon törnek a fejüket. Éljük át, mit jelent a tudomány művelése, a felfedezés öröme. Annak érdekében pedig, hogy erre ne csak ilyenkor kerüljön sor, jön létre az Alumni program. A társadalom széles rétegei felé megfogalmazott üzenetem, hogy bízzanak a tudósokban, bízzanak a tudományban, hiszen csak rájuk számíthatnak a mai áltudományokkal terhelt világban, és felfedezéseikkel, tudományos kutatómunkájukkal – közvetlenül vagy közvetve – a közjót szolgálják. A tudósok figyelmét pedig arra szeretném felhívni, nagy felelősségük van abban, hogy segítsék az MTA-t ennek a küldetésnek a teljesítésében.

Az interjúban található online hivatkozások

URL1: *Elnökjelölti portrék – Freund Tamás*. https://mta.hu/mta_hirei/elnokjelolti-portrek-freund-tamas-110416

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Hornyik Zs. (2020): Legyen a tudomány az iránytű mindenki számára! Interjú Freund Tamással, a Magyar Tudományos Akadémia elnökével. *Belügyi Szemle*, 69(1), 157-164. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.1.9>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal System-Folyóirat Szerkesztő Rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

